Homor György

Szovjet csapatkivonás térségünkből

Pápa, 2009

A kiadvány megjelenését támogatta:
Veszprém Megye Kultúrájáért Közalapítvány
Veszprém Megye Önkormányzata

Írta, szerkesztette:
Homor György

Lektorálta:
Borsits László
nyugállományú vezérkari főnök,
helyettes államtitkár,
vezérezredes

Borítólapot tervezte:
Lóky György

ISBN: 978-963-9818-04-0

Kiadja a pápai
Jókai Mór Városi Könyvtár
Felelős kiadó: dr. Hermann István igazgató

A kézirat lezárva 2008. augusztus 31-én.

Készült a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár
Kötészeti és Sokszorosító Műhelyében
Felelős vezető: dr. Hermann István
Tipográfia: Máticsné P. Enikő

AJÁNLÁS

Tisztelt Olvasó!

Homor György, nyugalmazott ezredes könyvét tartja a kezében, mely a „Két hadosztály Pápán", valamint az „Öten voltak" című könyvek folytatása. A szovjet csapatok magyarországi kivonásáról alig néhány könyv jelent meg eddig. Ezért is fontos ez az alkotás; megpróbálja Magyarország ezen időszakának történetét, eseményeit feleleveníteni, a széles olvasóközönség elé tárni. Homor György „Szovjet csapatkivonás térségünkből" címet viselő könyvének első részében történelmi háttéranyaggal vezeti be az olvasót az 1940-es évektől a szovjet csapatok kivonulásáig tartó időszakba. Komárom-Esztergom, Győr-Moson-Sopron és Veszprém megyéket helyezi könyvének középpontjába és mutatja be a „felszabadulásig" vezető utat.

Az író 40 évet töltött katonai szolgálatban, többször találkozott és dolgozott együtt a szovjet hadsereg katonáival. Mivel a csapatkivonás a XX. századvég egyik fontos eseménye volt, nem szabad hagyni elveszni az emlékeket, és Homor úr tapasztalatokra építve, kutatások eredményeit felhasználva pontos képet ad az olvasónak a három megyében történt eseményekről.

A hazánkban állomásozó Déli Hadseregcsoport 1990 márciusában kezdte meg a teljes kivonulását Magyarországról. A felszereléseket, harcászati eszközöket és a lebontott laktanyák épületelemeit a záhonyi átrakó pályaudvaron létesített katonai rakodóbázison tették át a magyar szerelvényekből a szovjet vagonokba. Az Országgyűlés 2001. május 8-án elfogadta az ország szabadsága visszaszerzésének jelentőségéről és a Magyar Szabadság Napjáról szóló koalíciós előterjesztést, amely június 19-ét – az utolsó idegen megszálló katona Magyarországról történt távozása emlékére – nemzeti emléknappá, június hónap utolsó szombatját a Magyar Szabadság Napjává nyilvánította.

Kívánom, hogy minél több olvasó ismerje meg hazánk történelmének e feltáratlan fejezetét ennek az értékes könyvnek a segítségével.

Rádi Róbert

I. FEJEZET

MAGYARORSZÁG ELFOGLALÁSA 1944–1945

Belépésünk a háborúba, harcok a főváros elestéig

Könyvünk témája a szovjet csapatok kivonása hazánkból és térségünkből. Ahhoz viszont, hogy ez megtörténjen, valamikor ide kellett hogy jöjjenek. E fejezetben röviden ezt kívánom bemutatni, hogyan is történt?

Az alkalom a második nagy világégés volt, amely már megkezdődött 1939. 09. 01-jén, amikor Hitler hadosztályai megindultak, s tapostak a lengyel földet, s folytatódott egész Európán át, óriási emberveszteséget s anyagi károkat okozva. Egyre több ország kapcsolódott e véres zűrzavarba, kialakultak a szemben álló hatalmak, emelkedtek a hullahegyek, sajnos többségükben ártatlan áldozatokkal.

Az idő múlásával aztán hazánkat is elérte a vihar, s Hitler oldalán mi is bekapcsolódtunk a dicstelen versengésbe, olyan ellenfelekkel szemben, mint a Szovjetunió, Anglia, USA, s sorolhatnám az antant országait. A továbbiakban csak a Szovjetunió Vörös Hadseregével foglalkozom, hisz ők „jöttek el" hozzánk 1944 szeptemberében, és 47 év után távoztak 1991-ben.

A bekapcsolódásunkhoz nagymértékben hozzájárultak a revíziós törekvéseink, de főképpen Ausztria megszállása a hitleri birodalom által. Ugyanis ennek következtében Németország közvetlen szomszédjává váltunk, s külpolitikai mozgásterünk gyorsan szűkült. Annál is inkább, mert nekünk Hitler saját terveiben csak a birodalmi érdekeknek alárendelt szerepet szánt. Ekkor is cserébe politikai engedményeket kívánt kicsikarni. A tengelyhatalmakhoz való közeledés eredményei hamarosan megmutatkoztak.

Az első bécsi döntés visszajuttatott hazánknak 12 ezer km^2 főleg magyarlakta területet (1938. 11. 2.). További terület-visszaszerző lépésre akkor került sor, mikor Hitler lerohanta és feldarabolta Csehszlovákiát. Ekkor (1939. 03. 14–15.) Kárpátalját a magyar honvédség foglalta el. Hazánk 10 ezer km^2-el gyarapodott, s közös lengyel–magyar határ jött

létre. A második bécsi döntésre 1940 augusztusában került sor. Ezúttal Erdély területéből kaptunk vissza 43 ezer km^2-t 52%-ban magyar, 42%-ban román lakossággal, 6% egyéb.

A lengyelek elleni háború kitörésekor Magyarország válaszút elé került: támogassa-e a német háborús politikát, vagy a baráti Lengyelországnak próbáljon valamilyen módon segíteni. Teleki Pál miniszterelnökünk az utóbbi mellett döntött. A németek kérése ellenére sem bocsájtotta rendelkezésükre a kassai vasútvonalat, mely Lengyelországnak szinte egyetlen kijárata volt a semleges államok felé. A lengyel vereség után pedig hazánk befogadott mintegy 130–140 ezer lengyel menekültet, akiknek jó részét segítette a Nyugatra jutásban.

Ugyanekkor Teleki – hogy Magyarország mozgásterét növelje – 1940 decemberében barátsági szerződést kötött Jugoszláviával. Ez az ország volt ekkor a német gyűrűben az egyetlen Nyugat felé nyitva maradt ablak, mely azonban a nemzetközi események miatt hamar bezárult. 1941 tavaszán Hitler ugyanis elhatározta Jugoszlávia megszállását, s ebbe a háborúba hazánkat is bele kívánta vonni. Teleki, távol szerette volna tartani hazánkat a világháborútól, nem volt hajlandó megszegni az alig három hónapos barátsági szerződést. Nyilvános tiltakozásként önkezével vetett véget életének. Utóda Bárdossy László nem követte a semlegességi politikát.

Amikor Németország megtámadta a Szovjetuniót (1941. 06. 22.) Olaszország, Szlovákia, Finnország, Románia is hadat üzent a szovjet államnak. Hazánk sem halogatta a lépést, s a kassai bombázással indokolva (1941. 06. 26.) Bárdossy bejelenti a hadiállapotot. A magyar vezetés ugyanis meg volt győződve a gyors német győzelemről, s nem akart lemaradni szomszédai mögött. Június 27-én honvédségünk is átlépte a szovjet határt. Igaz, hogy csak kis erőkkel: a támadó magyar hadsereg létszáma nem haladta meg a 45 ezer főt. A harcokba csak az ún. gyorshadtest kapcsolódott be, amely az őszig nagyobbrészt felmorzsolódott, s a németek hozzájárulásával még karácsony előtt visszatérhetett az országba. Így kerültünk tehát hadiállapotba nemcsak a Szovjetunióval, hanem a Szövetséges hatalmakkal is. Mindez nemzeti érdekeinkkel messze nem egyezett meg. Egyre többen ismerték ezt fel, s 1941 őszétől már hazánkban is szerveződni kezdett a háború ellen az ellenállási mozgalom.

Egyre nőtt azoknak a száma – a hadsereg irányítói között is – akik józanabb, mérsékeltebb, a németek iránt kevésbé elkötelezett politikát kívántak. Ennek megfelelően Horthy lemondatta Bárdossyt és helyére saját

bizalmi emberét, az óvatos Kállay Miklóst állította, aki Teleki nyomdokain haladva határozottabban kívánt az angolszászokhoz közeledni. Politikájának lényege: nyilvánosan továbbra is bizonygatni kell a németek iránti hűségünket, ugyanakkor, amennyire lehet, távolodnunk kell tőlük, s közeledni – úgy ahogy azt a körülmények lehetővé teszik – a szövetségesekhez. E cél érdekében a semleges országokban működő diplomatáink tettek kezdeményező lépéseket. Ezt a politikát nevezték „hintapolitikának".

Bármennyire is óvatos volt Kállay, az ország geopolitikai helyzete csak igen kevés mozgásteret biztosított kormánya számára. Miután Bárdossy már korábban elkötelező ígéretet tett a német hadvezetésnek újabb magyar csapatok frontra küldésére, ennek teljesítését Kállay nem tudta megakadályozni. Sikerült azonban objektív okokra hivatkozva elhúzni a hadsereg kiküldését.

A kért 200 000 fős magyar kontingens (2. magyar hadsereg) 1942 májusában indult, s már csak 1942. nyár végére érkezett ki a frontra, s ekkor sem támadó, hanem védekező feladatokat látott el. A Don folyó egyik kanyarulatában, Voronyezsnél egy kb. 200 kilométeres frontszakasz védelmét kapta. Arra reménye sem volt, hogy hiányos fegyverzetével a széthúzódó fronton egy nagyobb támadást visszaverjen (komolyabb tartalékok nélkül).

Ismerve ezeket a viszonyokat, a szovjet hadvezetés 1943 januárjában a magyar frontszakaszon indított offenzívát. Jelentős erőfölény birtokában két ponton is áttörte az arcvonalat, bekerítéssel és megsemmisítéssel fenyegetve a szétszakított magyar haderőt. A magyar egységeket a visszavonulás engedélyezése nélkül, a végsőkig való védekezésre utasították. A következmény a frontra küldött katonai egységeink teljes felmorzsolódása lett. A 200 000 fős hadseregből alig 50 000-en tértek épségben haza. A hadfelszerelés 80%-a pedig odaveszett.

Még ki sem heverte hazánk és hadserege a doni katasztrófa következményeit, máris újabb veszélyhelyzetekkel kellett szembenéznie. Hitler a főhadiszállására rendelte Horthyt, s közölte vele megszállási szándékát. Bár Horthy tiltakozott, s nem adta beleegyezését a megszálláshoz, végül is visszavonta korábban kiadott fegyveres ellenállási parancsát. A németek mindenképpen meg akarták akadályozni, hogy hazánk is – Romániához hasonlóan – kiugorjon a háborúból. Gyorsan és határozottan cselekedtek: 1944. március 19-én megszállták hazánkat. Az antifasiszta vezetők nagy részét elfogták. (Kállay a török követségre menekült.) Az új

kormányfő az eddigi berlini magyar nagykövet (Sztójai Döme) lett, aki fenntartás nélkül kiszolgálta a németeket.

A német megszállás katasztrofális következményekkel járt. Hitlernek sikerült kikényszerítenie – ebben a hazai németbarát erők segítségére voltak –, hogy hazánk újabb hadsereget (az 1. hadsereget) küldjön ki az orosz hadszíntérre a Keleti Kárpátok védelmére. Ez nem szenvedett olyan katasztrofális veszteséget mint a korábban Voronyezsnél a 2. hadsereg, de ember és hadianyagának jelentős része így is felmorzsolódott. Hazánk katonai ereje meggyengült.

Egyre nagyobb számban érkeztek hazánkba Gestapo-különítmények, melyek működése nyomán megszűnt a szabadabb politikai élet. Feloszlatták a baloldali és munkáspártokat. Az ipart, mezőgazdaságot teljes egészében a német háborús céloknak rendelték alá. Felvirradt a nyilasok napja is. Megkezdődött a zsidók nyílt és szervezett üldözése. Ez a fizikai megsemmisítés előkészítését jelentette: gettókba zárást, a sárga csillag viselésének törvényi előírását. A folyamatot betetőzte a vidéken élő zsidóság náci haláltáborokba hurcolása.

További súlyos (talán legsúlyosabb) következménye volt a német megszállásnak, hogy hazánk fölött is megjelentek az amerikai légierődök. Megkezdődött az embertelen bombázás, melyek során az olajfinomítók, az ipari üzemek, a közlekedési csomópontok, de sok esetben a lakóházak is rommá váltak. Hazánk most már érezni kezdte a háború teljes súlyát.

A frontokon is változatlan intenzitással folytak a harcok. A szovjet csapatok 1944 nyarára elérték – megközelítették a Kárpátokat, ahol jávában épült egy magyar védelmi vonal – az Árpád-vonal –, amely nem volt ugyan túl erős, de kihasználva a magas hegységek természetes akadályait, akár 3–4-szeres túlerővel szemben is védekezési lehetőséget nyújtott. 1944 augusztusában Románia kiugrott a háborúból. Az új helyzetnek megfelelően a magyar hadseregek elhelyezkedése: az 1. hadsereg a Keleti-Kárpátokat védte (jórészt sikerrel), a 2. hadsereg a Székelyföld térségében szállt szembe a támadókkal, a 3. hadsereg déli irányban, Arad térségében próbált kibontakozni, itt azonban a Kárpátokat már megkerülő erős szovjet harckocsiegységekkel találta magát szemben.

A Kárpátokban folytatott, a szovjet előrenyomulást késleltető harcok megteremtették annak lehetőségét, hogy a kormányzó megkísérelje hazánk kiugrását a háborúból, s fegyverszünetet kössön. Ennek megfelelően indította el Horthy a fegyverszüneti küldöttséget Moszkvába szeptember végén. Horthy egyes kulcsembereit a Gestapo elfogta, mivel a németekkel

való szembefordulást nem megfelelően készítették elő. Így komoly katonai előkészítés nélkül került sor október 15-én délben a fegyverszünetet bejelentő kormányzói nyilatkozat felolvasására a rádióban. Következmény: a német hadvezetés rendkívül gyorsan kihasználta a Horthy által elkövetett hibákat. Mozgósította a hatalomra éhes nyilasokat és délutánra megszállta a főváros legfontosabb pontjait. Elfoglalta a hírközpontokat és a rádiót. Egyidejűleg válogatott német egységek körbefogták a Várat, Horthyt lemondásra, Szálasi kinevezésére és kiáltványa visszavonására kényszerítették. Az új államfő a nyilasok vezére Szálasi Ferenc lett, aki hűségéről biztosította Hitlert és jelentős magyar haderő harcbavetésére tett ígéretet a németek oldalán. Ezzel véget ért a közel negyedszázados Horthy korszak, és kemény jobboldali terror és diktatúra kezdődött.

A harctevékenység áttevődik hazánk területére

1944. szeptember végére tehát minden feltétele megvolt annak, hogy a szovjet hadsereg folytassa harcát most már hazánk területén. Felszabadulás? Elfoglalás? Megszállás? Több mint 40 éven át a szovjetek ellenünk vívott háborúját csak a „felszabadító" jelzővel illettük. Amennyiben a téma harctevékenységgel függött össze, akkor az „elfoglalta", „birtokba vette" kifejezések voltak használatosak, a „megszállással" kapcsolatos értelmezésről egy általános iskolai történelemkönyvben az alábbiakat olvashatjuk.[1]

A „felszabadulás" – a németek kiűzése – nem jelentette azt, hogy ismét szabad s független ország lettünk. A győztesek nem mint őket váró és segítő országot kezelték hazánkat – mint ezt később negyven évig a tőlük függő helyzetben lévő magyar kormányzat hirdette –, hanem legyőzött, megszállt országként. Az ország ura a Vörös Hadsereg lett. A fennmaradó magyar közigazgatás legfőbb feladata a szovjetek igényeinek kielégítése volt.

A hadműveletek során a szovjet hadsereg minden katonai anyagot, raktárt, élelmiszert és ruházatot lefoglalt. Ugyanez a sors várt a mező-

[1] Történelem az általános iskola 8. évfolyama számára 110. oldal. Dr. Helméczy Mátyás: 2006. 2. kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

gazdasági és ipari üzemek, de néhol a magánháztartások készleteire, tartalékaira, állatállományára is. A szovjet katonaság valamennyi, a harc szempontjából fontos szállítóeszközt, élelmiszert vagy iparcikket termelő üzemet a saját szolgálatába állította. A szovjet katonák egy része pedig fegyverrel szerezte meg a polgári lakosságtól azt, ami neki megtetszett, s ez ellen nem volt mit tenni.

A legfájóbb mégis a hadifogoly kérdés volt. A hadifoglyokat, a győzelmi jelentésekben szereplő létszámot, nem a fronton, hanem jórészt a hátországban szerezték. Az utak mentén szűrőállomások hadifogolyvadászai állították meg a mit sem sejtőket. Még gyakoribb volt, hogy egy-két órás robotra rendeltek ki embereket, akik 3–4 évi hadifogolytábor után térhettek csak haza (ha hazatértek). Cseberből vederbe estünk.

1944. szeptember 23-án (későbbi kutatások alapján több dátum is szerepel) a szovjet csapatok átlépték a magyar határt. Hazánkat három ütemben foglalták el:

- Tiszántúli hadművelet
- A főváros bekerítése és elfoglalása
- Dunántúli hadművelet

A hadműveletek végrehajtói:

Északon a 4. Ukrán Front. Parancsnoka: Petrov vezérezredes.

Gyakorlatilag a három front közül hazánk elfoglalásában neki jutott a legkevesebb feladat. Inkább a visszacsatolt északi területeken folytatta a harctevékenységét.

Középen a 2. Ukrán Front. Parancsnoka: Malinovszkij marsall.

Alárendeltségébe tartoztak: a 7. gárdahadsereg, a 40. összfegyvernemi hadsereg, a 46. összfegyvernemi hadsereg, az 53. összfegyvernemi hadsereg, a 6. gárda harckocsihadsereg, az 5. légihadsereg, valamint az átállt román haderő.

Főbb feladatai közé tartozott a főváros elfoglalása, a Dunántúli (inkább É-i, Ny-i részek) hadműveletek megvívása, szoros együttműködésben a 3. Urán Fronttal.

Délen a 3. Ukrán Front. Parancsnoka Tolbuhin marsall.

Alárendeltségébe tartoztak: a 4. gárdahadsereg, a 26. összfegyvernemi hadsereg, az 1. bombázóhadsereg, a 17. légihadsereg, valamint az átállt bolgár és jugoszláv haderő.

Főbb feladatai közé tartozott a főváros bekerítésében való részvétel, a „Konrad”-fedőnevű német felmentési kísérletek meghiúsítása, a balatoni csata megvívása.

Szükséges megjegyezni, hogy a felsorolt alárendeltség nem tekinthető fixnek, hisz a hadműveletek során – a feladatnak megfelelően – többször változott.

A felsorolt szovjet erőkkel szemben a német OKW (Német Szárazföldi Haderők), az OHK (Közép Hadsereg Csoport), illetve a DÉL Hadseregcsoport alárendeltjeik, valamint a megtépázott három magyar hadsereg erői sorakoztak fel.

Nem taglalom a szembenálló felek további szervezeti felépítését, hadtesteket, hadosztályokat, dandárokat, ezredeket, úgy ítéljem meg, hogy erre nincs szükség, inkább arra, hogyan jutottak el a szovjet csapatok a Dunántúlon hazánk nyugati határáig a (Birodalmi Határig), mikor és hogyan foglalták el térségünkben lévő helyőrségeket, (helyiségeket), s hogyan folytak az események tovább?

Előtte azonban meg kell emlékezni a Magyarország területén lefolyt két nagy páncélos csatáról, a debreceni és a székesfehérváriról. Az előbbit nem részletezem, az utóbbi már érintette könyvünk által tárgyalt térséget. Veres D. Csaba könyvéből idézek egy részletet.[2]

1944 szeptemberében a varsó-berlini főirányban változatlanul tartott a hadműveleti szünet. A szovjet hadsereg továbbra is az arcvonal déli szárnyán – Dél-Erdélyben, a Temesközben – folytatta támadását. A német hadvezetés a szovjet német arcvonalon harcoló 207 német-magyar hadosztály 42%-át – 86 hadosztályt – a DK-i hadszíntéren az „A”, a „Dél”, az „F” és az „E” Hadseregcsoportok sávjában összpontosította. Ezzel egyidejűleg elrendelte, hogy a német hadseregcsoportok sávjában harcoló fasiszta magyar és horvát csapatok – valamint fasiszta szerb és olasz csapattöredékek – hadműveleti vezetése is az OKW és az OKH kezébe kerüljön.

Kelet-Magyarország kiürítése és a nevezett védelmi vonalakba való visszavonulás tervei aggodalommal töltötték el a magyar katonai vezetést. A 2. magyar hadsereg parancsnoka 1944. szeptember 27-i helyzetjelentésében az alábbiakban fejtette ki – a későbbiekben beigazolódott – kétsé-

[2] Veress D. Csaba: A Dunántúl hadi krónikája 1944–1945. 6. oldal. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984.

geit: ... ez a védelem erkölcsi okok miatt a magyar hadsereg szempontjából nem hajtható végre. Az ide visszavont magyar csapatok már nem harcolnának, hiába követelnék a magyar és német parancsnokok. Ezek az ország négyötöd részének elvesztése után tömegesen állnának át az ellenséghez vagy adnák meg magukat, csakhogy hazájukban legyenek és visszatérhessenek családjukhoz.

A debreceni csatát hadműveleti szünet nélkül követő budapesti támadó hadművelet november első napjaiban Budapesttől délkeletre elakadt. Ezzel a német, magyar csapatok megakadályozták, hogy Budapestet a 2. Ukrán Front menetből foglalja el. Mivel Budapest – mint politikai, ipari és közlekedési centrum – elfoglalása döntő volt a hadiesemények alakulása szempontjából, a szovjet legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásán tanácskozásán két elképzelést tárgyaltak meg.

Az **egyik** az volt, hogy miután a belgrádi hadművelet után a 3. Ukrán Frontnak újabb erői szabadultak fel, az 57. hadsereget, illetve a főparancsnokság tartalékából átadott 4. gárdahadsereget Bécs általános irányba vetik be. Feltételezhető volt, hogy mivel egy ilyen nagy hadműveleti mélységű csapás az ellenség budapesti csoportosításának hátát veszélyezteti, az önként kivonja erőit Magyarországról Németország délkeleti határainak védelmére.

A **másik** elképzelés a 2. és 3. Ukrán Frontok együttműködésével az ellenség budapesti csoportosításának bekerítését és megsemmisítését tartotta célszerűbbnek. E szerint az arctámadás további erőltetése helyett, a szárnyakon mért hadműveleti megkerüléssel kell bekeríteni és szétzúzni az ellenség budapesti csoportosítását. A hadművelet súlya ez esetben továbbra is a 2. Ukrán Frontra hárul. A főparancsnokság a gyors megoldást biztosító második változat terveit fogadta el, melyeket Sztálin 1944. november 4-én aláírt, s még aznap kiadták a direktívát. A hadművelet kezdetének időpontját 1944. november 7-ében szabták meg.

A hadművelet beindult, de a szovjet főparancsnokság megállapítása szerint a támadás üteme lassú volt, ezért különböző átcsoportosításokat hajtottak végre. November 15-én a 2. Ukrán Front parancsot kapott, hogy a bal szárnyával, a 46. hadsereggel készüljön fel a budapesti ellenséges csoportosítás nyugati irányú átkarolására. November 21-én a 46. hadsereg elfoglalta a Csepel-sziget D-i felét és azt a parancsot kapta, hogy Százhalombatta és Ercsi között hajtson végre erőszakos átkelést a Dunán, s alakítsa ki a bekerítés belső arcvonalát, majd Esztergom irányába előrenyomulva, akadályozza meg az ellenség budapesti csoportosításának ÉNy–Ny-i visszavonulási lehetőségét. A Margit-vonal áttörésére és a bekerítés belső és külső arcvonalainak kialakítására vonatkozó részletes terveket és parancsokat csak december közepén adta ki a szovjet főparancsnokság.

1944. december 20-án a 2. és a 3. Ukrán Front szoros együttműködésében megindították az ellenség budapesti csoportosításának bekerítésére és szétzúzására irányuló hadműveletüket. A Budapesttől DNy-ra összpontosított 3. Ukrán Front két hadseregének csapásmérő csoportosításai 09 óra 20 perckor kezdték meg a támadást a Velencei-tó két oldalán, két keskeny áttörési szakaszon. A 46. hadsereg feladata az volt, hogy a Margit-vonal áttörése után nyugatról zárja körül Budapestet, s alakítsa ki a bekerítés belső arcvonalát. A bal szárnyon támadó 4. gárdahadsereg hadműveleti feladata ugyanakkor az volt, hogy a Margit-vonal áttörése után Dunaalmásig előretörve, alakítsa ki a bekerítés nyugati irányú külső arcvonalát. A két csapásmérő csoportosítás csatlakozásánál támadó erők azt a feladatot kapták, hogy Esztergomig előretörve vegyék fel az érintkezést a Dunától É-ra, a Garam völgyén át déli irányba támadó 2. Ukrán Front csapásmérő erőivel, melyeknek a Dunán való erőszakos átkeléssel hídfőt kellett kialakítani Esztergomnál.

1944. december 26-án estére a 2. és 3. ukrán Frontok végrehajtották a szovjet főparancsnokság 1944. december 12-i parancsát: befejezték az ellenség budapesti csoportosításának körülzárását, Esztergomnál a gyűrű bezárult.

Az 1944. december 16-án az Ardennekben sikeresen kibontakozó német ellentámadás időlegesen stabilizálta a nyugat-európai arcvonalat. A legfelső német katonai vezetés ezért úgy vélte, hogy megszilárdíthatja az 1944. november-decemberi szovjet támadás által szétzilált Graz–Bécs–Budapest hadászati előterepet is ami a Birodalom DK-i határait biztosította. Ennek viszont előfeltétele volt a Margit-vonal Balaton és Duna közti bal szárnyának visszafoglalása és a körülzárt budapesti csoportosítás felmentése. Az OHK december 22–24-én kidolgozta ennek hadműveleti terveit. Az ellencsapás végrehajtásával a IV. SS-páncéloshadtestet bízták meg. Két megoldás alakult ki. Egy déli és egy északi. A „déli" a Balaton és Várpalota vonalról Székesfehérváron és a Velencei-tó D-i partvidékén át indított támadást javasolta azzal az indokkal, hogy itt a terep alkalmasabb nagyobb páncélos-erők bevetésére. Az „északi megoldás" az Esztergom–Bicske–Budapest irányt javasolta azzal az indoklással, hogy így a bal szárnyat a Duna fedezte volna, s a rövidebb útvonalak kevesebb időt és üzemanyagot igényelnek. A döntő tárgyalásra 1944. december 30-án

Eszterházán (Fertőd) került sor, ahol az „északi megoldás” mellett döntöttek. December 30–31-én gyors ütemben lezajlott a hadtest átcsoportosítása, a megindulási állások elfoglalása. A 3. Ukrán Front parancsnoksága tudott a német átcsoportosításról ezért december 30-án megtette a szükséges ellenintézkedéseket.

A IV. SS. páncéloshadtest kezdetben harcászati sikereket ért el azonban hadműveletileg megbukott. Mindhárom „Konrad” fedőnevű felmentési kísérlet óriási veszteségekkel eredménytelen maradt. Január 20-án este egy német harccsoportnak sikerült Edinapusztánál áttörnie a szovjet védelmet, átkelni a csatornán és 21-én megközelíteni a Székesfehérvár nyugati szélén kiépített szovjet védelmi állásokat. Január 21-én egész nap viszonylagos nyugalom volt a Székesfehérvárt védő szovjet csapatok állásai előtt. 20 órakor egy német hadosztályparancsnok parancsot adott ki a Székesfehérvár elleni rohamra. A szovjet védelem áttörésének meggyorsítására, a várostól délre összpontosított páncélgránátos ezred két zászlóalja is rohamra indult. Súlyos utcai harcok bontakoztak ki a minden irányból ellenlökéseket végrehajtó szovjet harckocsikkal. A szinte minden központi vezetést nélkülöző – áttekinthetetlen – utcai harcok január 22-én a reggeli órákig elhúzódtak. Így emlékszik egy polgári szemtanú.[3]

Délelőtt 10 óra körül a piac felől a Szőgyén-Marich utca irányából nagy zajra lettem figyelmes..., s látom, hogy szovjet katonák géppisztolylyal rohannak, lövöldöznek és hurrá kiáltásokkal közelednek a Városháza tér felé... Beszaladtam az óvóhelyre, csak jóval később, amikor elült a puskaropogás, mentem ki, hát valóban egy óriási mészárlás volt. A Bazilika háta mögött szörnyű látvány fogadott. Szovjet katonák holttestei feküdtek halomba... A Hősök terén ... a németek minden oldalról beszorították és gyűrűbe zárták a városból kitörést megkísérlő szovjet katonákat, s gyilkos tűzzel árasztották el őket. Az Anna kápolna felől egy német tank robbanólövedékekkel tüzelt a katonákra.

1945. februárra különböző átcsoportosítások révén, megérett a helyzet a bekerített német és magyar erők megsemmisítésére. (Pest már január 18-án elesett.) A németek a kitörés tervét február 11-én délelőtt ismertették a hadosztály vezérkari főnökeivel, ők pedig délután 16,00órakor az ezredparancsnokokkal. A védők állománya ekkor 24 ezer német, 20 ezer magyar katona volt. Ebből 10 ezer főnek sikerült áttörni a szovjet állásokon. Maga a budapesti csata, amelyet 1944. október 29-étől kell számolni

[3] Uo., 149–150. oldal.

1945. február 13-ig, 108 napig tartott. Február 11-én a csata végleg eldőlt, 12-én a védők maradványai kapituláltak, de a még ellenálló támpontok felszámolása, főként a Vár és a Duna között 13-án fejeződött be. A pusztulás és rombolás óriási méretű volt. A németek felrobbantották az összes Duna-hidat. Elpusztult, vagy súlyosan megrongálódott 30 000 ház, a lakóházak több mint 80%-a. Tönkrement a főváros ipartelepeinek több mint a fele.

A szovjetek oldalán az ostromban részt vett a Budai Önkéntes Ezred Variházy Oszkár alezredes parancsnoksága alatt.

A debreceni páncélos csata, illetve az azt szorosan követő budapesti támadó hadművelet során a szovjetek szétvertek 50 ellenséges hadosztályt, közülük 21-et teljesen megsemmisítettek. A közel 1 500 km széles és 250–400 km hadműveleti mélységű támadás során elfoglalták Jugoszlávia K-i felét, Észak-Erdélyt, Kárpát-Ukrajnát, Csehszlovákia K-i részeit és Magyarország területének zömét, a Dunántúl Ny-i felének kivételével. Magyarország elfoglalt részében antifasiszta-demokratikus kormány alakult, amely hadat üzent Németországnak.

Mivel a Magyarország elfoglalásáért vívott első nagy hadművelet (a debreceni), de még inkább a második (a budapesti) hadművelet rendkívül hosszú és feszített volt, a csapatokat élőerőkkel és technikai eszközökkel nagymértékben fel kellett tölteni. A veszteségek pótlására és az előkészületekre a szovjet főparancsnokság egy hónapot adott, s a bécsi támadó hadművelet megkezdését 1945. március 15-ére rendelte el.

II. FEJEZET

AZ UTOLSÓ MAGYARORSZÁGI HADMŰVELET, A SZOVJET CSAPATOK ELHELYEZKEDÉSE, BERENDEZKEDÉSE 1945

A dunántúli hadműveletek, a háború befejezése hazánk területén

A fentiekkel gyakorlatilag befejeződött Magyarország elfoglalásának első két üteme, hátra volt még a dunántúli (bécsi) hadművelet. A 2. és 3. Ukrán Frontok február közepére szétverték a dunántúli arcvonalszakasz stabilizálására, a Margit-vonal bal szárnyának visszafoglalására indított ellencsapásokat. Ezek eredményeként a két szovjet front Csehszlovákia déli részén (A Garam torkolatánál) és Magyarország nyugati felében (a Dunántúlon) olyan hadműveleti hídfőt tartott kezében, amely lehetővé tette nagy erők felvonulását újabb Bécs, illetve Délkelet-Németország irányába végrehajtandó támadó hadműveletre.

Ezek figyelembevételével, 1945. február 17-én, Budapest bevételét követő negyedik napon, a szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság azt a feladatot állította a 2. és 3. Ukrán Frontok elé, hogy készítsenek elő és hajtsanak végre támadó hadműveletet a pozsony–brnói, valamint a bécsi irányba. A szovjet haderő bal szárnyának támadása tovább hadműveleti cél megvalósítását tűzte maga elé. Igyekezett elvágni a Balkán ÉNy-i térségében harcoló német Hadseregcsoportok visszavonulási útvonalait Délkelet Németország felé. Ki akarta kapcsolni a német hadiipar Nyugat-Magyarország és Délkelet Németország (Ausztria) jelentős hadiipari és üzemanyag (olaj) bázisait. Az Alpok térségének mielőbbi elfoglalásával pedig meg akarta akadályozni a német főerők oda való visszavonulását, amely a háború elhúzódását jelentette volna.

A bécsi hadműveletben a főszerep a 2. Ukrán Frontra hárult. A frontok főerőinek – a Dunától É-ra, a garami hídfőből támadó 7. gárdahadseregnek és a 6. gárda-harckocsihadseregnek, valamint a Dunától D-re össz-

pontosított 46. hadseregnek – hadműveleti feladata az volt, hogy a Duna két oldalán Bécs általános irányba támadjanak, s a hadművelet 20. napján érjék el Znojmót, Brnót és Bécset. A főcsapásmérő 2. Ukrán Frontot északról a 4. Ukrán Frontnak, délről a Dunántúlról pedig a 3. Ukrán Frontnak kellett biztosítani.

A hadműveletek során a magyar csapatokat tudatosan osztották szét a német csapatok között, mivel azok harcértéke minimálisra csökkent.[4]

A szovjet felderítési adatokat kiegészítették a szovjet hadsereg oldalára átálló magyar katonák. Február 17-ről 18-ra virradó éjszaka a Tatabánya-Gánt között védő magyar 1. huszárhadosztály 95, majd 19-én újabb kilenc katonája, a Csákberénynél összpontosított magyar 2. páncéloshadosztály 11 katonája szökött át a szovjet oldalra, 21-én pedig a IV/2. utászszázad egy tisztje és egy katonája a Balaton jegén átment a szovjet csapatokhoz.

1945. február 22-én a német „Dél" Hadseregcsoport parancsnoksága átadta az OHK-nak véglegesen kidolgozott tervezetét. Ebben kifejtették, hogy a 3. Ukrán Front a Mór és Székesfehérvár közti szakaszról szándékozik a közeljövőben támadni – a Kisalföldön át – Bécs általános irányba. A német felderítés megállapította, hogy a szovjet hadvezetés főerőit Székesfehérvártól északra akarja összpontosítani, azért mert erői más körzetekben jelentősen meggyengültek. Székesfehérvár és a Balaton között öt, a Sárvíz-csatorna és a Velencei-tó között nyolc, a Velencei-tó és a Duna között pedig tizenkét szovjet hadosztály összpontosult.

A tervezet javasolta, hogy a 6. SS-páncéloshadsereg a főcsapást a Velencei-tó és a Balaton között hajtsa végre. Ugyanakkor a német 2. páncéloshadsereggel Kaposvár felé, egy hadtesttel pedig Pécs általános irányba kell kisegítő csapásokat mérni a szovjet védelemre. Február 25-én az OHK – és személyesen Hitler is – jóváhagyta a tervezetet, s egyben a támadás kezdetét 1945. március 6-ban jelölte meg. Február 26-án Hitler főhadiszállásán véglegesen tisztázták a hadműveleti terveket, és utasításokat adtak ki a hadművelet azonnali előkészítésére, majd végrehajtására. Az ellentámadásnak a „Frühlingserwachen" („Tavasz ébredése") fedőnevet adták.

A magyar fasiszta-nyilas politikai és katonai vezetés lelkesedéssel fogadta a német támadás terveit. A nyilas magyar vezérkar kidolgozott egy „Helyzetmegítélést", amelynek bevezetője megállapítja, hogy:[5]

[4] Uo., 210. oldal.

II. FEJEZET

AZ UTOLSÓ MAGYARORSZÁGI HADMŰVELET, A SZOVJET CSAPATOK ELHELYEZKEDÉSE, BERENDEZKEDÉSE 1945

A dunántúli hadműveletek, a háború befejezése hazánk területén

A fentiekkel gyakorlatilag befejeződött Magyarország elfoglalásának első két üteme, hátra volt még a dunántúli (bécsi) hadművelet. A 2. és 3. Ukrán Frontok február közepére szétverték a dunántúli arcvonalszakasz stabilizálására, a Margit-vonal bal szárnyának visszafoglalására indított ellencsapásokat. Ezek eredményeként a két szovjet front Csehszlovákia déli részén (A Garam torkolatánál) és Magyarország nyugati felében (a Dunántúlon) olyan hadműveleti hídfőt tartott kezében, amely lehetővé tette nagy erők felvonulását újabb Bécs, illetve Délkelet-Németország irányába végrehajtandó támadó hadműveletre.

Ezek figyelembevételével, 1945. február 17-én, Budapest bevételét követő negyedik napon, a szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság azt a feladatot állította a 2. és 3. Ukrán Frontok elé, hogy készítsenek elő és hajtsanak végre támadó hadműveletet a pozsony–brnói, valamint a bécsi irányba. A szovjet haderő bal szárnyának támadása tovább hadműveleti cél megvalósítását tűzte maga elé. Igyekezett elvágni a Balkán ÉNy-i térségében harcoló német Hadseregcsoportok visszavonulási útvonalait Délkelet Németország felé. Ki akarta kapcsolni a német hadiipar Nyugat-Magyarország és Délkelet Németország (Ausztria) jelentős hadiipari és üzemanyag (olaj) bázisait. Az Alpok térségének mielőbbi elfoglalásával pedig meg akarta akadályozni a német főerők oda való visszavonulását, amely a háború elhúzódását jelentette volna.

A bécsi hadműveletben a főszerep a 2. Ukrán Frontra hárult. A frontok főerőinek – a Dunától É-ra, a garami hídfőből támadó 7. gárdahadseregnek és a 6. gárda-harckocsihadseregnek, valamint a Dunától D-re össz-

pontosított 46. hadseregnek – hadműveleti feladata az volt, hogy a Duna két oldalán Bécs általános irányba támadjanak, s a hadművelet 20. napján érjék el Znojmót, Brnót és Bécset. A főcsapásmérő 2. Ukrán Frontot északról a 4. Ukrán Frontnak, délről a Dunántúlról pedig a 3. Ukrán Frontnak kellett biztosítani.

A hadműveletek során a magyar csapatokat tudatosan osztották szét a német csapatok között, mivel azok harcértéke minimálisra csökkent.[4]

A szovjet felderítési adatokat kiegészítették a szovjet hadsereg oldalára átálló magyar katonák. Február 17-ről 18-ra virradó éjszaka a Tatabánya-Gánt között védő magyar 1. huszárhadosztály 95, majd 19-én újabb kilenc katonája, a Csákberénynél összpontosított magyar 2. páncéloshadosztály 11 katonája szökött át a szovjet oldalra, 21-én pedig a IV/2. utászszázad egy tisztje és egy katonája a Balaton jegén átment a szovjet csapatokhoz.

1945. február 22-én a német „Dél" Hadseregcsoport parancsnoksága átadta az OHK-nak véglegesen kidolgozott tervezetét. Ebben kifejtették, hogy a 3. Ukrán Front a Mór és Székesfehérvár közti szakaszról szándékozik a közeljövőben támadni – a Kisalföldön át – Bécs általános irányba. A német felderítés megállapította, hogy a szovjet hadvezetés főerőit Székesfehérvártól északra akarja összpontosítani, azért mert erői más körzetekben jelentősen meggyengültek. Székesfehérvár és a Balaton között öt, a Sárvíz-csatorna és a Velencei-tó között nyolc, a Velencei-tó és a Duna között pedig tizenkét szovjet hadosztály összpontosult.

A tervezet javasolta, hogy a 6. SS-páncéloshadsereg a főcsapást a Velencei-tó és a Balaton között hajtsa végre. Ugyanakkor a német 2. páncéloshadsereggel Kaposvár felé, egy hadtesttel pedig Pécs általános irányba kell kisegítő csapásokat mérni a szovjet védelemre. Február 25-én az OHK – és személyesen Hitler is – jóváhagyta a tervezetet, s egyben a támadás kezdetét 1945. március 6-ban jelölte meg. Február 26-án Hitler főhadiszállásán véglegesen tisztázták a hadműveleti terveket, és utasításokat adtak ki a hadművelet azonnali előkészítésére, majd végrehajtására. Az ellentámadásnak a „Frühlingserwachen" („Tavasz ébredése") fedőnevet adták.

A magyar fasiszta-nyilas politikai és katonai vezetés lelkesedéssel fogadta a német támadás tervéit. A nyilas magyar vezérkar kidolgozott egy „Helyzetmegítélést", amelynek bevezetője megállapítja, hogy:[5]

[4] Uo., 210. oldal.

A február hónapban kialakult hadműveleti és a szovjet által megszállt országok különleges politikai helyzete igen kedvező lehetőséget nyújt egy ellentámadás végrehajtására. A támadás kihatásában döntő jelentőségű lehet a keleti arcvonalra és ezzel az egész európai hadszíntérre. A „Helyzetmegítélés" – bár beismeri, hogy a német hadvezetés lehetőségeit, helyzetét nem ismeri – arra a megállapításra jutott, hogy a szovjet arcvonal leggyengébb szakasza itt délen, a magyar térségben van, mivel itt a szovjet hadseregek vegyítve vannak – gyenge szövetségesek – Románia, Jugoszlávia és Bulgária csapataival. A magyar nyilas-fasiszta vezérkar véleménye szerint 20–25 hadosztály elegendő arra, hogy áttörje a szovjet haderő déli szárnyát, majd elérve a Kárpátok átjáróit, benyomuljon a Balkánra és Ukrajnába. A magyar nyilas vezérkar – valójában teljesen irreális elképzeléseit – Szálasi Ferenc nemzetvezető is elfogadta, s véleménye szerint a nyár végéig a Dnyeszterig kell előretörni.

Február 27–28-án a csapásmérő csoportosítás északi szárnyán, a Székesfehérvártól Mórig biztosító német páncéloshadtestet megerősítették, nehogy a szovjet 4. gárdahadsereg a csoportosítás oldalába mérhessen csapást. 28-án a németek részére kijelölték a sávhatárokat és megkezdték a felvonulást, ami 81 500 embert és 595 páncélost, valamint sok ezer gépjárművet jelentett. Rendkívül gátolták a felvonulást a Dunántúl ÉNy-i negyedének rossz útviszonyai, amelyek egyes szakaszokon teljesen tönkrementek. Az utak helyreállítása érdekében minden katonai és nem katonai erőt megmozgattak. A katonai alakulatok támogatására csak Veszprém megyében 25 000 polgári személyt és 6200 fogatot vettek igénybe.

Az egyébként is akadozó felvonulást tovább nehezítette a szovjet légi hadsereg és a Nyugat Magyarország légterében megjelenő USA légi hadsereg számos köteléke. Március 3-tól a szovjet légierő kötelékei egymást követő hullámokban támadták a németek felvonulási útvonalait, különösen a Veszprémen átvezetőket. (Viadukt).

Az USA légi hadseregének legnagyobb támadására március 4-én került sor.[6]

Az első támadóhullám 12 óra 10 perckor jelent meg Sopron felett, s pusztító csapást mért a város pályaudvaraira, a városon átvezető utakra és a városban települt katonai létesítményekre. A vasútállomás épületeit 92, a vasúti berendezéseket 280 bombatalálat érte, a Déli pályaudvaron 8

[5] Uo., 211. oldal.
[6] Uo., 213. oldal.

db mozdony, 2 db motorkocsi, 200 db vagon és 4000 vágányfolyóméter pusztult el. Több polgári tömegóvóhely kapott telitalálatot: a Zita otthon óvóhelyén 29 ember, a Zachs féle ház óvóhelyén 25 ember, a Kőfaragó tér 6–7. sz. házak óvóhelyén 68 ember halt meg a romok alatt. A tüzér és huszárlaktanyákat teljesen elpusztították a bombák, s az itt elszállásolt magyar 7. törzspótüteg, 6/4 légvédelmi tüzérüteg, a 300/113. levente lövészszázad, a 215/I. katonai munkásszázad, a 3/II. csendőrzászlóalj, s a 103. útkarbantartó század mintegy száz katonája vesztette életét. A légitámadásnak mintegy 220 halottja volt. Az amerikai kötelékek néhány perccel később pusztító bombatámadást hajtottak végre Szombathely ellen is; a városban közel ezer lakóház dőlt romba, s a romok alól 303 halottat és több száz sebesültet ástak ki.

1945. március 5-én – a német ellentámadás előestéjén – a 3. Ukrán Front arcvonala előtt az ellenség 35 magasabbegységgel rendelkezett, melyek közül tizenegy páncéloshadosztály volt. A német hadosztályok közepes létszáma elérte a 10 ezer főt. A sávban a németek összesen mintegy 431 ezer katonával, 5630 db löveggel és aknavetővel, 877 db harckocsival és rohamlöveggel, valamint 900 db páncélgépkocsival rendelkeztek. A csapatokat 850 db repülőgép támogatta.

A Balaton és a Velencei-tó között felvonuló csapásmérő csoport 11 német és egy magyar hadosztályból állott; 807 db harckocsival és rohamlöveggel, 816 páncélkocsival, 3280 db löveggel és aknavetővel. A megindulási körzetbe a rossz útviszonyok miatt a csapatok késve érkeztek be, emiatt a csapásmérő csoport parancsnoka az ellentámadás kezdetének 34 órás elhalasztását kérte, amit azonban nem engedélyeztek.

A rendkívül aktív szovjet felderítést sok szempontból segítette az a tényező, hogy február-március fordulóján tovább fokozódott a magyar csapatok felbomlása, s a magyar katonák továbbra is tömegesen álltak át a szovjet hadsereg oldalára. Így pl. a március 1-jén hajnalban az Alsótekeres és Balatonbozsok között védő magyar 25. gyalogezred 55 főnyi felderítő csoportjából csak öt katona tért vissza, ötvenen megadták magukat a szovjet csapatoknak. Másnap március 2-án ugyanitt újabb tíz magyar katona szökött át a szovjet 93. lövészhadosztályhoz.

A „Tavasz ébredése”[7] március 6-án indított támadás, a német haderő utolsó nagy offenzívája volt a II. világháborúban. A Dunántúl visszafoglalását célozta. A német páncélosékek áttörve a Balaton és a Velencei-tó között, 15-ig elérték a Gárdony-Sárkeresztúr-Simontornya-Enying vonalat. A német offenzíva a szovjet bécsi támadó hadművelet kezdetéig tartott. Ez utóbbi volt a szovjet hadsereg utolsó előre tervezett, frontnál (hadseregcsoportnál) magasabb szinten összefogott offenzívája a keleti arcvonal déli szárnyán.

A 6. szovjet gárdaharckocsi- és 7. gárdahadsereg támadást indított a Garam alsó folyásáról elérte a Zsitva folyó Udvard torkolat szakaszát, nem tudtak azonban eredeti feladatuknak megfelelően a Dunán átkelni és a Budapest felmentési kísérleteit végrehajtó IV. SS páncéloshadtest hátába kerülni. Onnan az I. SS páncéloshadtest február 17-én indított támadása vetette vissza őket, 24-ére ismét a Garam mentén húzódott az arcvonal.

Február 22–24 között kisebb harckocsiütközet zajlott Kémend belterületén és környékén, amelyek során a Garam jobb partján harcoló szovjet erőket a megáradt folyóba szorították.[8]

A szovjet bécsi hadművelet dunántúli térnyerése visszavonulásra kényszerítette a németeket, akik a Garam menti védelmi vonal kiürítését március 28-ra fejezték be.

A február 17-i direktíva alapján a 3. Ukrán Frontnak április 4-re kellett elfoglalnia Bécset, majd továbbhaladnia Sankt Pölten felé. A 2. Ukrán Frontnak a 46. hadsereggel a Dunától délre részt kellett vennie a bécsi támadásban, főerőivel a Dunától északra támadva el kellett foglalnia Pozsonyt, Brünnt, majd továbbhaladnia Pilsen felé. A hadművelet kezdetének március 16-át jelölték ki.[9]

Az előkészületeket a 6. SS pánéloshadsereg támadása megzavarta, de a szovjet hadvezetés nem engedte eltolni a kezdés időpontját, illetve Tolbuhinnak a védekezéshez felhasználni a bécsi támadáshoz kikülönített 9. gárdahadsereget. Március 16-án a 4. és 9. gárdahadsereg Zámoly–Székesfehérvár között betört a 6. német hadsereg védelmébe. 19-én Mórtól délre bevetették a 6. szovjet gárda-harckocsihadsereget, de a közelebbi hadműveleti célt, a 6. SS páncéloshadsereg bekerítését nem sikerült megvalósítaniuk. A német Dél Hadseregcsoport kivonta páncélos erőit a Balaton-Velencei-tó közéről s Székesfehérvárt csak 23-án adta fel, egy időben a Balatonfűzfő–Székesfehérvár között kiépített Olga-állással és a Veszpém–Zirc–Kisbér-vonalon húzódó Klára-állás déli szektorával.[10] A

[7] Kollega Tarsoly István (főszerkesztő) Magyarország a XX. században, I. kötet, 395. oldal. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996.

[8] Uo., 395. oldal.
[9] Uo., 396. oldal.
[10] Uo., 396. oldal.

6. német és 6. SS páncéloshadsereg visszavonult a magyar-német határon létesített Birodalmi Védőállás irányába. Veszprém 23-án, Ajka 25-én, Szombathely 29-én került a 3. Ukrán Front birtokába. A Rába mentén kiépített Zsuzsanna-vonal nem hátráltatta számottevően a szovjet ékeket. A 46. hadsereg támadása lassabban bontakozott ki. A 3. magyar hadsereg, bár bekerítésbe került Esztergom és Komárom között, 22-ére vissza tudta vonni erőit a Duna északi partjára. A 46. hadsereg 26-án újította fel támadását, 28-án elfoglalta Komáromot és Győrt.

Észak-Magyarországon, az akkori és a trianoni határ között, valamint Szlovákiában az 1. magyar és 8. német hadsereggel szemben a szovjet előnyomulás lassú volt. Kassa és Eperjes 1945. január 19-én, Rozsnyó 23-án került a szovjet csapatok birtokába. Februárra a 4. Ukrán Front 18., illetve a 2. Ukrán Front 40. szovjet és 4. román hadserege elakadt Lipótszentmiklós–Besztercebánya–Garam-vonalon, ahonnan a 18. hadsereg március 28-án indított támadása után sikerült számottevően elmozdulniuk. A bécsi hadművelet részeként a 2. Ukrán Front főerői március 10-én indítottak támadást Zólyom térségéből, 24-én a Trencsén–Garam alsó folyása vonalról. 24-én indult a 4. Ukrán Front 38. hadseregének támadása is az 1. német páncéloshadsereg ellen, amely Morvaországba szorította vissza a Szlovákiában harcoló V. magyar hadtestet. Pozsony április 4-én, Brünn 26-án, az utolsó szlovákiai helység Csáca 31-én került a szovjet csapatok birtokába.[11]

Április 4-én a szovjet 6. gárda harckocsi, 4., 9. gárda és 46. hadsereg megkezdte Bécs ostromát, amit a volt császárváros megkímélése érdekében (ellentétben Pfeffer–Wildenbruch kitartásával a magyar fővárosban) Rudolf von Bünau tábornok 13-án feladott. Április 15-ére a bécsi szovjet csoportosítás elérte Sankt Pölten–Krems vonalát, ahol Németország fegyverletételéig elakadt. Az 57. szovjet és a január 21-től a Dél-Dunántúlon harcoló 1. bolgár hadsereg március 29-től újította fel támadását. A 27. szovjet hadsereg Zalaegerszeg térségéből március 30-án történt délnek fordítását követően, március 31.–április 1. között tudták áttörni a Margit-vonal nyugati szektorát. Április 2-án elfoglalták Nagykanizsát, majd a zalai olajmezőket, 3-ától megkezdték az átkelést a Muraközbe, onnan Szlovéniába és Ausztriába. Április 7–9. között az összefüggő arcvonal a szlovén határon elhagyta Magyarország akkori területét.

[11] Uo., 396. oldal.

Mint ahogy azt a későbbi kutatások igazolták, a magyarországi hadműveletek befejeződésével kapcsolatban három időbeli és térbeli határt lehet megállapítani:[12]

Április 4-én Nemesmedvest elfoglalták a 33. szovjet lövészhadtest katonái, s azután közjogilag önálló községet német–magyar csapatok már nem tartották. Április 11-én a különálló települések közül Magyarbük került utolsóként a szovjet csapatok kezére. Ugyanezen a napon, de néhány órával korábban esett el a szintén különálló Szentimretelep és vele a „hegyvidékkel" összefüggő Rábafüzes–Hegyközség. Másnap a 6. német hadsereg alárendeltségébe tartozó IV. SS-páncéloshadtest ezredének alakulatai hajnalban kitörtek bekerítésükből, s így a Pinkamindszenthez tartozó Dénes- és Kapuy-majort feladták. Azt a 104. szovjet lövészhadtest 93. lövészhadosztályának egységei vették bortokba, s így Magyarország határain belül véget értek a harccselekmények, az összefüggő arcvonal végleg elhagyta az ország területét.

Magyarország vesztesége a második világháborúban.

A nemzeti vagyont ért károk összességében 1944–1945-ben mintegy 22 milliárd (1938-as vásárlóerejű) pengőt tettek ki. A német és nyilas kiszállítások, valamint a szovjet és román csapatok rekvirálásai és pusztításai következtében keletkezett károkkal csaknem azonos értékű vagyon ment veszendőbe... A közlekedés, a sínhálózat 40%-a elpusztult, a vasúti járművek nagy részét elszállították... A gyáripar 54%-a, a mezőgazdasági vagyon 20%-a veszett el... A lakóházakban esett kár 18%-os... Emberveszteség katona 340–360 ezres, polgári személy 45 ezer (a zsidóság nélkül)... Szovjet fogságban 600 ezer állampolgár került, 20%-ban polgári személy. Az elhurcoltak és a hadifoglyok közül 200 ezren haltak meg a szovjet táborvilágban... Hozzávetőleg 500 ezer magyar illetőségű zsidót deportáltak, közülük 360-ezer a gázkamrák és a kényszermunka áldozata lett ... a különböző razziák, munkaszolgálat és vérengzés következtében, további 50–100 ezer fő vesztette életét... Az 1941–1944. közötti államterületen az össz emberveszteség hozzávetőleg 830–950 ezer fő.

Ennyi tehát a történet, ennyi a kérdésre a válasz, hogy hogyan, mikor, milyen körülmények között kerültek hozzánk a szovjet csapatok. Az 1. sz. melléklet azokat a helyőrségeket, helyiségeket, objektumokat tartalmazza, amelyeket a szovjetek 1944–1945-ben elfoglaltak és ahonnét 1990–1991-ben kivonultak. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez nem úgy értendő,

[12] Uo., 396. oldal.

hogy 1944–45-ben elfoglalták a kijelölt objektumokat és onnét ki sem mozdulva 45–46 éven át ott tartózkodtak. Lehet, hogy volt ilyen eset is, de nem ez volt a jellemző. Ellenkezőleg, nagyon is sok volt a csapatmozgás, az éppen kialakult feszült vagy enyhülő nemzetközi helyzetnek megfelelően.

Más volt a helyzet addig, amíg a háború nem fejeződött be és megint más a háború befejezése után. A háború alatt folytatni kellett a harcoló csapatoknak a harctevékenységet. Meg kellett semmisíteni az ellenséget, s folytatni az újabbak felderítését, felszámolását. Az elfoglalt terület berendezése, a struktúra kialakítása, az elhelyezés, az ellátás az őrzésvédelem megszervezése, a kapcsolatrendszer megteremtése a terület-fenntartó alakulatok feladata volt.

A háború befejezése után pedig a hadba nem álló erők döntő többségét leszerelték (tartalékos állomány), s az úgynevezett „béke hadrend" szerint élték az alakulatok további életüket.

További nagyobb szovjet csapatmozgások

Úgy gondolnánk, hogy a háború befejeztével (1945. 09. 02.) a szovjet csapatok magyarországi bevonulása, betelepülése is befejeződött. Nem így történt. Tíz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy újabbak érkezzenek és táborozzanak le hazánkban. Nem váltásról, nem cseréről volt szó, akik addig itt voltak maradtak tovább, s újak is jöttek, ők is maradtak.

Konkrétan az 1955-ös esztendőről van szó amikor két olyan fontos katonapolitikai esemény történt, amely meghatározója volt a későbbieknek. Az **első** 1955. május 14-én Varsóban megalakult a Varsói Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Egyezmény (hétköznapibb nyelvén a Varsói Szerződés). Ennek előzménye volt az, hogy 1954-ben az európai szocialista országok Moszkvában közös nyilatkozatot adtak ki arról, hogy amennyiben Nyugat-Németországot felveszik a NATO-ba, közösen foganatosítanak védelmi jellegű válaszintézkedéseket. Mivel 1955. május 9-én az NSZK-t felvették a NATO-ba így 5 nap múlva május 14-én aláírásra került az egyezmény, megalakult a VSZ. Létrejött a két egymással szemben álló hatalmas katonai tömb. A VSZ. megalakulása

önmagában nem növelte a már itt lévő szovjet csapatok létszámát, legfeljebb egy kisebb mérvű átrendeződést hajtottak végre. Sokkal inkább jelentett gondot a Magyar Néphadsereg átrendezése, hisz azon túlmenően, hogy a tagsággal járó kötelezettség volt hat lövész, két gépesített, valamint két vadászrepülő-hadosztály és egyéb szakalakulatok alárendelése az Egyesített Fegyveres Erők (EFE) Parancsnokságának, ezzel egy időben a hadsereg létszámának a csökkentése is napirenden volt.

A szovjet csapatok Magyarországon való tartózkodására 1945 után a szövetséges hatalmak megállapodása adott lehetőséget, majd az így kialakult helyzetet a Szovjetunió és Magyarország között az **1947. február 10-én megkötött békeszerződés állandósította azzal, hogy a Szovjetunió által meghatározott erejű és összetételű csapatok tartózkodhattak hazánkban mindaddig, amíg Ausztriában szovjet megszálló csapatok voltak.**

A megszálló hatalmak 1955. május 15-én írták alá a független, demokratikus Ausztria visszaállításáról szóló szerződést. (Osztrák államszerződés.) A szovjet kormánynak a szerződést követően csapatait nemcsak Ausztriából, hanem Magyarországról is ki kellett volna vonnia 1955. október végéig, de legkésőbb december 31-ig. A magyar párt- és állami vezetés az osztrák államszerződés megkötését követően hozzájárult a szovjet csapatok Magyarországon maradásához, a törvényi feltételek hiánya ellenére is.

Ez a szerződés viszont már a szovjet csapatok jelenlétének a növekedésével járt. Fogalmazhatok úgy is, hogy ez a **második** szovjet bevonulás, noha nagyságrendjében lényegesen kisebb az 1944–1945-os bevonulásnál. Mi történt?

A „Hadseregtörténet" c. kiadványban az alábbi szöveg olvasható:[13]

A magyar csapatok integrációjával egyidejűleg folytak az Ausztriából kivonuló szovjet alakulatok magyarországi telepítései is. A szovjet vezérkar kérésére a magyar kormány engedélyezte egy légi hadsereg (1 vadászrepülő hadosztály – 3 ezred; 1 felderítő-repülőezred) Veszprém, Kecskemét, Kiskunlacháza, Szolnok, Budaörs repülőterein való elhelyezését. Bata, minisztertanácsi előterjesztésében ezt azzal indokolta, hogy ezen repülő alakulatok nagymértékben erősítik Magyarország légvédelmét.

A légierőn kívül egy új gépesített lövészhadosztály is Magyarországra érkezett, a 17., melynek egységei a következő helyőrségekbe kerültek: a

[13] Csendes László: Hadseregtörténet 1945–1998. 54. oldal. Új Honvédségi Szemle1998.

hadosztály-parancsnokság Keszthelyre, a három gépesített-lövészezred Zalaegerszegre, Marcaliba, Veszprémbe, a tüzérezredek Tapolcára és Marcaliba, a nehéz-harckocsiezred Tapolcára. Ezzel Magyarországon kettő gépesített lövészhadosztály és egy légi hadsereg tartózkodott, amelyeket 1955 őszén Különleges Hadtestté vontak össze, közvetlenül a szovjet vezérkar alárendeltségében. A hadtest feladata a nyugat-magyarországi hídfők biztosítása a szovjet főerők beérkezéséig.

Olvasva a leírtakat egyértelműen kitűnik, hogy múlt időről, tehát megtörtént eseményről van szó. Összességében nincs semmi kételyem, a felsorolt helyiségekből – legalábbis egy – azonban vitatható. Nevezetesen Tapolcáról van szó. Azért vitatom, mert a 3 éves tiszti iskola befejezése (1955. szeptember 24.) után a 9. lövészhadosztály (Keszthely) 27. harckocsi-rohamlöveg ezredéhez kaptam szakaszparancsnoki beosztást Tapolcára, ahol 1957. december 1-jéig szolgáltam. Ez alatt az idő alatt sem a tapolcai laktanyában, sem az újdörögdi kislaktanyában, sem a környéken tábori körülmények között szovjet alakulat nem volt. Márpedig egy tüzérezredet, de még inkább egy nehéz-harckocsiezredet nem lehet „eldugni". Most amikor a könyvemhez gyűjtöttem az adatokat, sikerült néhány korombéli kollégát megtalálni, akikkel együtt szolgáltunk Tapolcán. Egy sem volt közöttük olyan, aki emlékezett volna ott szovjet alakulatra. Valószínűnek tartom, hogy több variáns készült a „tervasztalon" és a fenti szöveg írójához éppen egy olyan terv jutott, ami nem került végrehajtásra.

Ettől függetlenül a tény igaz, hisz valóban kivonultak Ausztriából a szovjet csapatok, hozzánk pedig bevonultak. Ennyivel emelkedett a létszámuk. Érdemes még egyszer megemlíteni, hogy a különleges Hadtest nem a VSZ parancsnokságának, hanem a szovjet vezérkar útján a szovjet fegyveres erők miniszterének volt alárendelve. A hadtest parancsnoksága Székesfehérvárra települt. A magyar párt- és állami vezetés a Különleges Hadtest felállításába beleegyezett, az erre vonatkozó politikai és katonai döntések meghozatalával a szovjet katonai jelenlét fokozásához segítséget nyújtott.

Miközben a magyar hadsereg csökkentése, átszervezése, települése egyik helyőrségből a másikba javába folyt, a hadsereg vezetői nem ismerték fel az országban lejátszódó folyamatok és mozgalmak célját és jelentőségét. Ezzel ellentétben a szovjet politikai vezetés, az 1956 júliusában, a lengyelolszági Poznanban bekövetkezett munkásmegmozdulás közvetlen hatására, Magyarország esetében is a helyzet további romlásával számolt és a fő hangsúlyt a katonai erő korlátlan alkalmazására helyezte.

A Különleges Hadtest – melynek állományába két gépesített gárdahadosztály (a 2. és a 17.), a 195. vadászrepülő-, a 177. bombázórepülőhadosztály, a 20. pontonos hidászezred, valamint légvédelmi és más fegyvernemi szakcsapatok tartoztak – vezetése parancsot kapott: készítsen tervet a szovjet csapatoknak „a szocialista társadalmi rend fenntartása, védelme, adott esetben helyreállítása" érdekében történő alkalmazására. A terv a Volna (Hullám) fedőnevet kapta.

1956. október 23-án a magyar politikai vezetés egy része tudott arról, hogy lehetséges a szovjet erők karhatalmi célú alkalmazása. A szovjet csapatok október 23-i bevetésével – függetlenül attól, hogy azt kérték, vagy a bevetés tényét tudomásul vették – a magyar politikai vezetés meghatározó része egyetértett.

Budapesten az október 24-től 28-ig terjedő időszakban a Különleges Hadtest alárendeltségében három hadosztály – a szervezetszerű 2. gépesített hadosztály, a Románia, illetve a Szovjetunió területéről Magyarországra rendelt 33. gépesített hadosztály és a 128. lövészhadosztály – tevékenykedett, amelyek állományába 31 500 fő, 1130 harckocsi és önjáró löveg, 616 tüzérségi löveg és aknavető, 185 légvédelmi löveg és 380 páncélozott szállító harcjármű tartozott. A 17. gárdahadosztály alegységei az osztrák határ védelmére készültek.

Október 28-án győzött a forradalom, a szovjet és magyar politikai vezetés engedményekre kényszerült. A szovjet csapatok október 30-án, 31-én – néhány alegység kivételével – elhagyták Budapestet. Ám a szovjet csapatok kivonása még be sem fejeződött, amikor Moszkvában már megszületett az újabb, a támadásra vonatkozó döntés. A november 4-én indított hadműveletekben 17 szovjet hadosztály részei vettek részt, mintegy 60 ezer szovjet katonával.

A szovjet csapatok magyarországi tartózkodását szabályozó kétoldalú egyezményt csak 1957. május 27-én írták alá. A szovjet csapatok ideiglenes magyarországi tartózkodása tárgyában 1957. augusztus 16-án hatályba lépett szerződés kifejezésre juttatta, hogy a „szovjet csapatok ideiglenes tartózkodása a Magyar Népköztársaság területén semmiképpen sem érinti a magyar állam szuverenitását; a szovjet csapatok nem avatkoznak be a Magyar Népköztársaság belügyeibe".

A Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok létszáma és diszlokációja tárgyában 1958. április 1-jén megkötött kétoldalú egyezmény engedélyezte a szovjet félnek, hogy hazánkban, 67 helyőrségben 60 500 katonát állomásoztasson. Ez a szerződés lehetővé

tette, hogy a Szovjetunió a csapatok létszámát – ha csak ideiglenesen is – önkényesen megváltoztassa és az „ideiglenes létszámváltozást a szovjet parancsnokság a magyar féllel ne hangolja össze".

A forradalom és szabadságharc leverését követően alapvetően az október 23-a előtt Magyarországon állomásozó, illetve november 4-ig hazánkba rendelt erőkből alakult meg a szovjet Déli Hadseregcsoport, amelynek parancsnoksága és alárendelt alakulatai kisebb változásokkal 1991 nyaráig tartózkodtak hazánkban.

Ez volt tehát – úgy is fogalmazhatnánk – a **harmadik** szovjet bevonulás. Természetes, hogy az évek során voltak mozgások, átrendeződések, de ezek már újabb létszámnövekedéssel nem jártak. Előfordultak olyan esetek is amikor egy-egy objektum gazdát cserélt a szovjet és a magyar hadsereg között. Erre térségünkben is volt példa 1962-ben, amikor a Pápán állomásozó szovjet repülőezred és a Sármelléken állomásozó magyar repülőezred helyőrséget cserélt. Szükséges azt is megjegyezni, hogy a második világháború befejezése után egy-két évvel az elfoglalt magyar helységek egy jelentős részéből a szovjetek eltávoztak, s helyükbe (nem mindenütt) az újonnan alakuló magyar hadsereg alegységei, egységei nyertek elhelyezést. Ennek a fordítottja volt 1956–57-ben a magyar forradalom és szabadságharc leverése után, amikor a felszámolás sorsára jutott magyar alakulatok, intézmények helyébe szovjetek szállásoltak be. Számtalan példa volt erre térségünkben is Esztergom–Tata (Baj)–Komárom–Fertőd–Győr–Veszprém–Pápa helyőrségekben és lehetne folytatni még a sort.

Így jutottunk el a nyolcvanas évek végéig, a teljes szovjet csapatkivonás, illetve azt megelőzőleg a csapatcsökkentés kezdetéig.

III. FEJEZET

A HÁBORÚ UTÁNI KATONAPOLITIKA ALAKULÁSA, A SZOVJET CSAPATKIVONÁS ELŐKÉSZÍTÉSE

A világ kettészakadásának kezdete

1945. szeptember 2-án Japán is kapitulált, s ezzel véget ért a hat éve tartó második világháború. Ez volt az emberiség eddigi legszörnyűbb háborúja. Az emberveszteség 55 millió halott, kétmillió eltűnt, és mintegy 35 millió súlyos sebesült volt. Az anyagi károkat pedig legföljebb csak becsülni lehet, pontosan felmérni nem.

Még tartott az európai háború, amikor Jaltában 1945 februárjában másodszor is összeültek a szövetséges hatalmak legfőbb vezetői és kölcsönösen elismerték a hadműveletek következtében kialakult hatalmi és befolyási övezeteket. Ez egyben elvi jellegű megállapodás volt a nyugati hatalmak, illetve a Szovjetunió között a világ leendő – keleti és nyugati – befolyási övezetekre való felosztására.

A harmadik értekezletre 1945 júliusában, Potsdamban került sor. Itt a legyőzöttekkel – elsősorban Németországgal – kapcsolatos háború utáni gyakorlati teendőket vitatták meg, valamint a határkérdéseket. Potsdam nem csupán a második világháború egyfajta lezárása volt, de kezdete a győztes nagyhatalmak közti érdekellentétek kiéleződésének is. 1946-ban egy fultoni beszédében Churchill már a „szovjet veszély"-re hívta fel a figyelmet.

A szövetséges hatalmak – nagy egyetértéssel – hozzákezdtek a háború utáni új világ felépítéséhez. Az elkövetkező béke fenntartására létrehoztak egy világszervezetet. Így alakult meg 1945 júniusában San Franciscóban az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), melynek alapító okiratát 52 állam írta alá. Az ENSZ legfontosabb célját az alapító okmány a béke és a biztonság békés eszközökkel való fenntartásában jelölte meg. Legfontosabb szervei: az évente egyszer valamennyi tag részvételével megtartott Közgyűlés, mely megtárgyalja a felmerült kérdéseket, a Titkárság, mely felelős a hozott döntések végrehajtásáért (élén az ENSZ főtitkárával), valamint a Biztonsági Tanács, amely a béke megsértése, veszélyeztetése esetén ül össze.

1947. február 10-én Párizsban került sor a második világháborút követő békekötésekre. A győztes szövetségesek Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal és Finnországgal kötötték meg a békét. Nem tudtak megegyezni Németországról, Ausztriáról és Japánról, ezért ezekkel az országokkal egyenlőre nem kötöttek békét, s területük megszállás alatt maradt. A békét aláíró országok a korábbi, háború előtti határaikat kapták vissza. A békekötés legnagyobb nyertese a Szovjetunió lett, amelynek jóváhagyták az 1940-es határait, és Észtország, Lettország és Litvánia is a Szovjetunió része lett. Lengyelország teljes területe 200–300 kilométerrel nyugatabbra helyeződött.

A háború megváltoztatta a korábbi hatalmi erőviszonyokat. Németország, Olaszország és Japán teljes vereséget szenvedtek. Területüket megszállták a szövetségesek. Hadiiparukat, hadseregeiket leszerelték. Elvesztették korábbi világhatalmi státuszukat. Nem örvendhetett valódi győztesként Anglia és Franciaország sem. Mindketten oly mértékben szenvedtek háborús veszteségeket, hogy a világpolitika irányítását át kellett engedniük a náluk erősebbé vált két nagyhatalomnak. Ezzel párhuzamosan megrendült és összeomlott régebbi gyarmatbirodalmuk, bár főleg kereskedelmi téren, a gyarmatokkal való kapcsolatuk tovább élt.

A Szovjetunió és az Egyesült Államok ugyanekkor mérhetetlenül megerősödött, úgynevezett szuperhatalommá vált. Sőt megjelent a világpolitika színterén nagyhatalomként a Japán elleni küzdelmét megnyerő Kína is. Mindezzel gyökeresen felborult Földünk több évszázados nagyhatalmi erőegyensúlya. A továbbiakban a nemzetközi politika irányítását az egymással vetélkedő és fokozatosan ellentétbe kerülő Egyesült Államok és Szovjetunió vette át. A világ kétpólusúvá vált.

A hidegháború kezdete

A Nyugatot, a „szabad világot" politikailag demokrácia, az emberi és polgári jogok érvényesülése jellemezte. Az állam vezetőit, vezető testületeit az állampolgárok választották. Érvényesült az egyesülési, a gyülekezési jog, a szólás- és sajtószabadság, a szabad véleménynyilvánítás, a lelkiismereti és vallásszabadság.

Az egymást követő kormányok hatalma, fennmaradása az állam jó vezetésétől, az emberek bizalmának és szavazatainak a megnyerésétől függött. Kialakult a jóléti államforma, a fogyasztói társadalom, gyorsan nőtt az életszínvonal. A munkahellyel rendelkező emberek többsége általános jómódban élt. Fizetése nem pusztán a létfenntartásra volt elég, hanem abból jutott utazásra, nyaralásra, igényes kultúrált életre is. Mindez rendkívül vonzóvá vált a kommunista diktatúrák lakossága számára, akik teljesen más körülmények között éltek.

A Keleti tömb országait a kommunista diktatúra, az állampárti rendszer jellemezte. A kommunista párt, miután szovjet segítséggel, erőszakkal vagy csalással a hatalmat megszerezte, többé nem adta ki a kezéből. Felszámolta a többi pártot. Megszüntette a szólás-, sajtó- és egyesülési szabadságot. Ha voltak is választások, azokon csak a párt jelöltjei indulhattak. Az állam vezetőit – Moszkva akarata szerint – a párt jelölte ki, akik a szovjet érdekeket kiszolgálva irányították az országot.

Aki szembeszállt a rendszerrel, az börtönökbe, internálótáborba, siralomházba került. Nem volt többé élet- és vagyonbiztonság. A félelem légköre uralkodott. Bár nőtt a termelés, az nem a jólétet szolgálta, hanem a hatalmas mértékű fegyverkezést. Emiatt általánossá vált a hiánygazdaság, soha semmiből sem volt elegendő áru. Az életszínvonal sokkal alacsonyabb szinten maradt mint a szabad világban. Hogy a különbségek ne váljanak nagyon ismertté, „vasfüggönnyel" zárták le a határokat. Megtiltották állampolgáraik Nyugatra utazását. Tisztánlátásukat pedig a marxizmust felmagasztaló propagandával igyekeztek megzavarni.

1946–1947-ben kezdődött és az 1960-as évek első felében ért véget Földünk kettéosztottságának az az időszaka, amelyet a történelem hidegháború néven ismer. Ennek fő jellemzője a diktatúrára törekvő kommunista pártok előretörése, a szovjet befolyás világméretű erősödése. A szabad világ nagyobb háború – sőt, ha lehet, fegyveres konfliktus – nélkül akarta megállítani a kommunista terjeszkedést.

Truman, az Egyesült Államok elnöke már 1947-ben kinyilvánította: kész katonai és gazdasági segítséget nyújtani annak a szabad országnak, amelyet a kommunisták belülről (fegyveres hatalomátvétel), vagy kívülről (katonai támadás) fenyegetnek (Truman-doktrína). Sztálin válasza rendkívül kemény és könyörtelen volt. A befolyás alá került országokban – a hatalomra segített kommunista pártok révén, de egyéb eszközökkel is – igyekezett meggyorsítani a kommunizmussal szemben álló pártok felszámolását. Ez gyakran a legkegyetlenebb módon és a nemzetközi megálla-

podások semmibevételével ment végbe. A hatalmat a proletárdiktatúrát hirdető kormányok vették át. (A gyors váltást a nyugatbarát politikusok letartóztatásával, elhurcolásával s nem egyszer halálra ítélésével kényszerítették ki.)

A szovjetek lezárták a kettéosztott Németországot elválasztó határt, Berlin nyugati szektora körül pedig blokádot létesítettek. A berlini blokáddal párhuzamosan – szovjet indíttatásra – a többi szocialista ország is lezárta a Nyugattal érintkező határait. Leereszkedett a vasfüggöny, egy mintegy 3000 kilométer hosszú, műszaki akadályokkal (aknazár, drótakadály stb.) biztosított határ, amelyen szinte lehetetlen volt átjutni. Egyidejűleg az útlevél- és vízumkiadást is megszigorították. Nyugat és Kelet között szinte minden összeköttetés megszűnt. Miután Tito, a jugoszláv párt- és államfő meg kívánta őrizni önállóságát Sztálinnal szemben, a kommunista Jugoszláviát szintén az ellenségek közé sorolták.

A hidegháború forró pontjai voltak 1950-ben a Koreában kirobbant háború, a kommunisták vezette Észak-Korea és az Egyesült Államok befolyása alatt álló Dél-Korea között. A támadás megindulásakor a Biztonsági Tanács ENSZ-határozattal lehetővé tette a zömmel amerikai csapatok beavatkozását. Ezek visszaszorították az észak-koreaiakat, akiket viszont a kínai „önkéntesek" beavatkozása mentett meg. Végül a háború Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála után fegyverszünettel ért véget, nagyjából a kiinduláskor meglevő határok mentén.

A hidegháború legforróbb pillanata a kubai rakétaválság volt 1962-ben. A Szovjetunió a szocialista tömbhöz tartozó egyetlen amerikai államban Kubában, közel az Egyesült Államok déli partjaihoz, rakétabázisokat kezdett kiépíteni. Ezt az amerikaiak felfedezték és országuk elleni nagyon veszélyes fenyegetésnek ítélték. Az amerikai hajóhad kifutott, hogy akár fegyverrel is megakadályozza újabb rakéták Kubába szállítását, az orosz hajók azonban az utolsó pillanatban visszafordultak. Kis idő múlva a konfliktust a tárgyalóasztal mellett rendezték: Kubában nem maradtak szovjet rakéták.

Az enyhülési folyamat

A kubai rakétaválság rádöbbentette az emberiséget, milyen közel jár egy mindent elpusztító harmadik – nukleáris fegyverekkel vívott – világháborúhoz. Ez a szuperhatalmak vezetőire is józanítólag hatott. Keresni kezdték a hasonló esetek megelőzésének és a hidegháború felszámolásának módját.

Egyik ilyen – talán elsőnek említhető –konkrétum volt a Washington és Moszkva között ún. „forró drót" (közvetlen telefon-összeköttetés) létesült, melyen keresztül a legfőbb vezetők gyorsan és közvetlenül tudtak egymással kapcsolatot létesíteni.

Az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Anglia atomcsendegyezményt írtak alá, melyben lemondtak a légkörben és a víz alatt végzett atomkísérletekről. Megkezdődtek a két szuperhatalom vezetőinek kölcsönös látogatásai egymás országaiban. 1969-ben pedig tárgyalásokat kezdtek a stratégiai fegyverek kölcsönös korlátozásáról (SALT-szerződés). A tárgyalás eredményes volt, az első SALT-szerződést 1972-ben írták alá.

Az enyhülési folyamat legkiemelkedőbb eseménye volt 1973-ban a helsinki értekezlet, amelyen a két világrendszerhez tartozó 35 állam vezetői ültek tárgyalóasztalhoz. Kétévi tárgyalás után olyan zárónyilatkozatot írtak alá, mely sokoldalúan rendezte a békés egymás mellett élés feltételeit. Az elfogadott alapelvek:

- valamennyi állam szuverén egyenlősége;
- a határok sérthetetlensége;
- a mások belügyeibe való be nem avatkozás;
- az emberi jogok tiszteletben tartása;
- az alapvető szabadságjogok érvényesítése,
- a népek önrendelkezése.

Ezzel a kétpólusú világ még nem szűnt meg, de megerősödött az egész földünkre kiterjedő, minden országra kölcsönösen ható világméretű együttműködés, főleg a gazdaság, a tudományok és a környezetvédelem területén.

A helsinki alapelvek nem változtatták meg az orosz politika lényegét. A Szovjetunió a szocialista tömb országait fegyelmezve, továbbra is időről időre beavatkozott azok belső életébe. Különösen igaz ez Brezsnyev pártfőtitkár időszakában (róla nevezték el Brezsnyev-diktatúrának). Lé-

nyege, hogy a szocialista tömbnek (valójában a Szovjetuniónak) joga van akár katonai erővel is beavatkoznia azokban a tagországokban, amelyekben a változások a szocializmus létét veszélyeztetik, vagy a VSZ-ből való kilépéshez vezethetnek. Folytatva az 1953-ban Berlinben, 1956-ban Magyarországon, 1968-ban Csehszlovákiában alkalmazott fegyveres beavatkozások sorát, 1979-ben Afganisztán ellen indítottak intervenciót, hogy ott egy szovjetbarát kormány uralmát kényszerítsék ki.

Ezzel és más hatalmi egyensúlyt veszélyeztető döntéseivel (pl. az Európát veszélyeztető, atom robbanófejekkel felszerelt közép-hatótávolságú SS–20-as rakéták telepítése) a Szovjetunió ellenlépésre kényszerítette Amerikát. Megkezdődött egy új, rendkívül tőkeigényes, óriási tudományos hátteret igénylő technikán alapuló fegyverkezési verseny, amelyben a Szovjetunió már nem tudott lépést tartani az egyesült Egyesült Államokkal. „Csillagháború"-nak (SDI) nevezték el ezt a versenyt, melyet Reagan elnök szorgalmazott a nyolcvanas évek elején. Lényege, hogy az Egyesült Államok egy mikroelektronikán és lézertechnikán alapuló űrpajzsot telepített volna a világűrbe. Ez gyökeresen megváltoztatta volna a katonai erőviszonyokat, hiszen hatástalanná tette volna a nagy hatótávolságú interkontinentális szovjet rakétákat.

Az 1985-ös esztendő pozitív változást hozott az enyhülési folyamatban, amikor a Brezsnyev halálát (1982) követően egymást váltó, kiöregedett szovjet vezetők után a fiatalabb és energikus Gorbacsov került a Szovjetunió élére. Nagyon nehéz, bonyolult állapotot örökölt, gyakorlatilag szinte erejét meghaladó problémákkal kellett megküzdenie. Nevéhez fűződik a glasznoszty és a peresztrojka.

Nagy szerepe volt az enyhülési folyamat alakulásában a világgazdaságban, a technikában és a tudományokban végbement változásoknak is. Ezek legkeményebbje a hetvenes évek közepén kezdődött és az egész világot megrendítő olajválság volt. A kirobbanó arab-izraeli háború nyomán az olajtermelő arab országok a többszörösére emelték a legfontosabb világpiaci nyersanyag, a kőolaj árát.

Ezt a csapást a rugalmas nyugati gazdaságok – ha nem is könnyen – elsősorban technikai korszerűsítésekkel ki tudták védeni. A keleti tömb energiaszegény országai azonban, ahova az olajválság szintén begyűrűzött, nem voltak felkészülve rá. Ezért a nyugati országoktól óriási kölcsönöket vettek fel, s hosszú távon eladósodtak.

Fokozta a keleti tömb nehézségeit a Nyugatról elinduló számítástechnikai és informatikai forradalom, amely alig két évtized alatt átalakította a

világgazdaságot. A világnak az a része, amely nem tudta elég gyorsan követni e változást, kezdett ijesztő módon lemaradni a gazdasági versenyben. A lemaradás jelentkezett a haditechnikában és az űrkutatási versenyben is.

Gorbacsovnak – mindezeket reálisan felismerve – új gazdaságpolitikát kellett kezdenie, ha be akarta hozni országa lemaradását. Ennek feltétele volt a fegyverkezési verseny csökkentése. Gorbacsov tárgyalásokat kezdeményezett az Egyesült Államokkal. Sorozatos engedményeket tett, majd bejelentette, hogy a Szovjetunió kivonja katonai egységeit Kelet-Közép-Európa országaiból.

Ezzel azonban megindult a lavina, amely végül a keleti tömb felbomlásához vezetett. Két év alatt valamennyi csatlós országban megbukott a szovjet minta alapján fölépített kommunista rendszer: a szocializmus.

Gorbacsov tárgyalásai közül is, talán a legkiemelkedőbb, legeredményesebb az ún. „csúcstalálkozó" volt 1987 decemberében Washingtonban, amikor Reagan elnökkel aláírták a közepes hatótávolságú nukleáris fegyverekről szóló egyezményt. Ennek előzménye, hogy Brezsnyev kezdeményezésére és szorgalmazására az 1970-es évek közepén megkezdődött Európában a szovjet SS–20-as több robbanófejes rakéták telepítése. Ellensúlyozásul az Egyesült Államok úgy határozott, hogy szárnyasrakétákat és Persing–2 rakétákat telepítenek Európába, amelyek eddig nem voltak. Gorbacsov elődei Andropov és Csernyenkó már folytattak tárgyalásokat Reagan elnökkel a már telepített rakéták kivonásáról, de a nulla-nulla követelmény miatt (mindkét fél kivonja a fenti rakétatípusai minden darabját Európából) a tárgyalások eredménytelenek maradtak. A szovjet vezetők részére a csökkentés lett volna elfogadható, úgy hogy 100 db SS–20-as maradjon. Ezt viszont a nyugati vezetők nem fogadták el.

Kezdetben a csúcstalálkozókon Gorbacsov is a csökkentés álláspontot képviselte, de Reagan hajthatatlan volt, így Gorbacsov – újabb engedmények árán – elfogadta a nulla változatot, s megszületett az egyezmény. A „Gorbacsov" c. könyvben a témával kapcsolatban az alábbi olvasható.[14]

1987 decemberében Washingtonban aláírták a közepes hatótávolságú nukleáris fegyverekről szóló történelmi jelentőségű egyezményt (INF), amely most első ízben fordította meg az 1946-ban megkezdődött fegyverkezési versenyt. De Gorbacsov első amerikai útja világossá tette, hogy a szovjetek legnagyobb reménye az enyhülésre az ő személyiségében rejlik.

[14] Zsoresz Medvegyev: Gorbacsov. 209–291. oldal. Láng Kiadó. Alföldi Nyomda.

Látogatásának nemcsak az volt a célja, hogy maximálisan hasznosítsa magát az egyezményt, hanem az is, hogy megnyerje az amerikai közvéleményt (és bár kisebb mértékben, a szovjet közvéleményt is) a szovjet vezetőnek és feleségének a Szovjetunió új szimbólumainak személyes varázsával, intelligenciájával, realizmusával, őszinteségével és jó modorával. Ha Gorbacsov helyett Gromikót vagy Rizskovot küldik Washingtonba (ami a diplomáciai protokoll szerint lehetséges lett volna, hiszen ők töltik be a legmagasabb posztot a kormány hierarchiájában, tehát ők a megfelelői az Egyesült Államok elnökének), a csúcstalálkozó hatása nem lett volna ugyanakkora.

Egyáltalán nem kérdéses, hogy Gorbacsovnak nagy szerepe volt a washingtoni csúcstalálkozó sikerében. A szovjet fél tette a legtöbb engedményt, amelyek a gyakorlati eredmény eléréséhez szükségeltettek.

Még egy lényeges, fontos lépése volt az enyhülési folyamatnak, amikor Gorbacsov 1988. február 8-án bejelentette, hogy a Szovjetunió befejezi az Afganisztán elleni háborút.

Az 1987. decemberi út növelte Gorbacsov tekintélyét, aki egyike lett a világ legjelentősebb vezetőinek. A moszkvai csúcstalálkozó 1988 májusában viszont elsősorban Reagan elnöknek biztosított nyilvánosságot. Nem volt fontos egyezmény, amelyet alá kellett volna írni. Azok a kísérletek, amelyek arra irányultak, hogy egészítsék ki az egyezményt a stratégiai támadórakéták 50 százalékos csökkentésével, nem bizonyultak reálisnak. Sok fontos probléma várt még megoldásra amikor Reagan Moszkvába indult. Előkészítettek néhány kisebb megállapodást, de ezeknél igazából nem volt szükség Reagan és Gorbacsov aláírására, az illetékes miniszterek is aláírhatták volna őket. A korabeli média egy része, csak „üres moszkvai csúcstalálkozóként" említette az eseményt.

A csapatkivonás közvetlen előkészítése, kezdete

Mielőtt a csapatkivonás kezdetét tárgyaljuk szükséges, hogy tisztázzuk annak mikéntjét, hogyanját, tartalmát. Különösebb jelentősége ugyan nincs a kedves olvasó számára, hisz valamikor, valamilyen módon elmentek, s ez a lényeg, de azért jobb, ha teljes egészében ismerjük a folyamatot.

Tulajdonképpen az egész szovjet csapatkivonás – sportnyelven szólva – két félidőből tevődött össze. Egyrészt a hagyományos fegyveres erők részleges csökkentése, másrészt a szovjet csapatok teljes kivonása hazánk területéről. A lakosság köréből ezt ugyan nem tudták érzékelni, hisz ők annyit láttak az egészből, hogy valamelyik vasútállomáson nyüzsögnek a szovjet katonák, harckocsik és gépkocsik állnak fel a lapos vagonokra, különféle anyagokat málháznak be konténerekbe, vagonokba, elbúcsúztatják őket – vagy nem –, s elindul a szerelvény Záhony irányába.

Valóban így történt ez, azonban tartalmában a kettő különbözött egymástól. A részleges csökkentés időben megelőzte a teljes kivonást, nem jelentette azt, hogy egy-egy laktanyából, vagy helyőrségből minden alakulat eltávozott. Volt ilyen is, de inkább az volt a jellemző, hogy egy részük eltávozott, egy részük maradt. Előfordult az is, hogy ezen alakulatok nem biztos, hogy a Szovjetunió területére távoztak, hanem – mivel a szovjet hadsereg egyben átrendezte a hazánkban lévő elhelyezkedését – Magyarország területén belül másik helyőrségbe diszlokált. Időben sem lehet élesen a kettőt elválasztani egymástól, hisz már javába folyt a részleges csapatcsökkentés, de vele párhuzamosan már elkezdődtek a csapatok teljes kivonásáról szóló különböző szintű tárgyalások is. Még egy jellemző különbség: Ha a részleges csökkentés során felszabadult egy-egy laktanya, vagy objektum, az közvetlenül a tanács, vagy a MN[15] (MH) részére került átadásra, a teljes kivonás esetén viszont az összes objektumot az arra a célra létrehozott szerv – később bemutatásra kerül – vette át.

A részleges csapatcsökkentés során a hazánkban állomásozó szovjet hadsereg mintegy 10 százaléka távozott.

Az 1988–1990-es években felgyorsultak az események. Úgy a tárgyalások, mint a gyakorlati végrehajtás vonatkozásában. A tárgyalások egyik fő centruma Bécs volt. 1989. január 16–18-án itt rendezték meg a bécsi utótalálkozó háromnapos külügyminiszteri szakaszát, ezt követően március elején pedig megkezdődtek a VSZ és a NATO 23 tagállamának az európai hagyományos haderővel foglalkozó tárgyalásai és a helsinki folyamat mind a 35 országának bizalom- és biztonságerősítési konferenciája.[16]

Az utótalálkozón a külügyminiszterek – köztük Várkonyi Péter – fejtették ki véleményüket. Várkonyi Péter kijelentette: a találkozó megfelelt a több mint két évvel ezelőtti megnyitásakor megfogalmazott várakozá-

[15] A magyar haderő megnevezése a tárgyalt időszakban: 1990. 03. 05-ig Magyar Néphadsereg (MN), ezt követően Magyar Honvédség (MH).
[16] Napló, 1989. január 19. 1–2. oldal.

soknak, mérföldkővé vált, s minőségi fejlődést hozott az európai földrész biztonságának és együttműködésének feltételeiben. A 35 állam képviselőjének fáradságos munkával, az eltérő álláspontok közelítésével sikerült olyan tartalmas megegyezést kidolgozniuk, amely minden területen kiegyensúlyozott előrelépést biztosít, s amely a helsinki folyamat eddigi legfontosabb dokumentumává vált. Megerősítette, hogy a Magyar Népköztársaság eltökélt szándéka a dokumentum rendelkezéseinek maradéktalan végrehajtása, melyet a többi résztvevő államtól is elvárunk.

Nagyra értékelte, hogy a helsinki folyamat keretében hamarosan tárgyalások kezdődnek a hagyományos fegyveres erők csökkentéséről, amelyek eredményességében Magyarország mélységesen érdekelt. Éppen ezért üdvözöltük és támogattuk magyar részről Mihail Gorbacsovnak az ENSZ közgyűlésen a Kelet-Európában állomásozó szovjet csapatok egyoldalú csökkentéséről tett bejelentését.

Rámutatott: az összeurópai kapcsolatrendszer fejlődésének ígéretes szakaszába léptünk, gazdagodott az államközi együttműködés. Létrejöttek az intézményes kapcsolatok a KGST és az Európai Közösség között. Párbeszéd bontakozik ki a VSZ és a NATO között. A bécsi utótalálkozó új, nagy lépést jelent a jövő megosztottságtól mentes, ugyanakkor sokszínű Európájának megteremtése felé vezető úton.

A nemzetközi fórumok, értekezletek mellett a hazai politikai, katonai szervezetekben is beindult a gépezet a szovjet csapatkivonás témakörében. Egyik fontos állomása volt ennek miniszterelnökünk – Németh Miklós – találkozása Gorbacsovval. E találkozóról Németh Miklós később tájékoztatta Für Lajost, aki a történetet könyvében az alábbiak szerint örökítette meg:[17]

Amikor Németh Miklós 1988. november 22-én az ország kormányfője lett, alig tette le az esküt, máris megérkezett az invitálás:

Rizskov, a Szovjetunió miniszterelnöke a szokásos bemutatkozó vizitre hívta (rendelte?) volna Moszkvába. A meghívásra a megelőző évtizedek alatt elképzelhetetlen módon reagált Németh. Udvariasan, de tudatta partnerével: most került a posztra. Rengeteg a dolga. A Parlament éppen most tárgyalja a következő évi költségvetést. Ezért a bemutatkozást egy későbbi, mindkét félnek megfelelő időpontban kellene megejteni. Elképzelhető a megütközés Moszkvában! A megfelelő időpont azután szokatlanul sokat késett. Több mint három hónap múlva, 1989 márciusában utazott Németh Miklós Moszkvába. Az orosz türelem önmagába véve is, ahogy mondani szokás, jelzésértékű volt!

Moszkvában nagy élmény várt a magyar miniszterelnökre. Rizskov után a szokásoknak megfelelően, protokoll-viziten fogadta volna őt Gorbacsov is. A tervek szerint 20 percre. Amiből azonban, példa nélkül álló módon, 2 óra 20, vagyis 140 perc lett. Számos kérdés került terítékre, közülük most egyet kell megemlítenem. Németh, amikor a hazai belpolitikai állapotokról beszélt, kiemelte: nálunk várhatóan többpárt-rendszerű választások lesznek. Már most is izzó a hangulat. Ami még tovább szíthat, a szovjet csapatok jelenléte. Mi lesz, ha valahol elpattan a húr, ha ismét lázadás robbanna ki Magyarországon? Az élénk és feszülten figyelő Gorbacsov, Németh Miklós nem kis meglepetésére, vagy éppen ámulatára, erre a következőképpen reagált. Két kezével megfogta a szék két karfáját és igen határozottan azt mondta: Amíg én ülök ebben a székben, Magyarországon soha többé nem lesz 56!

A drámai jelenet – mondta nekem Németh Miklós – olyan képzeteket indított el benne: Gorbacsov és köre, ha a szükség úgy hozná, talán még arra is kész lenne, hogy föladja Közép-Kelet-Európát. Sejtéseit azután igazolni látszottak azok a fejlemények is, hogy nem sokkal később megkezdődtek a csapatkivonásokról szóló kétoldalú tárgyalások.

1989. januárban Kárpáti Ferenc HM tájékoztatta a Magyar Távirati Iroda, valamint a tv-híradó munkatársait arról, hogy befejeződtek az előkészületek, konkréttá vált a hazánkban állomásozó szovjet Déli Hadseregcsoport egyes csapatainak, fegyverzete és haditechnikája egy részének kivonási ütemterve.[18]

Elmondta, hogy a Szovjetunió honvédelmi miniszterétől (Dimitrij Jazov hadseregtábornok) levelet kapott, amelyben hivatalosan tájékoztatja a magyar vezetést, hogy milyen alakulatokat és milyen ütemben vonnak ki Magyarország területéről. Eszerint még 1989 első felében Veszprémből, illetve környékéről, hazaindul egy harckocsihadosztály. Ugyancsak az első félévben tervezik egy kiképző harckocsiezred kivonását is. Az esztendő második felében egy deszant-rohamzászlóalj, valamint a tököli repülőtérről egy vadászrepülő-ezred hagyja el hazánk területét.

Tájékoztatott, hogy a jelenlegi kivonások során elsősorban nem a létszám a lényeges, a meghatározó a fegyvernemek ereje. Beszámolt arról is, hogy a két vezérkar tovább folytatja azokat a tárgyalásokat, amelyek so-

[17] Für Lajos: A Varsói Szerződés végnapjai – magyar szemmel. 111. oldal. Kairosz Kiadó, 2003.

[18] Napló, 1989. január 26. 1. oldal.

rán pontosítják: mi lesz a kiürített létesítmények sorsa? Rámutatott néhány régóta húzódó probléma megoldására is. (Az esztergomi bazilika szomszédságában lévő kórház, illetve a gödöllői Grassalkovich-kastély.)

Az 1989-es év bővelkedett a különböző sajtótájékoztatókban. Közülük is az egyik legmagasabb szintű a január 31-i tájékoztató volt Budapesten a Szovjet és Tudomány Házában. A fővárosi lapok mellett részt vettek szovjet újságírók, fotoriporterek és televíziósok. A megyei lapok közül a *Naplót* (Veszprém megye) hívták meg. A tájékoztatón Borisz Sztukalin, a Szovjetunió rendkívüli és meghatalmazott nagykövete beszélt a békéről, biztonságról, a Varsói Szerződés tagállamai honvédelmi minisztereinek megjelent nyilatkozatáról. Majd pedig Matvej Burlakov vezérezredes, a hazánkban a Varsói Szerződés alapján állomásozó Déli Hadseregcsoport parancsnoka adott tájékoztatást.[19]

Elmondta – többek között –, hogy a szovjet kormánynak a fegyveres erők és fegyverzetek egyoldalú csökkentéséről hozott határozata értelmében a Magyar Népköztársaság területéről 22 egységet vonnak ki. Mégpedig a Szovjetunió területére távozik egy teljes létszámú páncéloshadosztály, egy kiképző páncélosezred, egy deszant rohamzászlóalj, egy vegyvédelmi zászlóalj, egy katonai tisztképző iskola és más egység. Ennek következtében a hadseregcsoport létszáma több mint tízezer fővel csökken: mintegy 2400 tiszttel és zászlóssal, csaknem 8000 altiszttel és katonával.

Elhagyja az ország területét több mint 1800 szovjet katonacsalád, tehát további csaknem 4000 személy.

A harci gépekből és fegyverekből kivonnak több mint 450 harckocsit, 200-nál több löveget és aknavetőt, 3000 gépkocsit és más technikai eszközt.

A harckocsihadosztályt és a debreceni kiképző harckocsiezredet májusban-júniusban teljes létszámban kivonják, majd pedig az év második felében kerül sor a vadászrepülő ezredre és a deszant rohamzászlóaljra. A többi egységet jövőre vonják vissza a Szovjetunió területére. A csapatok szállítása főleg vasúton történik, amihez 80 vasúti szerelvény, vagyis csaknem 300 személykocsi és mintegy 3000 tehervagon szükséges.

Matvej Burlakov vezérezredes azt is elmondta, hogy a csapatok kivonása után fölszabadul és a magyar állam tulajdonába kerül 11 helyőrség és számos laktanya, műemléképület. A laktanyák összterülete 950 hektár, ezenkívül 850–900 lakás, 19 laktanya, 13 étkezde, 200 zöldségtároló, raktár és egyéb terület kerül átadásra. Mintegy 400 objektumot 38 millió

[19] Napló, 1989. február 1. 2. oldal.

rubeles (650 millió forint) költséggel a Déli Hadseregcsoport épített. Ennek átadási rendjét és módját a szovjet és a magyar hatóságok a közeljövőben egyeztetik.

A fenti tájékoztató volt az első olyan rendezvény, amely a szakembereken túl, a nagyközönség számára is egyértelmű, konkrétumokat tartalmazó adatokkal szolgált. Ennek alapján mindenki – akit érdekelt – tudott tájékozódni, hogy mi várható a megyéjében, városában és az időpontokat is megismerhette. Ne felejtsük, a tájékoztatóban elhangzott adatok a részleges csapatcsökkentésre vonatkoztak. Ezek tették ki a körübelüli 10 százalékot (10 000 főt).

A csapatkivonás kezdete (a fentiekre vonatkozóan) ugyan még néhány hetet váratott magára, de a feltételek adottak voltak. Közben párhuzamosan folyt tovább különböző szinteken a szervezőmunka. Így például a parlamentben és annak illetékes bizottságaiban. Sebők János tábornok országgyűlési képviselő (Veszprém m.), egyben az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának a tagja volt az egyik, aki – egyebek mellett – a szó legszorosabb értelmében a szívén viselte a szovjet csapatkivonás ügyét. Reális helyzetértékelésével, konkrét végrehajtható javaslataival, sokat tett a megvalósítás érdekében.

1989. december 12-én ülésezett az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága. Ezen az ülésen Sebők János a következő javaslatot tette:[20]

A Honvédelmi Bizottság kezdeményezi, hogy a parlament kérje fel a kormányt, hogy folytasson tárgyalásokat a Szovjetunióval arról, hogy 1990. december 31-ig vonja ki Magyarországról a szovjet csapatokat.

A javaslat a teljes kivonásra vonatkozott. Kárpáti Ferenc HM azt javasolta, hogy mivel nagy horderejű kérdésről van szó, ezért ezt a Külügyi Bizottsággal együtt kellene megtárgyalni. Ezt elfogadta a bizottság, s a következő együttes ülés időpontját 1989. december 21-ében határozták meg.

Az együttes ülésen Sebők János ismételten beterjesztette a fenti javaslatát, kibővítve azzal, hogy megszűntek a szovjet csapatok itt tartózkodásának okai, úgy a politikai, mint a katonai. Több hozzászólás, vita után, senki nem vitatta a kivonulás szükségességét, időszerűségét, csupán a határidőt tartották korainak. Sebők tábornok végül elfogadta a kompromisszumot, s a csapatkivonás végső határidejét 1991. június 30-ban határozták meg. Ez valósult meg.

[20] OGY. HB. 1989. december 12. jegyzőkönyve.

A két bizottsági ülés után 1990. január 31-én tartotta soron következő ülését az Országgyűlés, ahol Sebők János, mint a napirend előadója terjesztette be javaslatát a szovjet csapatkivonás befejezésére vonatkozóan. Lényegében – kissé bővebben – ugyanazzal indokolta mint a bizottsági üléseken. Megindokolta azt is, hogy miért fogadta el a kompromisszumot, az 1991. június 30-át. Javaslatát az országgyűlés 1 nem, 209 igen, 9 tartózkodás ellenében elfogadta. Ez az időpont lett a szovjet csapatok teljes kivonásának végső határideje.

Bécsben sem lanyhult az ütem. Találkozók, tárgyalások úgymond vég nélküli sorozata zajlott. 1989. március 6-án ismét megkezdődött a helsinki folyamatban részt vevő 35 ország háromnapos külügyminiszteri találkozója, amelyen Európa életbevágóan fontos katonai-biztonsági kérdéseiről volt szó. Az év eleje óta a külügyek irányítói már másodszor gyűltek össze.[21] Három nap múlva két másik, nagy fontosságú fórum kezdte meg a munkáját: a Varsói Szerződés és a NATO 23 tagállama által a hagyományos fegyveres erőkről, valamint a helsinki záróokmány 35 aláíró országa által a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről tartandó tárgyalássorozat. Az értekezleten 6-án felszólalt Várkonyi Péter külügyminiszter.

Hát igaz? Nem csak kacsa? Mégiscsak eljött ez a nap? Erre vártunk 44 évig, mondogatták az emberek Kiskunhalason 1989. április 25-én. Aki csak tehette sietett a vasútállomásra, hogy személyesen győződjön meg a szinte hihetetlenről.

És „a hír igaz" volt. Megkezdődött a szovjet csapatok részleges kivonulása Magyarországról.[22] Harmincegy szovjet harckocsit raktak vasúti szerelvényre Kiskunhalason, s indították útnak a Szovjetunió felé. A hazai és külföldi sajtó táborának jelenlétében lezajlott rakodással megkezdődött az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet Déli Hadseregcsoport alakulatainak részleges kivonulása. Az érintett magasabb egység május közepéig-végéig vonta ki teljesen páncélos és rakéta tüzérségi technikáját. A megüresedő laktanyába az ország nyugati részéből átcsoportosított műszaki-javító alakulat került. Az elsőként útnak indított szerelvény Kecskemét–Cegléd–Szolnok–Debrecen–Nyíregyháza–Záhony útvonalon hagyta el az országot.

Tájékoztatás szerint a T–64 típusú harckocsikat Ukrajnába egy raktárbázisra szállították, ahol átvizsgálás, javítás után egy részüket kiképző

[21] Napló, 1989. március 7. 1. oldal.
[22] Napló, 1989. április 26. 1–2. oldal.

alegységek kapták, nagyobbik hányadát pedig szétszedték és használható részeit átadták a szovjet gazdaságoknak. A kiskunhalasi csapatkivonás kezdetét megtekintette a Budapesten kongresszusát tartó olasz Radikális Párt több képviselője is.

Elkezdődött tehát és ezzel elindult a lavina. Térségünkből – a korábbi tájékoztatásnak megfelelően – elsőként a Veszprémben és környékén állomásozó harckocsihadosztály kezdte meg a kivonulást, de majdnem minden helyőrség részben érintve volt a csökkentésben. Esztergom, Komárom, Baj, Fertődről vontak ki csapatokat úgy, hogy a laktanyákban még maradtak részeik Mosonmagyaróvárról viszont teljes egészében eltávoztak.

1989. január 31-én a HM-ben sajtótájékoztatót tartottak, ahol Kárpáti Ferenc vezérezredesnek jó néhány kérdést tettek fel.[23] Többek között: Mi lesz a sorsa a felszabaduló laktanyáknak, épületeknek? Milyen tulajdonban vannak a felszabaduló katonai objektumok, épületek? A hadsereg létszámának csökkentése magával vonja-e a hadiipar termelésének a csökkenését? A miniszter válaszának a lényege: A felszabaduló épületek, katonai területek további sorsáról most pontos és részletes választ adni nem tudok, de azt elmondhatom, hogy döntés született, miszerint a szovjet és a magyar vezérkar képviselői üljenek össze, egyeztessék az ezzel összefüggő kérdéseket, feladatokat. Azt is elmondhatom, hogy már úton vannak a szovjet vezérkar tagjai, s hamarosan sor kerül az egyeztetésre. A közeljövőben dől el, hogyan alakul a szovjet csapatok elhelyezkedése hazánk területén. Annyit elmondhatok, hogy a magyar-osztrák határ közeléből az ország belsejébe helyeznek át szovjet csapatokat. A tulajdonjogot illetően: jelentős részük a magyar állam tulajdonába van, éppen ezért a kormányzat mondja meg, dönti el, hogy mi lesz a sorsuk. Ugyanakkor egyes létesítményeket hazánk területén a szovjet kormány anyagi hozzájárulásával építettek fel. A magyar Honvédelmi Minisztérium csak az építkezés lebonyolításában segédkezett. Így hát ezeknek az épületeknek a sorsát a szovjet vezetőkkel rendeznünk kell. Nehéz kérdés a hadiipar alakulása. Érzékenyen érinti a vállalatokat. Ebben az évben a különböző a hadsereg számára termelő vállalatoknál körülbelül ötezerrel csökken a létszám.

[23] Napló, 1989. január 31. 1–2. oldal.

Az 1989-es esztendő egy újabb „jó hírrel" zárult, ugyanis Burlakov tábornok december 30-án a Magyar Távirati Irodának az alábbiakban nyilatkozott.[24]

A szovjet kormány legújabb, a magyar és a szovjet sajtóban közelmúltban közzétett döntésének megfelelően a Magyar Köztársaság területéről 1990-ben újabb katonai egységeket von ki. Így távozik Magyarországról egy repülőezred, egy lövészezred, két harckocsizászlóalj és más egységek. Több mint 6 ezer katonával, több mint 40 repülőgéppel, 120 harckocsival, körülbelül 180 páncélozott járművel és több mint 400 gépkocsival csökken az itt állomásozó haderő állománya.

Matvej Burlakov hangsúlyozta, hogy a szovjet kormánynak ez a döntése a korábbi egyoldalú csapatkivonáson felüli csapatcsökkentést eredményez... A szovjet csapatok további csökkentése része az új szovjet katonai védelmi doktrína megvalósításának, az ésszerű elégséges védelem elvei valóra váltásának... Magyarországról 1989-ben egy teljes harckocsihadosztályt, egy harckocsi-kiképzőezredet, egy vadászrepülő ezredet és több más egységet vontak ki. Összesen több mint 10 ezer katona, 470 harckocsi, több mint 200 löveg és aknavető, több mint 3 ezer gépkocsi és más katonai jármű távozott Magyarországról a Szovjetunióba...

A meghirdetett csapatkivonás a terveknek megfelelően alakul, ennek eredményeként az idén laktanyák, kiképzőbázisok, lakóházak egész sorát adták át a távozó szovjet egységek a magyar félnek. A magyar–osztrák határ övezetéből is kivonták már a szovjet egységeket és így létrejött az úgynevezett bizalmi zóna...

A csapatok teljes kivonása a Varsói Szerződés tagállamainak illetékességi körébe tartozik. Ők döntik el, hogy milyen gyorsan csökkenjen a szovjet csapatok állománya, hogyan és mikor történjen ezek kivonása. Mindez azonban szorosan összefügg az összeurópai fegyverzetcsökkentési és leszerelési folyamattal, valamint a bécsi haderőcsökkentési tárgyalások helyzetével, előrehaladásával.

A nyilatkozatban szereplő adatok természetesen még a csapatcsökkentésre és nem a csapatok teljes kivonására vonatkoznak. Nincs arról információnk, hogy a hazánkba települt szovjet alakulatok közül mennyi távozott a csapatcsökkentés és mennyi a teljes kivonás időszakában, de nem is ez a lényeg, hisz a végeredményt pontosan ismerjük, s majd a megfelelő fejezetnél szerepeltetjük.

[24] Napló, 1989. december 29. 1–2. oldal.

Egyenlőre elégedjünk meg annyival, hogy csakúgy mint az egész országban, térségünkben is beindult a folyamat, s szépen sorba hagyták el a helyőrségeket a katonai szerelvények. A teljesség igénye nélkül: Mosonmagyaróvár 1989. június, Veszprém, Szentkirályszabadja, Komárom, Győr, Baj, Esztergom és lehetne folytatni a sort.

Egy újságíró cikkét szeretném közre adni[25] aki az alábbiak szerint örökítette meg az állomásról induló szerelvény távozását:

Pénteken 12 órakor Arany Elemér esztergomi állomásfőnök jelt adott a húsz tehervagonból álló szerelvény elé állított két hatalmas dízelmozdonynak az indulásra. A Matyók Emil és Filep István mozdonyvezetők vontatta, Esztergomot elhagyó utolsó harckocsikból álló szerelvénnyel történelmi küldetésű „fuvarra" indult az Esztergomban állomásozott szovjet Déli Hadseregcsoport.

–csolnoki–

Sok vasútállomásról lehetne valami hasonlót idézni, hisz minden érintett helyen nagy nyilvánosság kísérte a távozó szovjet katonák búcsúztatását. A legtöbb helyen a város, vagy a megye vezetői búcsúztatták a kivonulókat, általában a katonai ünnepségeken megszokott külsőségek szerint. Jó lett volna, ha ekkorra a tudomány megalkotott volna valamiféle „gondolatolvasó" készüléket. Jó lett volna, ha beláthattunk volna a fejekbe, megtudni, hogy milyen gondolatok forognak azok fejében akik a vonatra szálltak és milyenek azokéban akik lentről integettek. Sohasem tudjuk meg pontosan, de azért sejtjük.

[25] 24 Óra, 1990. április 21. 1. oldal.

IV. FEJEZET

A SZOVJET CSAPATOK TELJES KIVONÁSA HAZÁNK TERÜLETÉRŐL 1990. 03. 12. – 1991. 06. 30.

Egyezmény már van, polémiák, gondok

Mint már korábban utaltam rá a szovjet csapatok részleges csökkentése és a csapatok kivonása közt nem lehet élesen meghúzni a határt. Minden esetre a március 12-utáni kivonuló vonatokat az utóbbi kategóriába soroljuk.

Ahhoz, hogy a kivonás szervezetten folyjon, a határidők teljesítve legyenek, ahhoz megfelelő szintű irányítás szükséges. A kivonással kapcsolatos tervezőmunkáért, a szükséges egyeztetésekért, illetve a végrehajtás operatív irányításáért szovjet részről először Matvej Burlakov vezérezredes, később Viktor Silov altábornagy – a szovjet Déli Hadseregcsoport parancsnokai –, magyar részről – kormánymeghatalmazottként – Annus Antal altábornagy és helyettese Karácsony Imre mérnök vezérőrnagy, a Pénzügyminisztérium főcsoportfőnöke tartoztak felelősséggel. Az érintett tárcák miniszteri biztosaiból megalakult a miniszterelnöknek közvetlenül alárendelt tárcaközi bizottság, amelynek egyik fontos feladata volt a megüresedő ingatlanok hasznosításának előkészítése.

Annus Antal (baloldalt) Tatán egy 30 éves találkozón. Mellette felesége, Homor György, dr. Szilágyi Imre

A szovjet tárgyaló fél az általa épített és visszahagyott objektumokért a magyar féltől – forrást teremtve ezzel a csapatok hazai elhelyezéséhez – jelentős összeget követelt, a gazdasági elszámolásoknál magyar részről nullszaldó elérését tartották kívánatosnak. Ugyanakkor az is egyértelmű volt, hogy a magyar követelések érvényesítése igen nehéz, hosszadalmas és bonyolult tárgyalások útján lesz csak lehetséges.

A vagyonjogi és a pénzügyi-gazdasági elszámolással, valamint a hasznosítás megalapozásával kapcsolatos munkát, az önkormányzatokkal szükséges koordinációt a kormánymeghatalmazott és a helyettese az érintett tárcáknak a tárcaközi bizottságon keresztül történő bevonásával végezte.

Az előzőekben ismertetett szervezeti felépítésben folyó munkának három fő iránya volt: 1. a csapatkivonás katonai operatív végrehajtása. 2. A szovjet, majd a jogutód orosz féllel folytatott tárgyalások előkészítése, lefolytatása, gazdasági-pénzügyi elszámolása. 3. A felszabadult ingatlanok hasznosítása.

Annus Antalt személyesen ismertem. Több éven keresztül a tatai 11. harckocsihadosztály szervezetében végeztük a feladatainkat. Ezen belül volt három olyan esztendő amikor mindketten ezredparancsnokként (ő Szabadszálláson a 145. harckocsiezred, jómagam Tatán a 25. harckocsiezred) szolgáltunk. A vezérkari akadémia elvégzése után Tatára helyezték, több beosztást látott el, s végül az 1. gépesített hadtest parancsnokaként búcsúzott Tatától. Innét vezetett az útja a Honvédelmi Minisztérium VKF első helyettese, majd államtitkári székéig, onnét pedig a fenti beosztásig. Határozott, céltudatos, jól felkészült és megfelelő vezetői gyakorlattal rendelkező személyiség volt. Kinevezése a fenti funkcióba szerencsésnek bizonyult. Tragikus halálával nagy veszteség érte a Magyar Honvédséget.

A csapatkivonást irányító, vezénylő szervei úgy a szovjet mint magyar részről megvoltak. Nem volt még azonban egy olyan alapvető dokumentum amely félreérthetetlenül meghatározza a végrehajtandó feladatokat, időpontokat, a hogyanokat, mindent ami a téma végrehajtásához szükséges. Erre sem kellett sokáig várni, hisz a részleges csapatcsökkentés végrehajtásával párhuzamosan, az illetékes szervek kidolgozták a teljes csapatkivonás végrehajtásáról szóló egyezmény tervezetét, amely már csak az aláírásra várt. Ez is megtörtént, melyet Horn Gyula külügyminiszterünk könyvében az alábbiak szerint örökített meg.[26]

[26] Horn Gyula: Cölöpök. 268. oldal. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1991.

Magyarország számára létfontosságú volt, hogy több mint négy évtized után végre elérjük az itt állomásozó szovjet csapatok kivonását. Első ízben 1986-ban, egy VSZ-tanácskozás keretében fogalmaztuk meg az álláspontunkat, szovjet részről azonban merev elutasításban volt részünk. Később ez oldódott, s 1988 decemberében már megteremtődtek az alapok a csapatkivonások megkezdéséhez, 1989 első felében pedig hazaindultak az első egységek. A magyar kormány állhatatosan kitartott a teljes kivonás mellett, s végül 1990 februárjában sikerült tető alá hozni a kormányközi egyezményt. Megjegyzem, nemcsak a Szovjetunióban, hanem nálunk is voltak ellenzői az ügynek arra hivatkozva, hogy a szovjet csapatok nélkül gyengül Magyarország biztonsága, s netán egyes román vezetők „étvágyat kapnak" velünk szemben. Ezt erősítették azok a hírek 1989 nyarán, melyek szerint Románia atomfegyver előállításával, illetve közepes hatótávolságú rakéták beszerzésével is kacérkodik.

1990. március 10-én, szombaton reggel szálltunk fel a repülőgépre, hogy Moszkvában aláírjuk azt az egyezményt, amelyet az egyik tudósító „a háború utáni magyar külpolitika talán legfontosabb, méltán korszakos jelentőségű nemzetközi megállapodásának" nevezett. Sevarnadze kollégámmal négyéves erőfeszítésekre és két éve folyó kormányközi tárgyalásokra tettünk pontot. Úton Moszkva felé emlékezetembe idéztem, hogy 1988–1989-ben a Történelmi Albizottságban folytatott kutatásaink során rábukkantunk egy dokumentumra, amely szerint Hruscsov 1958-ban egy moszkvai tárgyaláson felajánlotta Kádár Jánosnak a szovjet csapatok kivonását. A magyar vezető elhárította az ajánlatot, arra hivatkozva, hogy Magyarország körül még komoly feszültségek tapasztalhatók. Aligha képes bárki megmondani, hogy igazából milyen megfontolások irányították állásfoglalását...

Az aláírásra ünnepélyes ceremóniával került sor. Az esemény pikantériájaként említhető, hogy az előző napi parafálással ellentétben, a magyar ellenzéki pártok képviselői, Raffai Ernő (MDF), Demszky Gábor (SZDSZ) és Kósa Lajos (FIDESZ) a terembe nem jöttek be... Az ellenzéki pártok bírálták a kormányt, mivel az ütemterv szerint 1991. június 30-ig tart a szovjet csapatok kivonása. Szerintük hamarabb is be lehetne fejezni az ügyet.

Az egyezmény pontos neve: EGYEZMÉNY a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonásáról. (2. sz. melléklet)

Aláírták Horn Gyula és Eduard Sevarnadze külügyminiszterek. Hatályba lépett az aláírás napján, 1990. március 10-én. Mellékelve hozzá egy ütemterv a szovjet csapatok kivonásához.

Így „született" meg a XX. századvég történelmi jelentőségű, talán legfontosabb okmánya.

Csak az érdekesség miatt említem meg, hogy valószínűnek tartom, hogy a 10 millió magyar állampolgár közül nem én vagyok az egyedüli, akinek fogalma sem volt Hruscsov ajánlatáról, melyet 1958-ban Kádár Jánosnak tett. Ez a téma nem volt „agyonpublikálva", ahogy mondani szokták a fű alatt hevert. Úgy gondolom könnyen meg lehetett volna számolni azok számát akiknek volt erről tudomása. Az viszont nagyon érdekelt volna, hogy miképp alakul kis hazánk további sorsa, ha az ajánlat megvalósul.

Hogyan kerültem kapcsolatba a csapatkivonással

Közel 40 éves katonai szolgálat után 1989. július 1-jén – a rendszerváltás kellős közepén – kezdtem meg új életformámat mint nyugállományú katona. Nem tagadom, nem volt könnyű a beilleszkedés. Eleinte nehezen találtam meg a helyemet. Szerencsére néhány évvel korábban vásároltunk egy kis telket a Látó-hegyen (Tata), s ott volt mit tenni bőven, hisz a mezőgazdasági munka egyik fő szezonja volt. Aztán telt-múlt az idő – s mint mindenhez – a nyugdíjas élethez is hozzá lehet szokni.

Eltelt egy bő fél esztendő amikor csengett a telefon. A vonal másik végén Váradi Sándor alezredes, a megyei hadkiegészítő parancsnokság parancsnoka volt. A szokványos üdvözlések, kérdések után megkérdezte, hogy átjöhet-e most hozzám mert lenne „mondanivalója". Meg is egyeztünk, s hamarosan megérkezett. Előadta, hogy az elöljáró szervétől kapott egy olyan feladatot, hogy keressen a megyében öt olyan nyugállományú főtisztet, akik a most beinduló szovjet csapatkivonás során átveszik a szovjetektől a visszamaradó laktanyákat, objektumokat, megszervezik annak őrzésvédelmét, bizonyos szintű állagmegóvását és hasznosítását. Felsorolta még azt, hogy milyen feltételeket támasztanak az illető személlyel szemben, és végül feltette a költői kérdést, hogy elvállalnám-e?

Megállapodtunk abban, hogy „egyet alszom rá", s másnap választ adok. Megkért arra, hogy függetlenül attól, hogy elvállalom-e vagy nem, segítsek még a többi 4 vagy öt személy megkeresésében, mivel én jól ismerem a területet. Így váltunk el, s fel volt adva a lecke. Átgondoltam még egyszer az egész témát, s megállapodásunknak megfelelően felhívtam Váradi urat és „igent" mondtam.

A hangjáról ítélve jól esett neki a döntésem, hisz már neki egy fővel kevesebbet kellett keresni. Tájékoztatott még arról, hogy amikor meglesz az öt fő neve, akkor neki fel kell hívni a budapesti elöljáró szervét, mert onnét lejön egy bizottság, elbeszélget mind az öt fővel, s akkor választják ki, hogy melyikünk kapja a megbízást a megyei területi vezető címre. Közben tartottuk a kapcsolatot a kiegészítő parancsnok úrral, javasoltam neki én is neveket és végül összeállt az öt név.

Hamarosan értesítettek bennünket, hogy mikor jelenjünk meg a megyei hadkiegészítő parancsnokságon a bizottsági beszélgetésre. Rózsa tábornok úr volt a bizottság elnöke, vele jött egy őrnagy a HM-ből, s a bizottság harmadik tagja Váradi alezredes volt. Rózsa úr bevezetésképpen tájékoztatott bennünket a csapatkivonásról úgy összességében, majd rátérve a konkrét lényegre, felvázolta, hogy a területi vezetőre milyen feladatok várnak. Ezután történt az egyenkénti beszélgetés és megkértek bennünket, hogy ne távozzunk el, mert a végén megmondják melyikünkre esett a választás. Így történt, s hamarosan ismét behívtak bennünket, s közölték, hogy engem választottak. A többiektől elbúcsúztak, engem még néhány percig visszatartottak. A búcsúzáskor jutott eszembe – máig áldom érte az eszemet –, hogy mondtam a kollégáimnak, hogy várjanak meg. Ugyanis arra gondoltam, hogyha már eljöttek, akkor felajánlom nekik, hogy az épülő csapatban bizonyára lesz olyan hely (beosztás) ami nekik megfelel. Jónak bizonyult az ötlet, hisz egy kivételével mindannyian vállalták, hogy szívesen dolgoznak velem. Így aztán az ötünk közül négyen úgy távoztunk, hogy eredményesen zárult a nap.

Még egy tartalmi dolog hátra volt, a „megbízólevél" átadása részemre. Erre 1990. május 18-án került sor. Kicsit keserű lett a szájízem, ugyanis ott közölték velem, hogy nemcsak Komárom megye lesz az enyém, hanem Győr–Sopron megye is. Összekapcsolták a két megyét, mivel Győr–Sopron megyében viszonylag kevesebb szovjet alakulat állomásozott és Mosonmagyaróvárról meg már eltávoztak. Hát nem örültem neki, de nem volt mit tennem. A két megye összevonva alkotta a 2. sz. vagyonvédelmi szervezetet. (Az első néhány hétben ugyan 9. számúnak nevezték, máig

sem tudom hogy miért.) Így lettem tehát a 2. sz. vagyonvédelmi szervezet vezetője, s egy A–4-es papírral a kezemben, tele kétségekkel, gondokkal a fejemben elindultam egy ismeretlen feladatsor megoldása felé. (3. sz. melléklet)

A további menetrend

1990. március 10. Még egyszer leírom ezt a dátumot (nagyon szívesen) szívesen azért, mert felbecsülhetetlen jelentősége volt a magyar nép számára. Ezen a napon írták alá azt az egyezményt, amelynek értelmében a szovjet katonák 46 év után elbúcsúztak tőlünk, elszállítva magukkal az összes harci eszközeiket, fegyvereiket, anyagaikat, s mindenféle felszerelésüket. Korábban utaltam arra, hogy a csapatkivonás szervezése és végrehajtása az úgynevezett párhuzamos munkamódszerrel történt. Vagyis elkezdődött a hagyományos fegyverzet csökkentése (részleges kivonulás), de intenzíven beindult a csapatok teljes kivonásának a tervezése, szervezése is. Hogy mennyire így történt, azt a dátumok igazolják. 1990. március 10-én egyezmény aláírása, s két nap múlva március 12-én elindult Hajmáskérről az első szerelvény Záhony felé. No már most, senki sem gondolhatja komolyan, hogy mindezt két nap alatt meg lehetett szervezni, hanem – ebben van a párhuzamos munkamódszer lényege – a döntő szervek a feladatokat részleteiben juttatták el a végrehajtókhoz, s bizonyos fáziskéséssel a szervezés és a végrehajtás párhuzamosan együtt haladt. Magának az egyezménynek az előkészítése, a teljes kivonás megtervezése 1989. december – 1990. március 10-e között történt a szovjet és magyar külügyminisztériumok, illetve a két hadsereg vezérkarai által létrehozott tárgyaló delegációk útján. (Szovjet részről Iván Aboimov nagykövet és a SZU. FE. VKF. I. helyettese, magyar részről Somogyi Ferenc KM. H. és Borsits László VKF.)

Térjünk vissza az egyezményhez. Az aláírás megtörtént, a küldöttség visszatért Moszkvából, s elérkeztünk az első nagy kérdésig: hogyan tovább? Kik vegyék át a szovjet objektumokat? Mi legyen a sorsuk? Hogyan hasznosítsák őket stb., stb.?

Korábban leírtam, hogy a részleges csapatcsökkentés során felszabaduló objektumokat vagy a tanácsok, vagy a MN, kisebb részüket a valamikori tulajdonos (pl. egyházak) kapták meg, vették át. Egy részüket sikerült hasznosítani, más részüket (sajnos ez volt a nagyobb) nem, s az őrzésüket sem tudták megoldani, így ezek előbb-utóbb az enyészet martalékává váltak. Magam is láttam az MTV 1-es csatornáján (ha jól emlékszem egy szombathelyi laktanya volt), hogyan teszik tönkre, törik, zúzzák szét az épületeket, lopják el felelőtlen emberek a berendezéseket.

Ezek a nem kedvező tapasztalatok arra a kérdésre, hogy szükséges-e őrizni az átvett objektumokat egyértelműen megadták az „igen" választ. Felmerült ezután a következő óriási vihart kavart kérdés: **kik őrizzék?** Ebben a kérdésben tényleg megosztott volt az egész magyar társadalom, óriási viták folytak a médiákban pro-kontra alapon, voltak ötletek tucatjával, kerekasztal-konferenciák, néhol már politikai kérdésként kezelték a témát.

Milyen megoldás született? 1989. január 1-jével létrehoztak a PM keretén belül egy szervezetet amelynek a feladata a volt munkásőr vagyon felszámolása volt. A szervezet neve: PM Zárolt Állami Vagyont Kezelő és Hasznosító Intézménye (ZÁVKHI), igazgatója Majtényi Gábor.

Gyakorlatilag ez egy polgári őrség volt. Miután megszületett a döntés, hogy ennek a szervezetnek lesz a feladata a volt szovjet vagyon átvétele, az intézet igazgatója levéllel (4. sz. melléklet) fordult a MH Vezérkari Főnökéhez , Borsits altábornagyhoz. Levelében az alábbi kéréseket fogalmazta meg:

- kérte az egyetértést és a segítséget, hogy a polgári őrségbe tartalékos és nyugállományú tiszteket toborozzanak a megyei kiegészítő parancsnokságok útján;
- kérte, hogy a területi (megyei) vezető személyek részére munkahelyet és a MH telefonvonalainak használatát biztosítsák;
- az őrzésvédelemhez szükséges anyagi feltételeket (berendezési tárgyak, híradó eszközök stb.) az illetékes honvédségi szervek biztosítsák

Borsits altábornagy a válaszlevelében egyetértését fejezte ki, s megjelölte azokat a személyeket, akikhez fordulni kell a konkrét megoldás érdekében.

Így kerültek be a polgári őrségbe zömmel nyugállományú katonák, s tapasztalataim alapján ez váltotta ki a legnagyobb „vihart". Mi akkor – magamat is beleértve – minden voltunk, csak tisztességes, rendes ember nem. Legalábbis a médiákban elhangzottak, megjelentek alapján. Csatol-

tam egy korabeli újságcikket (5. sz. melléklet) melyet a komáromi kerekasztal pártjai nevében Kővári Jenő úr küldött a pénzügyminiszter úrnak. Több ezer hasonló hangú, tartalmú levél fogalmazódott meg akkor, zömében a megoldást bírálva. Ugyanakkor, ha a másik oldalról megkérdezték, hogy jó rendben, de ha ez a megoldás nem felel meg, akkor kik vegyék át, kik őrizzék a szovjet hagyatékot. A honvédség? határőrség? rendőrség? pénzügyőrség? hajléktalanok? Ilyenkor már sokkal halkabb volt a válasz, azért mert nem tudtak jobb megoldást találni, javasolni.

Egyébként nem igazán lehetett válogatni az állomány toborzásakor. Voltak esetek – szerencsére csak egy-kettő – amikor úgy vettük át az objektumot, hogy nem volt még meg az őrség harmadik váltásának állománya. Ahol a feltételek adottak voltak, ott úgyis úgy szerveztük meg, hogy vegyes legyen a csapat. És hát azt is szem előtt kellett tartanunk, hogy „talán nem baj" ha olyan emberek (is) végzik ezt a munkát, akik jól értenek hozzá mert éveken, évtizedeken át kapcsolatban voltak vele. Csak példaként említem, hogy a fertődi 15 fős őrség állományában mindössze 3 fő nyugállományú katona, a komáromi monostori erőd 18 fős őrségében pedig 4 fő nyugállományú katona volt. Vádoltak bennünket azzal is, hogy a fiatalokat nem szervezzük be. Ez sem fedi így a valóságot, mert ahol lehetett ott ezt megtettük. Hadd említsem az előbbi komáromi erődöt példaként, ahol Azsbóth Zsolt, Réső György, Molnár Attila, Burai László, Jordán Antal valamennyien fiatal emberek voltak. Említhetném Esztergom térségét is, ahol rengeteg objektum volt, ott még ha akartunk volna sem tudtunk volna annyi fegyveres nyugdíjast összeszedni, hogy egy váltás őrséget kiállítsunk belőlük, egyszerűen azért mert nem volt. Hát így nézett ki ez a téma belülről.

A ZÁVKHI szervezeti felépítése

A ZÁVKHI szervezeti felépítése nem igazodott a közigazgatási (megyék) határaihoz. A rendezőelv a szovjet csapatok diszlokációja (elhelyezkedése) volt. Ennek megfelelően osztották fel az országot, olyan számvetéssel, hogy viszonylag egyforma nagyságrendűek legyenek a területek. Ahol a megyében sok szovjet alakulat volt, akkor az a megye egyedül képviselt egy területet. Pl. Veszprém megye. Ahol viszonylag kevesebb alakulat volt ott összevontak két megyét. Pl. Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyék. A két megye összevonva képezte a 2. sz. vagyonvédelmi területet. (Az 1. számú a Főváros és Pest megye volt.) Voltak olyan területek is, ahol három megye összevonásából alakult meg a vagyonvédelmi terület. Ha jól emlékszem, az induláskor 1990-ben 13–14 terület volt.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a fenti szervezet az indulásra, 1990-re vonatkozik. Utána – a hasznosítás arányában – fokozatosan csökkent a területi szervek száma, 1994-ben már csak 5–6 terület volt.

A ZÁVKHI „vezérkara" a fővárosban volt, élén az igazgatóval, aki közvetlenül a pénzügyminiszternek volt alárendelve. Az első igazgató Majtényi Gábor volt, utána elég gyorsan váltották egymást. Kezdetben olyan 10–20 fő közti állományú volt az igazgatóság, később aztán a feladatok növekedésének arányában a létszám is duzzadt. A mi közvetlen főnökünk az őrzésvédelmi felügyelő, Komáromi István volt. (Jó főnök, nagyszerű kolléga volt, szívesen gondolok rá vissza.)

A területi vagyonvédelmi szervek irányító vezető csoportja állt: a területi vezetőből, szolgálati helyetteséből és az anyagi-pénzügyi szolgálatvezetőből. Volt egy adminisztrátor (gépíró) és egy (később kettő) gépkocsivezető. Kezdetben a megyeszékhelyen a hadkiegészítő parancsnokságon, később a volt MHSZ épületben voltak elhelyezve. Ez természetesen nem úgymond „szigorú szabály" volt, területenként változott úgy ahogy számukra kedvezően meg tudták oldani.

Komáromi István (szemben) értékeli az ellenőrzése tapasztalatait

A terület további felosztását a területen lévő szovjet objektumok menynyisége, nagyságrendje, s bizonyos mértékig az őrzendő objektum állaga határozta meg. A területvezető jogköre volt eldönteni azt, hogy melyik objektum, hány fővel, milyen módon legyen őrizve.

Az viszont követelmény volt, hogy a takarékosság messzemenő figyelembevételével történjen a szervezés. Ezért törekedtünk arra, hogy lehetőleg még az átvétel előtt bejárhassuk az átveendő objektumot, hogy a legoptimálisabb megoldást tudjuk alkalmazni. Ebbe a munkába természetesen bevontuk – ahogy mi neveztük őket – a városi létesítményfelelősöket. (LF)

A LF-ök alkalmazására sem volt kötelező szabály. Ezért volt az, hogy alkalmazásuk területenként változó volt az ottani, helyi sajátosságok figyelembevételével. Nálunk a 2. sz. vagyonvédelmi területen azt a gyakorlatot követtük, hogy városonként (helyőrségenként) egy létesítményfelelős legyen, s hozzá tartozzon a városban, illetve a városkörnyéken lévő valamennyi szovjet objektum. Ez alól egyedül Esztergom volt kivétel, ott ugyanis több (összesen 10 őrzendő objektum volt, ebből 6 laktanya) objektum volt, amit már egy LF nem tudott volna teljes felelősséggel átfogni. Így ott két LF-t alkalmaztunk. Szerencsére az objektumok is úgy helyezkedtek el a városban és környékén, hogy jól ketté lehetett osztani a feladatot.

Ennek pont a fordítottja volt Császáron, ahol a papírforma szerint ugyan két objektum szerepelt (laktanya és lakótelep), de mivel csak egy drótkerítés választotta el a kettőt, őrzés szempontjából egy objektumnak számoltuk. Más dolog az, hogy mindez egy sűrű erdőben, lakott területektől távol, emiatt az egy LF-nek is birkóznia kellett a feladattal.

Felmerülhet a kérdés, hogy hogyan tudta egy LF megoldani 4–5 objektum biztonságos őrzésének az irányítását? Mi azt a módszert követtük, hogy a három őrzési csoportvezető közül, az arra legrátermettebbet kijelöltük ún. rangidős csoportvezetőnek, aki ugyan csak minden harmadik nap tartózkodott a szolgálati helyén, akkor is csak a saját váltásával találkozott, de így is sokat tudott segíteni a LF-nek (elszámolások, szolgálatvezénylés, anyagigénylés stb.). Nálunk ez a módszer bevált, végig az őrzés során ezt alkalmaztuk. Veszprém megyében például – az őrzés kezdetén – minden objektum őrzésénél volt LF. Később már ott is alkalmazták azt, hogy LF-höz több őrség is tartozott.

A „rangsorban" az őrzési csoportvezetők (ÖCSV) következnek. Ők azok akik egy 24-óra alatt felelősek az objektum őrzéséért, irányítják a vagyonőrök tevékenységét. Váltásparancsnokként is emlegették őket nem hivatalosan.

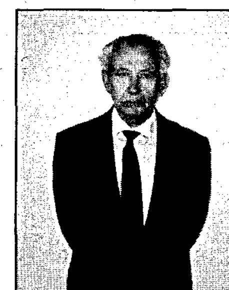
A sor végén voltak a vagyonőrök (VŐ), akik az ÖCSV utasításai szerint, illetve a Szolgálati Utasításban meghatározottak alapján látták el a feladatukat. Az ÖCSV-k, feladatkörét a 6. sz. melléklet tartalmazza.

Így épült fel a ZÁVKHI szervezete, eltérő sajátosságokkal. Nem volt egységes a területek közt az sem, hogy három vagy négyváltásos rendszerben lássák el az őrzést. A terület vezetője határozta meg, hogy mikor melyik módszer legyen. Általában a 3 váltásos módszert alkalmazták.

Meg kívánom jegyezni, hogy a ZÁVKHI valamennyi alkalmazottja (a budapesti igazgatóságot nem tudom) nem munkaszerződéssel, hanem megbízási szerződéssel látta el feladatát.

A 2. sz. TVSZ vezető állománya:

Területvezető

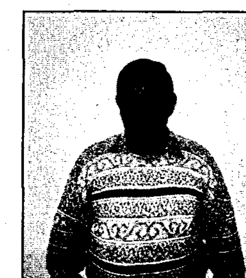

Homor György
90. 05. 18. – 94. 03. 31.

Területvezető-helyettesek

Popovics László
90. 06. 01. – 92. 12. 31.

Kacz Ferenc
93. 01. 01. – 94. 03. 31.
94. 04. 01-től vagyonvédelmi csoportvezető

TAPSZ

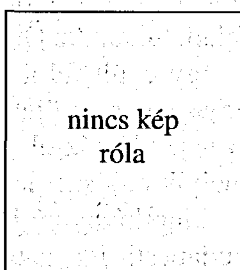
Gőz István
90. 06. 01. – 90. 11. 01.
(elhunyt)

TAPSZ

Kozsel Gyula
90. 11. 01. – 91. 08. 21.

TAPSZ

Jókuti István
91. 08. 21. – 92. 12. 31.
(elhunyt)

TAPSZ

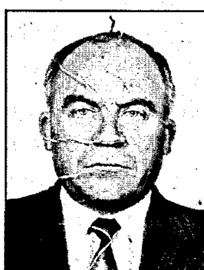
Füzi Sándor
93. 01. 01. – 94. 03. 31.
(elhunyt)

GÉPÍRÓ

Goldschmidt Józsefné
91. 01. 01. – végig

GK. VEZETŐ

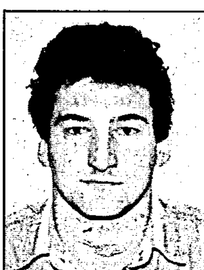
Szabó Lajos
90. 06. 01. – 92. 05. 18.
(elhunyt)

GK. VEZETŐ

Takács Sándor
92. 05. 18. – végig

GK. VEZETŐ

Orcsik Csaba
93. 01. 01. – végig

Kezdetben néhány hétig az őröknek még a saját ruházatukban, saját felszerelésükben kellett ellátni a feladatot. Sem szolgálati kutyák, sem kerékpár még nem volt. Az első szovjet objektum átvétele (1990. június 5. Baj) után két-három héttel kezdődött az anyagi ellátás. Elsősorban a ruházati anyagot kaptunk, ami a megszűnt munkásőrség egyenruhájából állt. Talán ezért is vádolták a szervezetünket annyian, mert a külsőségek alapján úgy tűnt, hogy az egész szervezet munkásőrökből áll. Igaz, hogy volt közöttünk egy-kettő olyan is, de a számuk elenyésző volt. Utána a többi anyagok és felszerelések, no és az őrkutyák is kiszállításra kerültek, mindaz ami az őrzés biztonságos ellátásához szükséges. Talán itt kell megjegyeznem, hogy a toborzás során többen (főleg a volt fegyveres szolgálatot teljesítők) azért nem akarták elvállalni a feladatot, mert nem fegyverrel történik az őrzés. Sokat vitatkoztunk ezen. Nekem az volt a véleményem, hogy fegyver nélkül is biztonságosan és eredményesen el lehet látni ezt a szolgálatot. Mondtam is néhány őrnek: „addig örüljél amíg nem rendelik el a fegyveres szolgálatot". Ma is ez a véleményem és úgy érzem, hogy az élet engem igazolt, hisz területünkön (de úgy tudom, hogy máshol sem) egyetlen egy fegyveres konfliktus, rendkívüli esemény sem fordult elő.

Szerencsére 1990. augusztus 8-án megkaptuk az első gépkocsit is, egy ARO-t, amivel aztán részben még tudtuk oldani a szállítási feladatokat. Addig, amíg nem volt „szolgálati" kocsink addig természetesen a saját gépkocsijainkkal oldottuk meg a feladatokat. 1990. november 15-én az ARO-t lecserélték egy UAZ-ra, amivel már tényleg lehetett szállítani. Az ARO-t elvitték, s csak 1993. január 1-jétől kaptunk helyette egy másik ARO-t.

Jelentős könnyítést jelentett számunkra a szervező, tervező munkában, hogy sikerült megalakulásunk után viszonylag hamar jó együttműködést kialakítanunk a megyei, városi szervekkel. A tanácsokkal, polgárvédelemmel, hadkiegészítő parancsnoksággal, rendőrséggel és minden olyan szervezettel amelynek valamilyen érdekeltsége fűződhetett a szovjet csapatkivonáshoz. Külön is meg kell említenem, hogy Komárom megyében pl. 1990. június 27-én létrehoztak egy úgynevezett „megyei koordinációs bizottságot" melynek a vezetője Kovács Gy. Zoltán, a megyei tanács építési főosztályvezetője volt. A bizottság tagjai a megyei tanács érdekelt osztályaiból, a megyei fegyveres szervekből voltak delegálva. Tagja voltam én is. A bizottság rendszeresen ülésezett, érdemi munkát végzett. Több városban is hoztak létre hasonló szervezetet.

Így alakult ki tehát a ZÁVKHI szervezete, benne a 2. sz. illetve a Veszprém megyei szervezetek is. Gyakorlatilag felkészültek a szovjet laktanyák, objektumok átvételére.

A teljes csapatkivonás kezdete, objektumok átvétele és az őrségek felállítása

„Megkezdődött a szovjet csapatok kivonása" címmel tudósított a *Napló*, 1990. március 13-i száma. Hajmáskérről 12-én elindult az első szerelvény a teljes csapatkivonás során, amely a veszprémi harckocsiezred lövészzászlóalját szállította. Az ünnepélyes eseményen több száz újságíró, a hazánkba akkreditált külföldi újságírók, diplomaták, katonai attasék, Borsits László altábornagy vezérkari főnök, Viktor Silov altábornagy és Hajmáskér apraja-nagyja jelen volt. A 37 vasúti vagonból és három személyszállító kocsiból álló szerelvény 1990. március 12-én pontban 12 órakor elindult Záhony felé.

A teljesség kedvéért szükséges megemlíteni, hogy a konkrét átvételt megelőzte minden objektumnál az úgynevezett értékbecslés. Ez a két hadsereg elhelyezési szolgálatának a feladata volt. Az egész csapatkivonás egyik legkényesebb mozzanata volt ez, hisz a végrehajtása során nagy viták keletkeztek a két fél között. Az történt ugyanis, hogy készítettek egy formanyomtatványt magyar-orosz nyelven (ez egységes volt az egész országban, az értékbecsléskor ki kellett tölteni a megfelelő rovatokat) amelyben szerepelt az objektum megnevezése, mikor épült, ki építette, milyen állapotban van %-arányban kifejezve stb. Ez utóbbi volt az a pont amelyben a nagy viták keletkeztek. A szovjetek ugyanis rendszerint értékesebbnek ítélték meg az adott objektumot, mint ami az a valóságban volt, a magyar fél viszont a reális valóságra törekedett. Így aztán, elég nehezen került a papírra, hogy az adott objektum 80, vagy csak 60% értékű.

Meg kell említenem az értékbecsléssel kapcsolatban egy másik problémát is. Mégpedig azt, hogy az értékbecslés és az objektum átvétele között meglehetősen nagy idő (hetek) telt el. Következésképpen előfordult – nem egy esetben –, hogy az értékbecsléskor megállapított % az átvételig lefelé csúszott. Ez leginkább olyan objektumoknál fordult elő, ahol lehe-

tett értékesíteni valamit pl. garázskapu, kandeláber, egyéb fém amit a MÉH-telepeken lehetett eladni. Ezért rendelték el részünkre (átvevők) a „kiegészítő jegyzőkönyv" elkészítését, amelyben fel kellett tüntetni az átvétel utáni valós helyzetet.

Egy másik feladat volt még az átvétel előtt az ún. „bejárás". Ez a mi feladatunk volt, akik átvettük és őriztük az objektumot. A cél az volt, hogy megismerjük az adott objektumot, felmérjük, hogy hogyan szervezzük meg annak őrzését? Milyenek a feltételek? Ezeken a bejárásokon csatlakoztak hozzánk az illetékes tanácsok (önkormányzatok) munkatársai, illetve a korábban említett megyei koordinációs bizottság tagja (tagjai). A bejárásokra néhány nappal az átadás-átvétel előtt került sor, de sajnos nem minden objektum átvétele előtt történt meg, egyszerűen időhiány, vagy egyéb problémák miatt, pedig nagyon hasznos volt.

Ezek után került sor az objektumok átvételére. A megbízólevél átvétele után megkaptam a 2. sz. vagyonvédelmi területre vonatkozó objektumok felsorolását, feltüntetve benne valamennyi objektum átvételének tervezett időpontját. Tájékoztatónak jó volt, de általában nem abban az időpontban történtek az átvételek mint a tervezett időpont. A késés volt a jellemző. A valós időpontot vagy a budapesti főnökségtől, vagy a MN illetékes elhelyezési szolgálatától kaptuk meg. Ekkorra már meg kellett lenni a toborzott őrállománynak, s a felszerelésnek, ami szükséges az őrzés végrehajtásához.

A szovjeteknek az volt a feladata, hogy előkészítsék az átadásra kerülő objektumot, ami abból állt, hogy ürítsék ki, hozzák rendbe, takarítsák ki, tegyék lehetővé a különféle mérőórák (villany, víz, gáz) leolvasását, készítsék elő az átadandó kulcsokat és egyéb felszereléseket, tartozékokat. Az objektumban ekkor már csak annyi katona tartózkodhatott, amennyi az átadáshoz szükséges volt. Ezért volt az, hogy a kivonulás és az objektumok átvételének időpontja nem egyezett meg. Gyakorlatban azt a módszert követték, hogy először a családtagokat, ezt követően a harci technikát, fegyverzetet a kiszolgáló állománnyal, majd az anyagot, különféle munkagépeket szállították el. Persze ez csak az elmélet volt, a gyakorlatban ez nem mindig így sikerült.

Az átadás-átvétel rendje a következő volt: A szovjetek átadták az objektumot a MH elhelyezési szolgálatától kirendelt személyeknek, ők pedig nekünk a ZÁVKHI illetékeseinek. Az átadás-átvételi jegyzőkönyveken úgy az átadó, mint az átvevő részéről két-két aláírás szerepelt (7. sz.

melléklet). A ZÁVKHI nevében átvevőként a terület vezetője és a helyi LF írta alá a jegyzőkönyvet. (8. sz. melléklet)

Természetesen a jegyzőkönyvek aláírása előtt megtörtént az objektum ellenőrzése különös gonddal az épületek állagára, a berendezések meglétére, működőképességére, a megbízható őrzés lehetőségeire és nem utolsó sorban a mérőórák állására. Az első néhány objektum átvételének tapasztalatait felhasználva, mi azt a módszert alakítottuk ki, hogy odarendeltük az őrség első váltását az átvétel kezdetére és bevontuk őket az objektum ellenőrzésébe, illetve azért is, hogy a jegyzőkönyv aláírása után azonnal kezdjék meg az objektum őrzését.

Ugyancsak a korábbi tapasztalataink alapján felkértük az ÉDÁSZ és a vízművek illetékeseit, hogy jelenjenek meg az átvételen s együtt jegyezzük fel a mérőórák állását, elkerülve ezzel az esetleges későbbi problémákat. Arra is ügyelnünk kellett, hogy ahol volt postai telefon, ott időben átírassuk azt a szervezetünk nevére.

Ezeken az átadás-átvételeken szép számban jelentek meg érdeklődők is. Volt OGY-i képviselő, tanácsi (önkormányzati) szervek munkatársai, a sajtó és különböző médiák tudósítói, a pártok és társadalmi szervezetek küldöttei. Különösen a kezdeti időszakban bonyolította (késleltette) ez az átadás-átvétel mechanizmusát. Később azt a módszert követtük, hogy az állományunkból egy jól felkészült személyt kijelöltünk, aki amolyan „idegenvezető"-ként körbevitte a csoportot a laktanyában, ismertette mindazt amit a laktanyáról, meg a benne elszállásolt szovjet alakulatról tudott. Természetesen azt is, hogy milyen módon történik az objektum átvétele és őrzése. Ez a módszer bevált. Folyamatosan zajlott az objektum átvétele és a megjelent érdeklődők sem távoztak elégedetlenül.

Mint említettem, arra törekedtünk, hogy az átadás-átvétel során egyetlen órára se maradjon az objektum őrizetlenül. A jegyzőkönyv aláírása után azonnal kezdődjék meg az őrzés. Ugyanakkor arról is kell tájékoztatnom a kedves olvasót, hogy volt olyan objektum is, ahol nem volt szükség állandó 24 órás őrzésre, legfeljebb néhány órásra. (Az őreink ezt úgy egymás közt csak „ránézős" őrzésnek nevezték.) Nem volt szükség már az őrzésére, mert már olyan lepusztult állapotban volt, hogy több kárt már igazán nem tudtak volna benne tenni. Sőt volt olyan objektum is ami csak a puszta földterületből állt, nem volt rajta semmi amit őrizni kellett volna.

Említést tettem már arról, hogy az átadás-átvételek időpontjai, az eredeti tervhez viszonyítva általában későbbre csúszott. Volt viszont a 2. sz. vagyonvédelmi területen egy kivételes eset. A közvetlen főnökömnek

Komáromi István úrnak volt egy kedvenc szavajárása: *„mondtam már hogy...? ...nem..., akkor most mondom"*. Nos megszólalt a telefon, a vonal másik végén Komáromi úr volt a kedvenc szavajárásával. Mindjárt tudtam, hogy nem örülök annak amit mond és valóban így is lett. Azt közölte velem ugyanis, hogy a fertődi objektumok átvétele nem 1991. január 17-én lesz, mint ahogy tervezve volt, hanem még ebben a hónapban az ünnep után (augusztus 20.) néhány nappal. Történt mindez 1990. augusztus 10–11-e körül. Mondanom sem kell, hogy még a lélegzetem is elállt, hisz éppen egy olyan szakaszban voltunk, amikor egymást követték az átvételek sűrűen, épp elég lett volna azokkal is megbirkózni és akkor itt volt a ráadás. Hamarosan közölték a pontos dátumot is: 1990. augusztus 28.

Érzékeltetésül felsorolom hogyan alakultak az átvételek abban a néhány napban:

- augusztus 24. Esztergom, Malinovszkij laktanya;
- augusztus 27. Komárom, négy objektum (benne két laktanya);
- augusztus 28. Fertőd, valamennyi objektum;
- augusztus 30. Esztergom, vízi gyakorlótér, harckocsi lőtér.

Hat nap alatt mindez. Ráadásul Fertőddel egyáltalán nem foglalkoztunk, hisz az átvételek sorában az lett volna az utolsó. Azt sem tudtuk hol van a laktanya és a többi objektum. Egyetlen ismerős sem volt még a környéken sem. Magyar katonai alakulat a közelben csak Fertőszentmiklóson volt egy kis RT század. Volt tehát gondunk, nem sokat aludtunk ezekben a napokban. No, de végül ezt is megoldottuk.

Még annyit az átadás-átvételekről, hogy minden objektum átvételéhez ki volt rendelve egy tolmács a MH állományából, de általában a szovjetek részéről is volt mindig egy valaki, aki beszélt magyarul. Így történt tehát az objektumok átvétele és azok őrzésének megkezdése. A neheze viszont még ezután következett.

Az átvételek utáni munkálatok

Az objektumok átvétele után rengeteg feladat várt az őrségre, amelyeket meg kellett oldani. Mindenek előtt a saját szolgálati helyüket kellett megkeresni és berendezni. Lehetőleg olyan épületet kellett találni, amely

egyrészt közel van az objektum bejáratához, másrészt legalább két helyiségből álljon, ahol az őrök tartózkodnak és pihennek. Ha laktanyai átvétel volt, akkor a volt kapuügyeletes helyiség megfelelt erre a célra. Mindenképpen szükséges volt, hogy legyen benne villany, fűtési lehetőség, WC. Volt sajnos olyan objektum is ahol ezek a feltételek nem voltak meg, csak esetleg az átvétel után valamikor.

Utaltam már rá korábban, hogy az őrzés megkezdésekor, nem volt még semmilyen ellátás, az őrök saját ruházatukban, saját felszerelésükkel (kerékpár, zseblámpa, kutyáját is bevihette) látták el a feladatukat. Mi olyan szerencsés helyzetben voltunk, hogy a fűtési idény megkezdéséig átvettük az objektumok döntő többségét, így időben fel tudtunk készülni a fűtési szezonra.

Nagyon fontos feladat volt az átvett laktanya, objektum alapos átvizsgálása. Ezen belül elsősorban az őrzési, állagmegóvási feltételek megléte. Kerítések állapota, ajtók, ablakok megléte zárhatósága, járőrözési útvonalak, figyelőhelyek megállapítása. Minden olyan tényező felderítése, amely az őrzés biztonságát elősegíti, vagy negatívan befolyásolja. Mindezek alapján készítette el a LF az őrség legfontosabb okmányát a „szolgálati utasítást". A kisebb javításokat, helyreállításokat (kerítések, zárak pótlása, hiányzó ablaküvegek pótlása fóliával stb.) az őröknek kellett elvégezni. Hasonlóképpen az őrök feladata volt elsődlegesen a különböző veszélyforrások felderítése. Nincs-e valahol visszamaradt fegyver, lőszer, robbanóanyag, vegyi-mérgező anyag, villanyáram, s minden olyan amely sérülést vagy súlyos esetben halált okozhat. Minden olyan rendellenességet jelezni kellett az illetékes szerveknek, hatóságoknak, amely az őrzést károsan befolyásolja.

Az egyik legnagyobb feladat volt a víztelenítés végrehajtása, melyet a szakemberek irányításával a vagyonőrök hajtottak végre. A bonyolultabb helyeken, mint pl. a hőközpont, a szakemberek végezték a munkát. Hasonlóképpen a villanyáram kikapcsolását az ÉDÁSZ szakemberei végezték, de szükség szerint az őrök segítségével. Az objektumban úgy kellett megoldani a víz és az áram szükségletet, hogy csak az őrség részére szükséges mennyiség legyen, de ha a szükség úgy kívánta, akkor rövid időn belül be lehessen kapcsolni az áramot, illetve el lehessen indítani a vizet. Az áram esetében egy egyszerű feladat volt, nem úgy a víz esetében, ami sokkal bonyolultabb volt.

Hamarosan jelentkezett egy újabb feladat is, az illetékes érdeklődők tájékoztatása, amennyiben bérbe kívánják venni, vagy megvásárolni az

adott objektumot, vagy annak valamely részét. Minden őrnek tájékozottnak kellett lenni az objektum minden épületéről, berendezéséről, azok állapotáról. Az érdeklődő igénye szerint meg kellett mutatni, végigkísérni s tájékoztatni arról, hogy mi a további folyamat, amennyiben komolyan érdekli a téma. Természetes, hogy az őrnek nem volt jogosultsága arra, hogy árajánlatot tegyen, netán üzletet kössön, neki a korrekt tájékoztatás s a bemutatás volt a feladata. Minden ilyen esetet a „szolgálati naplóba" be kellett jegyezni az érdeklődő személyi adataival. A további feladat a LF-é illetve a terület vezetőjéé volt.

Itt kívánom tájékoztatni a kedves olvasót arról, hogy részünkre területvezetők részére minden hónapban vezetői értekezletet tartottak Budapesten az igazgatóságon, ahol be kellett számolnunk az elmúlt hónap feladatai végrehajtásáról, fontosabb eseményekről, illetve a következő hónap feladatairól, problémákról, javaslatokról. Az egyik ilyen alkalommal, a bérbeadással kapcsolatban azt javasoltam, hogy ne az igazgatóság 2–3 üzletkötője bonyolítson minden (a legkisebbet is) üzletet – utazgatva Nyíregyházától–Sopronig – hanem adják le a jogkör egy részét a területnek. Határozzák meg, hogy pl. 20 ezer Ft-ig a jogkör a LF-é, 50 ezer Ft-ig a területvezetőé, ezen felül pedig az igazgatóság üzletkötőjéé. Sokkal kevésbé lett volna bürokratikus az egész rendszer, s ma is úgy gondolom mint akkor, hogy a bevétel is több lett volna. Ehhez csak egy formanyomtatványt kellett volna kiadni, hogy egységes legyen az egész országban. A javaslatomat nem fogadták el. Nem én voltam az egyedüli, emlékszem, hogy a székesfehérvári kollégám, a tél beállta előtt azt javasolta, hogy ajánljuk fel, hogy akik a gépkocsijaikat télen nem kívánják használni, azok részére a laktanyákban lévő csukott, vagy félig zárt garázsokba, térítés ellenében megoldható legyen a tárolásuk. Ezt a javaslatot sem fogadták el. Hogy hány Ft-tól esett el a ZÁVKHI, azt senki sem számolta ki.

Visszatérve az átvétel utáni feladatokhoz, mint ahogy már korábban utaltam rá, el kellett készíteni minden objektumnál az ún. „kiegészítő jegyzőkönyvet". A jegyzőkönyvbe fel kellett tüntetni minden helyiségre vonatkozóan, hogy ott milyen hiányok, problémák vannak (pl. ajtók, ablakok megléte, épsége, zárhatósága, darabszáma, milyen berendezési tárgyak, bútorok vannak stb.). A külső területeken a villanyoszlopoktól a kerítésekig található minden tárgyat, berendezést. Óriási munkát jelentett, a haszna viszont később, az értékesítéskor mutatkozott, amikor nem kellett újra felmérni mindezt, mert adott volt. Természetes, hogy ezt is a vagyonőröknek kellett végrehajtani.

Mindezek után – vagy ezzel párhuzamosan – jelentkezett újabb néhány nagy feladat, amely ugyan nem a mi feladatunk volt, de annak segítése, támogatása megint csak a vagyonőrökre hárult. Ilyenek voltak: az objektumok tűzszerész, vegyivédelmi átvizsgálása, a kártevő-mentesítés végrehajtása és – nem mindenhol – a talajfertőtlenítés végrehajtása. Ezeket a feladatokat a MH szakalakulatai, illetve az arra szakosodott kft. vagy szakcégek hajtották végre. Nagyobb volumenű munkálatok voltak, pl. a komáromi monostori erőd tűzszerész átvizsgálása több mint két évig tartott.

A felsorolt feladatok közül is a legsürgetőbb a tűzszerész átvizsgálás volt, annál is inkább mert az átvett objektumokon túl a környező terepen (erdőkben, volt gyakorló és lőtereken, szeméttelepeken) mindenütt található volt visszamaradt, eldobált lőszer, robbanóanyag amihez bárki akarva, vagy akaratlanul hozzájuthatott. Nagyon sok példát tudnék felsorolni, hisz a sajtó tele volt tudósításokkal ilyen címekkel: „Lesz-e felelős emberhalál esetén?" „A gyerekeink felrobbannak ugye?" „Halálos szemetelők." „Rakétavető vodkáért." Tudnám még folytatni, de úgy gondolom érzékeltetésül ennyi elég a címekből. Egy fénykép és rövid cikk a *Napló*ból: Gomba helyett bomba a tányér(akná)ban:[27]

Tányéraknák, kézigránátok

Ujmajori ínyencségek

Itt a gombázás szezonja. Családok kerekednek fel, s a Bakony megtelik a természet kedvelőivel. Csak galócát ne szedj! Szól indulás előtt anyuka a gyermekének. És nem tudja, hogy az erdő sokkal nagyobb veszélyeket rejt. Az ujmajori volt szovjet lőtér közelében készült fotónk bizonyítja, a friss levegő még ártalmas is lehet az egészségre. Az erdőjáróktól hallottuk, hogy nemcsak a képeinken látható tányéraknák, kézigránátok heverésznek a fűben hanem még egy félméteres hosszúságú, cirill betűs tűzi torpedólövedéket is találtak. S párat ki is próbáltak. A környező fák törzsét robbantásnyomok, repeszdarabok sértették fel, s a kisebb fákat a detonáció tövestől csavarta ki. Úgyhogy veszprémiek, irány a természet, de csak páncélban!

Ugyancsak a *Napló* egy korábbi számában „halálos szemetelők" címmel[28] tudósított arról, hogy a szentkirályszabadjai szovjet alakulattól megint kiborítottak egy-két teherautónyi lőszert a balatonalmádi szeméttelepre. *Szeméttelepi csendélet Almádi–Szentkirályszabadja közt, a műúttól kissé távolabb az erdő mellett. Bűz, füst, szeméthalmok. A dózer lőszerek tömegét túrja, görgeti. Gépágyú lövedékeket, géppuskalőszereket. S ni csak – egészen elképesztő – géppisztolytárakat tele lőszerrel. Már csak a fegyver hiányzik hozzá. Lehet, hogy előkerül? Már azon sem lepődnénk meg, ha kézigránátokat, harckocsiaknákat forgatna elő a gép...*

Géppisztolytár és lőszer

A városgazdálkodás illetékese csupa panasz: a szemetük elhelyezésére semmiféle szerződést nem kötöttek, nem is fizetnek. De hordják. Mondták, hogy majd megkötik a szerződést, s ellenőrizhetőek lesznek a szállítmányaik – Na, arra várhatunk – legyint az almádi illetékes –, ezekkel kérem semmit sem lehet csinálni...

A közelmúltban halt meg Veszprémben egy kisfiú. Szovjet katonai lőszereket szedett össze egy szeméttelepen. Volt bőven, zsákszám, akárcsak Almádiban. Hazavitte, bütykölte, felrobbant... Istenem, ennyi egy fiatal élet?

Előfordult olyan eset is, amikor a bejelentés után kiszálltak a tűzszerészek s megállapították: nincs veszély. A lakosságot azonban nem nyugtatták meg, mert kevésnek tartották az átvizsgálást. Az eset Mosonmagyaróváron történt:[29] *Lesz-e felelős emberhalál esetén?*

Az első bejelentés augusztus 10-én érkezett a Mosonmagyaróvári Városi Rendőrkapitányságra: A város Trotil névre hallgató külterületén,

[27] Napló, 1991. május 15. 2. oldal.

[28] Napló, 1990. május 18. 4. oldal.
[29] Új Tér-kép, 1990. szeptember 12. 8. oldal.

nem messze a hétvégi házaktól és a Lajta parti horgászparadicsomtól nagy mennyiségű harckocsiakna hever a földön. A rendőrség értesíti a tanácsot, mivel ez utóbbi dolga a körbekerítés és a tűzszerészek riadóztatása. A körbekerítés lehetetlen, hisz a terület nagysága 35 hektár, a tűzszerészeket azonban értesítik, akik három nappal később kiszállnak, néhány aknát megvizsgálnak, s kijelentik: nincs veszély...

A 35 hektáros terület a MH tulajdona, s néhány katona őrzi, de csak a rajta lévő zárt objektumot; a 35 hektárt nem. Ez utóbbit legfeljebb a jószerencse őrzi, s csak a véletlennek köszönhető, hogy nem robbant még harckocsi- és gyalogsági taposóakna, lévén, hogy ez a két típus található a területen. A helybeliek becslése szerint három teherautónyi akna hever parlagon a 35 hektáron, s mivel a tűzszerészek csak néhányat vizsgáltak meg, nem kizárt, hogy éles lövedékek hevernek a fűben.

Az objektumokon, laktanyákon belül tűzszerész átvizsgálást is – csakúgy mint a gyakorlóterek, lőterek és bejelentett egyéb helyek – a MH tűzszerész alakulatának beosztottai hajtották végre. A mi területünkön a MH 5286 győri alakulat (később MH 18. Báró Nádasdy Ferenc műszaki ezred) tűzszerészei. Természetes, hogy a vagyonőreink is összegyűjtötték az ott talált lőszert, robbanóanyagot, amely nem igényelt szakmai beavatkozást. Az objektumok tűzszerész átvizsgálását a MH tervezte és irányította, együttműködve a ZÁVKHI igazgatóságával, területi vezetőivel.

Minden objektum átvizsgálásának befejezésekor jegyzőkönyv készült (9. sz. melléklet), amely tartalmazta az objektum megnevezését, azon belül azt, hogy mi került átvizsgálásra, milyen módszerrel, került-e elő lőszer, robbanóanyag, egyéb harcanyag, mit nem tudtak átvizsgálni, mit szállítottak el, került-e sor valamilyen harcanyag, lőszer megsemmisítésére? Ha szükséges volt, akkor azt is tartalmazta, hogy milyen veszély fordult elő, várható-e újabb anyagok előkerülése s ez esetben mi a teendő?

Bella László főhadnagy, tűzszerész járőrparancsnok, aki területünkön több laktanya és objektum tűzszerész átvizsgálását irányította, így emlékszik vissza többéves munkájára:

Köszönöm a megkeresést a volt szovjet objektumok átvizsgálásával kapcsolatos emlékek felidézésével kapcsolatosan, bár úgy érzem, hogy nem én vagyok a legilletékesebb ebben a témában. Én csak egy voltam a járőrparancsnokok közül. Akkori főnökeim (Tallián Imre, Kalmár László) sokkal nagyobb tapasztalattal rendelkeztek ebben a témában.

A honvédségnél abban az időben és jelenleg is csak egy tűzszerész alakulat létezett. Lehetőségei és kapacitása korlátozott volt a különböző tűzszerész feladatokra, ezért az akkor még szép számmal létező műszaki alakulatok műszaki utász és zártelepítő állományából alakulatonként néhány fő felkészítésre került bizonyos tűzszerész munkák elvégzésére. A felkészítés a jelenleg rendszerben lévő, vagy a közelmúltban kivont robbanótestek felkutatására, azonosítására és megsemmisítésére vonatkozott.

A nyolcvanas évek második felében már ez az állomány végezte mindenhol a lőtérmentesítést, a kézigránátdobások, rakéta és tüzérségi lövészetek után. Én 1988 januárjában, két hét időtartamban, Budapesten kaptam meg az ez irányú felkészítést. Az oktatott anyagból a végén eredményes vizsgát tettem. Az alakulatok is szerveztek ilyen tanfolyamokat a sorállományú katonák részére. Tűzszerész járőrbe csak az eredményes vizsgát tett állomány mehetett.

A szovjet csapatok kivonásakor a kiürített laktanyák átvizsgálását kezdetben a budapesti tűzszerész alakulat végezte, de az átvizsgálandó objektumok számának növekedésével a kapacitásuk kevésnek bizonyult. Ekkor kerültünk a képbe mi, hiszen a lőtérmentesítő állomány kellő alapokkal rendelkezett ahhoz, hogy részt tudjon venni ezekben a feladatokban is.

A munkákat a székesfehérvári műszaki főnökség koordinálta a katonai kerületparancsnokságok műszaki főnökségein keresztül a csapatok felé. Ezekre kevés rálátásom volt, hiszen akkoriban szakaszparancsnokként a végrehajtásban volt csak szerepem. A feladatokat az elöljáró katonai kerület műszaki főnökségétől kaptuk és a végrehajtást is nekik kellett hetente jelenteni.

A járőrök létszáma a feladatok függvényében változott. Az átlag 5–10 fő volt. Minden járőrhöz tartozott egy felcser is. Ez a felcser a legtöbbször Kövecses Péter törzszászlós volt. Ő gyakorlatilag valamennyi tűzszerész munkában részt vett.

Egy-egy objektum átvizsgálása átlagban egy hétig tartott, de voltak kéthetes, sőt egyhónapos munkák is. A komáromi Monostori Erőd átvizsgálása (a szovjet DHDSCS egyik legnagyobb lőszerraktára) hosszabb-rövidebb megszakításokkal több mint két évig tartott. A munkákat mindig egy szemrevételezés előzte meg. Ekkor tisztázódott, hogy hány m² épület és mennyi füves, illetve betonos terület kerül átvizsgálásra. A szállás és az étkezés megszervezése is ekkor történt. Az objektumot őrző szervvel is felvettük a kapcsolatot, hiszen a belépéseket is engedélyeztetni kellett. Ez például Tótvázsony esetében különösen fontos volt.

A létszámok az elvégzendő munkák függvényében lettek kialakítva. Volt ahova a járőrparancsnokon kívül még két-három hivatásos is ment. A

sorállomány létszáma úgy lett összeállítva, hogy egy tisztre, vagy tiszthelyettesre két-három sorkatona jusson. Ez alól csak a nagy területű gyakorlóterek voltak a kivételek, hiszen ott egy parancsnok több sorkatona munkáját tudta kontrollálni.

A feladatok anyagi-technikai biztosítását az alakulatok biztosították. A költségeket rendszeresen jelentenünk kellett, gondolom ezeket később megtérítették az alakulatnak. Az eszközök az alegységnél rendszeresített eszközparkból tevődtek össze. (IMP–55 aknakutató műszer, szúróbot, átjáró nyitó felszerelés, gépjárművek.) A munkák sorrendjét nem mi határoztuk meg, de néhány esetben sejthető volt a munka határidejének a fontossága. Pl. Esztergom, gyakorlótér. (Építendő Suzuki-gyár területe.) A végrehajtás idejét igazítani kellett a kiképzési feladatokhoz, a sorállomány váltási idejéhez. A komáromi feladat azért volt ilyen ciklikus és hosszantartó, mert nem mindig volt az alakulatnak elég kapacitása erre a feladatra.

A munkavégzés során több szervvel is kapcsolatot tartottunk. Az őrségekről már szóltam. A szállást és az étkezést többnyire egy környékbeli katonai alakulatnál oldottuk meg. Ha nagyobb volt a távolság, akkor az ebéd valahol a helyszín közelében volt egy vendéglőben. Komárom esetében a helyi múzeum képviselőjével is kapcsolatot teremtettünk, mert az erődnek helytörténeti jelentőségei, illetve emlékei voltak. Szintén Komáromban a határőrségen keresztül tudtak velünk munka közben kapcsolatot teremteni.

Munkánk lényege a következő volt: a szovjet objektum minden négyzetméterét átvizsgálni hátrahagyott fegyverek, lőszerek, robbanótestek után. A nem lebetonozott füves vagy földes területeket műszeresen kellett átnézni. A műszer hatósugara miatt, csak a talaj felső 20 centiméterére tudtunk garanciát vállalni. Ezeken a területeken a nagyobb mélységű földmunkák során bukkanhattak elő később veszélyes anyagok. Az átadási jegyzőkönyvekben ezt rögzítettük, nem sok foganattal.

Egy adott területen az épületek és a területek átvizsgálása párhuzamosan folyt, 1–1 hivatásos irányításával. Az előtalált veszélyes anyagok egy zárható helyen lettek elhelyezve, majd a munka befejezésével vagy a helyszínen, vagy Győrbe beszállítva a gyakorlótéren megsemmisítésre kerültek.

Minden objektumra azonos követelmények voltak. A tűzszerész munkáknak szigorú szabályai és előírásai vannak. Nem voltak kiemelt objektumok, mindre azonos szabályok vonatkoztak, maximum némelyiknek nagyobb volt a sajtója. Pl. Nagytevel.

Nem tudom, hogy milyen médiahírek voltak a tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatosan. Az tény viszont, hogy a tótvázsonyi objektumba külön vezérkarfőnöki nyílt paranccsal engedtek be minket és magát a föld alatti objektumot nem engedték átnézni, csak a felszíni részeket. Ma már az interneten vannak olyan csoportok, akik hobbiszerűen azzal foglalkoznak, hogy volt orosz laktanyákat látogatnak az őrség kijátszásával. Ezeket lefotózzák és felteszik az internetre, bizonyítva, hogy ott jártak. Így találtam már képet a tótvázsonyi objektumról is, sőt annak föld alatti részeiről is.

A munkánk során nem fordult elő haláleset, vagy súlyos sérülés. Hogy a többi alakulatnál volt-e, azt nem tudom. Az alakulatok alkalmazása nem volt megyéhez kötve, így más alakulatok is ténykedtek a környéken. Az előírt tűzszerész okmányokkal rendelkeztünk (megbízólevél, járőrnapló, robbantási jegyzőkönyv stb.). A tűzszerész pótlékot ezek alapján fizették a részünkre. Szerencsére a mi munkánkat azért elismerték. Én magam többször is kaptam jutalmat a tűzszerész feladatok elvégzéséért. Néhány kiemelt feladat után (Nagytevel) még a sorállományú katonák legjobbjai is elismerésre kerültek. (pénzjutalom)

Néhány időrendi adat: az első szovjet objektum, amelynek átvizsgálásában részt vettem Sárbogárdon volt 1990. december 12–19 között. 1991. április és május 17. között egy nagyarányú, a többi alakulattal összevont mentesítési feladaton vettünk részt Debrecenben a hajdúhadházi lőtéren és az apafai lőszerraktárban. A mosonmagyaróvári Tritol városrészen lévő harcanyagraktárat már az én vezetésemmel néztük át. A Komárom Monostori Erőd átvizsgálását 1992. január 20-tól kezdtem meg. Közben a többiek sem tétlenkedtek. Átvizsgálásra került: a hajagostetői, pápai, tököli laktanya, Győrben a vadász és a lovassági laktanya, a hecsepusztai RT bázis.

Részt vettem a nagyteveli atombunker (vezetési pont) átvizsgálásában. Ez nagyon nagy sajtóvisszhangot kapott. A nyílt napon az amerikai nagykövetség munkatársa videóra vette az egész objektumot, mert már régóta kíváncsiak voltak a műhold által felvett nem látható részekre. Itt a tűzszerész és vegyi mentesítés egyszerre történt. Ez egyébként nem volt jellemző, a vegyészek mindig külön ütemterv szerint dolgoztak.

Számomra a legkedvesebb és legemlékezetesebb átvizsgálás a Monostori Erőd. Itt lépten-nyomon több mint száz év katonaemlékeivel találkoztam. A falakon még ott voltak az ott őrzött hadifoglyok és deportáltak feliratai, az örök falfirkái. A fogda falán ott voltak a fogoly katonák versikéi. Ezek sajnos az erőd felújítása során nagyrészt megsemmisültek. Az oro-

szok majdnem ötven év alatt nem nyúltak hozzá, nekünk magyaroknak szinte azonnal sikerült ezeket megsemmisíteni.

Az erődben – a munkák befejeztével – tartották a Komáromi Műszaki Napokat 1994. április 30-án. A mentesítés hivatalosan 1994. június 23-án ért véget, ekkor írtam alá a mentesítésről szóló jegyzőkönyvet.

Ennyiben emlékszem vissza a szovjet csapatkivonással összefüggő tűzszerész átvizsgálási feladataim végrehajtására.

Bella László

A területünkön volt még egy objektum (Császár lőszerraktár), ahol ugyancsak megpróbáltatást igénylő feladatként jelent meg a tűzszerész átvizsgálás. Erről tanúskodik a munkák befejezésekor készült jegyzőkönyv is amelyből kiderült, hogy a 154 hektáros területet (lakóteleppel együtt) és a rajta lévő 109 épületet 22 fő vizsgálta át Kalmár László járőrparancsnok irányításával. Mindez egy sűrű erdőben.

A következő – nem kisebb jelentőségű mint a tűzszerészeké – feladat az átvett objektumok vegyivédelmi átvizsgálása volt. Ezt a feladatot is a MH szakalakulatai hajtották végre. Esetünkben a MH Irinyi János Vegyivédelmi Zászlóalj katonái. Következésképpen a feladatok megszabása, koordinálása, a végrehajtás szakmai feltételeinek biztosítása a MH feladata volt. Természetes, hogy ugyanúgy mint más szervek esetében is az objektumot őrző állomány kötelessége volt az átvizsgálást végrehajtó állomány részére a segítségnyújtás, a munka helyi feltételeinek biztosítása.

Egy-két eset kivételével a tűzszerész és a vegyivédelmi átvizsgálás nem egy időben volt egy adott objektumnál. Számunkra ez volt a kedvezőbb, így tudtunk többet segíteni a végrehajtóknak. A segítségnyújtás ugyanis nem csak fizikai értelemben valósult meg, sokkal inkább a tájékoztatásban, a tapasztalatok átadásában, az objektum megismertetésében.

Ugyanúgy, mint ahogy a tűzszerészek, a vegyivédelmisek is találtak bőven a szovjetek által visszahagyott különféle vegyi anyagokat, sőt mérgező anyagokat is. Álljon itt példának mindjárt egy elég bonyolult eset:

Esztergomban történt. Egy hölgy autóbusszal indult ki a hétvégi telkükre a dobogókői úton. Odaérve a telkük közelében lévő buszmegállóhoz, leszállt s látta, hogy az út jobboldalán, pár lépésre egy friss szemétkupac van, amit valószínű gépkocsiról engedtek le. (Az úttól jobbra eső terület volt a szovjet harckocsi lőtér). Kíváncsi volt, hogy mit tartalmaz a szemét, s meglepődve látta, hogy – egyebek mellett – rengeteg különböző méretű fiola, különféle gyanús csomagolású anyag van ott. Rosszat sejtett, s mivel – szerencsére – az esztergomi kórház ápolónője volt, telefonált a kórház ügyeletes orvosának és tájékoztatta a látottakról. Az orvos azonnal telefonált a város polgári védelmi törzsparancsnokának Kribusz László őrnagynak, aki megtette a szükséges intézkedéseket.

Nagy riadalmat keltett Várpalotán és környékén a *Napló*ban megjelent „A cirill betűs ampullák titka" című tudósítás.[30] A cikk arról tájékoztatott, hogy Fülöp Miklós a várpalotai szeméttelep haszonbérlője és fia kihívták a szeméttelepre a MH illetékeseit, a péti szovjet parancsnokot és az alábbiakat mondták el: *Szombaton déli 12 körül egy orosz rendszámú katonai teherautó hozta ki ide a szeméttelepre ezt amit láttak – mutat a földön heverő kémcsövekre. Nem akartak megállni, a nagy sietségben majdnem elütöttek – hadarja egy szuszra Fülöp Miklós.*

A felirat szerint bizmut, szaryn, DDT, klór-nitrit és más vegyi anyagok voltak a ledobált fiolákban, kémcsövekben. A dobozokon pedig cirill betűs felirat: vigyázat, veszélyes anyag! No, meg egy csomó laborfelszerelést találtunk – 100 Celsius-fokig kalibrált hőmérőket, lombikokat – folytatja ifjabb Fülöp.

Fülöp Miklós tájékoztatja a jelenlévőket

– Higgyék el, csak bemutatóeszközök ezek – védi igazát Prakszim alezredes a péti üzemanyagbázis parancsnoka – Teljesen veszélytelenek. Nem gondoltuk, hogy ilyen riadalmat okoz – csóválja értetlenül fejét a péti szovjet parancsnok. Előtte is hoztunk már ki szemetet a bázisunkról. Most éppen egy vegyvédelmi tantermet számoltunk fel. Méregjelzés sincs a fiolákon...

Leszkovszki Tibor várpalotai polgármester: délután egy órától értékeltük a rendelkezésünkre álló információkat. Itt voltak nálunk a hadsereg vegyész szakértői, a városgazdálkodás igazgatója, a kórház gazdasági igazgatója és a helyi köjál képviselője. A szakemberek szerint a látottak alapján idegméregről szó sem lehet, demonstratív jellegű bemutatóanyagok kerültek a szeméttelepre.

[30] Napló, 1991. március 5. 3. oldal.

Fülöp Miklós úr változatlanul elégedetlen annak ellenére, hogy a MH Havária laboratóriumának az eredménye egyértelműen leszögezte, hogy a kémcsövek nem mérgező harci anyagokat tartalmaznak. Fülöp úr megítélése szerint, nem volt elég körültekintő egyik szervezet sem amelyikhez észrevétellel fordult.

Hogy Várpalota és környéke lakossága mennyire nyugodott meg arról nem esett szó. Nagyon kifejező az újság egyik alcíme: Nem mérgező harci anyagok, mégis „elmérgesedett" a helyzet.

Hasonló esetek – ha nem is verték fel ennyire a port – másutt is fordultak elő. Esztergomban például az egyik laktanya gyengélkedőjének méregszekrényében valódi mérget „felejtettek itt" a kivonulók. Hogy mi mindent gyűjtöttek össze a vegyivédelmi átvizsgálást végrehajtók (no és a vagyonőrök), azt a csatolt jegyzőkönyv tartalmazza. (10. sz. melléklet) Szerencsére területünkön nem fordult elő – később sem – olyan megbetegedés, amelynek okozója visszamaradt vegyivédelmi anyag lett volna. Aztán, hogy mennyi került a föld alá, az rejtély.

A következő feladat kártevő-mentesítés volt. Területünkön ezt az erre szakosodott „ROTOX Kártevőmentesítő Kft" hajtotta végre. Hogy volt-e erre szükség? Úgy gondolom, hogy azok akik látták abban az időben a tv-adásaiban a futkosó egereket, patkányokat, egyetlen percig sem kételkedtek a mentesítés szükségszerűségében.

Mi, akik a közvetlen „élvezői" voltunk naponta az örökségünknek, kimondottan örültünk annak, amikor tudomásunkra hozták, hogy elkezdődik egy ilyen jellegű munka, segítsünk és biztosítsuk a szakemberek részére a feltételeket. Valóban hamarosan meg is jelentek, s kezdték a munkát a laktanya, objektum felmérésével. Elkészítették a „felmérési naplót", melynek alapján elkezdték és végezték a munkájukat, szoros együttműködésben az illetékes közegészségügyi, járványügyi szolgálattal.

Korrekt és eredményes munkát végeztek, ezt tapasztaltuk hisz megjelenésük után viszonylag hamar kezdtek pusztulni a kártevők. Csak elképzelésünk lehet arról, hogy hogyan alakult volna egy-egy objektum kártevő-mentesítés nélkül.

Ami még nagyon fontos a mentesítések sorában, az a talajfertőtlenítés. Mindjárt meg kell jegyeznem, hogy erről a témáról hivatalosan viszonylag kevés információt kaptunk, konkrét feladatot pedig úgyszólván semmit, ami a 2. számú vagyonvédelmi területet illeti. Nem úgy Veszprém megye, ahonnét elindult egy konkrét kezdeményezés, amelyet a sajtó eleinte eléggé felkavart. Mit tudunk erről? A *Napló* egyik számában az alábbi című cikket olvashattuk: „Amerikaiak tisztogatják a szovjet laktanyákat?"[31]

Tegnap délután a Veszprém Városi Tanácson dr. Horváth László, általános tanácselnök-helyettes fogadta az egyesült államokbeli Martech cég képviselőjét, Don Litchfield és Gere Ádám alelnököket, valamint a Bakony-Metal képviseletében Szűcs Ferenc ügyvezető igazgatót és dr. Kerek Imrét.

Az amerikai vállalat május végén kötött megállapodást Keresztes K. Sándor környezetvédelmi miniszterrel, amely szerint vállalják a hazánkban lévő, kiürített szovjet laktanyákban hagyott környezetszennyező anyagok felderítését és közömbösítését.

A város vezetői a megállapodást követően már keresték a kapcsolatot a Martech céggel, így rendkívüli örömmel fogadták, hogy a Bakony-Metál közvetítésével az amerikai szakemberek ilyen gyorsan megyénkbe érkeztek. A legnagyobb gondot az előzetes felmérések szerint az olajszennyezés jelenti itt Veszprém környékén a karsztvízrendszer miatt különösen fontos lenne a talajfertőtlenítés.

A szakemberek megtekintették a Felszabadulás úti volt szovjet laktanyát. Megállapították, hogy a helyzet itt sem jobb, mint azokban a csehországi objektumokban, ahol jelenleg már dolgoznak.

A városnak rendkívüli lehetőséget jelent az az ajánlat miszerint a magyarországi munkákat Veszprémben kezdenék. Csak a közművek és az épületek műszaki állapotának felmérése 3 millió Ft-ba kerülne, amit viszont az amerikaiak ingyen végeznének el. A költségeket abból a segélykeretből finanszírozták, amit az amerikai kongresszus hagyott jóvá és kizárólag környezetvédelmi célra fordítható.

A fenti cikknek megfelelően 1990. július 17-én megkezdődött a veszprémi volt szovjet laktanya környezetvédelmi helyreállítása. A munkákat az amerikai Martech cég végezte, a várpalotai Bakony-Metál Kft. közreműködésével. Az indulásnál jelent volt Gere Ádám úr, a Martech cég kelet-európai képviseletének alelnöke, aki az alábbi tájékoztatást adta.[32]

35 tesztfúrást végeztünk, s talajmintákat vettünk. Eddig sajnos nagyon komoly szennyeződést találtunk. Elsősorban fáradt olaj, kerozin és egyéb üzemanyagok. Összesen 300 próbafúrást hajtottunk végre, s ezzel mintegy

[31] Napló, 1990. június 27. 1–2. oldal.
[32] Napló, 1990. július 18. 2. oldal.

feltérképezzük a területet. A tisztítás módja a talajmosás és a biológiai kezelés, illetve ezek kombinációja jöhet számításba...

A magyar tűzszerészek már átvizsgálták a területet, de a mi munkatársaink is képzett tűzszerészek, s mindenre felkészültünk. Ezen a bázison nem félünk a robbanóanyagoktól, mégis az amerikai munkavédelmi és környezetvédelmi szabványok szerint dolgozunk. Ez volt a kormány kérése. Vizsgálataink kiterjednek arra is, hogy sugárzó harci anyagokat nem tároltak-e itt?

A tényleges tisztítás véleményem szerint tíz nap múlva kezdődhet. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy olyan baktériumokat kevertünk a talajba, amelyek az olajat egyszerűen felfalják. Ezt követően áthozzuk Csehszlovákiából a talajmosó gépünket... A laktanyához tartozó kiképzőbázis és lőtér tisztítása is a mi feladatunk lesz, ám a legfontosabb a vízkészlet megmentése, mert az egész észak-balatoni körzet szennyeződhet. Még nem késő, bár az első fúrásoknál is találtunk olajat a talajvíz közelében. Felkészültünk, hogy sok meglepetés ér még bennünket.

Tudomásunk van arról, hogy dr. Kerek Imre környezetvédelmi főágazat-vezető (Bakony-Metál Kft.) és Tóth Sándor tanácselnök-helyettes néhány környezetvédővel a pápai laktanyában is tett látogatást.

Látogatásuk célja megismerni, hogy ott valójában milyen teendők várnak a környezetvédőkre, azokra a szakemberekre, akik átmossák a földet a szennyeződéstől. Megnézték a telephelyen a mosót, a kutakat, az üzemanyag-tárolókat. Arról nem tudtak nyilatkozni, hogy a föld átmosása mennyi időt vesz igénybe, ehhez majd el kell végezni a próbafúrásokat.

Elképzelhető lenne, hogy amennyiben november előtt kiürülne a laktanya, ők akár már szeptember második felében is a helyszínre tudnák szállítani a speciális gépeiket. Döntés nem történt.

Viszonylag rövid idő elteltével 1990. október 13-án már ilyen címen jelent meg a *Napló* egyik cikke: „Még nincs döntés az amerikai támogatásról. Befejezik-e a szovjet laktanyák tisztítását?”[33] Meglepett a cikk, hiszen három hónap telt el azóta amióta a Martech cég a Bakony-Metál Kft. illetékeseivel megjelent Veszprémben, s 1990. július 18-án meg is kezdték a munkát a felszabadulás úti laktanyában. Nyilatkoztak arról is, hogy a laktanyához tartozó szovjet kiképző-bázis és lőtér tisztítása is az ő feladatuk lesz. Jogosan felmerült hát az érdeklődőkben: mi történt? Hisz korábban évekről volt szó.

[33] Napló, 1990. október 13. 1–3. oldal.

A cikk szerint: *könnyen elképzelhető, hogy az amerikai Martech cég hiába mérte fel a magyarországi szovjet laktanyák talajszennyezettségét. Nem áll ugyanis még rendelkezésre a magyar kormányzat számára a tisztításhoz szükséges pénz. Illés Zoltán, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium államtitkár-helyettese elmondta, egyenlőre csak reménykednek, hogy az amerikai törvényhozás Közép-Kelet-Európára vonatkozó támogatásából e környezetvédelmi gond megoldására is fordít pénzt... Hangsúlyozta, hogy a Martech magyarországi munkája tette lehetővé a szovjet féllel szemben felmerülő kártérítési igények számszerűsítését a kétoldalú csapatkivonási tárgyalásokon.*

Az újság 3. oldalán lévő cikkből „A Martech szava garancia. Győzni fog a jobbik? A Bakony-Metál meditál.” aztán kiderült, hogy mint mindenben e témában is a „pénz az úr”. A cikk ugyanis így kezdődik: *Washington nem ad pénzt a Martechnek* – hirdeti a nagybetűs cím az október 11-i *Népszabadság* első oldalán. Innét talán nem is kellene folytatnom, hisz ha nincs pénz (a magyaroknak nincs, Washington nem ad), akkor nincs munka. Egyértelmű. Hogy mégis folytatom annak az az oka, hogy érdekelt, hogyan folytatódott tovább az objektumok tisztítása? Folytatódott-e egyáltalán? Ha igen, akkor kik végezték? Mi lett a Martech cég és Bakony-Metál Kft. megállapodásának a sorsa? A kérdésekre részben választ kapunk az újságíró Szűcs Ferenc úrral (a Bakony-Metál ügyvezető igazgatója) készített riportja alapján, amely – kivonatosan – az alábbi:

Nem fél csődtől a Bakony-Metál? Hiszen az elhagyott szovjet laktanyák tisztítására vállalkozó amerikai cég magyar partnere?

Nem félünk attól, hogy a 20 millió forintos befektetésünket elveszítjük. Nekünk egy olyan világhírű cég mint a Martech, szava elegendő garancia. A fizetési hajlandóságukban nincs jogunk kételkedni. Egy kis feszültség azonban érthetően van bennünk... Arra senki sem gondolhat, hogy egy milliárdos világcég mintegy 350 ezer dollárért hajlandó lesz presztízsveszteséget szenvedni a nyugat-európai tőzsdén.

Önöket viszont ez a veszteség padlóra küldené...

Mindenesetre súlyosan érintene bennünket, megrázná a céget. Hangsúlyozom azonban, hogy nem félek, hiszen a Martech-al közösen eddig végzett munkánkkal az ország már mindenképpen nyert. S véleményem szerint egy normális gazdaságban, aki becsületesen dolgozik az előbb vagy utóbb meg kell, hogy kapja a munkája ellenértékét. Ám ezt az összeget nem szeretnénk sokáig ebben az üzletben tartani, hiszen az a pénz ami nem forog, nyereséget sem termel.

Meddig várnak?

Október végéig. De hangsúlyozom, nem kételkedünk a Martech adott szavában.

Mit tesznek, ha a Martech mégsem fizet?

Szüneteltetjük a feltárási munkát. Ám nem akarunk teljesen kivonulni ugyanis a tisztítási munkálatok elvégzése nekünk is érdekünk, de érdeke a városnak, a megyének s az országnak is. Eddig három helyen Veszprémben, Székesfehérvárott és Tabon mintegy 120 ezer köbméter földet már kitermeltünk és megfelelően kezeltünk. A szennyezettség fokának feltárását Debrecentől Esztergomig elvégeztük.

A Marteh magyarországi képviselője Gere Ádám elismerte, hogy nincs érvényes szerződés, amellyel a magyar felet fizetésre lehetne kényszeríteni, ha az amerikai törvényhozás nem biztosítja a program megvalósításához a pénzt...

Így van. Én azonban úgy gondolom, hogy méltányolni kell az eddig elvégzett munkát. Hiszen a szennyezésfelmérési munkálatok tették lehetővé a szovjet féllel szemben felmerülő kártérítési igények számszerűsítését a kétoldalú csapatkivonási tárgyalásokon.

Tudomásom szerint versenytárgyalásokon dönti el a magyar kormányzat, hogy végül is a több jelentkező közül melyik cég tisztítja meg a szovjet csapatok szennyezte területet...

Teljesen egyetértek, hogy egy ilyen nagyságrendű munkában nem lehet egy cégnek verseny nélkül előnyt élveznie. Véleményem szerint, tárjuk fel, hogy melyik laktanyában mekkora nagyságrendű munkára van szükség. A kormány ezekre a munkálatokra írjon ki egy pályázatot, és győzzön a legtöbbet tudó, a legjobb ajánlatot tevő.

S ebben milyennek látja a Bakony-Metál esélyeit?

Képesek vagyunk arra, hogy annak, aki a laktanyák tisztítását elvállalja, megfelelő szolgáltatásokat nyújtsunk. S itt nemcsak gépekre, berendezésekre, emberekre gondolok, hanem a környezetvédelmi ágazatunk tudására, helyismeretünkre, s az eddigi tapasztalatainkra. Ha az eddig befektetett pénzünk ehhez nem elég, akkor rossz munkát végeztünk. Ha a megszerzett ismereteink, a kivonulás barterüzletei, a már elvégzett környezettisztítási munkánk kevés, akkor át kell értékelnünk gondolkodásunkat. Természetesen mi az eddig megismert partnert részesítjük előnyben, hiszen a Martech szaktekintélye, tudása elegendő arra, hogy ezt a munkát a lehető legjobban végzik el.

Ez volt az utolsó megyei újságcikk, amely a talajfertőtlenítés témájával foglalkozott. Innét kezdve elhalkult a média, de maga a téma is. A cég szakemberei ugyan még megjelentek néhány objektumban, amolyan felderítési feladattal, de konkrét munkavégzésről – kivéve azokat, amelyeket eddig hivatalosan bejelentettek – nincs tudomásunk. Az biztos, hogy a 2. sz. vagyonvédelmi területen nem végeztek munkát.

Most 18 év után, amikor a könyvhöz az adatokat gyűjtöttem, több vagyonőrrel, létesítményfelelőssel beszélgettem. Olyanokkal is, akik abban az időben a volt hajmáskéri szovjet objektumokban őrködtek. Többen elmondták, hogy ott is megjelentek egy alkalommal a fenti cég emberei, összegyűjtötték a garázskapukat egy helyre, s másnap reggel darus kocsi segítségével elszállították őket. Biztos van olyan ember, aki meg tudja mondani, hogy ettől a talaj hogyan lett fertőtlenített? Én nem!

GROUP 4 lettünk

Az 1991-es esztendő nagy változásokat hozott a szervezetünk életében. Az történt, hogy a ZÁVKHI, amely 1989. január 1-jével alakult meg a PM alárendeltségében, átalakult Kincstári Vagyonkezelő Szervezetté (KVSZ) 1991. január 1-jei hatállyal. Az alárendeltsége változatlanul maradt.

Ezzel egy időben mi, a ZÁVKHI szovjet vagyont átvevő és őrző szervezete és a GROUP 4 holland biztonsági szervezet (akkor már világcég) közösen létrehozta a „GROUP 4 – Hungária Biztonsági Szolgáltató Kft." nevű szervezetet.

A Komárom megyei napilap rövid tudósításban így tájékoztatott az eseményről:[34]

Spray-vel, gumibottal, kutyával Kft. a kiürült laktanyák őrzésére.

A Zárolt Állami Vagyont Kezelő és Hasznosító Intézet és a GROUP 4 holland biztonsági szervezet közösen létrehozta a Hungária Biztonsági Szolgáltató Kft-t. Az új vegyes vállalat a volt munkásőrvagyont és a Déli Hadseregcsoport kivonulása miatt megüresedett laktanyákat őrzi majd. Egyenlőre mintegy négyszáz nyugdíjas, volt katonatiszt, belügyi tiszt, il-

[34] 24 Óra. 1990. december 21. szám.

letve sorkatonai szolgálatot letöltött alkalmazottjuk van. Fegyverviselési engedélyük nincs, az őrök spray-vel, gumibottal vannak felszerelve, illetve jól képzett kutyák segítik majd munkájukat. Az őrök bruttó fizetése 17 ezer forint.

A kft. vagyona 22 millió forint. Ebből 50%-ban a holland, 50%-ban a magyarok részesülnek. A kft. a közeljövőben más őrző-védő tevékenységet is folytatni kíván.

Úgy nem hivatalosan már hallottunk arról 1990 végén, hogy januárban lesz valami változás a szervezetünkben, de a hivatalos bejelentés az 1991. január 3-án, Budapesten megtartott vezetői értekezleten történt, ahova a területek vezetői voltunk berendelve.

Különösebben nem lepett meg bennünket az esemény, de őszintén meg kell mondani, hogy többen nem örültünk a változásnak. Nem értettük ugyanis a miértet? Nem tudtuk mi játszódik a függöny mögött? Úgy éreztük, hogy eladtak minket. Többünknek az volt a véleménye, hogy a GROUP 4 külföldi urai tájékozódva Magyarországon, megállapították, hogy itt működik egy több száz fős őrző-védő szervezet olyan személyi állománnyal amilyen, olyan felszereléssel amilyen, olyan szolgálati ellátással amilyen, de erre érdemes rátelepedni, s ezen megkapaszkodva eljutni az önállóságig. Az élet minket igazolt, hisz két év után 1993. január 1-jével megtörtént a szétválás, s a GROUP 4 azóta hazánkban is az egyik legnagyobb őrző-védő céggé nőtte ki magát.

Az értekezleten meghatározták az új feladatokat is, amelynek a lényege az volt, hogy:

- változatlanul végezni kell a volt szovjet vagyonnal kapcsolatos feladatokat, folytatni azok átvételét, őrzését, illetve átvenni újonnan a volt munkásőr vagyont, ami még nem került hasznosításra;
- végezni a „kereskedelmi területtel" kapcsolatos teendőket. Tartalmában ez azt jelentette, hogy területünkön keressünk fel gyárakat, üzemeket, üzleteket, intézményeket, magánszemélyeket, s ajánljuk fel új cégünk szolgáltatásait. Amennyiben hajlandóságot mutatnak az üzletkötésre, hívjuk a cég „hivatásos" üzletkötőit, s amennyiben az üzlet létrejön, készítsük fel az őrséget, s vegyük át az adott objektum őrzését.

Ezt a feladatot természetes nemcsak a terület vezetőinek és a létesítményfelelősöknek kellett végeznie, hanem az egész állományunknak függetlenül a beosztásától, elsősorban ismeretségi alapon. Ígéret is volt arra,

hogy aki új üzletet szerez, az a megkötött üzlet értékének bizonyos hányadában jutalomban részesül.

Az első feladat számunkra a 2. sz. vagyonvédelmi területen nem jelentett gondot, hisz Komárom-Esztergom megyében 1990. november 30-án átvettük az utolsó szovjet objektumot, Győr-Moson-Sopron megyében pedig 1991-re mindössze egy maradt átvételre. A volt munkásőr objektumok közül pedig az alábbi ötöt kellett átvennünk:

- Tatabánya, megyei parancsnoki épület
- Esztergom, városi parancsnoki épület
- Győr, megyei parancsnoki épület
- Csorna, városi parancsnoki épület
- Tarján (külterület) lőtér

Talán nem is kell mondanom, hogy ezek a feladatok eltörpültek az 1990-es esztendőben végrehajtottak mellett.

Egészen másképp jelentkezett számunkra a második feladat a kereskedelmi terület. Idegen és nehéz volt – sok kilincselés után is – új üzletet szerezni. Nehéz volt azért is mert hazánkban nem volt hagyománya annak, hogy a gyárak, üzemek, intézmények stb. a vagyonukat külső szervvel védjék, őrizzék, hisz mindegyiknek megvolt a saját rendészeti szolgálata, portája, amely megfelelő irányítás és ellenőrzés mellett tökéletesen működött. Rövid kis számolgatás után azt is bizonygatták, ha megkötik velünk az üzletet, az több költségbe kerül a jelenleginél nekik.

Gondot jelentett számunkra az is, hogy egy-egy üzlet elnyerésénél a leendő őrszemélyzet toborzása, már lényegesen nehezebb volt a magasabb követelmények miatt. Itt már megjelent a fegyveres szolgálat (pénzintézetek, pénzszállítás-kísérés), nem megbízási, hanem munkaszerződéssel vettük fel őket, szigorú pszichológiai, egészségi alkalmasság, erkölcsi bizonyítvány, s a rendőrség által – vizsgáztatás után kiadott – fegyverviselési engedély.

Mik voltak ebben az új felállásban számunkra a legkellemetlenebbek?

Elsőként hadd említsem, hogy meg kellett válnunk a ZÁVKHI, most már KVSZ igazgatóságától, annak az őrzésvédelmi szolgálatát irányító személyektől akikkel már több mint fél éve eredményesen dolgoztunk, úgymond már fél szavakból is értettük egymást. Közülük senki (vagy talán csak egy-kettő került át a GROUP 4-hez). Meg kell azért említenem, hogy véglegesen a valóságban nem szakadtunk el egymástól, hisz a to-

vábbiakban is esetenként egymásra voltunk utalva. Később látni fogjuk, hogy miért.

A másik gond a kettőzöttség. Mit értek alatta? A mi területünk a GROUP 4-hez tartozás után is megmaradt 2. sz. vagyonvédelmi területnek a már ismert két megyével. Minket a GROUP 4 igazgatósága irányított, ugyanakkor a KVSZ szervezetében is kialakították a területi szerveket amely esetünkben megegyezett (ugyanaz a két megye tartozott a tatabányai terület vezetőjéhez mint hozzánk). A székhelyünk is ugyanaz volt, hisz 1990. december 28-án mi is átköltöztünk Tatabányán a hadkiegészítő parancsnokság épületéből, a volt MHSZ épületébe, ahol már a KVSZ területi vezetősége is berendezkedett. Így aztán egy épületben, de mégis külön-külön, – alá és fölérendeltség nélkül – végeztük a munkánkat. Sajátos helyzet volt ez. Ugyanis a KVSZ vagyon – benne a volt szovjet vagyon is – tulajdonosa a KVSZ volt, de az átvett szovjet és munkásőr vagyon őrzésvédelmére a GROUP 4-el kötött szerződést. A tulajdonosi jogok természetesen őket illették, de az ezzel járó kötelességek is. Ebben a szituációban csak szoros együttműködésben tudtunk eredményes munkát végezni, hiszen egymásra voltunk utalva. Ekkor ők még nem ismerték (a KVSZ területi vezetőségét értem alatta) az átvett szovjet vagyont. Nálunk voltak az okmányok, mi voltunk jelen a helyszíneken, mi ismertük, hogy eddig mi történt, bérelnek-e objektumokat, területeket, történt-e már végleges hasznosítás, van-e még mit átvenni stb.? Ezeket a tapasztalatokat átadtuk, a helyszíneket a legtöbb esetben együttesen bejártuk. Hogy jó volt-e ez a kettőzöttség? Véleményem szerint nem!

Gondot jelentett az is, hogy a GROUP 4 igazgatóságából egy-két főn kívül senkit nem ismertünk. Új angol igazgatója volt, a többi vezető személyek magyarok voltak. Dr. Himber Péter ügyvezető igazgató, Molnár Miklós szakigazgató, s mindenki aki az igazgatóságon dolgozott. Új székhelyen telepedtek le, de a székhely többször is változott a fővárosban. A minél hamarabbi ismerkedést ők is szorgalmazták, hisz elég gyakran rendeltek bennünket Budapestre, így például 1991. január 14-én a piackutató tevékenységgel kapcsolatos feladatok ismertetésére, január 23-án a kereskedelmi kapcsolatokkal kapcsolatos módszertani feladatok ismertetésére, február 4-én vezetői értekezletre, s mindezt betetőzte a február 11–12-én Gödön megtartott kétnapos továbbképzés. Sok értékes tapasztalatot átadtak a tájékoztatók, előadások során, de a megszabott feladatok sorában első helyen az állt, hogy minél hamarább fogjunk hozzá az üzletek szerzéséhez, mert bevétel csak abból van. Ez nálunk a 2. sz. vagyonvédelmi területünkön viszonylag hamar megtörtént, hisz Kiss Antal komáromi létesítményfelelősünk üzletszerzése folytán 1991. március 18-án – elsőként az országban – a komáromi sörgyárban felállításra került a 19 fős őrség (a „kék-ruhások" ahogy a többiek, a szovjet vagyont őrzők nevezték őket).

Ha problémát, gondot nem is jelentett, de azért (mint a fenti megnevezés is érzékelteti) mégis csak foglalkoztatta az állományt, hogy kétféle őrségünk van a GROUP 4-en belül. A KVSZ vagyont őrzők inkább az idősebb nyugdíjas korosztályból tevődnek össze, más ruhában, más körülmények között, más feltételekkel. A kereskedelmi területen szolgáló őrök a fiatalabb korosztályhoz tartoznak, a GROUP 4 elegánsabb egyenruhájában, magasabb követelmények mellett látják el feladatukat. Felmerült valószínű az is, hogy a hónap végén kinek volt vastagabb a pénztárcája? Jogos a kérdés, hisz a kereskedelmi területen dolgozók, főleg ha fegyveres szolgálatot láttak el értelemszerűen több fizetést kaptak. Bár a fizetés mértékét mindkét őrségnél a hónapban teljesített őrzési órák száma határozta meg. Jellemző volt, hogy a KVSZ vagyont őrzők közül – különösen az őrzött objektum hasznosítása után – többen kérték az átminősítésüket a kereskedelmi területre. Ez végül is hasznosnak bizonyult, hisz 1991-ben már megkezdődött a volt szovjet vagyon hasznosítása, következésképpen azok őrzésének megszüntetése. Így mi is kezdeményeztük az arra alkalmas őreinknek, hogy kérjék az átminősítésüket.

Utolsóként még egy problémát is fel kell vetni, ami akár elsőként is említhető lett volna. Ez pedig a területvezetőség és a létesítményfelelősök munkájának, felelősségének lényeges növekedése. Az új követelményeknek megfelelően át kellett dolgozni az összes megbízási szerződéseket a KVSZ őrségeinek részére. Módosítani kellett a már meglévő „szolgálati utasításainkat". A kétféle ruházat, felszerelés bonyolította az ellátást. Belépett új feladatként a fegyvertartási rendszabályok kidolgozása a rendőrség követelményei alapján és sorolhatnám még. Próbálkoztunk ezekre való hivatkozással a vezető szervünknél létszámnövelést engedélyezni, de ez egy eset kivételével nem sikerült. Ellenkezőleg, a „jelszó" mindig a csökkentés volt, vagyis ugyanazt a feladatot kevesebb emberrel megoldani. Egy fő létszámnövelést engedélyeztek 1992. május 4-től, egy anyagi felelős felvételét. Addig a pénzügyi és anyagi funkciót egy személy látta el, innét kezdve külön lett anyagi és pénzügyi felelős. Személy szerint engem és a szolgálati helyettesemet is annyiban érintette a változás, hogy – a megbízási szerződésünknek megfelelően – maradtak a feladataink, de

kettőnk közt úgy osztottuk el a munkát, hogy én a KVSZ területtel, helyettesem pedig a kereskedelmi területtel foglalkozott jobbára. Ez nem jelentett kizárólagosságot, mindig az adott szituáció határozta meg a fontossági sorrendet.

Ennyit kívántam a GROUP 4-es időszakunkból – ami két esztendőt tett ki – érzékeltetni. Mivel a könyv témája a szovjet csapatkivonás ezért csak annyiban foglalkoztam az úgynevezett kereskedelmi területtel amennyiben az bonyolultabbá tette a munkánkat.

Az 1992-es esztendő fő jellemzője a KVSZ vagyon fokozatos csökkenése, a kereskedelmi terület fokozatos növekedése volt. 1992 végére területünkön 23 kereskedelmi őrséget állítottunk fel. Még talán annyit, hogy ez alatt a két év alatt sem szakadt meg a kapcsolatunk a KVSZ őrzésvédelmi felügyelőjével és közvetlen munkatársaival, hisz bármilyen kérdés vagy információ felmerült, mindig minket kerestek, esetenként feladat végrehajtására is. Egy példa: 1992 áprilisában egy péntek délután csengett az irodában a telefon. Szöveg: Komáromi István vagyok... mondtam már, hogy... akkor most mondom. Vasárnap a külügyminiszter úr vendégeként érkezik a NATO központból egy 25–30 fős tiszti csoport (hozzátartozóikkal együtt) és meg kívánják tekinteni Esztergomot, benne a volt szovjet hadosztály-parancsnokság laktanyáját is. Légy szíves készüljél fel egy 15 perces tájékoztatásra, legyen rend! A csoport honvédségi busszal érkezik, vezetőjük a külügyminisztérium egyik osztályvezetője és velük jön a HM-ből egy ezredes. Remélem nem lesz probléma. Mit szoktunk mi katonák ilyenkor mondani? „Kösz... csak megvagyok." A látogatás rendben lefolyt. Igaz, hogy a tervezett 15 percből egy bő óra kerekedett, de nem azért mert esetleg hosszúra nyúlt volna a tájékoztatóm, hanem azért, mert a vendégeket sokkal jobban érdekelte a „kijevi ház", mint a volt szovjet hadosztály-parancsnokság (gondolom arról sokkal többet tudtak mint én). A házban viszont sokat nézegelődtek, s kicsit talán el is szörnyülködtek. Búcsúzóul kaptam tőlük egy kitűzhető kis NATO jelvényt. A visszajelzés a látogatás megszervezéséért az elismerés és a köszönet volt.

1992. augusztus 14-én a GROUP 4 angol igazgatója Molnár Miklós szakmai igazgatóval szemlét tartott a területünkön. Rövid beszámolónkat meghallgatva, megszemlélte Tatabányán a pénzintézet őrzésének megszervezését és ellátását, Bajon a volt szovjet laktanya őrzését, Komáromban a sörgyár szolgálatát, majd Győrben a hecsepusztai üzemanyagtelep őrzését. A látottakról, hallottakról elégedettségét fejezte ki.

A látogatás után néhány héttel váratlanul Budapestre rendeltek az angol igazgatóhoz. Nem tudtam, hogy miről lehet szó? Az igazgató úr röviden fogta a beszélgetést. Hármasban „beszélgettünk" ő, én és a tolmács. Tulajdonképpen semmi más, mint az életutam, ezen belül is a katonai pályám érdekelte. Anélkül, hogy valamit is mondott volna a beszélgetés miértjéről elbocsájtott. Kifelé jövet Molnár Miklós annyit súgott, hogy azon megy a polémia, hogy a 2. sz. vagyonvédelmi területen a GROUP 4 egy igazgatóságot kíván létrehozni és az Tatabányán, vagy Győrben legyen? Oda keresnek személyeket. Ahogy gondoltam Győr lett a győztes, hisz a fővárostól 50 km-re teljesen felesleges lett volna egy igazgatósági szervezet.

Még egy utolsó jelentős esemény a GROUP 4-es időszakunk alatt, hogy a GROUP 4 (ha jól emlékszem pályázat útján) 1992. január 1-től elnyerte a bős–nagymarosi vízlépcsőrendszer valamennyi objektumának az őrzését Dunakilititől Nagymarosig. E feladatnak az irányítására egy újabb területi vezetőséget hoztak létre Esztergom székhellyel. Ezzel a feladattal nekünk nem kellett foglalkozni, mert a GROUP 4 budapesti igazgatósága szervezte az egészet. Annyit kértek tőlem, hogy állományunkból tegyek három főre javaslatot, akit alkalmasnak tartok területvezetőnek. A háromból Nagy Miklóst választották, aki nálunk őrzési csoportvezető volt az egyik szovjet laktanyában. Felkértek bennünket, hogy nyújtsunk segítséget az őrségek toborzásában, aminek maximálisan eleget tettünk.

Itt most megszakítom a GROUP 4-es eseményeinket, de egy rövid időre még majd visszatérek.

Robbant az atomhír

Szerencsére nem az atombomba vagy a rakéta, csak a híre. Az viszont óriási vihart kavart. Nem hiszem, hogy volt egyetlen napilap is legyen az országos, megyei, vagy helyi, amelyik ne foglalkozott volna a témával, de ontotta a híreket a tv és rádió is.

1991. április 22-én a *Népszabadság* „robbantott" „Volt szovjet atomfegyver Magyarországon" címmel[35], amelyben Grósz Károly nyilatkozatát közli. A cikkről kivonatosan:

Az a kérdés, hogy voltak-e Magyarországon szovjet atomfegyverek, először akkor került a figyelem előterébe, amikor Mihail Moiszejev szovjet vezérkari főnök Brüsszelben 1990. október végén bejelentette, hogy a Szovjetunió Magyarországról és Csehszlovákiából az összes odatelepített atomfegyvert kivonta.

A magyar közvélemény korábban soha nem kapott olyan információt, miszerint szovjet atomfegyverek lettek volna a Magyarországon állomásozó déli hadseregcsoport arzenáljában. A Honvédelmi Minisztérium akkor felhatalmazást kapott, hogy hivatalosan cáfolja szovjet atomfegyverek magyarországi jelenlétét. Lapunknak akkor Borsits László altábornagy, vezérkari főnök nyilatkozott.

– Magyarország területén nem voltak atomfegyverek, csak atomfegyver hordozó eszközök – jelentette ki. – Csehszlovákiában és az NDK-ban, a nyolcvanas években a Szovjetunió telepített atomfegyverek továbbítására alkalmas SS-21-es, 22-es és 23-as rakétákat. Az nem ismeretes, hogy ezeket felszerelték-e atomtöltettel. Magyarország területén azonban, a szovjet hivatalos tájékoztatások szerint csak hordozóeszközöket tároltak, amelyek alkalmasak voltak atomfegyverek továbbítására – jelentette ki a tábornok.

Lapunknak nyilatkozva Annus Antal honvédelmi minisztériumi államtitkár kijelentette: közvetett bizonyítékok alapján (ilyen Moiszejev 1990. októberi nyilatkozata, továbbá az a tény, hogy szovjet részről atomfegyverek tárolására alkalmas objektumot is adtak át a magyar hatóságoknak) valószínűsíthető, hogy Magyarországon tároltak szovjet atomfegyvert... Egy korábban vezető tisztséget betöltő személyiség azt mondotta, hogyha Magyarországon valóban volt ilyen fegyver, akkor ez volt a lehető legszigorúbban őrzött államtitok, erről csupán egy roppant szűk kör tudhatott. A hatalmon lévő párt első embere, illetve a miniszterelnök és – esetleg – a legmagasabb rangú honvédelmi minisztériumi vezető lehetett e körben...

Grósz Károly – Amikor miniszterelnök lettem, néhány héttel a kinevezésem után hivatalos információt kaptam a magyar, illetve az itteni szovjet katonai vezetőségtől, hogy egy magyarországi bázison atomtölteteket tárolnak. Az információ után nem sokkal utaztam Moszkvába, és arra kértem Gorbacsov főtitkárt, hogy a tölteteket vigyék el Magyarországról.

[35] Népszabadság, 1991. április 22.

Akkor ő erre ígéretet tett... a legmesszebbmenőkig egyetértett velem, jelenlétemben intézkedett, felhívta az illetékes minisztert, hogy tegye meg a szükséges lépéseket.

– Mikor kapott ön visszajelzést, hogy ezeket az eszközöket valóban elszállították?

– Jóval később tájékoztattak arról, hogy ez megtörtént... Megtudtam, hogy az elszállításnak bizonyos műszaki feltételei voltak. Talán egy esztendő is eltelhetett a kérés és a teljesítés között.

– Volt-e önnek arról tudomása, hogy a szóban forgó atomeszközök mikor kerültek Magyarországra?

– Engem arról tájékoztattak, hogy ezek itt vannak, és én ezt tudomásul vettem. Amikor az információt átadták nekem, nem érdeklődtem az után, hogy mikor, miképp hozták ezeket ide. Már korábban valaki jóváhagyta az ideszállítást. Azt az okmányt amit én láttam, Kádár János írta alá. Ámde az általam megismert okmányban az ideszállítás időpontjáról, helyéről, illetve maguknak az eszközöknek technikai leírásáról semmiféle információ nem volt. Ez egy elvi megállapodás volt, egy okmány ellenjegyzését végeztem el.

– Mivel indokolta a kérését?

– Ez nagyon egyszerű. A szovjet katonai alakulatok kivonását Magyarországról én kezdeményeztem. Ma persze vannak mások is, akik hősök, és ezt maguknak tulajdonítják, de én kezdeményeztem, hogy vigyék haza a csapatokat. Annál is inkább, mivel a szovjetek már 1957-ben haza akarták vinni alakulataikat. Az erről szóló okmányokat – Hruscsov és Kádár vonatkozó levelezését – ismertem; akkor, 1957-ben, Kádár kérésére a csapatok itt maradtak. Itt maradtak, pedig volt egy olyan megállapodás, hogyha a magyar fél kezdeményezi a kivonást, akkor a Szovjetunió hozzájárul. Én tehát főtitkárként kezdeményeztem a kivonást, és azt kértem, hogy ebben a menetrendben először az atomtölteteket vigyék haza. Ebben egyetértés volt köztünk Gorbacsovval és megállapodtunk, hogy ez a kivonás részeként első lépés. Én abból indultam ki, hogy Magyarország olyan helyzetben van itt Közép-Európában, hogy Kelettel és Nyugattal egyaránt kiegyensúlyozott kapcsolatokat kíván tartani. Ez pedig összeegyeztethetetlen azzal, hogy Magyarországon szovjet atomtöltetek legyenek. Gorbacsov minden további nélkül méltányolta azt az érvelésemet, hogy sérti nemzeti méltóságunkat az a helyzet, hogy a hazánk területén állomásozó szovjet csapatok ezeket a tömegpusztító fegyvereket tudtunk nélkül bármikor alkalmazhatják.

Nyers Rezső, aki Grósz Károly után következett az MSZMP elnöki posztján. – Jómagam semmiféle konkrét kézzelfogható, írásos információval nem rendelkeztem. Tény azonban az, hogy eljutottak hozzám kósza hírek katonai körökből, amelyek szerint a Magyarországon állomásozó szovjet csapatoknak lehetett olyan létesítménye, amelyről feltételezhető, hogy különleges jelentőségű, joggal elképzelhető, hogy ott nukleáris töltet is van. Arra azonban soha nem került sor, hogy erről megbizonyosodjak, és amikor én tárgyaltam Mihail Gorbacsovval, ez a kérdés már nem került szóba. Vasárnap este megkérdeztük Borsits László altábornagyot, a MH vezérkari főnökét, hogyan tekint vissza az akkori nyilatkozatra a mostani ismeretek, a többi között a Grósz Károly által elmondottak tükrében.

– Ezt a nyilatkozatot én 1990. október 26-án az akkor rendelkezésemre álló hivatalos információk alapján tettem. Abban az időszakban, amikor nyilatkozatom elhangzott, a szovjet csapatok kivonási ütemtervének első ütemében gyakorlatilag már kivonásra került azon hordozóeszközök zöme, amelyek alkalmasak lettek volna arra, hogy a nukleáris fegyvert célba juttassák. S mivel én személyesen soha egyetlen szovjet létesítményben – ilyen szempontból „gyanús" objektumban – nem győződtem meg arról, hogy ott atomeszközt tároltak volna, az idő tájt nem tehettem más nyilatkozatot, mint azt, ami elhangzott – mondotta a tábornok.

Grósz Károly nyilatkozatából tehát megtudhatta ország-világ, hogy volt Magyarországon szovjet atomfegyver. Igaz, hogy legalább akkora volt a kétség is mint a bejelentés híre. Számtalan kérdés merült fel. Kik tudtak még róla? Kik nem? Hol lehettek? Milyen típusok voltak? Biztos, hogy elvitték őket, vagy tán maradt még belőlük nálunk? Milyen káros szennyeződés maradt utánuk? És folytathatnánk a kérdések sorát. Tegyünk kísérletet eligazodni a kérdések arzenáljában.

A második vezető beosztású személy, aki megismerte a nagy titkot Németh Miklós miniszterelnök volt. Ő az alábbiak szerint foglalta össze az ismereteit:[36]

1988 novemberétől voltam miniszterelnök. Decemberben szereztem tudomást róla, hogy ilyen eszközöket tárolnak Magyarországon is. Grósz soha nem szólt nekem arról, hogy bármilyen lépést tett volna az eszközök kivonása érdekében.

Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszterrel egyetértésben első moszkvai utam alkalmával felvetettem Rizskov akkori szovjet miniszterelnöknek ezen eszközök kivonásának kérdéseit. Megígérte, hogy még aznap tájékoztatja Gorbacsovot. Valamikor 1989 őszén a szovjet nagykövet olyan távirattal keresett meg, amelyben tájékoztatott, hogy az atomeszközöket elszállították. A honvédelmi miniszter értesített, hogy az elszállítás valóban megtörtént.

Utódomat Antall József urat tájékoztattam mindezekről.

Antall József a Miniszterelnöki Sajtóirodán keresztül a következő nyilatkozatot juttatta el a *Népszabadságnak*:[37]

Németh Miklós volt miniszterelnök nyilatkozata természetesen megfelel a valóságnak. A hivatali ügyek átadásánál – teljes felelősségének hangsúlyozása mellett – közölte velem, hogy korábban voltak, de az adott időszakban már nincsenek atomfegyverek Magyarország területén. Ezt a közlést tudomásul vettem, melyet hivatalba lépésem után a magyar katonai vezetők, továbbá más hiteles források is megerősítették.

Lázár György, aki 1975–1987 között a Minisztertanács elnöke volt:[38]

Nem tudtam arról, hogy szovjet atomfegyvereket tárolnak Magyarországon, csak a Népszabadságban megjelent Grósz-interjúból értesültem az egészről. Tárgyalópartnerem a mindenkori szovjet miniszterelnök volt, s egyetlenegyszer sem tett említést erről.

Mécs Imre parlamenti képviselő, a honvédelmi bizottság alelnöke az alábbiak szerint nyilatkozott:[39]

– Mint magyar állampolgár fel vagyok háborodva azon, hogy csak most, a Népszabadság legutóbbi számaiból tudtam meg, hogy Magyarországon szovjet atomfegyvereket tároltak. Felháborodásomat tovább növeli, hogy a magyar politikai és katonai vezetés az elmúlt években többször is úgy nyilatkozott: Magyarországon nincsenek atomfegyverek. Úgy vélem, hogy a magyar katonai szakértők számára a mostani hír nem szolgált olyan nagy meglepetéssel, mint a hétköznapi embernek.

Meddig és milyen típusú rakéták lehettek nálunk? A NATO beprogramozta-e a nálunk tárolt rakéták megsemmisítését? Hol lehettek hazánk területén? A *Népszabadság* munkatársa egy magas rangú katonai szakértő véleményét a következőképpen foglalta össze.[40] Bizonyos közvetett adatok arra utalnak, hogy mintegy másfél évtizedig voltak itt. Kádár János járult hozzá a Grósz Károly által említett eszközök magyarországi had-

[36] Népszabadság, 1991. április 23.

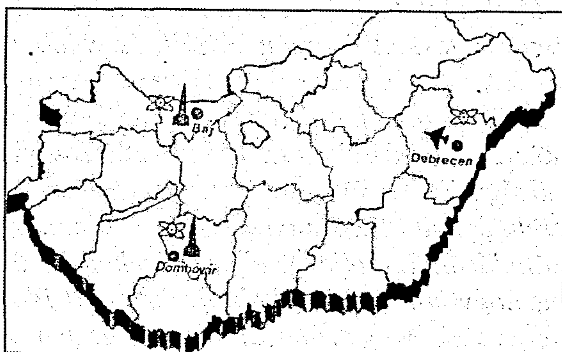
[37] Uo.

[38] Uo.

[39] Népszabadság, 1991. április 24.

[40] Népszabadság, 1991. április 23.

rendbe állításához. Grósz Károly nem látott Kádár aláírása mellet dátumot, vagy talán nem emlékszik rá.

A feltételezett szovjet rakéta, illetve repülő alakulatok

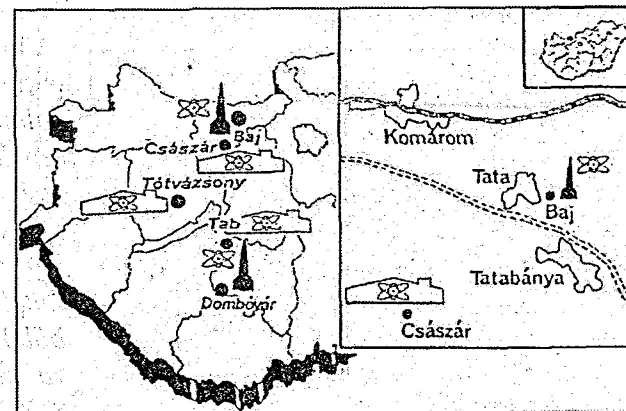
Kezdetben a NATO-kódban Frognak nevezett rakéta egy korai változatán, valamint a Scud A típusú szovjet eszközökön lehetett atomtöltet. Utóbbi tüzérségi irányított hadműveleti-harcászati rakéta, lánctalpas önjáró indítóállománnyal, hatótávolsága 80–150 km. Később e típusokat Frog 7 (a szovjet hadseregben Luna M), illetve a Scud A típust Scud B típusokkal (a szovjet hadseregben R300) váltották fel. Utóbbi hatótávolsága 160–260 km. Ezek a fegyverek hagyományos vagy nukleáris töltetekkel is elláthatók. Egy nyugati forrás 1987-ben készült nyilvántartása abból indult ki, hogy Magyarországon 36 szovjet atomrakéta van.

Azok a szovjet rakétaalakulatok, amelyeknek atomfegyverük volt – feltételezhető, hogy – Dombóvár körzetében, valamint a Tata melletti Baj községnél lehettek. A robbanótölteteket ugyanakkor máshol tárolták. A szovjet szabályzatok abból indultak ki, hogy azokat békehelyzetben nem lehet ugyanott tárolni. A tárolás helye néhányszor tíz kilométer attól a helytől, ahol a rakétaalakulat állomásozik. Az őrzésvédelmet a KGB-csapatok, különleges osztagai végezték. A raktárakban az atomeszközök konténerekben voltak, amelyeket speciálisan kiképzett személyzet rendszeresen ellenőrzött.

Nem elképzelhetetlen, hogy hazánkban lehettek atomtöltetű légibombák is. A debreceni szovjet katonai repülőteret Szuhoj 24-es (NATO-kódnév: Fencer C) nagy hatósugarú hadászati gépek is használták, amelyeknek atombombájuk is volt.

Azt, hogy Magyarországon szovjet atomeszközöket tároltak, azt is jelentette, hogy a NATO is beprogramozta a maga eszközeit ezek megsemmisítésére. A másik fél ismert tömegpusztító eszközeinek megsemmisítése minden katonai vezetés számára elsődleges cél.

Ahogy teltek a napok, egyre több információhoz jutottunk a szovjet atomeszközöket illetően. Ugyanakkor – a kétségek mellett – még hátra volt a legfontosabb: a hivatalos szovjet válasz a többször megismételt kérdésre. Aztán végre ez is megszületett. A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériuma a *Népszabadság* moszkvai tudósítójának hivatalosan elismerte, hogy a Magyarországon állomásozó szovjet csapatoknak voltak nukleáris robbanótölteteik.

Helyőrségek, ahol atomeszközök kilövésére és tárolására alkalmas eszközök voltak

Arra vonatkozóan, hogy mikortól meddig és mely magyarországi bázisokon tárolták ilyen tölteteket, egyelőre nem kaptunk hivatalos információt.

A közlemény külön kitér Annus Antal altábornagynak arra a *Népszabadság*ban közölt kijelentésére, hogy az új magyar katonai vezetés nem kapott szovjet részről hivatalos tájékoztatást ezekről a fegyverektől. A szovjet honvédelmi minisztérium közleményének szövege a következő:[41]

A Varsói Szerződés Szervezete működésének keretében (a Szovjetunió) nem jelentős mennyiségű nukleáris robbanótöltetet helyezett el a Magyar Köztársaság (akkor Magyar Népköztársaság) területén.

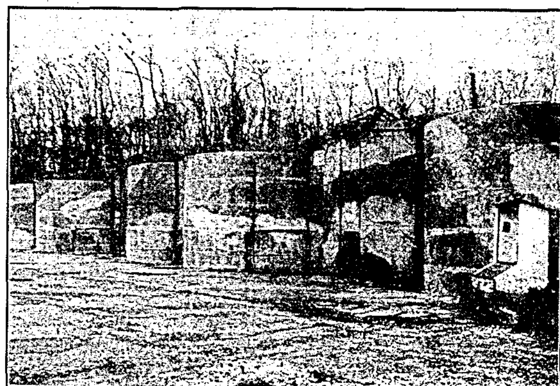
Az új magyar katonai vezetés, mint ismeretes, 1990 nyarán alakult meg. Erre az időre a nukleáris tölteteket Magyarország területéről kivonták.

Ebből következik, hogy nem merült fel annak szükségessége, hogy (szovjet részről) ebben a kérdésben információt adjanak át a Magyar Köztársaság hadvezetésének.

„Bomba már nincs, gomba még lehet” címmel jelenik meg a *Népszabadság* újabb számának vezércikke.[42] Császáron járt az újságíró, ahol a falu határában volt a Magyarországon tárolt szovjet atomfegyverek egyik

[41] Népszabadság, 1991. április 25.
[42] Népszabadság, 1991. április 26.

raktára. A „Csali" Kocsmában próbált kapcsolatot teremteni a bent lévőkkel, de többé-kevésbé eredménytelenül. Az idősebbek gyorsan elhúzódtak, hiába próbálkozott, senki nem tudott semmiről. Végül azért akadt egy akadozó beszédű, ötven év körüli férfi, aki annyit mondott: *Dózeroltam nekik a földet, a bunkerek helyét, közben mindig ott ült mellettem a gépen egy orosz, géppisztollyal. Estére berúgattak, mindennap részegebben mentem haza, hogy ne emlékezzek semmire. Én csináltam a silókat.*

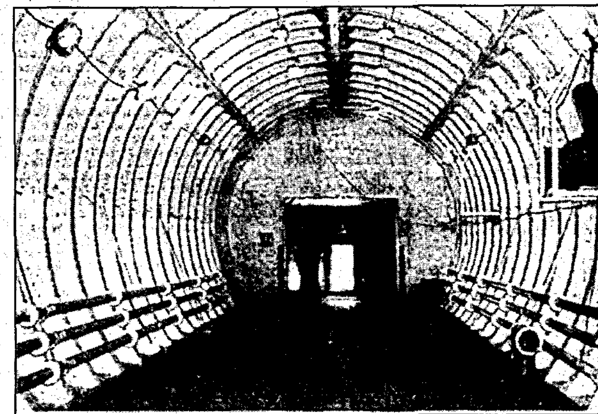
Itt tárolták az atomrobbanófejeket. A felvétel Császáron készült, a kiürített szovjet bázis szuperbiztos bunkerei bejáratáról.

Fülöp László császári polgármester: *Gondoltuk, hogy valami ilyesfélét építenek itt a szovjetek. 1961 óta volt az övék ez a laktanya, azelőtt a magyarok használták lőszerraktárnak. Az ideszállított betonelemek rendkívüli méretéből lehetett következtetni arra, hogy nem akármit rendeznek be. Jó hat méter magas bolthajtásos betonívek voltak. A faluban elterjedt, hogy rakétasilókhoz valók. Így hiszi ma is mindenki. Miután a szovjetek innen kivonultak, alkalmam volt megnézni a bázist. Földdel vastagon fedett, fűthető, hűthető patyolattiszta, alagútszerű bunkerek azok, amiket a betonelemekből építettek. Hogy mit tárolhattak benne, nem tudom.*

A 154 hektárnyi területet a L.É.T Kft. emberei őrzik. A kft. kapta meg hasznosításra az objektum néhány épületét, már működik ott egy takarmányüzem, most rendeznek be egyéb műhelyeket, a betonbunkerekben pedig laskagombát szeretnének termeszteni.

A kft. vezetőivel mikrobusszal indulunk terepszemlére. Göcsörtös cserfák között kanyarog az út, kettős drótkerítés, aztán újabb és újabb kerítések jelzik: ami mindezeken belül volt, arra nagyon vigyáztak a terület korábbi gazdái. Málladozó lőszerraktárak, hatalmas gépjárműszínek maradnak el mellettünk. Sokfelé látni a betongyám fölött elfűrészelt villanyoszlop-csonkokat – egyszerű eszközökkel dolgoztak a „kivonulók". Jól szigetelt, vaskos csővezeték kanyarog a fák között. Vajon mit fűthettek a szovjetek távfűtéssel ilyen mélyen bent az erdőben?

Ettől a kerítéstől beljebb állítólag már csak tisztek jöhettek, mondja a sokadik kapunál egyik kft.-s kísérőnk. Még néhány perc, s egy lankás domboldalba nyúló, betonhomlokzatú, vaskos acélajtókkal védett építmény előtt állunk. A hatalmas páncélajtókon szűk a bejárati nyílás.

A bunker belseje

Első pillantásra alagútra emlékeztet az elénk táruló kép. Hosszú boltíves csarnok, patyolattisztaság. Titokzatos jelek és számok a falakon és a padlón, csövek, fűtőtestek, lámpák. A mennyezeten, a boltív hossztengelyében sín húzódik, rajta láncos-csigás emelőszerkezet. Az „alagút" túlsó végét ugyanolyan vaskos acélajtó zárja le, mint az elejét, de itt a zárat lehegesztették. Vajon miért, mi lehet az ajtó mögött? Kísérőim azt mondják, ők is kérdezték a szovjetektől, s azt a választ kapták: föld.

Kijöttünk a bunkerből, fel a domboldalon oda, ahol a földdel fedett betonalagút végét sejtjük. Szederindák, csenevész fácskák és összetört ládakupacok között betongyűrűk sorakoznak egymás mellett, fedlapjukon csatornafedélre emlékeztető, kör alakú acéllemezzel. Az egyiket valaki már leemelte, a nyíláson át betongyűrűkkel bélelt, körülbelül húszméteres kürtőbe látni. Az oldalán hosszú acéllétra vezet a mélybe (vagy vezetett a mélyből a magasba), isten tudja mire használták.

Megnéztük még a 49-es sorszámú épületet. Padlózatát négyzethálósan sínpályák szeldelik, az ajtó melletti sarokban áll a daru, ami a síneken közlekedhetett. Itt is feltűnő a tisztaság. Néhány papírdarabot felszedtek a földről, az egyiken 1960-as dátum olvasható.

Remélem sikerült a kedves olvasóval érzékeltetni, hogy hogyan is nézhetett ki a szovjetek „szupertitkos" atomeszközöket tároló helye Császáron. Mivel mindezeket munkatársaimmal (akkor még ZÁVKHI voltunk) én vettem át a szovjetektől, két kiegészítést teszek. Az egyik: hogy a fényképen bemutatott bunkerből három volt egymás mellett. A másik: hogy a 49-es számú épület rendeltetése: a hordozórakéta és a rakéta fej (atom, vegyi,

vagy hagyományos töltetű) összeszerelése parancs szerint. A darut csak akkor tudták volna elvinni, ha az épületet lebontják. Inkább itt hagyták.

Sebők János nyugállományú tábornok véleménye a nukleáris töltetek hírének bejelentéséről, illetve azok Veszprém megyei tárolásáról.[43]

Rendkívül szerencsétlen dolognak tartom, hogy az egész ilyen formában került nyilvánosságra. Különösen sajnálatos, hogy olyan személy tett elsőként konkrét nyilatkozatot, aki az ügyben nem kompetens. Grósz Károly ugyanis nem katonai szakember, s ezért kénytelen voltam kétkedve fogadni nyilatkozatát. A helyes út az lett volna, ha a kormány, vagy a honvédelmi miniszter kérdést intéz a szovjet Déli Hadsereg parancsnokához, akitől nyilván világos választ kapott volna azokra a bizonyos atomrobbanófejekre vonatkozóan.

Az atomtöltetek ittlétének ténye nem államtitoknak, hanem szövetségi titoknak minősült, amely sokkal szigorúbb megítélés alá esett. Éppen ezért nem tudom elhinni Grósznak, hogy annak idején a töltetek ittlétéről tájékoztatták volna. Magyarország a Szovjetunió hadműveleti területének számított, így határain belül különleges szabályok voltak érvényben. Bizton állíthatom, hogy a magyar politikai és katonai vezetés még a hazánkban tartózkodó szovjet csapatok létszámát sem tudta, nemhogy a fegyverzetét ismerte volna.

Tapolcán a MN rakétadandára – melynek parancsnoka voltam – SCUD B típusú hordozóeszközökkel rendelkezett. Ezeknek a robbanófejeit a nagyhatalmak között létrejött megállapodás értelmében, a szovjet csapatok titkos raktárában tárolták. Sejtésem szerint ez a bázis valahol Nagyvázsony környékén lehetett. Bár napi munkakapcsolatban álltam a szovjet parancsnokkal, a tárolókba nem mehettem be. De ez nem szovjet sajátosság. Németországban egy német vezérkari tiszt se teheti be a lábát az ottani amerikai tárolókba.

Hazánkban félszáznál több mozgatható indítóegység volt. Ezek mindegyikéhez több rakéta tartozott a hozzájuk való fejekkel. Könnyen kiszámítható, hogy több száz atomfej „porosodott" a föld alatti raktárban.

Ennyiben foglalható össze a szovjet atomrakéták (repülők?) története. Ahogy az elején is leírtam, tényleg robbanószerűen hatott a hír. Ha három ember találkozott az utcán, egy közülük biztos elővezette a témát. Olyan emberek is megvásárolták a napilapokat, akik ezt egyébként nem tették. A téma természetesen foglalkoztatta az állományunkat is. Katonaemberek

[43] Napló, 1991. április 24. 4. oldal.

lévén, elsősorban a katonatechnikai kérdéseket feszegették. „Mi lett volna ha...?" Előkerültek a bölcselkedők, az okoskodók. „Én tudtam, csak nem akartam szólni róla..." Aztán úgy, mint minden téma, ez is megérte a túlélést s lassan-lassan a feledés homályába vész.

Azért gondoltam úgy, hogy megörökítem a témát, hogy azért mégse feledjük el. Hadd tudják meg utódaink, hogy ilyen is volt hazánkban, s bízzunk abban, hogy soha többé nem lesz hasonló.

Újabb átszervezés

A GROUP 4-es téma bevezetésekor azt írtam, hogy a GROUP 4 urainak azért kell a „házasság", hogy támaszkodva a ZÁVKHI már működő őrségére, megkapaszkodjanak és önállósuljanak. Nem sokáig kellett várni, így történt.

1992. október első felében felhívott Komáromi István úr, s arról tájékoztatott, hogy minden valószínűség szerint 1993. január 1-től felbomlik a „házasság", vagyis a GROUP 4 és a KVSZ szerződést bont. Elmondta, hogy nekünk a területi vezetőknek jogunk lesz választani: maradunk-e a GROUP 4 állományában, vagy vissza kívánunk-e jönni a KVSZ-hez. Megkért, hogy gondoljam át, s néhány napon belül adjak választ. A válaszom csupán annyi volt, hogy nekem ezen nincs mit gondolkodni egy percet sem, ha mód van rá örömmel visszajövök. Ezt vártam tőled! – mondta és még hozzátette, a téma egyenlőre nem publikus!

Örültem a várható eseménynek. Jóleső érzés fogott el amikor arra gondoltam, hogy ismét azokkal az emberekkel, kollégákkal lesz közvetlen kapcsolatom akikkel úgyszólván az első naptól kezdve együtt izzadtunk, szenvedtünk, örültünk az eredményeknek, s bosszankodtunk a kudarcokon.

Alig telt el néhány nap, s ismét telefonhoz hívtak. Mészáros Miklós a GROUP 4 szakmai igazgatója keresett. Ő is elmondta ugyanazt, amit Komáromi úrtól már hallottam, s ő is megkérdezte mi a szándékom? Maradok-e a GROUP 4-nél, vagy inkább a KVSZ-t választom? Kértem néhány nap gondolkodási időt, s közöltem, hogy visszamegyek a volt szervezetemhez. Ugyanezt a kérdést feltette Popovics Lászlónak, szolgálati helyettesemnek is, aki inkább a GROUP 4-et választotta.

Az élet persze nem állt meg, hisz az objektumok őrzését nem lehetett abbahagyni, ráadásul ismét közeledett a tél, amire fel kellett készülni. (Fűtőanyag beszerzés, a be nem fejezett téliesítések folytatása, fűtőeszközök szükség szerinti cseréje, javítása stb.) Lassan a titok is nyilvánossá vált és a meglévő állományunkat is foglalkoztatta a kérdés, hogy mi lesz a sorsuk. Ki megy? Ki marad? Hogyan alakul majd a területi vezető szerv?

Ez a válás nem tartozott az egyszerű feladatok közé, hisz olyan feladatokat kellett megoldani, ami nagyon munka- és időigényes. A kezdeti örömöm nekem is alábbhagyott kissé, amikor Komáromi úr közölte velem, hogy a GROUP 4-től ugyan megszabadulok, de hogy „ne maradjak munka nélkül" 1993. január 1-től a KVSZ 2. sz. Területi Vagyonvédelmi Szerv feladata lesz a bős–nagymarosi objektumok őrzésvédelme, s minden ami ezzel összefügg. Kösz... csak megvagyok... mondtam már többedszer, de nem riadtam vissza. Próbáltam ugyan alkudozni, hogy legalább a pest megyei objektumokkal „ajándékozzák meg" Jeszenszki kollégámat (az 1. sz. Területi Vagyonvédelmi Szerv vezetője), de a főnökség hajthatatlan maradt. Azzal az indokkal utasították el a javaslatomat, hogy bős–nagymarosi objektumokat nem lehet megbontani, azok őrzésvédelme eddig is egy kézben volt, ezután is úgy marad.

Többször átgondolva aztán magam is egyetértettem a döntéssel, már csak azért is, mert területünkön 1992 végére a volt szovjet vagyon több mint negyede, az öt munkásőr objektumból pedig kettő végleges hasznosításra került.

1992 végére ez a helyzet alakult ki területünkön. Hármas feladat előtt álltunk: a volt szovjet és munkásőr vagyon őrzésvédelme változatlan feltételekkel; a GROUP 4 meglévő őrségeink (kereskedelmi területnek neveztük) átadása a GROUP 4 győri igazgatóságának; a bős–nagymarosi objektumok átvétele, őrzésvédelmének a megkezdése. Meglehetősen kevés idő állt a rendelkezésünkre, nagyon oda kellett figyelni a megszabott határidők betartására. 1992. október közepén vettem fel a kapcsolatot Nagy Miklós úrral a bős–nagymarosi objektumokat őrző terület vezetőjével. Korábban már leírtam, hogy ő nálunk volt Esztergomban az egyik orosz laktanyában őrzési csoportvezető, tehát jól ismertük egymást. (A megszűnésük után, ugyanoda jött vissza.) Ő is ismerte már a témát, megkapta már az átadás-átvétellel kapcsolatos feladatokat. Megbeszéltük a végrehajtandó feladatok hogyanjait és megállapodtunk a fontosabb időpontokban.

1992. október 20–21-én jártuk be Füzi Sándor anyagi felelősünkkel és az átadók illetékeseivel a terület nagyobb (Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyékhez tartozó) részét. A Pest megyéhez tartozó részt pedig október 29-én. Október 24-én kaptam a főnökömtől az utasítást, hogy készítsek egy „elgondolást" az 1993. január 1-jétől érvénybe lépő őrzési rendszer megszervezésére, működésére. Az elgondolást a november 4-i vezetői értekezleten jóváhagyásra mutassam be. Jónak ítélték meg, elfogadták és jóváhagyták. Így gyakorlatilag nem volt semmi akadály az átvétel konkrét végrehajtására, ami 1992. december 16–19. között megtörtént. Anyagi vonatkozású feladatunk viszonylag kevés akadt, hiszen mindössze egy ARO gépkocsit vettünk át és néhány bútordarabot. Így lett két gépkocsink, egy UAZ és egy ARO. Utóbbihoz engedélyezték egy új gépkocsivezető felvételét. A személyi állomány nagy része maradt, Esztergomban a területi vezető szervezet néhány beosztottjától kellett búcsút venni. Ennyit az átvételről.

A GROUP 4-es csapataink átadása a GROUP 4 győri igazgatóság részére 1992. december 7–12 között történt. Nem volt ez sem egyszerű feladat, hisz a GROUP 4-es két évünk alatt, területünkön húsz feletti őrséget állítottunk fel – igaz, hogy ebből az átadásig 6–7 megszűnt – de a jelentősebbek maradtak, köztük az első is a „Komáromi Sörgyár" csapata. Itt jegyzem meg, hogy a GROU 4 angol nyelvű képes újságban – címlapján a sörgyárral – egy terjedelmes cikk volt olvasható, a gyárat őrző-védő GROUP 4-es csapatról, mint Magyarország első ilyen csapatáról.

Végül magunkról egy néhány gondolatot. Szervezetünk tehát 1993. január 1-jétől felvette a harmadik nevét: Kincstári Vagyonkezelő Szervezet 2. sz. Területi Vagyonvédelmi Szerve. A feladatunk – eltekintve kisebb kitérőktől – változatlanul a kincstári vagyon védelme, őrzése. (Humorosabb őreink ezt úgy nevezték: „a harmadik mezben kezdtünk el focizni"). A területi vezető szervünket is érintette a változás, hisz – mint korábban utaltam rá – Popovics László szolgálati helyettes a GROUP 4-hez került – utóda, Kacz Ferenc lett, aki újonnan került a csapatba. Nem engedélyezték, hogy az anyagi és pénzügyi felelős továbbra is külön-külön személy legyen, így hát az anyagi és pénzügyi felelős egy személyben Füzi Sándor lett. A szervezet vezetésével továbbra is engem bíztak meg. Mivel kaptunk egy másik gépkocsit is, felvettünk egy fiatal gépkocsivezetőt Orcsik Csaba személyében. Gyakorlatilag mindenki más maradt a beosztásában, természetesen az őrzendő objektumok változásának függvényében.

Kialakult tehát egy új helyzet, amelyben továbbra is fennmaradt egy bizonyos fajta kettőzöttség. Mégpedig az, hogy egy országos szintű szervezetnek (Pénzügyminisztérium, Kincstári Vagyonkezelő Szervezet) azonos területeken (vagy, megyékben) két alárendelt szerve működött. Mégpedig a mi esetünkben: KVSZ Komárom-Győr megyei Regionális Kirendeltsége, illetve a KVSZ 2. sz. Területi Vagyonvédelmi Szerve. Mindkét szerv önálló, egymástól független, parancsadási, utasítási joggal egyik sem rendelkezik a másik felett. Kialakult a „két dudás egy csárdában" helyzet, amely még a legjobb jóakarat mellett is okozhatott feszültségeket. Különösen akkor, ha a két vezető személy tulajdonságai, személyiségjegyei, szellemi felkészültsége, ítélőképessége, realitása eltérőek voltak. Sajnos az élet ezt igazolta, s ha nem is felső fokon, de azért kisebb súrlódások keletkeztek nálunk is.

Az idő aztán – mint mindig – haladt gyorsan előre, nem értünk rá a töprengésre. 1993. január elsejével az új nevünkkel megkezdtük (folytattuk) a régi feladatainkat.

Változás néhány őrségünknél

1991. január 1-jétől – ahogy már leírtam – ZÁVKHI-ból GROUP 4 lettünk. Ez gyakorlatilag a kincstári vagyon őrzését nem befolyásolta. Aztán, hogy mégis történt néhány változás, az máig sem derült ki, hogy ennek oka a „névváltozás" volt-e, vagy esetleg valami más?

Mik történtek?

Időrendi sorrendben haladva az első Komáromhoz kötődik. 1991. január első napjaiban, komáromi ellenőrzésem során azt mondta nekem Kiss Antal LF: azt suttogják az őrök, hogy megszűnik Komáromban a volt szovjet objektumok őrzése. Tudok-e erről valamit? Meglepett a LF felvetése, mert tényleg nem hallottam semmit erről. Visszatérve a munkahelyemre, első dolgom volt felhívni a KVSZ budapesti főnökségét, hogy érdeklődjem a hír felől. Komáromi István úr vidéken volt, csak az egyik helyettesével tudtam beszélni. Ő csak annyit mondott „korai lenne erről még beszélni". Hát annyit azért megértettem ebből, hogy valami van.

Nem sokáig kellett várnom. Néhány nap múlva kaptam az üzenetet, hogy 1991. január 16-án tartózkodjak a munkahelyemen Tatabányán, mert érkezik hozzám Majtényi Gábor úr a KVSZ igazgatója, Komáromi István és Rózsa Károly urak kíséretében. Úgy készüljek, hogy együtt megyünk Komáromba a polgármesteri hivatalba. A komáromi LF is legyen elérhető helyen.

Így történt, s nyolcan ültünk le tárgyalni az asztalhoz: hárman a polgármesteri hivataltól, három a KVSZ-től, s mi ketten a GROUP 4-től. Hamar világos lett előttünk a téma, ami nem volt más, mint a volt szovjet objektumok őrzésvédelmének átadása a polgármesteri hivatal részére. Mint kitudódott, erről már nem hivatalosan, inkább csak amolyan puhatolódzó jellegű tárgyalásokat folytattak az illetékesek még az előző esztendőben ZÁVKHI-s ként, csak közbe jöttek az 1991. január elsejei változások, amelyek kissé eltolták az időt. Ekkor viszont alkalmasnak találták elővezetni a témát újra, s a polgármesteri hivatal kezdeményezésére jött létre a találkozás.

Elég hosszadalmas tárgyalás volt, de minden probléma nélkül megállapodtunk abban, hogy a polgármesteri hivatal átveszi az objektumok őrzését. Mi ketten a GROUP 4 színeiben nem voltunk igazán tárgyaló partnerek, hiszen a döntés joga a tulajdonosé (KVSZ) volt, illetve a polgármesteri hivatalé, akik elfogadták a tulajdonos által megfogalmazott feltételeket.

Szomorúan éltük át a néhány órás tárgyalást, hisz nagy veszteség ért bennünket azzal, hogy elveszítettünk öt működő (jól működő!) 57 fős őrséget és Kiss Antal személyében az egyik legjobb létesítményfelelősünket. Próbáltuk győzködni a polgármesteri hivatal jelenlévő képviselőit, hogy vegyék át az állományunkat, vagy legalább annak egy részét, de ők ragaszkodtak ahhoz, hogy ők válogassák össze a városból az állományt.

A megbeszélésnek megfelelően a KVSZ írásba foglalta a megállapodást, melyet a KVSZ igazgatója 1991. január 21-én megküldött a város polgármesterének. (11. sz. melléklet)

Az üggyel kapcsolatban még egy adminisztrációs feladat is volt. Ahhoz, hogy a KVSZ át tudja adni az objektumok őrzését a városi polgármesteri hivatalnak, ahhoz vissza kellett vennie azokat a GROUP 4-től. Erről pedig jegyzőkönyvet kellett készítenie. (12. sz. melléklet)

Az objektumok őrzésvédelmének a konkrét átadása 1991. február 19–21-ig valósult meg. Március 5-én tartottunk egy állománygyűlést, ahol elköszöntünk a vagyonőreinktől. Akkor még nem tudtuk, hogy két év

múlva újra mi őrizzük a most átadott objektumokat. Az új LF Majoros Sándor önkormányzati képviselő lett.

A másik eset Császárhoz kötődik. Még ki sem hevertük a komáromi „sebet", 10 nap múlva 1991. március 21-én megváltunk egy másik híresnevezetes objektumunktól is. Még egy évet sem töltöttünk együtt, hisz csak 1990. június 18-án vettük át a szovjetektől.

Itt pedig az történt, hogy a körzetben működött Császár és Vérteskethely egyesült termelőszövetkezet mellék üzemágaként a L.É.T Kft. Élelmes vezetői hamar szemet vetettek az erdő közepén lévő kiürült szovjet laktanyára (lőszerraktár és lakótelep). Hamarosan fel is keresték a KVSZ igazgatóságát Budapesten és az objektum egy kisebb részét használatra bérbe vették. Így aztán belülről is megismerték azt és – evés közben jön meg az étvágy – az egész objektumot bérbe vették. Egyidejűleg kérték és meg is kapták az objektum őrzésének a jogát. Ez számunkra azt jelentette, hogy 1991. március 14-én megkaptuk a feladatot, hogy kezdjük el az objektum végleges átadásának a szervezését a L.É.T Kft. vezetőivel együtt. Velük is tárgyaltunk a mi őrségünk megtartása érdekében, de eredménytelenül. Így onnét is el kellett búcsúzni a 18 fős őrségtől és a létesítményfelelőstől. Az átadás-átvétel gyakorlati végrehajtása 1991. március 14-én történt.

A következő változás színhelye Baj, Bethlen Gábor laktanya. Ebben a laktanyában állomásozott az a rakéta-dandár, amelyről az atomtémát tárgyaló részben már írtam. Valószínűnek tartom, hogy a megyei lapban is ezért adta az újságíró cikkének azt a címet: „rakétabázisból kórház"[44] Érdekes módon ebben a laktanyában a hasznosítás inkább a kerítéshez közelebbi épületek, területek vonatkozásában valósult meg, míg a laktanya közepén álló 4 darab négyszintes épületre nem volt érdeklődő. Tata és Baj közigazgatási határai között még 1 km sincs a távolság és talán ezért vetettek valakik szemet a négy épületre; mondván, hogy milyen jó lenne ez a tatai kórháznak. El is indult a téma, s elkezdődött az érdemi tárgyalás. Idézet a fenti újságból:

Pénteken pont került egy régóta húzódó ügyre, amelynek főszereplői a tatai önkormányzat és a baji szovjet laktanya. A kérdés az volt, hogyan kerüljenek az épületek az önkormányzat tulajdonába, amelyet később kórházi célra hasznosítanak. A kérdés végleges lezárására április 26-án, délelőtt 10 órakor Bajon a volt szovjet laktanyában találkoztak az érdekeltek. Dr. Nagy Imre a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet részéről mint átadó, Simon Sándor, Tata alpolgármestere és Schunder Tibor, Baj polgármestere mint átvevő, dr. Szamos György a tatai kórház igazgatója pedig mint későbbi használója a területnek.

Dr. Nagy Imre ismertette a jelenlévőkkel, hogy a felmerült igény alapján a tárcaközi bizottság döntése értelmében a volt szovjet laktanya kijelölt épületeit ezennel átadják az önkormányzat tulajdonába és kezelésébe, kórházi hasznosítás céljából és ami a lényeg térítésmentesen.

Dr. Szamos György: Négy legénységi épületről van szó, amelynek egy ötéves szakaszos felújítás után, a városi kórház fekvőbeteg osztályainak adnak majd helyet. Ez azt jelenti, hogy mind a 350 ágyat kiköltöztetjük Bajra és Tatán kizárólag a rendelőintézet marad.

A döntés tehát a négy nagy épület sorsa felett eldőlt, de ez az érvényben lévő utasításaink szerint azt is jelentette, hogy az őrség létszámát ennek arányában csökkenteni kellett volna. Szerencsére azonban a kórház igazgatója úgy döntött – mivel a munkálatokhoz egyenlőre nem fogtak hozzá –, hogy velünk kötött szerződést az épületek további őrzésére. Így az őrségünk változatlan maradt. Aztán teltek-múltak a hetek, a hónapok s egyszer csak közölték velem, hogy visszaadják az épületeket, nem lesz kórház. Így aztán felbontottuk a szerződést a kórházzal, de változatlanul őriztük tovább az üres épületeket is. Szerintem az egészségügy „reformja" már akkor elkezdődött, hisz a tatai kórház nemhogy bővült volna, ellenkezőleg – sok-sok ember bánatára – néhány jól működő osztálya megszüntetésével amolyan „elfekvő" kórházzá minősítették.

A negyedik nagyobb változás a győri üzemanyagtelephez kötődik. Ez a hecsepusztai szovjet objektum gyakorlatilag két részből állt. Az első részén voltak az épületek a parancsnokság, a legénységi körletek, konyha, műhelyek, fürdő stb. (ún. laktanyai rész), mögötte pedig az üzemanyagok tárolására szolgáló óriás méretű föld alatti tartályok. (Raktár rész.)

1991. november 1-jén a KVSZ az objektum laktanyai részét átadta a városi polgármesteri hivatalnak használatra illetve őrzésre. A raktár rész őrzése változatlanul a GROUP 4 feladata maradt, de úgy, hogy az őrség részére a laktanyai részből a polgármesteri hivatal biztosított egy helyiséget, mivel a raktár részben nem volt egyetlen épület sem. Az átadás-átvételt a 13. sz. melléklet tartalmazza.

A fentieken felül nem fordult elő olyan jelentősebb esemény, amely az objektumok őrzésvédelmét befolyásolta volna.

[44] 24 Óra, 1991. április 26.

Szemét, környezetszennyezés

A környezetszennyezéssel már részben foglalkoztunk az objektumok tűzszerész, illetve vegyivédelmi átvizsgálásának ismertetésekor. Úgy gondolom, hogy ez a téma a szovjet csapatkivonás egyik legkínosabb, legvitatottabb területe volt a tárgyaló felek között. A laktanyák, lőterek, gyakorlóterek átvétele során szinte egyetlen objektum sem volt amelynek közelében, vagy magában az objektumban ne „árulkodott" volna egy-egy szemétkupac friss földdel leterítve (ez volt a ritkább eset),vagy anélkül csak úgy a kocsiról leeresztve.

Hasonló volt a helyzet az épületeken belül is. Lim-lom a helyiségekben, széttört, megrongálódott berendezések, hiányzó nyílászárók és sokáig lehetne folytatni a sort. Volt olyan (kisebb) épület is (Fertőd), amelyben nem volt sem ajtó, sem ablak, egyszerűen be volt falazva. Hogy mikortól, miért? Nem derült ki? A vagyonőrök később kibontották egy valamikori ajtónak a helyét – furdalta őket a kíváncsiság –, de nem volt semmi meglepetés a számukra. Nem találtak sem aranyat, sem robbanószert, így aztán a titok, titok maradt. Csak az érdekesség miatt jegyzem meg, hogy most 18 év után, amikor végigjártam az egész területet, amelynek a „gazdája" voltam, ezt az épületet ugyanúgy találtam, mint ahogy 18 évvel azelőtt volt.

Az egyik titka volt a szovjet laktanyáknak, hogy hová lett az elmúlt évtizedekben az a szemét, veszélyes hulladék, amely naponta keletkezett. Kidobálták, elásták valahol, s ezzel veszélybe kerülhetett a környék vízellátása? Egy Veszprém megyei bizottság próbált utána járni a dolgoknak. Az érdekelte őket hová kerül és hová került 30 éven át a laktanyák szemete, a víztisztítók szennyvíziszapja. Mi történik a fáradt olajjal, hogyan védekeznek az erdőtüzek ellen.[45]

Legnagyobb veszélyt a szemét jelenti, mert ha azt szakszerűtlenül kezelték, úgy a megyeszékhely vízellátását is veszély fenyegeti. Mivel a szovjet tisztek több alkalommal is a balatonalmádi kommunális üzemmel kötött szerződésre hivatkoztak, a bizottság első útja oda vezetett. Kiderült, hogy a szovjetekkel semmiféle sem szóbeli, sem írásbeli megállapodásuk nincs. Nem is keresték meg őket. Ennek ellenére úgy két év óta szállítottak oda szemetet, gyakran égő állapotban, ami rengeteg problémát okozott. 1988 augusztusában felgyújtották az egész telepet. Három hétig tartott az oltás, egymillió forintba került.

Elsősorban Szentkirályszabadjáról került ide a szemét, de ebben a lőszertől a rozsdás vasig minden volt. Még az erdőirtásból származó gallyak és fatörzsek is. Volt olyan hét, hogy több mint 20 köbméter 30–50 centiméter átmérőjű rönköt hoztak. Nem régóta Veszprémből is szállítanak hetente három alkalommal mintegy 5–6 köbmétert. Szentkirályszabadjáról naponta jön úgy 15 köbméternyi. Sajnos, csak kommunális szemetet hoznak, gyakran látunk félig elégett térképeket, személyi nyilvántartókat, dossziékat. Az éles lőszereket is csak úgy lebillentik. Egy ideig vödörszám hordtuk a lőszereket a rendőrségre, de azt mondták, hagyjuk a fenébe, ők sem tudnak mit csinálni.

Ezek a furcsaságok Almádiban derültek ki, ám a lényeg nem. Ezért fordultak a veszprémi Városgazdálkodási Vállalat igazgatójához további kérdésekkel, aki szerint: ha nagyon figyel az ember, akkor azért megtudhatja az igazságot, hogy hová került a szemét. A veszprémi laktanyából zömmel a kerítésen túlra, a töltésre kerül. Újmajorból Szabadiba, a reptér melletti saját területükre egy szemétgödörbe. Ez óriási problémát okozhat, mert ugyanúgy nyílt karszton van mint a miénk, azzal a különbséggel, hogy mi a legkorszerűbb módszerekkel szigetelünk, ott meg nem csinálnak semmit.

Öt-hat évvel ezelőtt megállapodást kötöttünk a szentkirályszabadjai alakulatokkal. Kiraktuk a konténereket, ám két hónap után nem engedték be kocsijainkat, s a konténereket sem adták vissza. A tízezer forint értékű gyűjtőedényeink rövidesen megjelentek a MÉH-telepen, 270 forintot adtak a „hulladék"-ért. Természetesen azonnal visszavásároltuk. Ezért nem végezzük mi a szállítást.

A szennyvíziszap útja, sorsa. A bizottság tagjai azt az információt kapták a szovjetektől, hogy a szerződés szerint a veszprémi Talajerő-gazdálkodási Vállalat VOMA gépkocsijai szállítják azt el. Tekintsünk el attól az apró ténytől, hogy VOMA gépkocsija csak a vízműveknek van, s ez a speciális jármű nem szállításra, hanem csatornatisztításra szolgál. Érdeklődésre a Talajerő-gazdálkodási Vállalat nyilatkozata: mi legalább tíz éve nem dolgozunk a szovjeteknek. Korábban volt kapcsolatunk, de ez valahogy megszakadt. A szakmai bejáráson sokan voltunk, így lényegében elmosódtak a válaszok. Hajmáskéren valaki konkrétan rákérdezett, mi lesz a sorsa az ottani olajos iszapnak, ami veszélyes hulladék. Ők azt mondták, egy magyar vállalat elviszi. Ezek mi lennénk, de ilyen megbízá-

[45] Napló, 1990. március 7. 3. oldal.

sunk nincs. Nem is bánjuk mert régen is az volt a probléma, hogy soha nem volt pénz, csak a munka kellett. Eddig jutottunk el a szovjet laktanyákban keletkező szemét és szennyvíziszap útján, sorsát nyomozva. Ez nagyon kevés, „van is, meg nincs is".

1990. február utolsó szombatján nyitott napot rendeztek a szovjetek az újmajori lőtéren. A város lakói láthatták milyen nagy a rend mindenfelé, sőt a kiskatonák facsemetéket ültettek a természetvédelem jegyében. A programon maga Oganyjan tábornok kalauzolta az érdeklődőket. A nyílt nap befejeztével készségesen vállalkozott egy beszélgetésre. Mint mondotta korábban ő is hallott a városban elterjedt pletykákról, ezért is hívta meg a magyar szakembereket, hogy meggyőződjenek a valóságról.[46]

Hamarosan a lényegre tértek a beszélgetés során, s máris felmerült az első nagy kérdés, hogy hova lesz a szovjet laktanyákból a szemét? A hulladékok elhelyezését – válaszol a tábornok – nálunk egy speciális szolgálat oldja meg. Tavaly még itt állomásozott a 13. harckocsizó hadosztály. Kötöttünk egy szerződést a helyi hatóságokkal és együtt kiválasztottunk egy szemétgyűjtőt, ami közel volt valamennyi szovjet egységhez. A szemetet ide, a Szentkirályszabadjától 6–10 kilométerre eső helyre szállítottuk. Ez a hely, amelyet a magyarok határoztak meg, minden laktanyából könnyen megközelíthető volt. Miután a 13. harckocsizó hadosztály kivonult Magyarországról, egy balatonalmádi céggel kötöttünk szerződést. Most ez a megállapodás van érvényben.

Úgy gondolom, hogy a bizottság tagjai közül többben azért firtatták ezt a kérdést, mert a veszprémi Városgazdálkodási Vállalat igazgatója is megkérdezte, miért nem hozzájuk, a kösdi telepre szállítunk. Neki is azt válaszoltam, hogy rövidesen kivonják a szovjet csapatokat, s erre a kis időre már nem érdemes új megállapodást kötni. Ennél több információt én nem tudok, a részletekkel Novikov alezredes foglalkozik. Novikov alezredes – kérésre – nem került elő, állítólag elutazott.

A szennyvíziszap sorsáról: A magyar szakembereknek már megmutattunk minden olyan létesítményt, amelyek szennyezhetik a területet. Láthatták hogyan mossuk a járműveket, hová tesszük a fáradt olajat. Megtekintették azokat a rendszereket, amelyek a környezetvédelmet szolgálják. Megmutattuk a delegációnak, hogy a mosóvíz zárt rendszerben kering. Én is csodálkoztam, milyen tiszta víz kerül ki belőle. A megtisztított vizet újra használjuk. A küldöttségben volt egy professzor, aki ugyanezt kérdezte. Én nem tudtam válaszolni, de a parancsnok technikai helyettese elmondta, hogy egy magyar céggel szerződtünk, amely egyszer egy héten speciális, Rakéta nevű gépkocsival elszállítja a szennyvíziszapot. Hogy hova szállítják azt nem tudjuk, de ez már a magyar cég dolga, mert ezért fizetjük. Hogy melyik ez a magyar cég azt a technikai helyettes tudná megmondani.

[46] Napló, 1990. március 8. 3. oldal.

Miután a tábornokkal közölték, hogy ezeket a magyar cégeket végigjárták, érdeklődtek, s ezek a cégek állítják, hogy a szovjetekkel semmiféle szerződésük nincs, így hát nem is fizetnek, a tábornokkal a beszélgetés félbeszakadt. Megígérte, hogy rövidesen találkozhatunk az illetékesekkel, akik bemutatják a számlákat szerződéseket. Közben a szárnysegéd jelentette, hogy a tábornokot a vezérkartól keresik telefonon, de a készülék egy másik bázison van és sürgősen oda kell utaznia. Búcsúzott és elment.

Az újmajori kiképzőbázison bemutatták Lukijaska őrnagyot a hajmáskéri technikai helyettest, aki a szennyvíztelep sorsát bizonyító dokumentumokat hozta. A vaskos dossziéban legalább száz üres írólap volt, egy kivételével. Ezen a lapon kézírásos orosz és magyar nyelvű szöveg volt olvasható. Mint mondták az orosz szöveg azt bizonyítja, hogy átadták a szennyvíziszapot. A dokumentumon sem cégjelzés, sem dátum, sem pecsét nem volt, s a szöveg olyan helyesírási és nyelvtani hibákat rejtett, amelyeket magyar anyanyelvű soha nem követ el. Az olvashatatlan aláírásba egy cirill betű is „betévedt". Feltételezhető, hogy a „dokumentum" hamisítvány volt, minden bizonnyal a fiatal kárpátaljai tolmács írta. Lukijaska őrnagy kitartott az okmány valódisága mellet.

Közben megérkezett Novikov alezredes, aki a szemét elhelyezéséért felelős. Tőle is a szerződéseket, számlákat remélték, ám sajnálattal közölte, hogy nincs felkészülve, ezért halasztást kért, délután három órára. Pontosan érkezett, s immár kertelés nélkül elmondta, a szemétszállításról nincsenek dokumentumai, nem kötöttek szerződést, s természetesen nem is fizetnek senkinek. Elmondta, hogy egy éve szolgál Magyarországon, s úgy vélte, az elődei mindent rendeztek. Ígérete szerint rövidesen intézkedik.

Egy másik történet is Veszprém megyéhez, ezen belül a Veszprém – Várpalota északi vonalában húzódó gyakorlótérhez kapcsolódik, melyről a megyei újság[47] tudósít „Eltüzelik és lerombolják az értékes anyagokat" címmel. A történet kivonatosan:

[47] Napló, 1990. október 25. 2. oldal.

Tartósan borzolják a környéken élők, dolgozók idegzetét a hazánkból kivonuló, volt körleteiket, gyakorlótereiket felszámoló szovjet alakulatok. A hasznos, értékes anyagok tönkretételében sajnos nem csupán a gyakorta önmagukat veszélyeztető lőtéri magyar guberálók, de az „utánunk az özönvíz" szellemben pakoló alakulatok is ludasak.

A Veszprém – Várpalota északi vonalában húzódó gyakorlóterekről szinte folyamatosan szállnak fel az épületrobbantások porfelhői, a különféle anyagok égetésének füst-, koromfellegei. A Bakony Metál cég egyik munkatársa arra hívta fel figyelmünket, hogy minden képzeletet felülmúló értékégetés történik mellettük a bányászváros kertes dűlőjének szomszédságában. Olajos anyagokat, még használható értékes faanyagokat halmoztak fel a katonák, s gyújtottak meg annak ellenére, hogy a környékbeliek kérték, inkább adják el nekik, hiszen hasznosítani tudják.

Az egykori elvbarátok azonban hajthatatlanok maradtak. Országvilágra szóló tüzet raktak, ami a Bakony Metál igazgatójának gazdasági tanácsadója szerint azon kívül, hogy tömény környezetszennyezés, még a közeli erdőket is veszélyeztette. Alkudni végső soron persze itt is lehet, hiszen miután a tiltakozás ellen tiltakozó szovjet tiszt megtudta, hogy egyik beszélgetőpartnere újságíró, a cikk elmaradása ellenében készségesen ajánlotta, nem rombolják le a még lábon álló három épületet, átadják a magyaroknak hasznosításra. Akkor most isten veletek épületek? Ámbár talán éppen a nyilvánosság segít rajtatok.

Úgy gondolom, hogy ilyen, vagy ehhez hasonló történeteket minden megyéből, helyőrségből, ahol szovjet csapatok állomásoztak lehetne felsorolni. Sajnos ez volt a jellemző, erről árulkodtak a MÉH-telepek és a szemétlerakó helyek, -telepek is. Bár hozzá kell tenni, hogy a szemétből „bőven" jutott az illegális helyekre is, mint például erdőszélek, gazosbokros kevésbé művelt területek, völgyek, mélyedések és sokáig lehetne még sorolni.

Szükségesnek tartom, hogy szóljak Sármellékről is, bár nem tartozik a tárgyalt három megyéhez, de részben azért mert csak néhány kilométer választja el Veszprém megyétől (csak a széllirányon múlt, hogy merre haladt a szennyezett levegő), másrészt azért mert a környezetvédelmi szakemberek a három legveszélyeztetettebb település közé sorolták Magyarországon. (Sármelléken az a repülőezred állomásozott, amelyik 1945-ben Pápára települt és 17 év után 1962-ben áttelepült Sármellékre. Az ottani magyar repülőezred pedig Pápára az ő helyükre.)

A *Napló* tudósít elsőként a sármelléki kerozinszennyezésről.[48] Tájékoztat, hogy a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium szakemberei nagy erőkkel dolgoznak a sármelléki katonai repülőtér kerozinszennyezésének feltérképezésén. Az ügy akkor pattant ki, amikor az ásott kutakból a repülőgép-hajtóanyagként használt kerozinnal szennyezett vizet húztak fel a község lakói. A szennyezés feltehetően a szovjet katonai repülőtér üzemanyagtartályaiból került a talajba, a talajvízbe.

A Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőség, az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet, a Földmérő és Talajvizsgáló Vállalat, valamint a Környezetgazdálkodási Intézet bevonásával végezte a szennyezés kiterjedésének, terjedési irányának vizsgálatát. Az elemzések alapján dolgozták ki az intézkedési tervet. Az addigi vizsgálatok alapján a Balaton vize még nem volt veszélyben.

1991. június 10-én a szovjet csapatok által okozott környezeti károk felmérésének eredményeiről tartottak sajtótájékoztatót a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumban, ahol hírzárlat miatt a leglényegesebb kérdésekről nem eshetett szó: valójában mekkora a kár összege?[49]

A sajtó részére előre elkészített közleményben ugyan szerepelt ez az adat is, de a legmagasabb szintű magyar-szovjet tárgyalások elkezdődése miatt inkább kihúzták, nehogy úgy tűnjön, ily módon akarják befolyásolni a végeredményt. Egy biztos – erősítették meg a jelenlévő szakértők – több milliárd forintról van szó.

A szakértői vélemények legsúlyosabb mértékűnek a szénhidrogén (elsősorban a kerozin és egyéb repülőgépmotor-üzemanyag) talaj- és talajvízszennyezését ítélték. Az ily módon veszélyeztetett repülőterek kétes toplistájának első helyezettjei: Tököl, Kunmadaras és Sármellék. Ez utóbbi helyen például az ásott lakossági kutakból vett vízmintákról, amelyek nagy mennyiségű kerozint tartalmaznak, az derült ki, hogy tűz és robbanásveszélyesek. A környezetvédelmi és területfejlesztési Minisztériumhoz tartozó Országos Műszaki Felügyelőség három érintett és megrongálódott épületegyüttesről számolt be: a gödöllői Grassalkovich-kastély, az esztergomi szeminárium és kanonoki házsor és a komáromi Monostori erőd. Általános megállapítás volt, hogy a laktanyák területén nagy gondot okoz majd a nagy mennyiségben felhalmozott kommunális és üzemeltetési hulladék, továbbá az építési törmelékek eltakarítása.

[48] Napló, 1991. március 26. 2. oldal.
[49] Népszabadság, 1991. június 11.

Az 1991. június végi sajtó – köztük a *Népszabadság*[50] – próbálkozik a környezetvédelmi károk vonatkozásában valamiféle összegzést tenni, több-kevesebb sikerrel: A végső összesítések szerint több mint 66 milliárd forintra tehető a szovjet csapatok által okozott környezet- és természetvédelmi kár. Az érintett térségek (340 helység, 171 helyőrség, körülbelül hatezer épület és 46 ezer hektár terület, ebből 24 ezer hektár gyakorlótér) vizsgálatát a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium megbízása alapján legalább 1300 szakember végezte, minderre a magyar kormány összességében 131 millió forintot fordított. Az ezzel kapcsolatban a szovjet félnek átadott okmány tízezer oldalas.

A felmérési munka kiterjedt a talaj, a felszíni, illetve a felszín alatti vizek szennyezettségére, a nem megfelelően kezelt hulladékokra, valamint a természeti értékekben esett ökológiai károkra. Már szinte az első vizsgálatok után kialakult a legveszélyeztetettebbnek tekinthető térségek sora: (csak a térségünket érintő) Sármellék, Veszprém, Pápa. A szakértők megállapítása szerint szinte mindegyik katonai repülőtér közelében jelentősnek tekinthető a szénhidrogénekkel (dízelolaj, kerozin, benzin) okozott talaj- és talajvíz-szennyezés. Sok helyen (Sármellék) az első vízadó réteg védelme miatt lehetőségek szerinti azonnali beavatkozásra tettek javaslatot. Sármelléken például legalább 900 ezer kilogramm szénhidrogén került a talajba. Az elmúlt 8–10 évben – mint ez kiderült a feltárások során –elsősorban a tartályok rossz műszaki állapota miatt, a repülőtér-üzemanyag folyamatosan szivárgott a talajba. Kivonuláskor pedig, amikor a szovjet katonák kiemelték a tartályokat a földből, a maradék üzemanyagot egyszerűen kiöntötték. A szennyeződés hamarosan elérte a község déli részén található lakossági kutakat. Az innen vett igen jelentős mennyiségű kerozint tartalmazó vízminták a vizsgálatot végzők legnagyobb megdöbbenésére jól égtek, tehát tűz- és robbanásveszélyesnek tekinthetők. Ugyanitt mintegy 40 ezer köbméter kommunális hulladékot hagytak hátra a távozó csapatok.

Amit lehetett, kiárusítottak, a maradékot pedig, egyebek között építési törmeléket, lakóberendezéseket, de nagy tételben ruhaneműt is, itt hagyták. A szeméthegyben azonban találtak veszélyesnek minősíthető kórházi hulladékot (esztergomi példa), akkumulátorokat és olajos iszapot is.

Hajmáskér, Veszprém, Esztergom, Győr, Tata térségében tekinthető igen súlyosnak az élővilágban esett kár, illetve a tájrombolás.

[50] Népszabadság, 1991. június 25.

A keletkezett károk tehát óriásiak a magyar álláspont szerint. Ugyanakkor ismert az is, hogy a végső elszámolás legnagyobb vitáját ez a téma váltotta ki. (A ki, kinek fizet kérdése). Ebben a kérdésben segített eligazodni és – Silov tábornok véleménye ellenére – realizálni az 1957. évi 54. számú törvényerejű rendeletet, amely szerint[51] *a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya megtéríti a Magyar Népköztársaság Kormányának azokat az anyagi károkat, ... amelyeket a szovjet katonai egységek, vagy azok állományába tartozó személyek szolgálati kötelességük teljesítése közben a magyar szerveknek és állampolgároknak, vagy a Magyar Népköztársaság területén idegen állampolgároknak okoznak.*

A rendelettel egy időben hozták létre a magyar-szovjet vegyes bizottságot,[52] melynek feladata volt a szovjet csapatok itt-tartózkodásából adódó jogviták, konfliktusok elrendezése. Büntetőügyekkel ez a szervezet nem foglalkozhatott, csak olyanokkal, amelyek egyébként polgári perrel járnának, tehát vagyoni, kártérítési vitákkal. Paritásos alapon három magyar és három szovjet tagja volt a bizottságnak, a két fél felváltva adta az elnököt. Mindkét félnek egy szavazati joga volt, tehát döntést hozni gyakorlatilag csak konszenzussal lehetett. Ha ez nem sikerült, akkor diplomáciai útra kellett terelni a vitás ügyet.

Az érintett települések önkormányzatai a csapatkivonáskor benyújtották a kárigényeiket. Néhány példa: Veszprém 208 milliót követel, Komárom csaknem kétmilliárdot, Győr 8,6 milliót, Pápa 479 milliót. Hogy mi lett ezekkel a követelésekkel, nincs róla információnk. A vegyes bizottság a kivonulás után megszűnt.

Az Antall-kormány kivételes eljárásban való, sürgős tárgyalását kérve beterjesztette a parlamenthez „a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodott szovjet csapatok, illetőleg azok állományába tartozó személyek által okozott károk megtérítése iránti igények bírósági úton történő érvényesítéséről" szóló törvényjavaslatát. A javaslatot az országgyűlés jóváhagyta, ami azt jelentette, hogy a magyar-szovjet vegyes bizottság által már elbírált és elutasított kárigények esetében polgári per indítását lehet kezdeményezni. Azokkal a kárigényekkel is mód lesz bírósághoz fordulni, amelyeket a vegyes bizottság még nem bírált el.

A környezetvédelem mulasztásaiból okozott károkhoz, a végső elszámolás során még visszatérünk.

[51] Népszabadság, 1991. június 15.
[52] Népszabadság, 1991. június 26.

A szovjet csapatkivonás a terveknek megfelelően folyt, s máris jelentkezett problémaként a „hogyan tovább" a szovjet vagyonnal kérdése. Az 1989-ben átvett objektumok – még a csapatcsökkentés során – közvetlenül a helyi tanácsok, vagy a MN kezelésébe kerültek. Ezek sorsáról szomorú tapasztalataink vannak. Nagy részüket kifosztották, gazdátlanul maradtak, ami mozgatható volt azt vagy ellopták, vagy éppen eladták (feketén).

A teljes csapatkivonás kezdete (1990. március 12.) után átvett objektumoknál ezek a fenti jelenségek már kevésbé, vagy egyáltalán nem fordultak elő. Ennek az oka az volt, hogy a ZÁVKHI őrségei az átadás-átvétel befejezésekor, azonnal megkezdték az objektum őrzését, s így megelőzték azt, hogy illetéktelenek megkezdjék az objektum kirablását.

Meg kell említeni, hogy talán a felső szintű vezetésünk is késésben volt a hasznosítási irányelvek kimunkálásával és kiadásával az érintett megyék, városok felé. 1990. július 14-én Annus Antal kormánymegbízott nyilatkozata – a témával kapcsolatban – az alábbiakban foglalható össze:[53]

A szovjet csapatkivonás által felszabaduló ingatlanokkal kapcsolatban számos kérdés vár még eldöntésre. Az átadásra kerülő szovjet ingatlanok hasznosítási irányelveinek kidolgozása napirenden van. A hat parlamenti párt és a független képviselők csoportjának megbízottai folytatják a megbeszéléseket. A tervezet körvonalai kialakultak. A jövő hét végére valamennyi érdekelt tanács elnökének megküldjük ezt a tervezetet, hogy a pártok helyi szervezeteivel egyeztessék, vitassák meg a lehetőségeket. Remélhetőleg hamarosan egységes álláspontot tudnak kialakítani. Ebben bízva az a javaslatunk, hogy augusztus elejéig kiegészítéseikkel, terveikkel együtt juttassák vissza hozzánk. A helyi javaslatok ismeretében tudunk javaslatot tenni a miniszterelnök úrnak az elosztásról, illete biztosítani az igények teljesítését. A csapatkivonással, valamint az objektumok elosztásával foglalkozó két bizottságot összevontuk, ezek július 5-én megtartották alakuló ülésüket. A helyi tanácsoktól érkező javaslatok alapján kezdik meg az elosztást, a hasznosítást. Az már bizonyos, hogy az ország biztonsága szempontjából fontos néhány objektumot nem fogunk senkinek felajánlani, azok a honvédség kezében maradnak.

[53] Napló, 1990. július 14. 3. oldal.

Amire nem tartanak igényt a helyiek, és nem tesznek rá javaslatot, azt nem is kaphatják meg. Ha senkit sem érdekel, központilag kell dönteni a hasznosításáról.

Ennek a rendszere a következő: a biztonságért felelős belügyminiszteri biztos összegyűjti a javaslatokat és a népjóléti, valamint a környezetvédelmi miniszteri biztossal egyezteti azokat. Ezt pénzügyi vizsgálat egészíti ki. A végső döntésre az adatok, javaslatok teljes ismeretében kerül sor.

Az ismertetett eljárásokat végig kell vinni. Az a véleményem, hogy nem szabad elsietni semmit, mert az a későbbiekben problémákat okozhat. Lesz olyan objektum – az átadási állapotától függően – amely nem kerül hasznosításra, hanem inkább lebontásra.

Az elmúlt évben 19 ingatlant kaptunk meg. Ezeket mind birtokba vették a helyi tanácsok, kivéve a tolnai laktanyát. Erre ugyanis nem tartottak igényt.

Ennyi a kormánymegbízott nyilatkozata. Talán érdemes külön is odafigyelni arra, hogy „nem szabad elsietni semmit, mert az a későbbiekben problémát okozhat". Valószínűnek tartom, hogy az Annus úr itt a végső elszámolásra, a „0" megoldásra gondolt! Itt jelentkezett az az ellentmondás, hogy egyrészt az objektumokat jó lett volna minél hamarabb értékesíteni, mert az őrzés, állagmegóvás sok pénzbe kerül, másrészt meg nem szabadott elsietni, nehogy a végelszámolásnál problémánk legyen.

A területeken is beindult a lázas tevékenység. A tanácsok (önkormányzatok) a pártok kerekasztal-konferenciái gyakran összeültek. Keresték a legjobb megoldásokat. Hogyan, miből, mit lehetne csinálni? Születtek nagyszerű elképzelések, melyeknek a nagyobb része meg is valósult, de sajnos volt olyan is, ahol az elképzelés meg a lehetőség ütközött egymással. Minden esetben a pénz játszotta a főszerepet. Nem véletlen, hogy a média tele volt ilyen és hasonló címekkel: „Most kezdődnek az igazi gondok." „Örökségünk kincs, vagy kolonc?" „Kell-e Pápának a szovjet laktanya?" stb.

Mindezek ellenére nincs arról tudomásom, hogy térségünkben egyetlen olyan objektum lett volna, amelyre ne tartottak volna igényt.

Úgy gondolom, hogy az elmúlt majdnem húsz esztendő azokat igazolta, akik éltek a lehetőséggel, s ha feszültségek, nehézségek árán is megfelelő következetességgel eljutottak oda, hogy községük, városuk gazdagabbá, környezetük pedig szebbé, vonzóbbá lett, mint volt azelőtt.

Nem célom (nem is tudnám) felsorolni az érintett helyőrségek felmerülő igényeit, elképzeléseit, helyette inkább azt próbálom összegezni, hogy milyen elgondolások, célkitűzések kerültek az érdeklődés középpontjába.

Mindenekelőtt a lakótelepek, lakások. Nem volt térségünkben egyetlen helyőrség sem, ahol ezekre ne tartottak volna igényt. Ez derült ki a városok, községek megtartott tárgyalásain és igényein. Ezt igazolja az a tény is, hogy általában két-háromszorosára megnövekedett a lakásigénylők száma, pedig gondot jelentett az, hogy a szovjet költségekből épült lakótelepek, lakások csak a kormányközi megállapodás után voltak értékesíthetők. Addig ugyanis nem tudtak árat mondani a lakásigénylőknek a végső elszámolás miatt. Nem vonatkozott ez a szovjet bevonulás előtti, magyar költségvetésből épült lakásokra. Ezek többségének állapota viszont olyan volt, hogy felújításukra tetemes költséget kellett volna fordítani. Egy részüket már az átvételkor a vegyes bizottság is a „lebontásra" kategóriába sorolta.

Nagy volt az érdeklődés, az igény a művelődés, kultúra, egészségügyi és szociális tevékenység céljait szolgáló, biztosító objektumokra, épületekre. (Iskolák, óvodák, kultúrházak, könyvtárak, nyomdák, bölcsődék, öregek otthona stb.) Mindezek nagy része meg is valósult. Komáromban például a monostori erődöt, amely 45 évig a szovjetek egyik legnagyobb lőszerraktára volt; „Monostori erőd Hadkultúra Központ KHT" néven alakították meg, és működik tovább Közép-Európa egyik legnagyobb hadimúzeumaként.

Hasonlóképpen nagy volt az igény a középületek, szervek elhelyezésére. Önkormányzatok, rendőrség, pénzügyőrség, posta és egyéb közszolgáltatással foglalkozó szerv elhelyezésére.

A lakások iránti érdeklődéssel azonos színvonalú – vagy talán még azt is megelőző – volt az ipari és kereskedelmi lehetőségek kialakítását célzó objektumok, épületek, területek iránti érdeklődés, igény. Talán ez a terület mondható az objektumok hasznosítása legeredményesebb részének. szinte nincs olyan átvett objektum, ahol ne működne ma kisebb-nagyobb ipari, vagy kereskedelmi egység. Talán elég ha példának csak egy néhányat említek a nagyobbakból csak a területünkön: Esztergom: Suzuki-gyár, a harckocsi gyakorlótér-lőtér egy részén épült. Komárom: Nokia-gyár, a volt gyakorlótéren kialakított ipari parkban épült, Győr: Audi-gyár egy kisebb része, a volt szovjet RT állomás területén épült, ugyanitt a volt Vadász laktanya helyén alakították ki az egyik legnagyobb pláza áruházat. Pápán a volt szovjet laktanya helyén működik egy hatalmas Bútorház, de van ugyanitt bútorgyártó üzem is.

Talán kisebb volt az érdeklődés a beépítetlen, vagy csak néhány épületet tartalmazó föld (erdő) területek értékesítésére. Különösen a volt lőterek vonatkozásában. Ennek oka abban kereshető, hogy egyrészt valószínű tartottak annak talajának veszélyességétől – fel nem robbant lövedékek, aknák, repeszdarabok, mérgező anyagok stb. – annak ellenére is, hogy azok ellenőrzése, mentesítése megtörtént. Oka lehetett az is, hogy ezek a földterületek mivel hosszú évtizedeken keresztül használaton kívüliek voltak, nem tartoztak a legjobb aranykoronás termőföldek közé.

Nagy vonalakban így lehet összefoglalni a hasznosítással kapcsolatos irányelveket és a hasznosítással kapcsolatos érdeklődést. A tapasztalat azt mutatta, hogy ahol jól „működtek" az erre a célra létrehozott megyei és városi, községi bizottságok, kapcsolatuk rendszeres volt az országos szervekkel és reálisan ítélték meg a lehetőségeket, ott érték el a legjobb eredményeket. Hogy térségünkben hogyan sikerült az átvett szovjet vagyon hasznosítása napjainkig, arra az utolsó három fejezetben (megyénként és objektumonként) – a teljesség igénye nélkül – visszatérek.

Még néhány történet, esemény

Korábban már tájékoztatást adtam arról, hogy Komárom valamennyi volt szovjet objektumának őrzését 1991. februárjában átvette tőlünk (akkor GROUP 4 voltunk) a városi önkormányzat. Arról is beszámoltam, hogy 1993. január 1-jével megszűntünk GROUP 4 lenni és szervezetünk a KVSZ 2. sz. Területi Vagyonvédelmi Szerveként működött tovább.

Nos hamarosan történt még egy esemény, amelyről mindenképpen szólni kell. 1993. februárjában felhívott Komáromi István úr, s ahogy már tőle megszoktam, ha valami fontosat akart mondani mindig, most is úgy kezdte „mondtam már, hogy..." stb. Aztán mondta: úgy készüljek, hogy 1993. március 1-jével visszavesszük a polgármesteri hivataltól Komáromban valamennyi szovjet objektum őrzését. Lehetőleg szerezzétek vissza a volt embereinket. Alaposan szervezzétek meg, hogy probléma ne legyen. Elmondta még, hogy erről a kirendeltség-vezető asszony is kap (kapott?) tájékoztatást. Indoklást nem mondott. Máig sem tudom pontosan a miértjét?

Inkább örültünk, minthogy bánkódtunk volna az eseménynek, hisz az átadáskor az egyik legjobban működő őrségünktől kellett búcsút vennünk. Amit igazán sajnáltam (sajnáltunk) az volt, hogy Kiss Antal ottani léte-

sítményfelelősünk kezdődő súlyos betegsége miatt nem tudta újra vállalni a funkciót. Gondot jelentett még az is, hogy a volt őrző állományunk létszámából csak kevesen maradtak akiket megszólíthattunk, mert a fiatalabbak nagy része átkerült a GROUP 4-hez, vagy más munkahelyet talált magának, az önkormányzati őrségben pedig csak egy-kettő volt olyan, akik korábban nálunk őrködtek. Mindezek ellenére azért határidőre, felkészítve, felszerelve mindenki és minden készen állt a feladat átvételéhez.

Így 1993. március 1-jén hivatalosan megtörtént a komáromi volt szovjet objektumok őrzésének visszavétele a polgármesteri hivataltól. Az intézkedés és annak végrehajtása nem aratott osztatlan sikert elsősorban az önkormányzati őrség soraiban. Erről tanúskodik a helyi újságban megjelent „Enyém a vár, tiéd a ...” című cikk is.[54] Szerzője egy ideig az önkormányzati őrség létesítményfelelőse volt. A cikk teljes szövege:

Az ügy még 1991 augusztusában kezdődött, amikor az orosz csapatok elhagyták hazánkat. A hátrahagyott objektumokat a kormány a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet (KVSZ) kezelésére bízta. Ez a szervezet kötött szerződést a Group 4 Kft-vel is, a laktanyák őrzésével kapcsolatban. A baj csak az volt, hogy a KVSZ vezetői és az őrzési kft. ügyvezetői ugyanazok a személyek voltak, tehát az ő érdekük nem a minél gyorsabb hasznosítás, hanem az őrzés elhúzása volt, hisz a Group 4 nyeresége így lett egyre nagyobb.

Ilyen helyzetben kezdődött az őrzés Komáromban is, akkoriban még többnyire jól fizetett „elvtársakkal”. Az önkormányzat természetesen ezt nem hagyhatta szó nélkül és addig-addig ütötte az asztalt, amíg 1991. februárjában a KVSZ meghátrált, és az országban egyedül a Group 4 helyett a polgármesteri hivatalt bízta meg az őrzési teendők ellátásával. Az önkormányzat az irreálisan magas létszámot jóval több mint a felére csökkentette, s jószerivel csak munkanélkülieket alkalmazott. Időközben a KVSZ régiónként létrehozta területi kirendeltségeit, majd az emlékezetes Kurír cikksorozat hatására az országban mindenütt felbontotta a Group 4-gyel a szerződést. Az őrzést ezután a KVSZ-en belül egy külön osztály szervezte meg területenként, és ezt a munkát a jól kipróbált „szakértőkre” bízta.

Ezzel egy időben a komáromi területben egyes képviselők mind gyakrabban adtak hangot azon elképzeléseiknek, hogy az őrzés szűnjön meg, minek őrizni ezeket az épületeket.

[54] Komáromi Újság, 1993. március 19.

A kincstár többször figyelmeztette a várost, hogy nem vezet jóra a sorozatos létszámcsökkentés, és ha úgy látják jónak, akkor megszüntetik a hivatallal a szerződést. Ezt még csak fokozta az a tény, hogy az önkormányzat és a területi kirendeltség között nem igazán felhőtlen viszony alakult ki, ennek ellenére néhány városatya az intelmeket egy kézlegyintéssel elintézte.

A polgármesteri hivatal azért küldött egy levelet a KVSZ igazgatójának (Németh Tibor), hogy rendben talál-e mindent, és természetesen ő válaszolt is, hogy „minden nagyon jó, mindennel meg van elégedve”.

Ugyanez az ember 3 héttel később ismét küldött egy levelet, hogy amit nemrég leírt, az mégsem úgy van, és 1993. március 1-jétől vissza kívánja venni az őrzést. (Azóta ez meg is történt.)

Arra hivatkoztak, hogy a Monostori Erőd úgyis állami tulajdonban marad, (ez sajnos így is van) akkor miért őrizze a hivatal.

Most a „szakértők” kezében van a hatalom, és bár az embereket megtartották, jelentős létszámemelést hajtottak végre. Visszakerülve a régi birodalmukba könnyen mondhatják: „Enyém a vár, tiétek a lekvár!”

I-TA

Ennyit hát a komáromi objektumok őrzésének visszavételéről. A fenti cikkben található néhány pontatlanság, amit korrigálni szükséges. Ilyenek: az orosz csapatok 1991. június 19-én hagyták el hazánkat; A hátrahagyott objektumokat csak 1991. január 1-jétől bízhatták a KVSZ-re, mert akkor alakult meg. Az 1990-es évben valamennyi objektumot a ZÁVKHI vette át és rendezte azok kezelését. Komárom megyében az összes tervezett objektum az 1990-es évben átvételre került, az utolsó éppen a Monostori erőd volt Komáromban, 1990. november 30-án; A KVSZ és GROUP 4 ügyvezetői nem lehettek ugyanazok, hisz a KVSZ ügyvezető igazgatóját (ebben az időben) Németh Tibornak, a GROUP 4-ét pedig dr. Himber Péternek hívták. Hiányolható viszont a cikkből az, hogy milyen állapotban voltak az objektumok akkor, amikor 1991. február 19–21-én őrzésre átadtuk és milyen leromlott, kifosztott állapotban, amikor két év múlva visszavettük? Mi lett a nagy létszámleépítésnek az ára, a 70 hektáros területen, melyen 64 építmény található? Erről ennyit.

Néhány gondolatot a téliesítés gondjairól. Különösen az első télen 1990 októberétől jelentett ez – az őrzés követelmény szerinti ellátása mellett – plusz feladatot. Mindenekelőtt a fűtési lehetőség megteremtése. Volt több olyan objektumunk amely a helyőrségtől távolabb esett és sem vil-

lany, sem víz nem volt. Még a szolgálati helyiség kialakítása is gondot jelentett. A fűtés valamennyi változata előfordult területünkön, éppen az ottani lehetőségeknek megfelelően. Így valamennyi fűtőanyagot (fát, szenet, olajat) és természetes az ennek megfelelő fűtőeszközt be kellett szereznünk. A szerencsésebb helyzet az volt ha a visszahagyott objektumban található volt ilyen. Esetenként a KVSZ központtól is kaptunk segítséget. Egy alkalommal pl. megszervezték, hogy Kalocsáról 42 db olajkályhát elszállíthatunk. Volt egy olyan 66 lakásos vadonatúj épületünk, amelyet a műszaki átadással egy időben vettünk át őrzésre. Be sem költözött senki. Ennek is meg kellett szervezni egész télre a temperáló fűtését.

Meg kellett oldanunk a víztelenítés ellenőrzését, vagy végzését. A hó leestével tovább növekedtek a feladataink, hisz a városokban, falvakban a járdák tisztántartása, csúszásmentesítése is a mi feladatunk volt. Erre nem volt külön költség. Néhány helyen azért sikerült megoldást találnunk a helyi városgazdálkodási szervekkel.

Természetes, hogy problémát jelentett a közlekedés is az őreink részére. Nagy havazás esetén nem volt egyszerű eljutni a távolabbi objektumainkba, emiatt előfordult, hogy a váltást is csak késéssel tudták végrehajtani. Azok voltak a szerencsésebbek, akiknek a lakóhelyétől nem volt messze az őrzendő objektum, s gyalog is könnyedén megtették az utat. A következő telek aztán már könnyebben elviselhetők voltak, hisz az első tél tapasztalataiból kiindulva már könnyebb volt a felkészülés.

Gondolom, nem mondok újat azzal, hogy a kivonulás előtt, alatt javába folyt fehéren-feketén, kicsiben-nagyban a seft, az adásvétel. Óriási volt a kínálat a kivonuló szovjet tisztek, katonák részéről, eladtak mindent amiből pénzt lehetett csinálni, és természetesen vásárló is akadt bőven. Különösen kelendőek voltak a nagy űrtartalmú tartályok, mozgókonyhák, a konyhai felszerelések, a bútorok, elektrotechnikai eszközök, a üzemanyag, a higiéniai eszközök és folytathatnám még a sort egészen (állítólag) a robbanóanyagok, fegyver és lőszerekig. Bár az utóbbiakról nekem nem volt tudomásom, de egy kirívó esetet amely a *Napló*ban megjelent[55] szeretnék közreadni:

Rakétavető vodkáért. Több mint diákcsíny.

Még az edzett rendőröket is megdöbbentette a látvány ami az egyik pápai lakásban fogadta őket. A falon két darab RPG–18-as típusú, egyszeri használatú, páncéltörő rakétavető cső „köszöntött" rájuk. A fiókokból

[55] Napló, 1991. március 8. 1–2. oldal.

géppisztoly- és pisztolylőszerek garmadája került elő. Mindezekhez képest már semmiségnek tűnt, hogy jó néhány idegen holmit, pénzt is felleltek...

Boros Ferenc r. zászlós tájékoztatója: február 27-én egy pápai állampolgár délután két órakor bejelentést tett, hogy ismeretlen tettesek betörtek a lakásába. Különböző tárgyakat pénzt, valutát vittek el. Lalinger Károly főhadnaggyal közösen dolgoztunk az ügyön, este 6 órára sikerült a tetteseket előállítani. Fiatalkorúak, iskolás gyerekek voltak az elkövetők. Faggatózásunkra a gyerekek elmondták, hogy még a szovjetek kivonulása előtt vették tőlük. Egy üveg vodkáért.

A 24 Óra egyik újságírója Esztergomban feltette a kérdést Matjev Burlakov tábornoknak: A hírek szerint a szovjet katonák fegyvereket árulnak. Igaz ez? Válasz:[56]

Ki vette, és kitől? Ha megmutatja, akkor meg tudom mondani, hogy igaz-e vagy sem. Az ilyesféle hírekben sok a provokáció, ami egyáltalán nem kívánatos. Ezért szeretném, ha a sajtó is objektívebb lenne!

A kivonuláshoz közeledve úgy a magyar, mint a szovjet illetékes szervek – felfigyelve az egyre növekvő fekete adásvételi kereskedelemre – igyekeztek azt legálissá tenni. Ez abban nyilvánult meg, hogy a szovjet parancsnokságok lehetővé tették, hogy a laktanyákban lévő tiszti lakásokba – vagy egy általuk kijelölt helyiségbe a meghatározott időben – a magyar vásárlók bejuthassanak és megvásárolják azokat a tárgyakat, berendezéseket, bútorokat, amelyeket a szovjet családok nem akarnak magukkal vinni. Érzékeltetésül egy részlet a győri újságból:[57]

Glasznoszty este hatkor.

...A hazatérők mindent pénzzé tesznek. Néhány koffer és láda az útiholmijuk. Marad a szobabútor, a konyhafelszerelés, hűtőgép, minden ami nehezen szállítható. Iván feleségével bútornézőbe indulunk. Nyitás este hatkor van, s most magyar csapatok járják a megszállók lakásait. A házak előtt rögtönzött kupaktanácsokon tárgyalják meg a lakásberendezések állagát...

Készülnek, mert nagy a bizonytalanság. Csak néhány nappal az indulás előtt súgják meg a költözés pontos idejét.

Szégyenlős mosolyú nők mutatják az árut. A férfiak, ahogy ez katonatisztekhez illik, tartózkodóan a háttérbe vonulnak. Tizennégyezerért príma ülőgarnitúrát ajánlanak, két fotellel, rekamiéval és asztallal, ötezerért

[56] 24 Óra, 1990. augusztus 29.
[57] Új Tér-kép, 1990. május 9.

majdnem új 150 literes hűtőszekrényt. Háromezer a heverők és díványok egységára. Amikor hűtőláda után érdeklődtünk nevetve mondják: Az nem eladó. Mi is Ausztriából szerezzük be, a tévékkel és videókkal egyetemben.

Lesz a bútor még olcsóbb is – közlik a házak előtt kószáló magyarok – csak várni kell. Kilesni az utazás előtti pillanatot...

Volt viszont a vásárlásnak egy fordítottja is, az autópiac. Ott viszont a szovjet tisztek voltak a vásárlók, ugyanis engedélyt kaptak arra, hogy a legálisan vásárolt szovjet gyártmányú autókat vámmentesen hazavihették. Erről is egy részlet a Győr megyei újságból:[58]

A szovjetek tankkal jöttek, személygépkocsin mennek.

...Már-már kedvtelenül vettük tudomásul, hogy az autópiacnak esze ágában sincs követni a kelet-európai társadalmi változásokat, s jelenleg még a politika nagyívben elkerüli az autót, amikor a győri Autómarketen váratlan látványosságra bukkantunk. Szovjet katonai egyenruhába öltözött tisztek mustrálgatták a kocsikat, s leendő vásárlóként alaposan szemügyre vettek mindent...

Mint Farkas Lászlótól, az Autómarket vezetőjétől megtudtuk, az elmúlt hónapok során tekintélyesre duzzadt a szovjet állampolgárságú vásárlóik köre. Közel százan vásároltak a Magyarországon megtakarított forintjukból autót, szinte kivétel nélkül szovjet típust...

Elvitték az 1968-as évjáratú Moszkvics 408-ast, aminek az ára 15 ezer forint, de ebből még az ÁFÁ-t visszaigényelhetik. Gazdára talált 17 ezerért 1974-es évjáratú Moszkvics 412-es, egy 16 éves Zsiguliért pedig 30 ezret adtak. Elvétve olyan vásárló is járt az Autómarketben, aki 100 ezer forintot szánt az autóra, a döntő többség azonban kénytelen volt beérni a rozzant négykerekűvel...

Ezekből a vásárlási akciókból nekünk az őrző szerveknek is kijutott – no nem úgy mint vásárló, sem mint eladó – a dolog kellemetlenebb része. Hisz úgyszólván a szovjet csapatok távozása után minden objektumunkban megjelent egy-egy pórul járt vásárló azzal, hogy jöttem azért a tartályért (nagyobb darab áruért) amit X. Y. alezredes elvtárstól megvettem, neki kifizettem, csak akkor nem tudtam elszállítani.

Sajnos ebből voltak kellemetlen szituációink, hisz részünkre szigorú utasítás volt, hogy a szovjetek távozása után nem vihetnek ki az objektumból semmit, még akkor sem ha tudják igazolni, hogy kifizették. Erre fel kellett készítenünk az őreinket – hisz velük találkoztak először a volt

[58] Új Tér-kép, 1990. április 18.

vásárlók –, hogy udvariasan, de határozottan adjanak tájékoztatást a részünkre kapott utasításról, illetve arról, hogy a volt eladó már valahol Belorussziában (vagy másutt) szolgál.

Addig is fajult egy eset, hogy egy piliscsabai vállalkozó bíróságon tett feljelentést az esztergomi létesítményfelelősünk ellen azzal, hogy ő nem engedte neki kiszállítani a laktanyából azt a több ezer forintot érő konyhai felszerelést, amelyet ő X. Y.-tól megvásárolt. Természetes, hogy a pert elveszítette. Ennyit az adásvételi akciókról.

Még egy néhány esetről szeretnék tájékoztatást adni a teljesség igénye nélkül, csak úgy távirati stílusban.

Mi a területek vezetői pénzgazdálkodással – az illetményt kivéve – nem foglalkoztunk. Azt a budapesti igazgatóságunk folytatta, és több esetben is előfordult hogy ránk kérdeztek, hogy miért ilyen magas a számlának az értéke. Ez elsősorban a villany és a víz esetében fordult elő. Ilyen esetekben mindig lejöttek hozzánk és együtt mentünk ki az illetékes szervhez kivizsgálni az ügyet. Majdnem minden esetben a mi oldalunkon volt az igazság, hisz 4–7 fős (vagy ennél kevesebb) őrség egy 24 óra alatt nem produkálhatott havi 70–80 ezer forintos számlákat.

A taxis-blokád idején nagyon megnehezültek a feladataink, elsősorban az objektumok bonyolult megközelítése miatt. Az utak jó része zárva volt, több esetben csak a rendőrök, illetve a polgárvédelmi szakemberek közreműködésével jutottak el őreink a rendeltetési helyükre. Becsületükre váljék, hogy egyetlen objektumunk sem maradt őrizetlenül még egy órára sem. Atrocitás sehol sem fordult elő területünkön. Volt azonban Győrben egy mosolyt fakasztó történetünk, egy olyan objektumunkban, ami inkább romhalmaznak volt nevezhető, mint lovassági laktanyának. Nem is őriztük állandó jelleggel, csak időszakonkénti jelenléttel. A szovjetek viszont otthagytak egy nagy fekete kutyát, amely annyira odaszokott, hogyha egyedül hagyták, akkor sem kóborolt el. Ennivalót mindig vittek neki az őreink, így aztán hamar „barátság" szövődött köztük. Történt aztán egyszer, hogy egy jó helyismerettel rendelkező Trabantos – kihasználva a lehetőséget – ott akarta megkerülni a taxisok által lezárt területet. Arra viszont nem számított, hogy a „szükség kijáratot" az őreink egy szál dróttal lezárták. Kiszállt a Trabantból, hogy szabaddá tegye a kijáratot, de a kutya vicsorítva rohant oda, alig tudott visszaugrani a kocsijába. A kutya szép nyugodtan lefeküdt a Trabant elé, s ha a kocsiban megmozdultak (többen is ültek benne) abban a pillanatban elkezdett támadásra készen

morogni, vicsorítani. Így ment ez körülbelül 2 órán keresztül, amíg az őr újra megérkezett, s megoldotta a szorult helyzetet.

Területünk, a 2. sz. vagyonvédelmi terület sem volt mentes a különböző problémás esetektől, rendkívüli eseményektől, melyek azonnal jelentendők voltak. Alakulásunktól, 1990 májusától 1994 közepéig három rendkívüli eseményünk volt: egy őrkutya elpusztulása, egy 8 napon túl gyógyuló kutyaharapás, egy 8 napon túl gyógyuló kéztörés. Volt három haláleset szolgálati időben, de természetes halál (nem a szolgálattal összefüggő), és volt két fegyelmi vétség. A három rk. esetről az adott objektum ismertetésénél említést teszek. Volt ezenkívül jó néhány munkavégzés közben keletkezett könnyű sérülés, amelyek a szolgálat ellátását nem befolyásolták, és végül volt egy erdei falopás ügy, amelyben minket is gyanúsítottak. (Ártatlanok voltunk ez be is bizonyosodott.)

Több alkalommal hivatalosak voltunk a helyi pártok által szervezett kerekasztal-konferenciákra, ahol meg is jelentünk, s igyekeztünk reális válaszokat adni a felvetett kérdésekre, problémákra. Több alkalommal is velük együtt szerveztünk „nyílt napokat" az objektumainkban.

1992. májusában 3 napos vagyonvédelmi kiállítást szerveztünk Tata helyőrségben. Jól sikerült, hisz nagyon sok érdeklődő volt. Ehhez a KVSZ és a GROUP 4 központjaitól is kaptunk kiállítási anyagot.

1992. szeptember 27-én egy lengyel csoport tett látogatást Esztergomban a Damjanich laktanyában. Az őrzésvédelem megszervezése, és a hasznosítás hogyanjai érdekelték őket.

A végére hagytam – mert nem tudom kihagyni a sztorit –, hogy amikor Esztergomban a volt gyakorlótéren elkezdődött a Suzuki-gyár építése, Suzuki úr egyik helyettesének a vezetésével egy japán csoport a város vezetőinek kíséretében megtekintették a laktanyában a volt szovjet tiszti lakásokat. Az érdekelte őket, hogy a gyár indításakor, beüzemelésekor itt tartózkodó japán szakembereket el tudják-e ott helyezni. Végigjárva az épületeket (köztük a „kijevi" házat is) azt mondta a csoportot vezető japán úr: „hát jó, jó, hogy itt laktak a katonák, de hol laktak a tisztek?" És mikor tájékoztatták, hogy ezek a tiszti lakások, akkor nem szólt semmit, csak egy nagyot nézett. Végül is más megoldást kerestek.

A csapatkivonás befejezése, búcsú

A részleges csapatcsökkentés eseményeit már a III. fejezetben tárgyaltuk. Megtudhattuk Jazov hadseregtábornok leveléből, melyet Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszterünknek írt, hogy még 1989. első felében megkezdődik Veszprémből, illetve környékről egy hadosztály kivonása.

Néhány nappal később Matvej Burlakov tábornok egy tájékoztatójában részletesebben ismertette, hogy az egyoldalú csapatcsökkentés során hány egységet vonnak ki hazánk területéről, mekkora létszámmal, milyen fegyverzettel és mely helyőrségek szabadulnak fel. Megtudhattuk azt is, hogy az úgynevezett bizalmi zóna (Ausztria határától 100 km) kialakítása miatt hány egységet kell Magyarországról kivonni, vagy hazánkon belül más helyőrségbe diszlokálni. Végül megtudtuk azt is, hogy a csapatcsökkentés – amely elsősorban a támadó jellegű fegyvernemeket érintette – 1989. április 25-én kezdődött Kiskunhalason.

Ezt követően beindult a csapatcsökkentés szervezett végrehajtása, melynek végeredményeként 10%-kal csökkent a hazánkban állomásozó csapatok száma. Időközben már folytak a tárgyalások, egyeztetések és 1990. március 10-én Moszkvában aláírásra került az „Egyezmény" a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonásáról. (Teljes kivonás.) A továbbiakban az egyezményhez csatolt ütemterv szerint – kisebb zökkenőkkel – folyt a kivonás. A teljes csapatkivonás kezdete 1990. március 12-éhez kötődik, amikor a hajmáskéri vasútállomásról kiindult a veszprémi harckocsiezred egy zászlóalját szállító szerelvény.

A kivonást nagy figyelemmel kísérték végig úgy a nemzetközi, mint a magyar hivatalos szervek és a lakosság egyaránt. Szinte nem volt olyan nap, hogy a médiában ne lett volna tájékoztatás az eseményről. Egyidejűleg a hogyan tovább kérdései is foglalkoztatták a társadalom minden rétegét. A Komárom megyei 24 Órában az alábbiakat olvashatjuk:[59]

Ballag a katona, így mennek el.

A Magyar Honvédség vezérkari főnökének helyettese Borsits László altábornagy értesítette a Komárom-Esztergom megyei tanács elnökét a megye területén állomásozó szovjet csapatok teljes kivonásának üteméről. A távozás mérhetetlen gondokat jelent. A lelakott tönkretett objektumok, a

[59] 24 Óra, 1990. április 17.

tankok gyúrta földek segítségért kiáltanak. Mint dr. Varga Gyula, a megyei tanács elnöke elmondotta, legegyszerűbbnek a lakások értékesítése látszik. Bár ez az egyszerűnek mondott átvétel és átadás sem lesz költségmentes.

A keleti szokásokhoz igazodva még az átadandó lakások szerkezete is más. Közösek a szociális helyiségek, konyhák. Így átalakítás nélkül legfeljebb közösségi célra hasznosíthatók – természetesen a teljes felújítás után. Más kérdés, hogy a tiszti lakások pontosan azonosak az Európa-szerte ismert panel, házgyári, tömb hajlékokkal. Tanácsi bérlakásként, vagy értékesítve is átadhatók a rászorulóknak, akár úgy is, hogy a felújítást az új tulajdonos, bérlő vállalja majd.

A megye lakosságát élénken foglalkoztatja, mikor mehetnek át az emberek azon a valahai réten, ami páncélos gyakorlótér volt eddig; mikor nem kell elkerülni azt a szigorúan őrzött objektumot, mely még mindig szigorúan őrzött és megközelítése életveszélyes. Olybá tűnik, hogy Komárom megye területe szeptemberig jelentősen gyarapodik.

Rendszeresek voltak a tájékoztatók – a szovjetek részéről is – a csapatkivonás adott helyzetéről. Burlakov vezérezredes április 21-én arról adott tájékoztatást, hogy:[60] *A csapatkivonás intenzív szakaszába lépett Esztergom: tankmentes övezet. A szovjet és a magyar kormány közötti csapatkivonási megállapodás szerint március 12-étől folyamatosan és zavartalanul folyik országunkból a szovjet csapatok kivonása. E megállapodás szerint április 20-án kellett volna elkezdeni Esztergomból a csapatkivonást, de sikerült a szállításokat úgy megszervezni, hogy a tervezett kezdési napon már az utolsó szovjet tank távozásáról tudósíthatunk. Ezzel Esztergom „tankmentes övezetté" vált...*

Elmondta, hogy a csapatkivonások jó megszervezésének köszönhetően országosan zavartalanul folyik ez a munka. Április 20-án a szovjet csapatok Magyarországról való kivonása intenzív szakaszába lépett. Pénteken öt katonai bázisról indultak útnak a Szovjetunió felé tartó szerelvények. Ezzel a pénteki nappal 35 katonai szerelvény, 2534 katona és 260 polgári alkalmazott, 40 ezer tonna anyag hagyta el Magyarországot.

Burlakov tábornok megköszönte a Magyar Honvédség és több más szervezet segítségét. Tájékoztatott arról, hogy valamennyi katonai bázisról úgy távoznak, hogy környezetvédelmi és ökológiai sértést nem okoztak az érintett területeknek.

[60] 24 Óra, 1990. április 21.

Valószínűsíthető, hogy ekkor még, amikor e tájékoztató befejező része elhangzott, nem voltak kiértékeltek a környezetvédelmi bizottságok eredményei. Mint tudjuk, ezek okozták a végső elszámolásnál a problémákat. Ezekről majd később.

Időközben egy-egy laktanya átadásáról is beszámolt a sajtó, de esetenként kedvezőtlenebb hírek is láttak napvilágot. Ilyen volt például a „Burlakov tábornok fenyegetőzik".[61]

A csapatkivonás leállítását helyezte kilátásba Matvej Brulakov arra az esetre, ha a magyar fél továbbra sem hajlandó a szovjet hadsereg által átadott létesítmények egyenkénti elszámolására. Egyúttal burkoltan bírálta a moszkvai kormányt is a probléma rendezetlensége miatt.

A Magyarországon „ideiglenesen állomásozó" szovjet csapatok parancsnoka az Izvesztyijának adott nyilatkozatában közölte azt is, hogy a szovjet fél által kiürített lakóházak és lakótelepek őrzésére katonákat fog kirendelni.

A tábornok a kivonás leállítására vonatkozó fenyegetése alátámasztásul úgy vélekedett, hogy „másként" a Szovjetunióba irányított normális lakás nélküli emberek nem értenék meg sem a parancsnokságot, sem őt. Hozzátette: „Nem értik meg a kormányukat sem".

Súlyos fenyegetésnek minősítette Für Lajos honvédelmi miniszter Matvej Burlakov vezérezredesnek, a Magyarországról kivonuló Déli Hadseregcsoport parancsnokának nyilatkozatát. Für Lajos az MTI munkatársának érdeklődésére elmondta, hogy Burlakov kijelentése olyan fenyegetés, amely nemcsak a magyar közvéleményben, hanem határainkon kívül is felháborodást válthat ki, s legalábbis kétségessé teszi, hogy a Szovjetunió megtartja a szerződésben vállalt kötelezettségeit – Mondta Für Lajos.

Nekünk, a területeken dolgozóknak a csapatkivonás ezen részével már kevesebb tennivalónk akadt, hisz a tervezett objektumok jelentős részét már átvettük – legalábbis a 2. sz. vagyonvédelmi területen, ahol 1991-re egyetlen objektum átvétele maradt. A fő feladatunk ekkor már az objektumok őrzésén túl, azok hasznosításában való részvétel, illetve a kisebb mértékű állagmegóvás volt.

Ez viszont nem azt jelentette, hogy nem voltunk tájékozottak a napi eseményekről, ellenkezőleg, nagyon is érzékenyen érintette állományunkat minden „rezdülés", különösen a Burlakov tábornokéhoz hasonló fenyegetőzés. Csakúgy, mint a társadalom nagyobb része, őreink is elítélték

[61] Kisalföld, 1990. július 3.

a hasonló kijelentéseket. Szerencsére Burlakov tábornok fenyegetése nem vált valósággá, s az élet ment tovább, s újabb és újabb objektumok átadására-átvételére került sor. Köztük Veszprémben a Felszabadulás (Jutas) úti laktanyára.[62]

A tervek szerint folynak a szovjet csapatkivonások hazánkból. Ez idáig 204 vonat, mintegy 10 ezer katona és családtag, valamint két és fél ezer harci eszköz hagyta el országunkat. Tegnap a veszprémi szovjet laktanya átadására került sor. Mint Burlakov vezérezredes, a szovjet déli hadseregcsoport parancsnoka elmondta, Magyarországon elsőként Veszprém megyéből vonulnak ki teljes létszámmal a szovjet csapatok. Arra is ígéretet kaptunk, hogy a nyári idegenforgalmi szezon alatt nagyobb hadgyakorlatra és csapatösszevonásokra megyénkben nem kerül sor.

„Isten veletek magyarok!"

Mennyibe kerül ez nekünk? tűnődtünk, miközben Silov altábornagy, a szovjet déli hadseregcsoport parancsnokának első helyettese szovjet főtiszthez méltó orgánummal magabiztosan mutatta be a kiürített veszprémi laktanyájukat.

Mint öregasszonyokon a smink, olyan a friss festés a falakon. Ám a máz alatt hullik a vakolat. Hiába, az ideiglenes ittlét évtizedei a falakat is megviselték.

Isten veletek magyarok! üzenik a plakáton. Mint a tegnapi reprezentatív bemutatáson megtudtuk, 23,5 hektár területen 49 épülettel adták át a veszprémi laktanyát a szovjetek. A külszín tetszetős. Nemhiába, hisz a laktanya épületeinek szépítése mintegy 2,5 millió forintot igényelt. De nézzük a belbecsét! A műszaki állapotáról csak annyi, hogy a Magyar Honvédség fenntartási és elhelyezési főigazgatójának első helyettese szerint legalább 100 millió forint kellene ahhoz, hogy elérje jobb laktanyáink színvonalát. Bár az átlagosnál kielégítőbb állapotban van, ám alapvetően az elhanyagolt műszaki állapot jellemzi...

A mintegy 20 katonai attasé a délelőtt folyamán megtekintette az eddig mindenki előtt rejtegetett épületkomplexumot. Günter von Oertzen vezérkari alezredes, a nyugatnémet véderő attaséja, miután a lába bokáig süllyedt a megroggyant padlózatba, mosolyogva, ám mégis komolyan kijelentette: a katonák itt tudtak enni, inni, lakni, aludni fedél volt a fejük fölött, azért egyetlen német katonát sem tudnának rábeszélni, hogy szolgálati idejének akár egy töredékét is itt töltse.

[62] Napló, 1990. június 5.

Miközben gyors egymásutánban hagyták el Záhonyt a katonavonatok, arról se feledkezzünk meg, hogy térségünkben – illetve annak közvetlen közelében – állomásozott egy repülőezred, amely a fegyvernemhez illően ezred-kötelékben repült el helyőrségéből, Sármellékről. Biztos vagyok benne, hogy az ezred történetének könyvéből nem hiányzik az a 17 esztendő, amit – mint ahogy korábban is leírtam – Pápán töltött. Már csak azért is tartozunk az ezrednek ennyivel, hogy megemlékezzünk távozásukról.

Elrepültek...[63]

Elrepültek. Sármellék

Tegnap reggel a szovjet csapatkivonás ütemtervének megfelelően az ideiglenesen hazánkban állomásozó déli hadseregcsoport sármelléki repülőezrede utoljára emelkedett a magasba magyar földről.

Az eseményre meghívták a hazai és a nemzetközi sajtó képviselőit, valamint a Budapestre akkreditált külföldi légügyi attasékat. Az ünnepélyes búcsúztatásra a repülőtér betonján felsorakoztak a földi kiszolgáló személyzet tagjai. A parancsnok kihirdette az utolsó napiparancsot, melynek keretében megemlékezett a Magyarországon töltött évekről. A hozzátartozók és a földi személyzet integettek a pilótáknak, akik utoljára gurultak végig a MIG 29-es vadászrepülőkkel a sármelléki betonon. Aztán kiadták a parancsot, felszállás, irány a Szovjetunió, Belorusszia. Felbőgtek a sugárhajtóművek, s a gépek párosával hagyták el a kifutót, s valahol a Kis-Balaton fölött még egyszer megbillentették szárnyaikat, s aztán kelet felé vették az irányt...

A Honvédelmi Minisztérium tegnap kiadott közleménye szerint október 3-án 8 óráig összesen 765 katonavonat hagyta el Magyarország területét, némileg meghaladva az ütemtervben előirányzott mennyiséget. Az előzetes tervek szerint a csapatkivonás befejezéséig összesen 1352 szerelvénynek kell átlépnie az országhatárt. A 960 csapatszállító vonatból eddig 341, a 392 anyagszállítóból pedig 289 lépte át a záhonyi határállomást.

[63] Napló, 1990. október 5.

Búcsúznak a MIG–29-ek. Sármellék

Szinte naponta lehetne számot adni egy-egy helyőrség, objektum átadásáról, elhagyásáról, de ezt egy könyvbe belesűríteni lehetetlen. Emiatt választottam azt a módszert, hogy inkább csak illusztrációként említek meg egy-egy jellemző esetet, hisz a tapasztalatok alapján majdnem ugyanazok – de legalábbis hasonlóak voltak a jellemzők.

Hadd legyek kicsit önző, s még egyszer annak az alakulatnak a búcsújáról írjak, amely talán a legközelebb állt hozzám, amelyet már korábbról is ismertem, hisz többször is megfordultam náluk és ez nem csak a közös ünnepléseken történt.

Búcsú Esztergomtól[64]

Az államközi szerződések értelmében március 12-én, a hajmáskéri egység kivonulásával kezdődött meg a hazánk területén – ideiglenesen – állomásozó szovjet csapatok hazaszállítása – mondta hétfőn Esztergomban Matvej Burlakov vezérezredes, a Déli Hadseregcsoport parancsnoka abból az alkalomból, hogy a Duna-parti városból útnak indították az utolsó szovjet katonai szerelvényt is. Az esztergomi akcióval egy időben Komáromot is elhagyták a szovjet katonák. Az augusztus végi „hivatalos” átadásig az objektumokat őrző tiszteken és beosztottjaikon kívül a megyében nem maradt szovjet katonai egység.

Az Esztergomból távozó Nyikolajevi Budapest Gárda Harckocsizó Hadosztály részt vett a főváros ostromában – innen a név –, s igaz, hogy 1945 óta hazánkban állomásozott de csak: 1956-ban került az akkor megszervezett Déli Hadseregcsoport kötelékébe. A hat helyőrségből fokozatosan távoznak a katonák a belorusz katonai körzetbe, ahol jobbára már kész kaszárnyák várják azokat, akiknek még nem telt le a szolgálati idejük. Most a gyalogsági szállító járműveket és az önjáró tarackokat szállító szerelvények gördültek ki Esztergomból. Több mint 10 ezer katona van már otthon, szovjet földön, a személyi állomány egyharmada. Burlakov úr az újságírók kérdéseire válaszolva ígérte: év végéig a tervek szerint a technika, az állomány háromnegyed részét hazaszállítják, és a kivonás ütemét a ma még meglévő vitás kérdések, az objektumokért kért összeg (a vegyes bizottság által megállapított két és fél milliárd rubel) kifizetésének késlekedése sem lassíthatja.

Az utolsó szerelvény indulása előtti ünnepségen – amelyen részt vett dr. Varga Gyula megyei tanácselnök is – Burlakov méltatta a gárdahadosztály hagyományait, majd a Katonai Tanács nevében díszoklevelet és emlékérmet adományozott a távozóknak.

Ha nem csal az emlékezetem, akkor ez az ünnepélyes búcsúztatás volt Burlakov tábornoknak az utolsó magyarországi szereplése. Ő volt ez idáig hazánkban a szovjet csapatkivonás első számú vezetője. Ezt követően az NDK-ba irányították, hogy a továbbiakban ott „vezényelje” a szovjet csapatok kivonását. Valószínű, hogy ez volt e helyi munka helyszíni elismerése, hisz ő volt az első, a próbálkozó, a kezdő, néha a kezdés nehézségeivel küzdő, de végül a sarkára álló és rendet teremtő folyamatban.

Helyére – rövidebb ideig – addigi helyettese Blinov altábornagy került. Viszonylag könnyű helyzetben volt, hiszen jól működő rendszert vett át.

Harmadikként Silov altábornagy követte őt, aki a nagyszerű elődöktől vészterhes örökséget vett át. Nyomasztotta őt egyrészt az, hogy az elődök többségében uralták a helyzetet, másrészt reá várt a végső elszámolás. Erre senki sem készítette fel őt. Magányosan készült, a Moszkvától kapott instrukciók alapján. Számára ez volt a legnehezebb feladat.

A gyakori fenyegetőzések, burkolt célozgatások ellenére azonban a csapatkivonások valóban a megszabott menetrend szerint haladtak. Ha voltak is időnként csúszások, lemaradások – sokszor a szállítási zavarokból fakadóan – a következő napokban, hetekben szervezettebb feltételek mellett, rendre visszaállt az eredeti ütem. A kormánymeghatalmazott a jelentéseiben azt írta: „a csapatok és anyagi készletek kivonása 1990. március 12-től a mai napig alapvetően terv szerint rendben, szervezetten folyik. A kijelölt magyar és szovjet operatív csoportok a felmerülő problémákat napi munkakapcsolat formájában rendezik. A kivonás gyorsítását lehet ugyan szorgalmazni, de figyelembe kell venni, hogy a szovjetek oldaláról nézve jelenleg is feszített a tempó, illetve nagyobb szállítási kapacitás igénybevétele zavarokat okozhatna a polgári külkereskedelmi szállításokban”.

Több mint fél évvel később, 1991. február végén a parlamenti frakciónak készített bizalmas tájékoztatás szintén arról szólt: „A csapatok és a technikai eszközök kivonása az eredetileg meghatározott ütemezés szerint – arányait tekintve – tervszerűen folyik. Eszerint a mintegy 100 000 fő

[64] 24 Óra, 1990. szeptember 7.

73%-a, a kb. 27 000 haditechnikai eszköz 68%-a került kivonásra február hó végéig. Ez a kontingens 1188 katonavonattal hagyta el országunkat."

Április közepén a parlament honvédelmi bizottsága azt a tájékoztatást kapta, hogy „a csapatkivonás a mai napig tervszerűen és szervezetten folyik. Ennek köszönhetően a személyi állománynak már 85%-a hagyta el az országot. Megkezdődött a vezetés infrastruktúrájának, feltételrendszerének is a teljes megbontása. Határozottan prognosztizálható, hogy a kivonás a megadott határidőre, június 30-ára befejeződik."

A „tájékoztatás" valósággá vált, sőt – mint ismert – a csapatkivonás két héttel korábban befejeződött.

A napi sajtó öles betűkkel ontotta a nagy eseményről a híreket június 15–17-én, általában az alábbi címekkel: „Szabadra vált a szemafor", „Az utolsó katonavonat Eperjeskén", „Elment a utolsó katonavonat" és lehetne még folytatni a sort. Közülük a *Népszabadságból* idéznék – kivonatosan – néhány gondolatot.[65]

Szabadra vált a szemafor

Tegnap délben megkezdték, ma éjjelre, de legkésőbb vasárnap délelőttre pedig befejezik az utolsó szovjet katonai szerelvény rakodását a záhonyi körzetben. A vonattal az úgynevezett ellátó pont vonul ki az országból.

A bázis egy néhány lakókocsiból, sok sátorból és még több technikai eszközből álló tábor volt a Mándok és Tuzsér közötti erdőben – Tavaly március 12-étől a mai napig csaknem 35 ezer vasúti kocsit, azaz másfél ezer szerelvényt indítottunk útnak odaátra – tájékoztat dr. Lőrincz Sándor záhonyi vasútüzemi igazgató. Miután a szemközti Csop egymagában nem győzte volna a tempót, a szállítmányok jelentős részét mi raktuk át a széles nyomtávú kocsikba...

Kovics István a záhonyi vasútbiztonsági iroda vezetője az elejétől közreműködött a munka szervezésében.

– A legnagyobb esemény az, hogy ekkora tömegű rakomány és százezer ember mozgatása nyomán különös esemény nem történt – mondja.

– Ebben a partner részéről főszerepe volt Botov ezredesnek, a tábor szovjet parancsnokának, aki profi katonaként irányította az utolsó magyarországi „hadmozdulatot".

[65] Népszabadság, 1991. június 15.

Mándok és a közeli Tuzsér, valamint Tornyospálca lakói közül néhányan csendben sajnálkoznak azon, hogy vége az erdei bázisról bőséggel kikerült olcsó szén, üzemanyag, fa és vasárú korszakának...

A hajnalban beállított, negyvenvagonos szerelvény kocsijaira lassanként felgördülő behemót katonai járművek tövében egy magyar tiszt tűnik fel. Takács István alezredes, aki a magyar fél részéről a csapatkivonás irányítója. Másfél esztendeig katonásan kemény munka részese lehettem – emlékezik vissza. Számomra felemelő érzés volt, hogy Botov ezredessel és a stábjával úgy tudtunk együttműködni, hogy egyetlen esetben sem kellett a feletteseinkhez fordulni segítségért...

Ez a vonat már csak gépkocsikat, rakodóeszközöket és tábori kacatot visz. Azért indul a tervezettnél egy nappal később, hogy bevárják a Budapestről érkező, úgynevezett ökológiai csoportot, amelynek a feladata a környezet eredeti állapotának helyreállítása.

Az utolsó szovjet katonavonat előtt legkésőbb vasárnap vörösről szabadra ált a szemafor a keleti határon.

A fenti újságcikkben szerepel Vlagyimir A. Botov és Takács István alezredes neve, akik a szovjet csapatkivonást Záhonyban levezénylő parancsnokok voltak. Azt is megtudhatjuk a cikkből, hogy ezt a másfél éves feladatot úgy hajtották végre, hogy egyetlen rendkívüli esemény sem történt. Óriási teljesítmény! Közel negyven évig szolgáltam harckocsizó katonaként, s számtalan vasúti szállítással, rakodással egybekötött gyakorlaton vettem részt normális és abnormális körülmények között. Volt „alkalmam" tehát tapasztalatokat szerezni arról, hogy mivel jár egy vasúti szállítás. És, hogy mivel járt ez másfél éven keresztül rendkívüli esemény nélkül? Erről csak a dicséret és az elismerés hangján illik beszélni, gondolatban kezet szorítok mindkét vezénylő parancsnokkal és az általuk irányított szervek valamennyi tagjával.

Ugyancsak elismerés illeti az átrakó körzetben dolgozó valamennyi vasutast – legyen az üzemi igazgató, vagy fékező – precíz, felelősségteljes munkáját, hisz, hogy olyan színvonalon sikerült ezt az óriási feladatot végrehajtani ahogy történt, az nekik is köszönhető. Elismerés érte!

Történetünkkel eljutottunk odáig, hogy azt a címet olvashatjuk újságjainkban, hogy: „Elment az utolsó katonavonat".[66]

Befejeződött a szovjet Déli Hadseregcsoport egységeinek kivonása Magyarország területéről, az utolsó katonavonat vasárnap hagyta el ha-

[66] Napló, 1991. június 17.

zánkat a záhony–csopi határállomáson. A szovjet alakulatok a tervezettnél két héttel hamarabb távoztak, a kivonás határideje ugyanis a kormányközi megállapodás szerint június 30-a volt.

A Déli Hadseregcsoport az elmúlt év márciusában kezdte meg a kivonulást Magyarországról. A záhonyi átrakó pályaudvar mándoki és tornyospálcai állomásán létesített katonai rakodóbázist, ahol keskeny nyomtávú magyar szerelvényekből a széles nyomtávú szovjet vagonokba pakolták át a harcászati eszközöket, szállító járműveket, valamint a lebontott laktanyák épületelemeit.

A pontos menetrendet végig megtartva, naponta egy-egy szerelvényt raktak be és indították útnak a szovjet katonák a szomszédos ország közeli-távoli vidékeire. A harcászati eszközökkel egyébként együtt vonták ki a személyi állományt is. Az első katonavonat, amely a Veszprémben állomásozott harckocsiezred gépesített lövészzászlóalját vitte a Szovjetunióba, 1990. március 13-án gördült át a záhony–csopi határállomáson...

A hatalmas mennyiség rakodása és a százezer katona szállítása a MÁV-nak egymilliárd forint körüli árbevételt jelentett. A vasárnap elindult utolsó katonavonat a felszámolt rakodóbázisok felszereléseit, emelőgépeit és gépjárműveit vitte magával. A zárószerelvényre rakták fel a pakolást végző szovjet katonáknak Mándok mellett kialakított és most megszüntetett sátortábor berendezési tárgyait, eszközeit is.

Az utolsó szovjet katona egyébként Viktor Silov altábornagy személyében – a tervek szerint – június 19-én hagyja el Magyarország területét. A szovjet Déli Hadseregcsoport parancsnoka, aki még néhány adminisztrációs teendő elvégzésére marad hazánkban – hadának végső felszámolására előbb Munkácsra, majd Krasznodárba megy. Feladatának teljesítése után, június 28-án személyesen tesz jelentést a szovjet védelmi miniszternek.

A szovjet csapatok kivonásának azonnali megkezdése, illetve határidőre történő befejezése abszolút prioritást élvezett. A csapatkivonási megállapodás végrehajtása – a korábbi részleges csapatkivonás, a közös gyakorlatokon szerzett tapasztalatok fényében – lényegesen egyszerűbb feladatnak tűnt, de a kiszállítandó csapatok és anyagok nagysága, a szoros határidők miatt e feladat gyakorlati végrehajtása (nehézségét és bonyolultságát tekintve) semmiben sem maradt el más megoldandó feladatoktól.

A csapatkivonással kapcsolatos katonai-operatív kérdések – beleértve az objektumok átadás-átvételét és a vegyvédelmi, tűzszerészeti mentesítési feladatokat is – apparátusi szinten történő intézése a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség megfelelő szerveinek feladata volt.

A Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok 94 helyőrségben állomásoztak, ezekben összesen 328 ingatlant vettek igénybe. Az egyezmény aláírása előtt, az 1989–1990. évi részleges csapatcsökkentés keretében a Szovjetunió mintegy 10 000 fővel csökkentette a Déli Hadseregcsoport létszámát. Ennek során 4 helyőrséget teljesen, 6 helyőrséget részlegesen kiürítettek.

Az 1990. március 10-i egyezmény alapján további 90 szovjet helyőrségből – ezen belül 65 laktanyából – kellett a csapatkivonást végrehajtani. 1990. március 12-től – a csapatkivonás 1991. június 19-i befejezéséig – 1547 vasúti egységszerelvény – 34 541 vasúti kocsi – hagyta el az országot. Ebből a csapatvonatok száma 637, az anyagvonatoké 560, a konténervonatoké 217, a személyvonatoké 133 volt. A szovjet csapatok 48 menetoszlopa közúton hagyta el az országot.

Elhagyta az országot 100 380 szovjet állampolgár – ezen belül 44 668 katona – többek között távozott 194 repülőgép, 138 helikopter, 860 harckocsi, 1143 páncélozott szállító harcjármű, 196 rakéta-indító állvány 622 tüzérségi és 350 légvédelmi eszköz, 19 648 kerekes- és 1143 lánctalpas jármű, kiszállítottak 9747 darab technikai eszközt és 309 364 tonna anyagot.

A tervezés és a csapatkivonás ideje alatt a Magyar Honvédség és a Déli Hadseregcsoport parancsnoksága között szoros együttműködés alakult ki, amely lehetővé tette a felmerülő problémák tisztázását és operatív megoldását. Ennek a jól szervezett együttműködésnek köszönhető, hogy a szovjet csapatok kivonása 1991. június 19-én – határidő előtt – rendben befejeződött.

Párhuzamosan az utolsó katonavonatok kivonulásával a búcsúzkodás (Kellemes? Kellemetlen? Kinek hogy?) napjai, órái is elkövetkeztek. 1991. június 13-án Silov altábornagy – Ivan Aboimov budapesti szovjet nagykövet kíséretében – búcsúlátogatást tett Antall József miniszterelnöknél, Göncz Árpád köztársasági elnöknél és Für Lajos honvédelmi miniszternél. A nap eseményeiről a *Népszabadság* az alábbiakban tudósít[67].

Csütörtök reggel Silov altábornagy először Antall Józsefnél töltött a tervezettnél mintegy félórával hosszabb időt. Antall elmondta: A szovjet csapatok magyarországi kivonulása egyben a szovjet hadsereg erkölcsi megújhodását is jelenti. Az esemény amellyel hazánk függetlenné válik, a Szovjetunió számára óriási presztizsnyereséget hoz a világpolitikában.

[67] Népszabadság, 1991. június 14.

Silov altábornagy érdemeit méltatva hangoztatta: büszke lehet arra, hogy hazája szolgálatában ilyen hatalmas feladatot hajt végre, amely nem kis haditett. A miniszterelnök meggyőződése, hogy Magyarország és a Szovjetunió a jövőben is jószomszédi és baráti kapcsolatban él majd egymás mellett. Hazánk elhatározott szándéka, hogy megtart mindent azon összekötő szálakból, amelyek emberileg, gazdaságilag kulturális téren, illetve a nemzetközi jog szabályai szerint megtarthatók, s amelyek mindkét ország számára hasznosak...

Felhívta a figyelmet arra, hogy a kivonulást nyilvánvalóan más érzésekkel éli át a magyar nép, illetve a szovjet hadsereg. – Számunkra ez a nap nagy nemzetközi öröm –, de megértjük azokat a súlyos gondokat, amelyeket ez a lépés magával hoz a katonák hazájukba való visszatérésével.

Silov altábornagy válaszában megerősítette, hogy június 19-ére befejeződik a szovjet csapatkivonás, s ezzel a szovjet fél teljes mértékben eleget tesz a kormányközi egyezményben foglaltaknak. Sajnálatosnak nevezte ugyanakkor, hogy a pénzügyi elszámolás kérdésében még nem sikerült megegyezni. Utalva a nagyon nehéz otthoni állapotokra, velünk szemben, mint valami nagy érvet vágta ki:[68] *bezzeg a németek nekik több milliárd márkát fizetnek, hogy segítsenek a hazatérő szovjet csapatokon. Mi pedig semmit sem akarunk adni. Antall válasza: „Ha Magyarország kétharmada – háromnegyede elkerülte volna a szocializmust és a szovjet megszállást, ahogyan ez történt a kettéosztott Németországgal, akkor most mi is tudnánk milliárdokat fizetni. De fájdalom, a szocializmus és a megszállás nálunk nem csak a Tiszántúlra, de az egész országra kiterjedt."*

A miniszterelnök végezetül személyes nagyrabecsülése jeléül Silov altábornagynak herendi vázát ajándékozott, s átadta egyik 10 éve orosz nyelven megjelent tudománytörténeti tárgyú munkáját.

Ezután a parlament Nándorfehérvári termében Göncz Árpád vett búcsút a szovjet parancsnoktól, aki válaszbeszédében nem titkolta: számára igen sajnálatos, hogy az elszámolási vita nem zárult le. – A Szovjetunió nem olyan gazdag, hogy ilyen értékeket hagyjon maga mögött. – Az elnök ezután egy kávéra invitálta vendégét, és félórás megbeszélésen érdeklődött az elszámolási vitáról, illetve a hazatérő katonák gondjairól. Mindkét találkozón részt vettek a parlamenti pártok képviselői.

Újságírók gyűrűjében folyt le Silov búcsúbeszélgetése Für Lajossal. A HM dolgozószobájában ott volt Raffay Ernő államtitkár is. Für hangsúlyozta: Magyarország sínylené meg, ha a két ország katonai kapcsolatai romlanának. Hazánk elemi érdeke, hogy jó kapcsolatot ápoljon a Szovjetunióval. Amíg – a Szovjetunió részvételével is – létre nem jön az összeurópai biztonsági rendszer, addig kétoldali szerződések adhatnak biztosítékokat. A miniszter végül virágcsokor mellett dísztőrt adományozott vendégének. – Ok nélkül elő nem vesszük, dicstelenül hüvelyébe vissza nem dugjuk – idézte a szovjet tábornok az ősi katonamondást a tőr átvételekor, de meghatottsága mellett is szóvá tette: – Tisztességesen, becsületes elszámolással kell elválni.

Elérkezett a „nagy nap" 1991. június 19-e, Silov tábornok – mint utolsó szovjet katona – búcsúja. A tábor utolsó sátrait is lebontották már, s a csapatkivonást Záhony térségében irányító szovjet katonák bemálháztak az utolsó szerelvénybe, majd rövid búcsúzás után ők is felszálltak, s a szerelvény elindult. Két szovjet katona azért még ottmaradt. Botov ezredes, aki a csapatkivonás helyi szovjet parancsnoka volt és Szerjózsa, a mindig mosolygós ukrán sofőr a parancsnoki UAZ-zal.

Úgy terveztük – írja könyvében Takács István[69] –, *hogy a csaknem kétéves jó együttműködés után mint kollégák, mint helyi parancsnokok – én a csapatkivonás magyar tagozatának helyi parancsnoka voltam – mi is megszervezzük az ünnepélyes búcsút a közúti határátkelőhelyen, csak kicsiben. A nagyot a hivatalosat a tábornokoknak szánták, hiszen szovjet részről Silov altábornagy, míg magyar részről Annus altábornagy voltak a csapatkivonás első számú vezetői.*

Sietve elbúcsúztunk a mándoki vasutasoktól és a helyi vezetőktől, igyekeznünk kellett Záhonyba, hogy egyrészt előkészítsem a tábornokok fogadását, másrészt pedig a mi ki búcsúnkat az ő érkezésük előtt le kellett bonyolítani, mert „utolsó szovjet katonaként" Silov tábornok kívánt távozni.

A hivatalos búcsút eredetileg úgy tervezték, hogy a két tábornok beszédet mond, majd közös sajtótájékoztatót tartanak. Azután egymás mellett haladva ellépnek a búcsúztató tömeg között a közúti híd közepén lévő országhatárig, s ott katonai tiszteletadással mondanak végső búcsút.

Ahogy az UAZ zötyögött velünk Záhony felé, láttam, hogy Botov arcán a már ismert búcsúszomorúságon kívül – a mindennapos közös munka során volt időnk egymást jól kiismerni – még valami furcsa feszültség is tükröződik, ami szinte megbénítja a nyelvét.

[68] Für Lajos: A Varsói Szerződés végnapjai – magyar szemmel. 342. oldal. Kairosz Kiadó, 2003.

[69] Takács István: Egy történelmi pillanat margójára. 57–63. oldal. Kiadó: HM Zrínyi Kommunikációs Kht., Budapest, 2001.

Most sehogy sem akart megszólalni. Máskor két percet sem tudtunk eltölteni együtt szótlanul, így hát kérleltem mondja el, hogy mi bántja. Nagy nehezen ráállt. Elmondta, hogy aznap reggel Silov felhívta őt, s közölte vele, amiért a magyarok sok borsot törtek az orra alá a gazdasági lebontó tárgyalások eddigi szakaszában, nem lesz sajtótájékoztató, nem lesz gyalogmenet, csak rövid, de kemény búcsúzás. Ezenkívül neki is megtiltja mindazt, amit tervezett.

Láthatóan fájt Botovnak, hogy a tisztelőktől, a barátoktól így kell búcsúznia, de hát ő is csak katona, s a parancs az számára is parancs. Valamit gyorsan ki kellett találnom. Már jó előre megbeszéltük, hogy amint beérünk Záhonyba, Botov azt a gyakorlóruházatot, amiben végigvezényelte a csapatkivonást, kérésemre a budapesti Hadtörténeti Múzeumnak ajándékozza a nagy történelmi munka emlékeként.

Amíg ő öltözködött, s menetkész állapotba hozta magát, én kitaláltam a megoldást. Kiosontam Szerjózsához, az UAZ-ban várakozó kiskatonához, s megkértem, hogy a mikor a koccintás és a búcsúzkodás véget ért, intésemre indítson és Botovot hátrahagyva hajtson át a hídon a már ukrán oldalon lévő sorompóig. Szerjózsa hálásnak és jó szomszédnak bizonyult, azonnal ráállt.

Elindultunk a határra, ahol már várták őt a két év alatt szerzett barátok, tisztelők és minden rendű és rangú vezetők. Kitüntetések, szuvenírek, meghívások, baráti könnyek és ölelések váltogatták egymást. Ő meghatódott, nem tudta már olyan választékosan kifejezni magát mint máskor, beszéde már leginkább csak el-elcsukló köszönet volt.

Botov elnézést kért a megcsonkított búcsúzásért, de akkor még nem ismerhette a következő pillanatot. Intettem Szerjózsának, amire ő elindult és Botov mosolyogva törődött bele a sorsába. Már örült is neki, hogy így alakult. Katonás oszlopba rendeződtünk, egész kis díszalegységgé, s a tisztelők sorfala közt halk vezényszóra elindult a menet. Egy-két filmes-fotós kísért csak bennünket, a többség a „nagyokat" várta, s helyezkedett. A határt jelentő Középvonalhoz érve Állj!-t vezényeltem, s egyenként búcsúztunk. Katonák, vasutasok, vezetők, barátok.

Botov összeszorított fogakkal hátraarcot csinált, s elindult az UAZ felé. Még visszaintegetett párszor, s mi megvártuk, amíg elnyeli alakját a „nagy szovjet föld", s visszaindultunk.

Hát elment – utolsó előttiként és gyalog a hídon – Botov Vlagyimir Anavievics, Nalcsik szülötte, akinek szülőföldjét azóta csaknem porig rombolta a csecsen háború.

Amint visszaérkeztünk a határátkelő épületébe, éppen akkor érkezett meg a hivatalos búcsúzásra Annus altábornagy, akit Keleti György ezredes, HM-szóvivő fogadott. Rövid jelentést tettem a fogadás előkészítéséről és az én orosz kollégám elbúcsúztatásáról, s közöltem a tábornok úrral, hogy sajnos ismereteim szerint nem lesz sem sajtótájékoztató sem gyalogmenet. Erre ő azt válaszolta, hogy ezt nem teheti, és bízik benne, hogy nem is teszi meg Silov, hiszen ebben megegyeztek, s néhány nap múlva Silov már a szovjet kormány megbízottjaként tér vissza a gazdasági lebontó tárgyalások folytatására. Bízzunk ebben – mondta –, s bement a sajtóterembe, hogy Silov tábornok érkezéséig válaszoljon a seregnyi tudósító kérdéseire.

Hogy az ünnepélyesség köntösén folt ne essék, Silov tábornok útját már Nyíregyházától percre pontosan ismertük, hogy a megtervezett módon olajozottan, katonás rendben teljék el a nagy történelmi pillanat. Silov tábornok érkezésekor már mindenki a „fedélzeten" volt, vagyis a határátkelő fedett ellenőrző csarnoka kellemes hűvösében hierarchia szerinti felállásban vártuk őt.

A nagy, fekete tábornoki autó megérkezett, a függöny felgördült. Érdekes módon a gépkocsi úgy állt meg, hogy bármely pillanatban indulásra kész legyen, nem volt az ilyen esetekben megszokott oldalt parkolás. A gyanúm kezdett beigazolódni. A tömeg körülvette a fogadó csapatot és a tábornokokat, szerencséjükre ők mindenkinél magasabbak voltak egy fejjel, így elegendő levegőhöz jutottak. A tábornokok üdvözölték egymást, a tömeg feszülten figyelt, a kamerák berregtek, a vakuk villogtak, a csend méltóságteljes volt.

Annus tábornok a vendéglátó és búcsúztató szerepében a magyar nép óhaját kifejezve búcsúztatta az utolsó szovjet katonát, s reményét fejezte ki, hogy mind a néhány perc múlva sorra kerülő sajtótájékoztatón, mind pedig a néhány nap múlva folytatandó tárgyalásokon olyan egyetértésről és konszenzusról adnak majd számot, amely mindkét fél megelégedésére szolgál, s amelyet a nagy eseményre figyelő világ elvár mindkét féltől.

Silov úr sietve közölte, hogy ő a maga részéről a sajtótájékoztatótól eltekint, Annus úr a ceremóniáról azt mond a világsajtónak, amit akar, de azért néhány percben ő is el szeretne köszönni a magyar néptől, a katonakollégáktól. Megköszönte a magyar nép türelmét, a magyar katonák önzetlen segítségét, de további szavai ólomsúlyként nehezedtek a jelenlévőkre. Egy megbántott ember, egy megbántott hadsereg meggyötört vonásai

tükröződtek az arcán, hiszen az elmúlt évtizedek viszonylagos jóléte sem múlhatott el nyomtalanul.

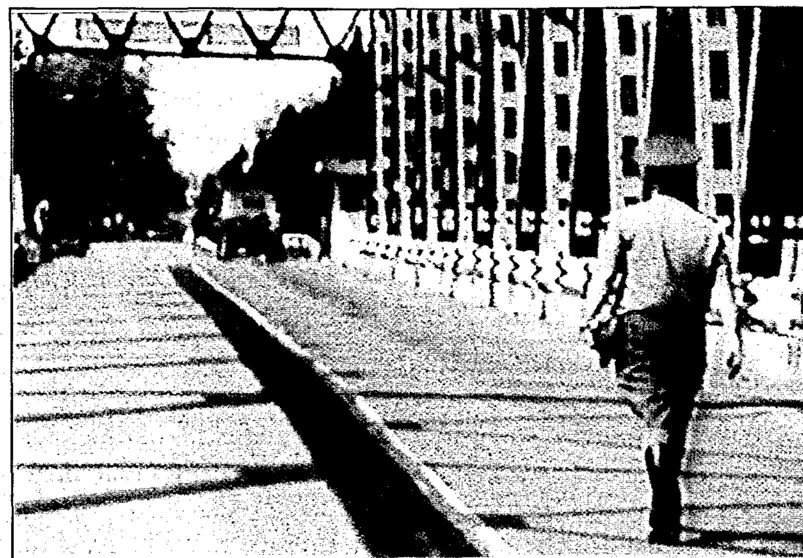
Ráncokba szedte fájdalmait, a megszálltak felszabadult vidámsága sem volt képes meghatni őt. Nem kellett tolmács, hiszen sokan értették szavait, de fegyelmezett arccal hallgattuk a vádló szavakat, miszerint gyorsan kiebrudaltuk őket, s most még környezeti károkkal és más hasonlókkal tarkítjuk a tárgyalásokat. Láthatóan ők ilyenekre soha nem figyeltek, s szegényes marakodásnak tekintették a gazdasági elszámolást. Néhány jókívánságot mondott még, talán csak úgy udvariasságból, majd hirtelen vége lett a beszédnek.

Néhány kézfogás, kötelező, búcsúcsókot is mímelő ölelés a magyar tábornokkal, s elindult a pár méterre várakozó gépkocsi felé. Az ajtót kinyitva még visszatekintett, s arcán tükröződött mindaz, amit Ádám érezhetett akkor, amikor az Úr kiűzte őt a Paradicsomból. Gyorsan beült, s menekülésszerű gyorsasággal elhajtott, még a rendszámot sem sikerült megörökíteni. A döbbent csendben csak a kamerások és fotósok szitkozódása hallatszott, hiszen mire felemelték gépeiket, Silov már a híd közepén járt „lőtávolságon" kívül.

Elment hát az utolsó szovjet katona, elvitte a barátságot, elvitte az ünnepet és a jó ég tudja még, hogy mit vitt magával.

Annus tábornok törte meg a csöndet – Uraim, önök a tanúim. Ha óhajtják, hát így tartsuk meg a sajtóértekezletet!

Mindnyájan akarták, de még hosszú percekig hallatszott a csalódás moraja. A sajtóértekezleten Annus tábornok és Keleti ezredes felváltva válaszolt a világsajtó kérdéseire, elmondták reményeiket a folytatandó tárgyalásokra, a magyar nép és a magyar honvédség jövőjére.

Az „utolsó előtti" szovjet katona búcsúja.
Vlagyimir A. Botov ezredes

Annus Antal altábornagy, Viktor Silov altábornagy

A végső pénzügyi elszámolás

A szovjet vasúti szerelvények átgördültek a határállomáson, a katonák integettek, búcsúzkodtak, s tűnődtek azon, hogy tulajdonképpen mi is történt. Volt köztük olyan, aki csak keveset – talán még egy évet sem – szolgált magyar földön, de volt a hivatásos állományban olyan aki – szerencsésebb esetben családjával együtt – több esztendőt töltött nálunk. És most utaznak. Utaznak de hova? Volt „szerencsém" találkozni olyanokkal (hivatásosakat is beleértve), akiknek fogalma sem volt arról, hogy hol fognak kikötni. Információim szerint a hazánkból kivonulókat a Kárpátalján helyezték el. A „jól értesült" honfitársaim meg is indokolták ezt azzal, ha vissza kell nekik jönni, akkor ezt gyorsan tudják végrehajtani. Szerencsére tévedtek.

Ők tehát elmentek, mi maradtunk, s őriztük tovább a hagyatékot. Úgy gondoltuk, hogy végre vége. Örömünkbe üröm is akadt, hisz még egy óriási megoldatlan probléma hátra volt: a végső pénzügyi elszámolás. Ki fizessen kinek, mennyit és miért? Bár nekünk, a területi szerveknek ebben a témában igazán nem volt dolgunk. Legfeljebb egy-egy objektumon utólagos felmérésben kellett segédkeznünk. Az információkból sem jutott el hozzánk sokkal több mint amennyi minden állampolgárhoz. Sportnyelven szólva „szorítottunk" Annus Antal, Karácsony Imre uraknak, s az általuk vezetett csoportoknak a határozottságuk, szívósságuk és türelmük megőrzéséért, a vitás kérdések számunkra kedvező módon történő döntéséért. (Karácsony Imre mk. vezérőrnagy Annus helyettese volt.)

A két fél vitája nem az utolsó hónapokban kezdődött, hanem tulajdonképpen már az 1989-es csapatcsökkentés során. A 10 000 fős csapatcsökkentés keretében 9 laktanya-komplexumot adtak át a magyar honvédségnek (köztük volt a gödöllői Grassalkovich-kastély egy részét). Azt állították, hogy ezeken a saját maguk által épített létesítmények értéke 650 millió forint. Az összeg azonnali megfizetését kérték. A magyar fél azonban ebből 500 milliót ismert el, viszont ezzel szemben 700 millió Ft-ra tettük az általunk átadott épületeken elmulasztott „állagmegóvási kötelezettségekből", másfelől az általuk okozott „környezetvédelmi károkból" fakadó követeléseinket. Egyszóval nem mi tartozunk nekik 650 millióval, hanem ők tartoznak nekünk (700–500) 200 millióval.

Ez a vita megadta a kezdőhangot. Sem a március 10-én aláírt csapatkivonási Egyezmény, sem azok a megállapodások, szerződések, amiket korábban a szovjet csapatok itt tartózkodása ügyében kötöttek, nemigen nyújtottak támpontokat, miként is kell – vagy lehet – az objektumok átadása, vagy éppen, mint most, a csapatok kivonása esetén az elszámolást megejteni. A márciusi egyezmény csak azt írta elő, hogy fel kell állítani – itt is; ott is – a kormánymeghatalmazotti bizottságokat az objektumok „felértékelésére, átadására, értékesítésére". Általánosságban intézkedtek arról is, hogy a „vagyonjogi, pénzügyi és egyéb kérdéseket a csapatok ... végleges kivonásáig" kell megoldani, mégpedig a korábban kötött kétoldalú egyezmények, megállapodások rendelkezései alapján. Amit a régebbi szerződések szerint nem lehet rendezni, azt „külön megállapodásokban kell szabályozni" ugyancsak a csapatok teljes kivonásáig. A vitás ügyeket pedig az 1957-es megállapodás alapján létrehozott Magyar-Szovjet Vegyes Bizottságban lehet a beterjesztéstől számított 30 napon belül rendezni. Ha megoldás ott sem születne, diplomáciai útra kell a kérdéses ügyet terelni.

Kezdetben 1991 elején még reális esély mutatkozott a véleménykülönbségek rendezésére. Erről tanúskodnak a február első napjaiban befejeződött magyar-szovjet szakértői tárgyalások.[70]

Budapesten magyar-szovjet szakértői megbeszélések fejeződtek be, amelyeken a szovjet csapatkivonással összefüggő gazdasági, pénzügyi kérdésekről esett szó. A magyar tárgyalóküldöttséget Karácsony Imre vezérőrnagy, kormánymeghatalmazott-helyettes, a szovjet delegációt Jurij Grisin admirális, a Szovjetunió külgazdasági kapcsolatok miniszterének első helyettese vezette. A tárgyalások alapján a résztvevők olyan kormányközi megállapodás-tervezetet állítottak össze, amelyben – az egyeztetett szövegen túl – az eltérő álláspontokat is rögzítették. Megállapodtak abban, hogy a tárgyalások eredményeiről tájékoztatják saját országaik illetékes szerveit és rövid időn belül folytatják az egyeztetést a még eltérő nézetek közelítése érdekében. A magyar és szovjet szakértői delegációk úgy értékelték, hogy kölcsönös kompromisszumokkal reális esély mutatkozik a véleménykülönbségek kiegyenlítésére.

A fenti értékelés kissé sántított, hisz – mint ahogy az élet igazolta – a tárgyalófelek közti véleménykülönbségek egyre mélyültek, ahelyett, hogy közeledtek volna.

[70] Napló, 1991. február 4.

Az anyagi-pénzügyi elszámolás egyik sarkalatos ütközőpontja a jogi kérdések rendezetlenségéből, vagy a laza jogszabályok ellentétes értelmezéséből származott. Hamar kiderült, az egyezmények és a belső szerződések, szabályozások a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásának egyetlen vetületét, viszonylatát sem rendezték mindenre kiterjedő, elfogadható módon. Sok esetben sehogy sem. Sem az anyagi-pénzügyi elszámolásokat, sem a birtoklási, bérlési, használati, vagy éppen az építkezési objektum-létesítési feltételeket nem szabályozták, nem rögzítették írásban a velük kapcsolatos kötelezettségeket. Tömegével létesítettek az oroszok olyan építményeket, amelyekre semmiféle engedéllyel nem rendelkeztek. Ebből eredően számtalanszor gyökeresen eltérő szabványokat követtek, mint amiket a hazai jogszabályok előírtak, megköveteltek.

Már a csapatkivonások kezdetén felmerült a környezetben okozott szennyeződések, rombolások kárigénye. De ahogy az oroszoktól visszakapott objektumok átadása-átvétele mind nagyobb számban megtörtént, a pusztítás mélysége szinte hatványozott mértékben emelkedett. A környezeti károk értéke a magyar követelés egyik legnagyobb tételét alkotta. A csapatkivonások befejezése előtti hetekben, ha a szakemberek szigorúbban mérlegeltek és a közvetett hatásokat sem rekesztették ki a becslésekből, a megdöbbentő mértékű környezetszennyezés, tájrombolás kárértékét már 60 milliárd Ft-ra taksálták.

Az 1991. március 21-i kormányszóvivői tájékoztatón[71] Annus Antal államtitkár visszautasította a szovjet nagykövet kijelentéseit.

A kormány csütörtöki döntése nyomán – a szovjet csapatok kivonulásával összefüggésben – megkezdődik az évtizedeken át szovjet használatban volt ingatlanok, objektumok hasznosítása. A döntés egyenlőre 14 települést érint. Az önkormányzatok térítésmentesen kapják meg a régebben magyar pénzből létesült építményeket, mert felújításuk így is nagy terheket ró az önkormányzatokra...

Annus Antal szólt arról is, hogy az ingatlanok hasznosítási terve az önkormányzatok teljes egyetértésével készült el. Az államtitkár a felmérés adataira hivatkozva közölte: a 13 ezer lakásnak épült ingatlanból 6348 szabálytalan úton létesült, többségük nem szabványos, műszaki állapotuk miatt lakásként a jövőben nem hasznosíthatók. Az illetékesek eddig 3700 lakást vettek át, ennek jó részét, 2400-at kénytelenek voltak „nem hasznosítható" kategóriába sorolni. Elmondta azt is, hogy az 50 milliárd Ft-os

[71] Napló, 1991. március 23.

szovjet követelésen belül mintegy 40 milliárd forintnyi ingatlan engedély nélkül épült.

Az államtitkár sajnálkozásának adott hangot, hogy a szovjet fél lényegében a mai napig nem ismert el dokumentálhatóan egyetlen magyar követelést sem. Elsietettnek nevezte Ivan Aboimov helyzetértékelését a magyar és a szovjet fél csapatkivonással kapcsolatos tárgyalásairól. A Szovjetunió budapesti nagykövetének szegedi látogatása során tett, fenyegetően hangzó kijelentéseit lényegében azzal utasította el, hogy a tárgyalásokra még három hónap áll rendelkezésre, s ez rengeteg idő. Kijelentette azt is, hogy a „nagyobb, az erősebb jogán való kinyilatkoztatásokról le kellene szokni".

Két hét múlva, április 8-án, két olyan fontos okmányt írtak alá, amely megkönnyíti a felek munkáját az elszámolási mérleg elkészítésében[72]:

Április 8-án aláírják azt a két okmányt, amelynek segítségével elkészíthető lesz a mindkét fél érdekeit korrekt módon figyelembe vevő elszámolási mérleg – erről állapodtak meg pénteken a szovjet csapatkivonással foglalkozó magyar és szovjet kormánymeghatalmazottak találkozóján.

Az egyik megállapodás az építmények átvételénél követendő eljárás módjáról rendelkezik, arról, hogyan lehet mindkét fél részére elfogadható módon megállapítani az állagmegóvás elmulasztásából eredő magyar károk értékét. A másik szerződés a környezeti károk felmérésének módszertani kérdéseit tartalmazza. Abban is megállapodás született, hogy a magyar állam által nem hasznosítható építmények értékesítésére magyar-szovjet vegyes bizottságot hoznak létre.

A szakemberek már a munkálatok kezdetén megállapították, hogy a környezetszennyezés többsége a talajfelszín alatt történt (üzemanyag tárolók és kiadók környékén, földbe ásott veszélyes hulladékok, eltörött, vagy megszüntetett csatornavezetékek stb.), ezért „az egyszerű szemrevételezést ki kell egészíteni alapos műszeres vizsgálatokkal".

A környezetszennyezés és elhárítás becsült költségeit azonban tetemesen megnövelik a természeti környezetben okozott egyéb károk, mint például a különféle tájrombolások a nehezen jóvátehető, vagy jóvátehetetlen pusztítások. Több esetben a természetvédelmi területen is súlyos károk keletkeztek az úgynevezett élőhelyek lerombolásával. Végül ide sorolódtak a „tűzszerészeti, higiéniás és a vegyi sugármentesítési állapotok feltá-

[72] Napló, 1991. április 6.

rását" elvégző munkálatok, illetve az ilyen károk elhárításának ugyancsak tetemes költségei is.

Kezdettől fogva sok vitát okozott a felek közt, hogy a kölcsönös követelések után fennmaradó, ide- vagy odajuttatandó pénzösszeget objektumonként külön-külön, az átadás-átvétel után azonnal kell-e a feleknek teljesíteni. Ezt kérte, követelte volna az orosz fél. Ezzel szemben mi az „egyszeri végelszámoláshoz" ragaszkodtunk. Azzal érveltünk, hogy a csapatkivonási egyezmény két cikkelye is azt rögzíti, hogy az anyagi-pénzügyi elszámolás „a végleges csapatkivonásig" rendezendő. Egyrészt az értékek és károk felmérése nem megy máról holnapra. Másrészt az egyes objektumok esetében kire-kire nézve hol pozitív, hol negatív mérlegek születnek. Ezért csak a végelszámolásban derülhet ki, hogy ki tartozik kinek és mennyivel.

A pénzügyi elszámolás ügyében aztán ki ki ragaszkodott a maga felfogásához. Egészen a csapatkivonások befejezéséig. Dűlőre igazán, mindjárt a kezdeteknél, egyetlen nagyobb anyagi kérdésben jutottak: „A szovjet fél által helyi (helybeni) értékesítésre felajánlott anyagok, eszközök" ügyében. Arról a 260 vonatszerelvényt kitevő, megtöltő anyagról van szó, amit nem vittek magukkal, amit nekünk adtak el, vagy adtak át további értékesítésre. Ilyenek: Üzem- és kenőanyagok 212 000 tonna; Hatalmas acéltartályok 4800 egység; Haditechnikai eszközök (főként alkatrészek, lőszerek, egyéb katonai felszerelések, híradó berendezések, vasbetonelemek, katonai-irodai bútorok).

Akadt jellegzetesnek mondható ötlet is a szovjetek részéről. Azt javasolták, hogy a kiürített objektumok egy részét úgynevezett vegyes vállalati formában kellene hasznosítani. (Vagyis a kiszemelt objektumokat szovjet-magyar polgári vegyes vállalatokká lehetne átalakítani). Tíz objektumot szemeltek ki, köztük térségünkből az alábbiakat:

- Győr, 1. sz. laktanya hét épülete. (Vadász laktanya)
- Balatonfüred, üdülő
- Pétfürdő, üzemanyag-tároló
- Esztergom, egészségügyi zászlóalj körlete (Rózsa Ferenc laktanya).

A kezdetben megadott igénylista később változott, gyarapodott, bővült. A magyar kormánymeghatalmazotti kör, a tárcaközi bizottságok, de más szakértők is, az indulás elején még úgy vélték, a vegyes vállalati forma megfontolásra érdemes ötletnek látszik. Csakhamar kiderült azonban, a

vegyes vállalati formát úgy képzelték el, hogy az orosz fél a beviendő tőke alatt pusztán csak az objektumok értékére gondolt, s a működtető-beruházó tőkét a másik fél – magyar vagy más országból származó – vállalkozó hozná, adná. Így aztán a javaslat a csapatkivonások vége felé elutasításra került. Az elutasítás döntő oka a katonai szakértők feltételes gyanakvása is volt: a vegyes vállalatnak szánt objektumok ugyanis jellegük és elhelyezésük alapján – szerintük – mintha egy jól átgondolt és gondosan álcázott katonai-stratégiai „koncepció" alapján lettek volna kiválasztva. Mégpedig úgy, hogy egy esetleges, kiszámíthatatlan és váratlan fordulat esetén, a polgárinak álcázott vegyes vállalatok, egyetlen mozdulattal, fontos katonai bázisokká lettek volna képesek átvedleni.

Az orosz és a magyar követelések durván 50 és 100 milliárd forint között mozogtak. Ha az egyik oldal emelte a maga összegszerű követelését, a másik fél is talált okot és módot erre. Felesleges lenne a számháború egyes szakaszait és különféle változatait követni, ismertetni. Annyit tudunk, hogy közösen elfogadott úgynevezett értékbecslő metodikák (1991. április 8.) alkalmazása után sem közeledtek egymáshoz az álláspontok. Nem módosultak a különféle követelések. Így nem csoda, hogy a kormánymeghatalmazottak tanácskozásai, pár nappal a csapatkivonások befejezése után, június 25-én félbeszakadtak. Silov altábornagy, aki civilbe öltözötten jött vissza tárgyalni, mint szovjet kormánymeghatalmazott „elzárkózott – írta Annus a június végén készített ikszedik kormány-előterjesztésében – a kölcsönösen elfogadott metodikák alapján meghatározott magyar követelések jegyzőkönyvi rögzítése elől". Mást tenni nem lehetett, diplomáciai útra kellett terelni az egész kérdésköteget.

A számháború egyik higgadtabb változata a július végén készített kormány-előterjesztés szerint:

Szovjet követelés

A saját pénzeszközeikből épített létesítmények általunk nem vitatott értéke:	53,4 Mrd Ft
Ebből a nem hasznosítható építmények levonandó értéke:	29,4 Mrd Ft
Követelés:	24,0 Mrd Ft

Magyar követelés

A bérelt épületek elmaradt állagmegóvási értéke:	14,3 Mrd Ft
Természeti és környezetvédelmi, plusz műemléki károk értéke együttesen:	12,7 Mrd Ft
Követelés összesen:	27,0 Mrd Ft

A még így is mutatkozó hárommilliárdos többlet – követelésünkről – megegyezési készségünk kézzelfogható bizonyítékaként le lehetne mondani. Figyelembe véve, hogy célunk a kezdettől fogva a nullszaldós megoldás lenne.

A szovjet fél mentességére annyit mindenképpen tudnunk kell, hogy bizonyosan fájt nekik az itt hagyott javak térítésmentes átengedése is. A seb azonban azért maradt mindvégig nyitott, mert ugyanannyi embernek és a tengersok harceszköznek majdnem ugyanannyi objektumot, elhelyezést kellett volna biztosítani a Szovjetunióban, mint amennyi nálunk volt. Az illetékes szovjet állami és honvédelmi vezetés a kivonuló csapatok parancsnokságának feladatul adta, hogy „a hazatelepülés feltételeit az általuk épített, vagy szovjet pénzeszközökből fizetett, saját tulajdonuknak tekintett objektumokért kapott folyamatos magyar térítésből (50 Mrd Ft) vagy eladásokból teremtsék elő".

Miután a „nullszaldós" megoldás esetén Silov még a magyar követeléseket tartalmazó jegyzőkönyvet sem volt hajlandó aláírni, az elszámolás ügye a kormányközi tárgyalások, egyeztetések csatornarendszerébe került át. És itt újra a 30 milliárdos magyar aktívumot követeltük, a környezeti károk maximumát kértük volna.

Közben az 1991. év augusztusi moszkvai puccs nyomán a szovjet felső vezetésben számottevő átrendeződés zajlott le. (Gorbacsov – Jelcin váltás) Kormányunk a kinti váltásban jogos önérzettel mondhatta, jelentős „érdemeket" szerzett: az első, de legalábbis az elsők között volt, aki a Jelcin mögé állt új erőket nemzetközi síkon elismerte, támogatta, kiállt mellettük, szinte már a moszkvai felfordulás napjaiban. Akkor, amikor a világ még dermedten figyelte: merre fordul a kocka a Szovjetunióban. Ezt a bátor magyar tettet Jelcin nagyon is méltányolta, nem felejtette el.

Így került sor 1991. december 6-án Antall József moszkvai látogatására.[73]

[73] Für Lajos: A Varsói Szerződés végnapjai – magyar szemmel. 342. oldal. Kairosz Kiadó, 2003.

Antall József Oroszország új elnökével Jelcinnel ült le, hogy a függőben lévő ügyeket a többi között ezt is rendezzék, hogy ez se terhelje tovább a kétoldalú kapcsolatokat. Antall nagyvonalú javaslattal állt elő: mi lemondunk a 30 milliárdos követelésünkről, ha az oroszok is lemondanak minden túlzó igényükről. Vagyis senki nem kér semmit a másiktól. Megegyeztek. Ahogy hallottam, tekintettel az említett magyar érdemekre is: gyorsan. És hogy Antall, a magyar fél megértő jóindulatát kellőképpen bizonyítsa, 10 millió dolláros „humanitárius segítséget ajánlott fel, amivel a tőlünk kivont csapatok otthoni elhelyezését szeretnék elősegíteni (akkor ez kb. egymilliárd Ft-nak felelt meg). Hangsúlyozva, hogy ennek semmi köze nincs az elszámoláshoz. Ez nem más mint aminek nevezzük: humanitárius segély.

Azt gondolhatnánk, hogy végre megoldódott a nagy kérdés, a viták lezáródtak, a pénzügyi elszámolás befejeződött. Nem így történt. A kormánymegbízottak (Annus Antal és Viktor Silov) megbízatása ugyan – az 1990. március 10-i Egyezmény értelmében – 1991. június 30-ával megszűnt, de az orosz szakapparátus, az állam- és kormányfő döntése ellenére, egy-két ravasz csavarral megpróbálta „melegen tartani". Többször tettek különféle kísérletet az ő adósságuk lefaragása érdekében. Közel egy éven át lebegtették Moszkvából, hogy az ő elgondolásuk jogos és méltányos. Végül egy újabb Jelcin–Antall találkozó vetett véget az áldatlan vitának és tett pontot a keserves anyagi elszámolás hosszan elhúzódó kacskaringós menetére. A találkozó eseményeit Für Lajos HM könyvében az alábbiakban örökítette meg.[74]

Jelcin 1992 novemberében érkezett Budapestre. Valamilyen világkörüli útja utolsó állomásaként, népes delegáció élén. Közöttük volt Oroszország új honvédelmi minisztere, Gracsov marsall is. A kormány részéről Antall engem jelölt ki a delegáció kísérgetésére. Az elnöki különgép este érkezett Ferihegyre. Göncz mellett álltam a fogadósorban. Jelcin igen lassan lépegette lefelé a lépcsőket. Csak mosolyogni tudott, azt is kissé merev arccal. Kézfogás és szólni egy szót sem szólt. Azonnal gépkocsikba szálltak. Gracsov civilben tábornoki egyenruha nélkül. Másnap délelőtt vele külön megbeszélést folytattam a HM-ben. Ismét szóba hozta az anyagi elszámolás ügyét, noha ebben – mondta –az Elnök Úrnak kell döntenie.

Közben már a megérkezésük előtt ugyanerről szakértői megbeszélések folytak Annus (HM államtitkár) és a megfelelő orosz partnerek között.

[74] Uo., 343–344. oldal.

Annus, egy nappal a Jelcin csapat megérkezése előtt, jelentette nekem (meg a parlamenti HB és KB együttes ülésének), hogy most már sikerült szakértői szinten is újra megegyezni: a csapatkivonások ügyében senki nem követel semmit a másiktól. Ezért lepett meg, hogy Gracsov viszont most, a velem való külön megbeszélésen újra szóba hozta, amit már a szakértők egy nappal korábban eldöntöttek.

Délután találkozott egymással a két delegáció. Antall mellett ültem, velem szemben Gracsov, Jelcin oldalán. Még a tárgyalások megkezdése előtt gyorsan előadtam a kormányfőnek: Gracsov és köre, magyarán a katonák, úgy látszik még mindig nem akarnak beletörődni a nullszaldós megoldásba. Legyünk résen. Antall mint házigazda, örömmel köszöntötte az orosz nép nagy fiát. Majd arról beszélt, mennyire kedvezően hatott a két ország kapcsolatára, hogy közel egy évvel ezelőtt Moszkvában sikerült eltakarítani a valóságos és mesterséges úttorlaszokat. Nekünk létfontosságú, hogy zavartalanok legyenek az orosz-magyar politikai-katonai és gazdasági kapcsolatok.

És itt váltott: mennyire jótékony lenne a hatása, ha a múlt évben kettőjük által meghozott közös döntések körül, amit a csapatkivonások nyomán keletkezett anyagi kérdések tárgyában meghoztak, nem merülnének fel újra és újra kisebb-nagyobb viták. Mint például most legutóbb is, ahogy erről – és rám mutatott – a honvédelmi minisztertől értesült. Megállt. Hatásszünet, és kérdően nézett Jelcinre. „De hát – fordult oda Jelcin Gracsovhoz – mi már a miniszterelnök úrral tavaly megegyeztünk! Mi a gond? Gracsov, bizonytalankodva, mondott valamit a magyar kereskedelmi aktívum meg az orosz csapatok által itt hagyott értékek között megvonható esetleges kapcsolatokról.

Aztán Jelcin szinte rámordult: „De miniszter úr, mi már Antall úrral megegyeztünk, közel egy évvel ezelőtt, nem?" Aligha lehet elfelejteni a pillanatot. Gracsov, ülve, szinte vigyázzba kapta magát, s ennyit mondott: „Nekem az Elnök úr puszta kívánsága is parancs!"

A fölmorduló Jelcin, meg ez a mondat zárta le egyszer és mindenkorra az elszámolás hosszú, idegtépő kálváriáját. A kivonás hároméves (!) történetét. Akár az is mondható, valójában itt, ezzel a rövid párbeszéddel ért véget mindaz, ami Magyarország közel fél évszázados szovjet-orosz megszállása körébe vonható.

Így ért véget a szovjet csapatkivonás legnagyobb „csatája", nemcsak a benne résztvevők, de az egész magyar társadalom megkönnyebbülésére. Elcsitultak a zajok, elnémult a média. Elbúcsúzott – vagy búcsú nélkül

távozott – több mint százezer szovjet állampolgár az emlékeivel, ajándékaival, köztük Cicciolina fehér galambjával, melyet az első kivonuló szerelvény egyik kiskatonájának ajándékozott a kiskunhalasi vasútállomáson.

Ők elmentek de a „hagyaték" itt maradt, amit változatlanul őrizni, megóvni az enyészettől és nem utolsó sorban értékesíteni, hasznosítani kellett (kell). Ezek a feladatok is sok pénzt, energiát emésztettek fel.

A könyv hátralévő részében megyénként (Komárom-Esztergom; Győr-Moson-Sopron és Veszprém sorrendben) bemutatom a térségünkben diszlokált valamennyi volt szovjet objektumot, kiemelten azt, hogy hogyan, milyen mértékben valósult meg azok hasznosítása.

V. FEJEZET

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE

Köztudott, hogy Komárom-Esztergom megye a maga 2250 négyzetkilométerével az ország legkisebb megyéje. Ha viszont a könyvünk témája alapján valamiféle összehasonlítást tennénk a 19 megye közt, valószínűnek tartom, hogy sokkal előkelőbb – talán „dobogós" – helyet foglalna el azok sorában. Elég talán csak megemlíteni néhány kiemelt objektumot: Császár, Baj-Tata, Esztergom, Komárom, ahol a szovjet csapatok diszlokáltak, illetve nagyon jelentős harci eszközöket vonultattak fel és tároltak. Ezekről részben már tettem említést, de a továbbiakban is ez lesz a témánk lényege.

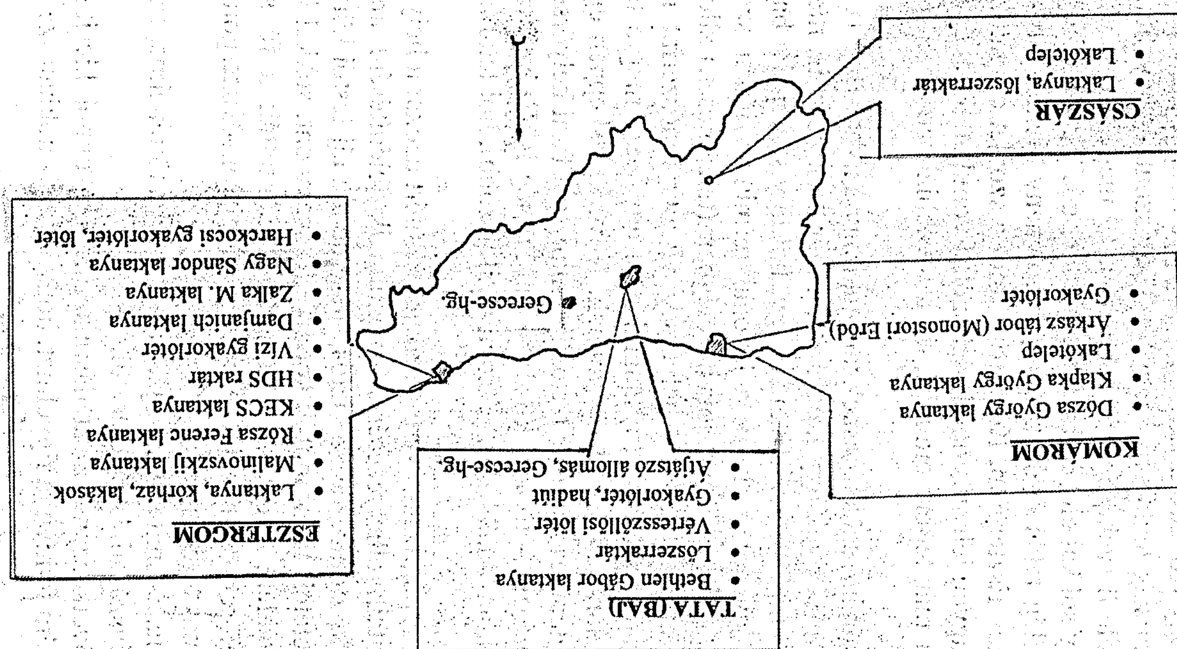
Mielőtt folytatnám, szükségesnek tartom, hogy a „Tata-Baj" (vagy fordítva) kifejezéshez tegyek egy kiegészítést, már csak azért is, mert a korabeli dokumentumokban, sajtóban hol így, hol úgy szerepel a baji laktanya. A dolog lényege az, hogy a katonai terminológiában szerepel a „helyőrség" kifejezés, ami az adott helységben (településen) állomásozó csapatok összességét jelenti. A helyőrség viszont rendszerint nagyobb terület mint az adott település, a határai nem egyeznek meg a település közigazgatási határaival, annál nagyobbak. Következésképpen egy helyőrséghez több település (falu) is tartozhat, mint ez a tatai helyőrségben is van, melyhez tartozik – többek között – Baj község is. Ezért fordult elő, hogy hol baji laktanyának (ez egyébként a kifejezőbb), hol tatai laktanyának titulálták.

Nem tudhatjuk pontosan, hogy a szovjetek miért azokat a helyeket választották csapataik elhelyezésére, objektumaik felépítésére amelyeket annak idején választottak, de az biztos, hogy nem a táj festői környezete, a lakosság összetétele és hasonlók voltak a fő szempont, sokkal inkább a katonai, hadműveleti, hadászati elképzelések játszották a fő szerepet. Ezen az optikán keresztül tekintve viszont Komárom-Esztergom megye nagyon is alkalmas területnek látszott.

Nyilván a választásnál szerepet játszott a megye történelme, ezen belül katonai múltja évszázadokon keresztül.

Ezek után következzenek az átadásra került objektumok kicsit részletesebben. Szeretném felhívni a figyelmet, hogy a táblázatokban szereplő idő

és számadatok a teljes csapatkivonás (1990. 03. 12. – 1991. 06. 30.) időszakára vonatkoznak. Az objektumok megnevezése ugyanaz, mint ami a magyar-orosz átadás-átvételi jegyzőkönyvben is szerepel.

Az objektum			Átvétel időpontja		Őrlétszám, eszközök						Megjegyzés
Megnevezése	Területe (hektár)	Építmények száma	Tervezett	Valós	LF	ÖCSV	VŐ	ÖSSZ.	Kutya	Kerékpár	
CSÁSZÁR LF: KOZSEL GYULA 1990.11.01-ig REÖK ISTVÁN 1991.03.21-ig.											
Laktanya, lőszerraktár	111,7	78	90.05.22.	90.06.18.	1	3	6	10	1	2	
Lakótelep	42,9	31	90.05.22.	90.06.18.		3	6	9	1	1	
Összesen:	154,6	109			1	6	12	19	2	3	
ESZTERGOM LF: 1.sz. ERDEI JÁNOS végig 2.sz. ROMANEK MIKLÓS 1992.03.31-ig.											
Lakt., kórház, lakóházak											Tanács vette át.
Malinovszkij laktanya	7,3	22	90.08.01.	90.08.24.	1	3	6	10	1	1	
Rózsa Ferenc laktanya	12,3	19	90.08.01.	90.08.06.		3	9	12	2	1	
KECS laktanya	5,4	22	90.08.01.	90.09.27.		3	6	9		1	
Hadsereg raktár	Rózsa lakt.-ban	2	90.08.01.	90.08.06.							A Rózsa laktanya őrsége őrizte.
Vízi gyakorlótér, Dunapart	3,4	2	90.08.01.	90.08.30.			1	1		1	
Damjanich laktanya	4,5	9	90.08.01.	90.09.04.	1	3	12	16	1	1	
Zalka M. laktanya	28,1	29	90.08.01.	90.09.04.		3	12	15	1	1	
Nagy Sándor laktanya	32,6	47	90.08.01.	90.09.04.		3	12	15	1	1	
Harckocsi gyak.tér, lőtér	1370,0	30	90.08.01.	90.08.30.		3	6	9		2	Mindkettő smkp.
Összesen:	1463,6	182			2	21	64	87	6	9	

Az objektum			Átvétel időpontja		Őrlétszám, eszközök						Megjegyzés
Megnevezése	Területe (hektár)	Építmények száma	Tervezett	Valós	LF	ÖCSV	VŐ	ÖSSZ.	Kutya	Kerékpár	
TATA (BAJ) LF: ANTALICZ MÁRTON végig											
Bethlen G. laktanya	28,2	40	90.06.20.	90.07.27.	1	3	15	19	2	3	Új épület átvétele: 90.06.05.
Lőszerraktár	41,4	10	90.06.20.	90.07.18.		3	3	6	1	1	
Vértesszőllősi lőtér	2,7	1	90.06.20.	90.07.27.			1	1			Nem állandó őrzés.
Gyakorlótér, hadiút	136,6	2	90.06.20.	90.07.27.							A laktanya őrsége őrizte.
Gerecse-hg. átjátszó álls.	0,1	1	90.06.10.	90.07.10.			1	1			Nem állandó őrzés.
Összesen:	209,0	54			1	6	20	27	3	4	
KOMÁROM LF: KISS ANTAL 1991.02.21-ig.											
Dózsa György laktanya		23	90.06.28.	90.08.27.	1	3	12	16	1	1	Valamennyi komáromi objektum őrzését 1991.02.21-1993.03.01-ig a városi önkormányzat vette át. Utána visszaadta a KVSZ-nek. Ettől a LF-ök Asbóth Zsolt, majd Blahó Géza.
Klapka György laktanya	65,8	27	90.06.28.	90.08.27.		3	6	9			
Lakótelep		14	90.06.28.	90.08.27.		3	6	9			
Árkász tábor (Monostori erőd)	66,5	25	90.07.06.	90.11.30.		3	15	18	2	2	
Gyakorlótér	121,4	8	90.06.28.	90.08.27.		3	3	6	1		
Összesen:	253,7	97			1	15	42	58	4	3	
K.-E. megye össz.:	**2080,9**	**442**			**5**	**48**	158	191	**15**	**19**	

A császári lőszerraktár a II. világháború előtt, az 1930-as években épült. Az akkori területe nem ismert, de az állandó változások, fejlesztések eredményeképp 1990-re 154 hektárra növekedett, Császár, Szák-Szend és Bokod közigazgatási területén. Bár a császári terület volt a legkisebb, de az elnevezés – a község közelsége miatt – a lőszerraktárra is vonatkozott.

Az objektum a Magyar Királyi Honvédség kezelésében volt, de a háború idején a német hadsereg is használta egyes információk szerint. A községet az objektummal együtt a szovjetek 1945. 03. 19-én foglalták el. Néhány év után azonban 1956-ig ismét a MH illetve a MN használatában volt, ezt követően azonban a szovjet alakulatok kiemelkedő objektumává nőtte ki magát, mint ahogy ezt az atomrobbanófejeket tároló részben leírtam.

1990. 05. 31-én megtörtént az objektum átadás előtti bejárása, ennek megfelelően az őrállomány toborzása, felkészítése a szolgálat ellátására. Az objektum átvétele viszont kisebb bonyodalommal valósult meg. Az történt ugyanis, hogy a részünkre meghatározott időpontban, 1990. 06. 13-án mi pontosan megjelentünk az átvételre. Aztán telt-múlt az idő, az átadó szovjetek körében nagy volt a nyüzsgés-futkosás, mire érdeklődésünkre közölték, hogy ma nem lesz átadás-átvétel, majd csak egy későbbi időpontban. Az oka állítólag az volt, hogy az alakulat egy fontos beosztású tisztje előző napon vásárolt Tatabányán egy személygépkocsit, s családjával együtt eltűnt. A parancs úgy szólt, hogy amíg elő nem kerítik őket, addig nincs átadás! Így aztán 5 nappal később, 1990. 06 18-án vettük át az objektumot, ami gyakorlatilag két részből, a laktanya és lőszerraktár, illetve a lakótelepből állt.

Létesítményfelelősök:

– 1990. 11. 01-ig Kozsel Gyula
– 1991. 03. 21-ig Reök István

Az első napokban az őrséget fele-fele arányban (9–9 fő) állítottuk fel a laktanyai részen, illetve a lakótelepen. Hamar rá kellett jönnünk azonban, hogy ez így nem jó, sokkal nagyobb és nehezebb a laktanyai rész őrzése, mint a lakótelepé. Így aztán ennek megfelelően átszerveztük az őrséget.

Ha kis zökkenőkkel is de azután beindult a gépezet, s megbízható jó csapat kovácsolódott össze. Nehéz volt a feladat. Nagy terület, rengeteg

épület. Az egész objektum külső kerítésének hossza 8 km, mindez egy erdő közepén. Szerencsére július 5-én átvehettünk két őrkutyát, amelyek nagy segítséget jelentettek. Sok volt a „látogató". Köztük csak kíváncsiskodó, de bőven voltak sötétebb szándékúak is. Őreink több tettenérést eszközöltek, s átadták az elkövetőket a rendőrségnek. A létesítményfelelős cserére azért került sor, mert a területi vezető szervből Gőz István kilépett, s helyette Kozsel Gyula került megbízásra a TAPSZ teendőkre. Az ő helyére pedig Reök István, aki addig őrzési csoportvezető volt.

Időközben – mint másutt is – elkezdődött a hasznosítási folyamat, s a császári objektumra is hamarosan felfigyelt a környéken működő L.É.T. Kft. Felkeresték a ZÁVKHI igazgatóságát, s tárgyalásokat folytattak nagyobb volumenű bérleményekről, melynek eredményeként kialakítottak az objektumon belül egy parkettagyártó üzemet, egy takarmánykeverőt és működtettek egy építőipari részleget.

Mikor már részletesebben megismerték az objektumban rejlő lehetőségeket újabb területeket béreltek, s újabb vállalkozásba fogtak. Elkezdték a laskagomba termesztést, miután a műszeres vizsgálatokkal megállapították, hogy a sugárszint nem haladja meg a normális mértéket.

1991. 03. 21-én a L.É.T. Kft. az egész objektumot a lakóteleppel együtt bérbe vette, egyidejűleg megvált a volt (ekkor már GROUP 4) őrségtől, s a saját dolgozóiból toborozta és szervezte meg az új őrséget, amely a továbbiakban az érintett három község polgármesteri hivatalaival kötött megbízási szerződés alapján látta el a feladatát.

Egy fél év elteltével, 1991. szeptemberében a kft. 30 évre szóló haszonbérleti szerződést kötött a KVSZ-el az objektum kerítésén belül elterülő erdőrész, irányelvek szerinti hasznosítására. Ez a vállalkozás azonban nem valósult meg tartósan, mert az erdőgazdaság illetékes szervei – bírósági úton – megtámadták valamilyen módon, s a szerződést hatályon kívül helyezték.

1995. 03. 29-én a L.É.T. Kft. egy újabb megbízási szerződést kötött – a KVSZ megbízásából – a Bakonyvidéke Takarékszövetkezettel, melyben a L.É.T. Kft. megbízta a Bakonyvidéke Takarékszövetkezetet a császári volt szovjet laktanyában található lakóház ingatlanok értékesítésével kapcsolatos pénzforgalom lebonyolításával összefüggő feladatok elvégzésére.

Nehezen követhető az objektum további sorsa. 1996 körül az objektumot a KVSZ átadta az ÁPV RT-nek, ő pedig a három illetékes (Császár, Szák-Szend, Bokod) önkormányzatának. A szák-szendi részt megvásárolta egy vállalkozó, aki kb. egy évig gombát termelt, de befejezte. A mostani végeredmény siralmas. Teljesen lepusztult a laktanyai rész, ami mozgatható volt azt ellopták, 1996 óta nincs őrzés, embermagasságú gaz, eszi az enyészet, szabad préda.

A lakótelepi részen, a bolt helyén (volt magazin) működik a POLVERK Kft. (ahogy nevezik: csoki üzem). 24 lakás van, 4-ben nem laknak. Volt azért korszerűsítés is, hisz a lakásokba bevezették a vizet.

Esztergom

Történelmünk egyik ékköve, koronázó városunk Esztergom. A honfoglalástól a mai napig évszázadokon át jelentős központja volt az ország életének. Dúlta tatár, török, többször tették a földdel egyenlővé, de mindig talpra állt. Ősidők óta részt vett valamennyi ütközetben, háborúban, s mindig jelentős katonaság állomásozott a helyőrségben. Erről tanúskodnak a történelmi nevezetességű földrajzi tájegységeink is (Strázsa-hegy). Több száz éves katonai objektumaival, laktanyáival hazánk egyik legismertebb katonai központja lett a Magyar Királyi Hadseregnek, de a II. világháború után újraszerveződő Magyar Honvédségnek is. Elég talán csak annyit említenem, hogy Esztergomba települt az 1. gyaloghadosztály (amely részt vett a szovjetek oldalán a háború utolsó napjaiban) 2. gyalogzászlóalja.

1949. márciusában ugyanitt megalakult a 7. páncéloshadosztály, amely jogutódjaival 1957-ig állomásozott a helyőrségben. 1957-ben a szovjet alakulatok vették birtokukba az esztergomi objektumokat és végezték feladataikat.

Többször leírtam már, de itt is a helyénvaló megemlíteni, hogy Esztergomban a „BUDAPEST" gárda-harckocsihadosztály parancsnoksága állomásozott több alárendeltjével együtt, de alárendeltjei még másik hat helyőrségben is diszlokáltak.

Mint ahogy a táblázatból is kiderült tíz objektum van felsorolva címszavakban, köztük hat laktanya. Óriási mennyiség és hatalmas méretek. Nem véletlen, hogy Esztergom volt a hazánkban állomásozó szovjet harckocsizó csapatok egyik kiképző központja (A másik Újmajor). Ide rendelték a harckocsi lőgyakorlatok végrehajtására a harckocsizó csapa-

tok nagyobb részét és itt hajtották végre az 1370 hektáros gyakorlótéren a harcászati és harckocsivezetési gyakorlataikat is. A lövészetek miatt a dobogókői út – a lakosság bosszankodására – néha órákig le volt zárva.

Az esztergomi objektumok átadás-átvétele 1990. 08. 06. – 1990. 09. 27. között került végrehajtásra. Tekintettel az objektumok nagyságrendjére és mennyiségére, a helyőrségben két LF-t szerveztünk. Szerencsére ezt az objektumok elhelyezése is lehetővé tette, hisz azok egy nagyobb csoportja (három laktanya) a Dobogókői út mentén, a másik nagyobb csoportja – bár kissé szórtabban – a város Dorog felőli részén helyezkedett el.

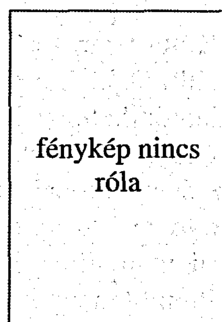
Létesítményfelelősök

1. számú

Erdei János
1990. 06. 15. – végig

2. számú

Romanek Miklós
1990. 07. 01. – 1992. 03. 31-ig
(Elhunyt)

Meg kell jegyezni, hogy a gyakorlótér-lőtér területéből 10 hektárt soron kívül 1990. 06. 26-án át kellett venni az épülő Suzuki-gyár részére. Néhány gondolatot az esztergomi objektumokról.

Malinovszkij laktanya

Esztergomból kifelé haladva a Dobogókői úton, az első nagyobb objektum volt. Minden valószínűség szerint a hadosztály javító alegysége nyert benne elhelyezést és végezte a harc- és gépjárművek (valamilyen szintű) javítását és a hadosztálynál rendszeresített fegyverzet, optika, híradó és egyéb eszközök javítását. Legalábbis erre lehet következtetni a laktanya visszamaradt állapotából.

A hasznosítás során a teljes laktanya lebontásra került, helyébe épült fel a Tesco Áruház és egy új kisegítő iskola.

Rózsa Ferenc laktanya

Tovább haladva a Dobogókői úton, a következő objektum a Rózsa Ferenc laktanya, amely a hadosztály egészségügyi központját képezte. Valószínű kórház volt, de lehet, hogy itt nyert elhelyezést a hadosztály egészségügyi zászlóalja is (vagy mindkettő).

Az átvétel után itt találtak őreink az egyik helyiség méregszekrényében különféle mérgező anyagokat, de minden bizonnyal innét kerültek a szemétdombra azok a veszélyes anyagok is amelyekről a vegyi szennyezésről szóló fejezetben írtam. 1991 augusztusában a pápalátogatás alkalmával, ebben a laktanyában helyezték el a MH-től kirendelt biztosító erőket.

A hasznosítás alkalmával az objektum a RELABOR tulajdonába került, itt alakították ki a csökkent munkaképességűek foglalkoztatását, illetve a Máltai Szeretetszolgálat helyiségét.

KECS laktanya

A harmadik a sorrendben az úgynevezett KECS laktanya. (A KECS a szovjet hadosztály elhelyezési szolgálatának orosz kezdőbetűiből származik.) Ez egy kisebb objektum az előzőeknél. Azok a szervek állomásoztak benne, amelyek a helyőrségben lévő és az alárendelt alakulatok üzemeltetését hivatott ellátni. Ezen belül az épületek fenntartása, karbantartása ellátása (víz, villany, fűtés, takarítás stb.)

Zömében a fenti feladatok ellátásához szükséges szakembergárda képezte az állományt, köztük polgári szakemberek is.

A hasznosítás során az objektumban lakások kerültek kialakításra.

E három objektum összességében lényegesen kisebb volt mint a még hátralévők, amelyek Esztergom másik részén (részein) találhatók. Akár katonavárosnak is nevezhettük volna ezt a városrészt, de általában csak

„kertvárosnak" emlegették. (Az idők során többször is változott a neve.) Gyakorlatilag ennek a centruma is három laktanya volt egymás mellett.

Nagy Sándor laktanya

Már a külső szemlélő is megállapíthatta a benne lévő épületek méreteiről, hogy ez nem „akármilyen" objektum. Valóban nem az volt, hisz ebben a laktanyában helyezkedett el a harckocsihadosztály parancsnoksága és törzse. Valószínűnek tartom, hogy 1956 előtt a magyar 7. páncéloshadosztály (később: gépesített hadosztály) parancsnoksága is ebben nyert elhelyezést.

Az épület közvetlen környezete is tanúsította ezt, a bejárattól a parkolóig, onnét a főépületig katonás rend és tisztaság uralkodott.

Zalka Máté laktanya

Közvetlen a hadosztály-parancsnokság szomszédságában volt, de drótkerítéssel leválasztva. A hadosztály valamelyik alárendeltje állomásozott benne. Hogy melyik, erről nem volt tudomásunk. Az átadás-átvétel során a szovjet hadsereg szervezetével kapcsolatos információkat velünk nem közölték.

Damjanich laktanya

A harmadik ebben a centrumban, a három közül a legkisebb. Szintén leválasztva drótkerítéssel az előző laktanyától, és ugyanazt írhatom mint az előzőeknél, nem tudtuk melyik alakulata állomásozott benne a hadosztálynak.

A hasznosítás során mindhárom laktanyában elsősorban lakások kerültek kialakításra. Összesen 492 lakást újítottak fel, de itt alakították ki a Duna Nemzeti Park irodaházát és még több irodaházat. Létrehoztak egy idegszanatóriumot, a garázsokból egy úgynevezett üzletsort, egy benzinkutat, a PLUS Áruházat, végül az egyik laktanya telephelyén kialakítottak egy korszerű szeméttárolót. Néhány épület van még amely nem került

hasznosításra, de a folyamat nem állt le. A volt magazinnak viszont csak a hűlt helye van, a földdel egyenlő. Miután a Suzuki-gyár építése megkezdődött, a gyárhoz vezető közlekedési főutat e területen keresztül építették meg. Így, az végül kettéosztotta e centrumot, ami bonyolította az őrzésvédelem addig kialakult rendjét.

Harckocsi gyakorlótér, lőtér

A név ugyan árulkodik az objektum rendeltetéséről, de azért az több volt annál. A gyakorlótéren alakították ki a kiképző központ épületét, felépítettek két lőszerraktárt, kisebb kiképzési helyiségeket és gondoskodtak a katonacsaládok pihentetéséről, szórakoztatásáról is. Így például a gyakorlótéren kialakítottak egy horgász-tavat, de lehetőség volt a sportolásra is. Ugyanitt került kialakításra az úgynevezett tábornoki pihenő.

Az 1970-es években a MN-el együtt (11. harckocsihadosztály) kialakításra került egy vízi bázis, amely alkalmas volt a harckocsik víz alatti átkelésének gyakorlására. Egyeztetett tervek alapján, úgy a szovjet mint a magyar harckocsizó alakulatok közösen használták.

Vízi gyakorlótér

Ez a bázis természetesen nem ugyanaz mint az előbbi vízi bázis. Ez a Duna-parton került kialakításra, rendeltetése részben a vízi járművek vízen történő vezetési feladatainak gyakorlása, másrészt a kerekes és lánctalpas gép- és harcjárművek vízhez kötődő feladatainak gyakorlása. Pl. kompra állás, lehajtás és hasonlók. Itt hajtották végre a speciális feladatok gyakorlását is. (Búvár kiképzés, mentés gyakorlása stb.) Az objektum teljes lebontásra került.

Ennyit tehát az esztergomi volt szovjet objektumok széles választékáról. Mindezek átvételének, őrzésvédelmének a megszervezése nem tartozott a „könnyű súlyú" feladatok közé. Mint ahogy már korábban utaltam rá, a legnagyobb gondunk az őrállomány toborzása volt. A térségben 1956 óta nem állomásozott jelentősebb létszámú magyar katonaság, következésképpen nyugállományú katona is csak elvétve volt. Volt ugyan egy kis honvédségi üzem, amely kiképzési eszközöket gyártott a hadsereg

részére („Kopasz cég”), de onnét is csak néhány nyugdíjas volt elérhető. Ugyanez vonatkozik az Esztergomban állomásozott határőr őrsre is.

Szerencsénkre a városi tanács illetékeseitől és mindenekelőtt Kribusz László PV törzsparancsnoktól nagyon sok segítséget kaptunk a toborzás során, s végül – ha nehezen is – az átvételek időpontjára kialakultak az őrző-védő csapatok.

A csapatkivonást – mint ahogy az egész országban is – nagy figyelemmel kísérte Esztergom város és környékének lakossága. A sajtó szinte naponta számolt be a nem mindennapi eseményekről. Részlet a 24 Óra egy cikkéből:[75]

A szovjet csapatok Magyarországról való tervszerinti kivonulásának részeként hétfőn délelőtt Esztergomban a 13 hektáros kiterjedésű, több katonai bázist magába foglaló Dobogókői úti szovjet laktanyasor egyikét adták át a kivonuló egységek a magyar hatóságoknak. A hétfői laktanyaátadáson a magyar és a szovjet katonai hatóságokon kívül ott volt a jövőbeni várható használója az Esztergomi Városi Tanács képviseletében Simon Tibor megbízott tanácselnök is...

Mint Simon Tibortól megtudtuk, máris nagy az érdeklődés az esztergomi intézményektől a volt katonai bázis iránt. A városi tanács elsősorban a helyi egészségügyi és oktatási feladatok idehelyezésével szeretné a város már-már nyomasztó gondjait enyhíteni, illetve megoldani. Természetesen a további hasznosítást illetően a tárcaközi bizottsághoz érkező igények elbírálása után dönthetnek.

Három hét múlva ugyancsak a megyei lapban megjelent egy másik cikk is „Meglopták a laktanyákat” címmel:[76]

Esztergomban három helyen is mintegy 1400 hektáron sürgős birtokbavételre várnak a szovjet hadsereg által kiürített, elsősorban a laktanyakerítésen kívüli ingatlanok. Ugyanis hiába tagadnánk, sokan kihasználva, hogy ezek az objektumok néhány napra őrizetlenül maradtak, pillanatok alatt TÜZÉP-telepnek tekintették még a kiürített lőszerraktárakat is.

Ebben a két napban egyesek bontottak és loptak mindent, amit építőanyagként felhasználhattak, vagy eladhattak. Túl azon, hogy az ilyen cselekmény büntetendő, van a dolognak egy ennél jóval veszélyesebb vonatkozása is. Illetékes szakemberek szinte kétségbeesve hívták fel a figyelmünket arra a tényre, hogy amíg a Magyar Honvédség tűzszerész és vegyvédelmi szak alegységei át nem vizsgálták a szóban forgó területeket és objektumokat, addig fennáll a veszély, hogy ezek a kapzsi tolvajok tragikusan megfizethetnek gyarlóságukért.

Reméljük, az illetékesek valóban megbízható védelemmel gondoskodnak arról, hogy Esztergomnak megmaradhasson mindaz, ami Esztergomé.

Eddig a történet, ami sajnos igaz volt. A gyakorlótérről volt szó. Az történt, hogy az átadásra a szovjetek nem úgy készítették fel az objektumot, ahogy azt kellett volna, emiatt nem vettük át. Kértük őket, hogy pótolják a mulasztást, s ha rendben lesz azonnal átvesszük, ahogy ez elő van írva. Barátaink igyekeztek valamennyire rendbe hozni az átadáshoz az objektumot csak éppen „elfelejtették” azt őrizni. Így telt el három nap, ők már nem, mi pedig még nem őriztük, s ez idő alatt következtek be a leírt események.

Az objektumok hasznosítása Esztergomban összességében szép eredményekkel valósult meg. Jóleső érzés végighaladni a kulturált, rendezett ipari parkon, amely a volt gyakorlótéren került kialakításra, központjában az egyik büszkeségünkkel a Suzuki-gyárral és a bedolgozó üzemekkel. Jó lenne tudni, hogy hányadik Suzuki gördült le a gyár futószalagjáról, hány magyar állampolgár fogyasztja velük a kilométereket hazánk útjain?

Több százra tehető azoknak a száma, akik új, vagy felújított lakáshoz juthattak. Iskolák, óvodák, otthonok, egészségügyi és kulturális intézmények kerültek újonnan a város „vérkeringésébe”. Igaz, hogy így 18 év múltán is van még e területen tennivaló, de meggyőződésem, hogy Esztergom polgárai mindent megtesznek azért, hogy eltüntessék a múlt fájó nyomait, hogy abból még egy fátyolos köd se maradjon utódaik számára.

Tata (Baj)

Baj község a tatai helyőrség részét képezte, csakúgy mint Szomód, Agostyán, Dunaszentmiklós, Almásneszmély községek is. Tatát és Bajt csak a Budapest–Győr vasútvonal, illetve néhány száz méter választotta el egymástól.

[75] 24 Óra, 1990. augusztus 7.
[76] 24 Óra, 1990. augusztus 31.

A község nem rendelkezett ősrégi katonamúlttal, hisz a megépítésre kerülő laktanya területét 1950-ben még a község gazdái művelték[77] Ebben az esztendőben folytatták le a kisajátítási eljárásokat, s 1951-ben nagy lendülettel elkezdődött a laktanya építése, amelyben a munka oroszlánrésze a munkaszolgálatos (MUSZ-os) alakulatoké volt.

Az eredeti elképzelés szerint a laktanya az esztergomi 7. gépesítettlövészhadosztály 37. gépesített-lövészezrede részére készült, amely részeivel már 1952 őszétől be is költözött,[78] azonban még az egy évet sem élte meg, az 1953-as nagy átszervezés (csökkentés) következtében az alakulatot felszámolták. Így aztán 1953 októberében a Sárbogárdon állomásozó 31. nehézharckocsi-rohamlövegezred lett a laktanya gazdája (és még néhány kisebb alakulat) és volt 1957 tavaszáig, amikor a magyar vezényszavakat az oroszok váltották fel. A beköltöző szovjet alakulatok, bár többször cserélődtek, de maradtak egészen a teljes kivonulásig.

Hogy mikor, milyen alakulatok állomásoztak a laktanyában? Nehéz lenne követni. Ilyen távolságból meg már nem is lehet, legfeljebb feltételezni. Minden valószínűség szerint azonban a tüzérség kötelékébe tartozó alakulatokról volt szó. Ami majdnem biztos, hogy volt itt egy tüzérezred vontatott és önjáró osztályokkal, valamint egy sorozatvető („Katyusa") osztállyal.

Ezenkívül egy légvédelmi-rakétaosztály (ezred?), amely az 1980-as évek második felében áttelepült Komáromba. Az ő helyükre érkezett egy föld-föld típusú rakétákkal rendelkező alakulat. Hogy ez dandár volt-e, vagy ezred, milyen típusú rakétákkal rendelkezett, azt csak találgatni tudjuk.

Mindenesetre ha a *Népszabadság* 1991. április 23-i számában (feltételes módban) megjelent cikk – amely Baj községet nevezi meg egyikként – olyan rakétaalakulatnak, amelynek atomfegyvere van, akkor ez csak dandár lehetett a DHDSCS közvetlen alárendeltségében.

Ezzel, illetve a többi napokban megjelent hasonló cikkekkel az addig ismeretlen kis falucska egy csapásra országos hírűvé vált. Az is valószínűsíthető, hogy ennek a dandárnak az atomtölteteit Császáron (50 km a két helység közti távolság) tárolták.

Itt kell megemlítenem azt is, hogy az adatgyűjtés során találkoztam olyan véleménnyel is, hogy hazánkban nem tároltak atomtölteteket. Mert

[77] Homor György: Tata katonái 268–270. oldal. Kiadó: Tata Helyőrség Nyugállományúak Klubja, 2001.

[78] Uo., 350. oldal.

– mondja egy volt vadászirányító megfigyelő – „az ilyen tárolók fölött a hangsebesség átlépése szigorúan TILOS! Ilyen tiltott légterek Magyarország fölött nem voltak". Egy másik volt repülőgép-vezető – hivatkozva az akkori kapcsolataira – azt állítja, hogy a rakétaalakulatok ugyan Magyarországon voltak, de az atomtölteteket Ukrajnában tárolták. Ez utóbbi két véleménynek viszont ellentmond a szovjet honvédelmi minisztérium közleménye, amely egyértelműen megerősítette, hogy tároltak atomfegyvereket hazánkban.

Így jutottunk el témánkkal a baji objektumok átvételéhez, ami itt sem volt sétagalopp, mint látni fogjuk itt is akadtak kisebb-nagyobb zavarok.

Néhány nap telt még csak el attól, hogy átvettem a megbízólevelet (1990. 05. 18.) a területvédelmi szerv vezetői megbízására, amikor egy kora reggeli órában a lakásomon hívtak telefonon. Szili János százados volt Székesfehérvárról. Nem ismertem, soha nem is találkoztunk. A név ugyan ismerős volt, mert tudtam, hogy Szombathelynek volt egy ilyen nevű püspöke és utca is van róla elnevezve. A százados úr – aki egyébként Székesfehérvárott a MH Elhelyezési Szolgálatának a vezetője volt – arról tájékoztatott, hogy rövid időn belül a baji laktanyában átadásra kerül egy most épült 66 lakásos vadonatúj lakóépület, amelyet a szovjetek már nem vesznek át, meg tudjuk-e oldani az átvételét és őrzését, vagy keressen más megoldást? Természetesen „igent" mondtam, gondolva, hogy legalább átesünk a tűzkeresztségen minél előbb. Abban maradtunk, hogy mi felkészülünk és amikor az átadás-átvétel időpontja ismertté válik ott leszünk a helyszínen.

1990. 06. 05-én került sor az épület átadására, nagy ceremónia közepette. Nem tudnám felsorolni hány szerv képviseltette magát (fele orosz, fele magyar), de ha azt mondom, hogy 55–60-an minimum voltunk, akkor nem járok messze az igazságtól. Ez az átadás egyben az épület műszaki átadása is volt a kivitelező KOMÉP vállalat részéről. Hosszú, véget nem érőnek tűnő tárgyalások követték egymást, esetenként heves vitákkal tarkítva. Mi – a sor végén állva – csak figyeltük, követtük az eseményeket. Az már ott eszembe jutott, ha minden átadás-átvétel ilyen módon történik, akkor a szovjetek az „egyezményben" meghatározott időre nem fognak kivonulni hazánkból.

Mindenesetre magunk is igyekeztünk alaposan szemügyre venni az épületet, ezért is vittük oda mind a 6 őrt (napi 2) és a LF-t nehogy később problémánk legyen. Néha mi is bekapcsolódtunk a tárgyalásokba, de itt erre akkor nem volt szükség. Egy alkalommal odajött hozzám egy jól fé-

sült, nyakkendős úr, s azt kérdezte: *„Ugye a brit királyi hadsereg nyugdíjas ezredesének nem kellett ilyesmivel foglalkoznia?"* Meglepődtem, de gyorsan válaszoltam: *„Valószínű, nem! Annál is inkább, mert a brit királyi hadsereg területén nincsenek kivonuló szovjet csapatok."* Ha csak katonák lettünk volna egymás közt, más lett volna a válaszom.

Időközben, úgy 3–4 órás tárgyalás után végül ránk került a sor, s a jelenlévő elhelyezési szolgálat illetékesétől, jegyzőkönyvileg is átvettük az épületet, egy nagy halom papírral és körülbelül 1 kg kulccsal.

Megtörtént tehát az „első szülés", ez volt a 2. sz. vagyonvédelmi területen az első objektum amely átadás-átvételre került. Mindez olyan körülmények között, hogy ekkor még a baji laktanyából nem vonult ki az ott állomásozó szovjet csapatoknak körülbelül a fele. Igaz, hogy a rakétadandárnak, s néhány kisebb alegységnek már hűlt helye volt, de a tüzérezred, s néhány kiszolgáló részleg még több mint egy hónapig (1990. 07. 27-ig) a laktanyában maradt. Őszintén szólva tartottunk is attól, hogy esetleg bosszúból, vagy más indíttatásból valami kárt tesznek az épületben, de szerencsére nem így történt. Talán inkább az ellenkezője. Nagyon közkedvelt lett a tiszti lakótelepen – különösen a gyermek had körében – a két magyar bácsi akiket már név szerint is ismertek. Gyermekek, felnőttek, orosz kiskatonák gyakori látogatói voltak őreinknek – utóbbiak portékáikat árulva – s egyetlen atrocitás sem fordult elő. A kivonulásuk előtti utolsó napokban több hivatásos tiszt, feleség, családtag, de kiskatona is odament őreinkhez, hogy személyesen is búcsút vegyen. Mindehhez hozzájárult őreink magatartása, emberséges kultúrált viselkedése.

Elnézést kérek a kedves olvasótól, hogy a történetet talán kissé elnyújtottam. Mentségemre váljék, hogy nekem is ez volt az „első szülés".

A Baj településen és környezetében lévő szovjet objektumok viszonylag nem nagy területen helyezkedtek el. Kivételt képez ez alól a Gerecse hegységen lévő átjátszóállomás, amely először nálunk nem is szerepelt átveendő objektumként, csak később kaptunk utasítást az átvételére. Áttekintve az összes körülményt, úgy döntöttünk, hogy elég egy LF aki felelősséggel át tudja fogni, irányítani az objektumok őrzésvédelmét.

Létesítményfelelős

Antalicz Márton
1990. 06. 01. – végig
(Elhunyt)

Bethlen Gábor laktanya

A laktanya építését, a benne elhelyezkedő magyar és szovjet alakulatok történetét röviden leírtam. Kiegészítésül még annyit, hogy ebben az objektumban alakítottuk ki a LF helyiségét, a vagyonvédelmi területünk anyagraktárát és kettő gépjármű részére a fedett, zárt helyiséget.

A többi objektum a laktanyából közvetlenül is, de rövid úton megközelíthető. Kivétel az átjátszóállomás a Gerecse hegységen.

A hasznosítása bár az elsők között megkezdődött, szép reményekkel folytatódott, aztán mégsem úgy sikerült ahogy az várható lett volna. Ezért persze nem az őrző-védő állomány a felelős, még csak nem is a KVSZ, hanem az egészségügy rendezetlen helyzete. Előbb kellett volna eldönteni, hogy lehet-e a baji laktanyából (vagy annak egy részéből) kórház vagy nem? Mint ahogy korábban leírtam, a KVSZ térítésmentesen átadta volna a laktanya központjában lévő négy nagy épületet a tatai kórház bővítésének céljára, aztán hónapok múlásával kiderült, hogy nem kell bővíteni a tatai kórházat, ellenkezőleg leépítés fog következni. Ez viszont be is következett. Így aztán elmúlt több mint fél esztendő a várakozással, s az egyébként sem túl intenzív érdeklődés tovább lankadt.

Azt persze túlzás lenne kijelenteni, hogy semmi hasznosítás nem történt, mert az nem lenne igaz. Létrehoztak (magánvállalkozó) egy fémfor-

gácsoló kft.-t. A PNEU TRADE Kft. gumijavítást végez. A Certain Teed Magyarország Kft. fa- és műanyag ablakkeret gyártással és építőanyag kereskedéssel foglalkozik. Az Abroncs Hungária Kft. gumiabroncs tárolásával (több százezres nagyságrend), illetve széntárolással, értékesítéssel foglalkozik. 282 lakás került felújításra, épült egy új lakópark 10 lakással. 130 garázs készült el magánépítkezés keretében. A volt parancsnoki épületet megvásárolták és irodaházként értékesítették. A volt gyengélkedő épületét lakásokká alakították, illetve benne kapott helyet a TELEKOM távközlési, kereskedelmi és szolgáltató Zrt. Ezenkívül több kisebb üzlet, műhely, szalon stb. került kialakításra. A laktanya őrzése során, a havas, jeges úton kerékpárral közlekedő egyik őr elesett és 8 napon túl gyógyuló kéztörést szenvedett.

Lőszerraktár

A lőszerraktárt teljes egészében a szovjetek építették fel, a laktanyától mintegy 3–4 km távolságra. A lőszerraktár átvételéhez is fűződik egy történet. Az objektum átvétele 1990. július 20-ra volt tervezve. A bejárása már megtörtént, az őrállomány felkészítése szintén. Július 18-án estefelé felhívott a tatai rendőrkapitány, s kérdezte tőlem, tudok-e arról, hogy a baji lőszerraktárnál valamilyen sérülés történt? Felajánlotta még, hogy oda készül, ha akarok menjek vele. Mindenféle rosszra gondoltam, de mint kiderült „nagyobb volt a füstje mint a lángja". Az történt, hogy a lőszerraktár már ki volt ürítve, állandó őrzés a szovjetek részéről már nem volt, s ebben a szituációban egy gyerekcsoport meglepte az objektumot, játszottak, kutattak, s eközben egyik fiúnak a kézfejét felsértette egy bádogdoboz fedele. Miután meggyőződtünk róla, hogy a körzeti orvos ellátta, s komoly dologról nincs szó, hazamentünk. Azonnal intézkedtem (önhatalmúlag) az őrzés megkezdésére, egy óra elmúltával az első váltás megkezdte az objektum őrzését.

Másnap reggel jelentettem mindezt Komáromi István úrnak, aki helyeslőleg tudomásul vette a történteket. Az objektum végleges (jegyzőkönyv szerinti) átadás-átvétele csak július 27-én, a laktanyával egy időben történt meg.

A lőszerraktárt néhány évi pangás után egy magánszemély megvásárolta, a felépítményt elbontotta, a terület máig is rendezetlen.

Vértesszőlősi lőtér

Két hasonló méretű, kapacitású kis gyalogsági lőtér volt a térségben egymáshoz közel. Az egyik Vértesszőlős felett a hegyoldalban, az úgynevezett „csendőr lőtér". A neve árulkodik, ezt még a II. világháború előtt alakították ki, s a csendőrség rajta hajtotta végre a lőgyakorlatait, de a hagyomány maradt, s a háború utáni MH és MN tatai alakulatai is használták még az 1970-es években is.

A másik, amelyet a szovjetek alakítottak ki, Baj község felett a domboldalban. Hasonló az előbbihez. Ezt csak a szovjetek használták, kimondottan csak gyalogsági fegyverekkel történő lőgyakorlatok végrehajtására. Mindkettőre vonatkozik, hogy az „alakították ki" kifejezés nem fedi a valóságot mert itt nem kellett kialakítani semmit, inkább a természet által kialakított terepviszonyokat kellett okosan kihasználni.

Az átadás-átvétel során nem is volt (épület, műtárgy) mit átvenni a földterületen kívül. Lehet ugyan, hogy korábban volt rajt valamiféle épület, de mivel az utóbbi években a szovjetek sem használták, semmi nem maradt. A terület az átadás-átvétel után visszakerült az eredeti tulajdonosához.

Gyakorlótér, hadiút

A 137 hektáros gyakorlótér közvetlenül a laktanya déli oldalán terül el. Sajátossága az volt, hogy közös használatú volt a MN-el, elsősorban a Tatán állomásozó alakulatokkal, de ritkán megjelentek más magyar alakulatok is.

Minden hónapra elkészültek a „bázis elosztási" tervek, amelyekkel mindkét fél rendelkezett, s ennek alapján tervezték kiképzési feladataikat. Néha ugyan közbejött egy-egy zavaró tényező, amely borította a terveket, de azért az élet nem állt meg.

A gyakorlótér alkalmas volt kerekes és lánctalpas gép- és harcjárművekkel vezetési gyakorlatok végrehajtására, alegység szintű (zászlóalj csak szűkösen) harcászati gyakorlatok végrehajtására és egyéb terepen végrehajtandó feladatok végrehajtására.

A szovjetek építettek a gyakorlótéren két tantermi épületet amelyben különféle szak-kabineteket rendeztek be. A gyakorlótér legmagasabb

pontján máig is árválkodik egy kilátótorony betonváza, amely még a volt páncélos tiszti iskola hagyatéka.

A gyakorlótér a szovjetek kivonulása után is maradt állami tulajdon, kezelője a MH.

Átjátszóállomás

Mint említettem, ez az objektum először nálunk nem szerepelt az átveendő objektumok között, de később megajándékoztak vele bennünket.

Nem is lett volna ezzel semmi bajunk, ha egyszerű lett volna az elérhetősége, hisz a távolsága a baji laktanyától légvonalban mindössze 8–10 km volt. No, de a feljutás az objektumhoz még a legszárazabb időben sem volt egyszerű. Az objektum a Gerecse hegység tetején, 633 m magasságban volt kialakítva egy tisztáson. Állandó jellegű épület mindössze egy volt különböző helyiségekkel, az általuk használt eszközök, speciális berendezések gépjárműre szereltek (mobilok) voltak. Ahogy megtudtuk az átadó szovjet tiszttől, az objektumban szolgálatot teljesítő állományt hetente váltották.

Az objektum feladata az összeköttetés, híradás nagy távolságra történő biztosítása volt valamennyi híradó csatornán. Nagyobb gyakorlatok, harckészültségi feladatok esetén az eszközöket vitték magukkal, ilyenkor a bázison csak néhány fős őrség maradt.

Az objektum átvételekor a legnagyobb gondunk az volt, hogy hogyan oldjuk meg annak őrzését. Az állandó őrzés, részben a bonyolultsága, részben a magas költségek miatt szóba sem jöhetett. Próbálkoztunk a legközelebb eső faluból találni valakit, aki naponta egy alkalommal ellenőrizte volna az objektumot, s hetenként jelentést tesz. Nem volt vállalkozó. Próbáltunk olyan megoldást, hogy a közelben lévő tv-adó emberei közül aki elvállalja az objektum napi ellenőrzését, akkor őt bízzuk meg. Nem sikerült. Végül sikerült olyan megoldást találni, hogy a Honvéd Erdőgazdaság (akinek a kezelésében volt a környék valamennyi erdője) egyik kerületi erdészével Süttőn megbízási szerződést kötöttünk, hogy minden héten három alkalommal részletesen ellenőrzi az objektumot, hetenként (probléma esetén azonnal) jelentést tesz.

Ez a rendszer megbízhatóan működött, egy nagyon rendes, tisztességes személyt találtunk az illetőben, aki végig, a hasznosításig – úgymond – állományunkban volt.

Az objektumon lévő épület, a kerítés és egyéb kisebb létesítmények lebontásra kerültek, a terület az erdőgazdaság tulajdonába került.

Kardos Sándor

LF helyettes, ÖCSV visszaemlékezése

1990. nyár elején egy napon – mint minden nap – találkoztam az utcán Antalicz Mártonnal. Közel laktunk egymáshoz, így naponta többször is folytattunk eszmecserét. Mondom a Marcinak, nagyon le vagy hangolódva. Mi bajod?

Nincs semmi – mondja ő – csak fel van adva a lecke. És akkor elmondta, hogy megkereste a Homor és felkérte, hogy vállalja el a Bajról és környékéről kivonuló szovjet csapatok által kiürített objektumok átvételét, őrzését és mindent ami ezzel jár. Igent mondtam neki, de azt nem gondoltam, hogy erre ilyen gyorsan sor kerül. Állítólag a baji laktanyába át kell venni egy új épületet, amit a KOMÉP épített nekik, de ők már nem veszik át mert mennek haza. Megkérdezett, hogy nem vállalkoznék-e őrködésre? Kérdeztem még néhány dolgot – elsősorban, hogy milyen elfoglaltságot jelent – s miután megmondta, hogy 24 szolgálat, 48 szabad mondtam, hogy megpróbálom. Sokkal többet ő sem tudott mondani, akkor még nagyon homályos volt minden. Azt még mondta, hogy a Homor lesz a megyei főnök. Ismertem őt is az ötvenes évektől, jól megvoltunk egymással.

Így kerültem a rendszerváltás időszakában – amikor a politika felmondta az „albérletet" a szovjeteknek – az őrző csapatok (ahogy akkor nevezték ZÁVKHI) állományába vagyonőrnek.

Az első feladatunk a baji laktanyában kialakított tiszti lakótelepen megépült új 5 szintes 66 lakásos lakóépület átvétele és őrzése volt. Hatan voltunk összesen őrök, naponta kettő fő és a Marci volt a főnök. Ő nem őrködött, volt dolga elég, mert szervezte már a többi objektumok (laktanya, lőszerraktár stb.) átvételéhez az embereket és készítette az okmányokat, amikből a legfontosabb a szolgálati utasítás volt. Ebben volt leírva minden ami számunkra fontos.

Az épület átadásánál-átvételénél ott voltunk mind a hatan. Láttam és részese voltam már életemben több ilyen ceremóniának, de ekkora felhajtást, ennyi embert ilyen eseménynél még soha nem tapasztaltam. Vala-

micskét beszélek oroszul (a fogságban volt időm ismerkedni a nyelvvel), s következtetni tudtam a szócsatákból, hogy a vita tárgyát az a tény képezte, hogy az épület megrendelője a szovjet fél volt, de mivel már nem vették igénybe, nem akarták kifizetni és nem is fizették ki! Így a teljes költség kifizetése a magyar félre hárult. Aztán, hogy ez a téma hogyan került a nagy kalapba (végső elszámolás) arról nincs tudomásom.

Egy másik parázs vita a körül folyt, hogy a tervezett konyhai felszerelések (villanytűzhely, hűtőszekrény) nem kerültek beépítésre, ezek még az átadáskor is a KOMÉP raktáraiban voltak. Hogy a további sorsuk mi lett, erről nincs tudomásom.

Egyébként elég fura helyzet volt a mienk a laktanyában. Ekkor még több mint egy hónapig bent voltak a szovjetek családostól, gyermekestől. Valószínű, hogy korábban már mentek el, mert már a lakótelepen voltak üres lakások. Ahogy közeledtek ők is a kivonulás felé, egyre nagyobb lett a zsongás. Részünkről nem volt felemelő érzés látni azt, hogy az asszonyok, gyerekek és tisztek két bőrönddel a kezükbe útba lettek indítva, azt sem tudták, hogy hová a nagy orosz pusztaságba. sírtak és nem nagy szeretettel gondoltak ránk.

Mi igyekeztünk őket vigasztalni és „jópofát" vágni az egészhez, hogy nem a magyar nép hibás ebben az állapotban, hanem az a politika, amely ezt előidézte. Nem így a környék lakosai, akik kihasználva e szerencsétlen emberek elesettségét és helyzetét, szinte ingyen hozzájutottak az el nem szállítható eszközökhöz (edényzet, bútorzat, tv stb.)

Szép lassan aztán elfogytak, elcsendesedett a laktanya. A végén már csak egy úgynevezett rendcsináló brigád maradt, akit némi kis gúnnyal akár romboló brigádnak is nevezhetnénk. Nem tudom ugyan hogy máshol hogyan, de itt Bajon ez a brigád megjelent nagy gépekkel és a tiszti lakótelep közepén lévő magazint a porig lerombolta. Éppen én voltam szolgálatban, odasiettem s megkérdeztem az őrnagyot, miért csináljátok ezt. Csak annyit válaszolt „a NATO-nak nem hagyjuk itt".

Másnap megváltozott a helyzetünk, átvettük az egész laktanyát, s az 1. váltás 9 fővel megkezdte annak őrzését. Én is avanzsáltam, előléptem őrzési csoportvezetővé (1. váltás), egyben a létesítményfelelős helyettese lettem.

Rajtam kívül az 1. váltásba tartoztak:

Kriska János	*Pokker Lajos*
Simon Ferenc	*Takács István*
Marosi László	*Szász Márton*
Kiss Vendel	*Hegyi József*

Visszatérve a szovjetek elmenetelére, az utolsó nap bejött hozzánk a szolgálati helyiségbe G. alezredes (pontosan nem emlékszem) aki a következőket mondta: „Sándor! Egyet jegyezzetek meg! A Szovjetuniónak nincs szüksége Magyarországra, de nektek magyaroknak szükségetek van Szovjetunióra." Hozott magával egy üveg vodkát, azt elfogyasztottuk és mondhatni meghatódva elbúcsúztunk egymástól mondván, hogy nekünk – egyszerű embereknek – nincs semmi bajunk egymással. A továbbiakban is a legnagyobb tisztelettel és szeretettel gondolunk rájuk. Megölelt, megcsókolt bennünket és elment.

Ezzel Bajon a szovjet időszak befejeződött. De nem a mi munkánk. Átvettük a környéken lévő valamennyi szovjet objektumot, még a Gerecse-hegyen lévő objektumot is. Időközben kaptunk három őrkutyát, s a járőrözési feladatokat már velük hajtottuk végre. Jóindulatú és kiképzett kutyák voltak. Ellátásukról maximálisan gondoskodtunk, mivel külön normát biztosítottak részükre. Gondozójuk Kriska János volt. Ellátásukhoz a nyúlvágóhídról vásároltuk a húst. Szolgálatom ideje alatt rendkívüli esemény, lopási ügy nem történt, így rendőri, illetve bírósági ügyünk sem volt. A beosztottak egymáshoz való viszonya testvéri és bajtársi volt. Mindenki igyekezett tisztességgel és becsülettel ellátni azt, ami a feladatkörébe tartozott.

Komárom

Komáromra az Esztergomnál leírt jellemzők jelentős része is vonatkozik. Előnyös földrajzi fekvése miatt már évszázadokkal ezelőtt is jelentős katonai település volt, melynek központja a XVI. században kialakult. Már a kezdetektől fogva stratégiailag fontos átkelőhelynek számított – a Duna és a Vág – Duna összefolyása miatt – a Csallóköz és a Dunántúl között.

Szőny területén (ma Komárom része) az i.sz. I. században ezen a helyen épült fel Brigetió, a Római Birodalom Pannónia tartományának egyik legjelentősebb légiós tábora, amelyben akár 6000 fős sereget is el lehetett helyezni.

Komárom egyaránt volt szárazföldi, vízi, valamint gazdasági és katonai csomópont. Méltán érdemelte ki az „erődök városa" címet. Az öt erődből álló „erődrendszert" csakúgy mint az egész várost, az I. világháborút lezáró Trianoni békeszerződés kettéosztotta. A magyar oldalon a Csillag, a Monostori és az Igmándi Erődök maradtak. A témánk szempontjából a Monostori Erőd az érdekelt, amelyben a II. világháború után a szovjetek a DHDSCS legnagyobb lőszerraktárát alakították ki.

Az I. világháború után, az 1922-ben megalakult Magyar Királyi Honvédség birtokába vette a Monostori Erődöt és a mellette lévő tüzértábort. 1938. november 6-án az első bécsi döntés eredményeképpen a Magyar Királyi Honvédség csapatai bevonultak a túlparti városba, így a teljes erődrendszer ismét magyar kézre került.

A II. világháború befejezése után a szovjet csapatok a Monostori Erődöt azonnal birtokba vették, míg a városban lévő Dózsa és Klapka laktanyákat (akkor Huszár laktanya) csak 1957 tavaszán. A komáromi lakosság jelentős része még ma is csak Huszár laktanyaként említi a városi objektumokat. Az objektumok átvétele a tervezett időponthoz viszonyítva két hónap késéssel történt, rajtunk kívülálló okokból.

Dózsa György, Klapka György laktanyák

A város fő útvonala mentén, a centrumban helyezkednek el, beleértve a lakótelep épületeit is. Nem találtunk rá indokot, hogy a korábbi egy laktanyából (Huszár), hogyan lett kettő, igaz, hogy nem is kerestünk. Azért szükséges, hogy ne külön-külön tárgyaljuk a két laktanyát, mert annyira „össze voltak nőve", hogy szinte lehetetlen lenne szétbogozni.

Amit viszont pontosan tudunk, hogy a legnagyobb szovjet alakulat a laktanyában az esztergomi gárda-harckocsi hadosztály egyik harckocsiezrede volt. (A Tatán állomásozó magyar 25. harckocsiezred ún. druzsba alakulata.) Ezenkívül még állomásozott a laktanyában a hadosztálynak néhány kisebb alakulata. Működött a laktanyában óvoda, általános iskola, a középiskolás korú gyermekeket pedig naponta hordták Esztergomba autóbusszal, a szovjet hadosztály által működtetett középiskolába.

A komáromi városi tanács és egyéb városi szervek vezetőivel nagyon jó harmonikus kapcsolat alakult ki az évek során, amely egészen a csapatkivonás befejezéséig fennállt. Példázza ezt Bukó Józsefné a városi tanács elnökének egy nyilatkozata, amikor a „Komáromi Híd" c. helyi újság[79] riportere arról kérdezte, hogy reménykedik-e abban, hogy a laktanyát elfogadható állapotban adják át a szovjetek? Az elnök asszony válasza:

A másfél éve itt parancsnokoló Vlagyimir Csornij ezredes nagyon rendszerető, precíz ember. Többször is meggyőződtünk arról, hogy a legnagyobb igyekezettel készíti elő az átadás-átvételt. Természetesen a létesítményeket felül kell vizsgálni, hogy a mi műszaki követelményeinknek megfelelnek-e, csak aztán lehet szó a hasznosításról.

Arról viszont magam és munkatársaim győződhettünk meg, hogy az elnök asszonyon kívül több tanácsi vezető, Krajczár Gyula, dr. Szőllősy Ferenc, sorolhatnám még a neveket, a városi kerekasztal-konferencia pártjai, de Kiss Géza a PV. városi törzsparancsnoka, legalább olyan figyelemmel, alapossággal készültek az átadás-átvételre mint a szovjetek. Bármilyen kérésünkkel, problémánkkal fordultunk hozzájuk (különösen a leendő őrségek toborzása terén) készséggel álltak a rendelkezésünkre, segítettek. Nyilván ennek is köszönhető, hogy Komárom volt az egyik olyan helyőrség, ahol az átadás-átvétel a legkevesebb problémával, dinamikusan valósult meg a két laktanyában, de a többi objektumban is. Még annyit, hogy a komáromi laktanyát (laktanyákat) emlegették „Frigyes" laktanyának is. A sajtóban is többször szerepelt ilyen néven. Mi azonban maradjunk a jegyzőkönyvekben megfogalmazott Dózsa György, illetve Klapka György neveknél.

Így érkeztünk aztán el 1990. 08. 27-ig, amikor az Árkász tábor (Monostori Erőd) kivételével valamennyi komáromi szovjet objektum átadás-átvételre került. Itt Komáromban sikerült megvalósítani a legjobban, hogy az őrző-védő csapataink állományába a nyugdíjas fegyveres szolgálatosokon kívül több fiatal is bekerült elsősorban a városi kerekasztal-konferencia pártjainak javaslata alapján.

[79] Komáromi Híd, 1990. május

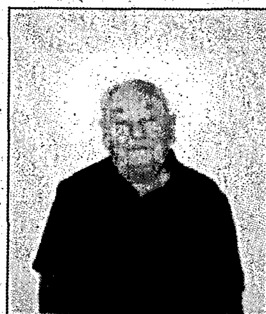
Létesítményfelelősök

Kiss Antal
1990. 06. 01. – 1991. 02. 21.
(elhunyt)

Asbóth Zsolt
1993. 03. 31. – 1994. 04. 01.

Blahó Géza
1994. 04. 01. – végig

Mint mindenütt az egész országban, itt Komáromban is a legnagyobb érdeklődéssel kísért téma az volt, hogy mi lesz az átvett objektumok sorsa. Kik kapják, hogyan hasznosítják? Mit és mennyit nyer a város? Honnét lesz pénz a felújításra? Stb. A legnagyobb érdeklődés – érthető okokból – a Monostori Erődöt kísérte, de erről később. Egyenlőre maradjunk az augusztus 27-én átvett objektumoknál, pontosabban a két laktanyánál, benne a lakóteleppel. Bár a lakótelepek sorsa volt a legegyszerűbb, hisz az esetek döntő többségében a lakásokból lakások lettek. Kivéve azt a néhány esetet, amikor már az átvett lakás olyan állapotban volt, hogy a felújítása több pénzbe került volna mint egy új lakás építése.

A polémia az objektumok hasznosításáról már a szovjet csapatok kivonulása előtt elkezdődött Komáromban is. Bukó Józsefné tanácselnök, a hasznosítási elképzelésekről az alábbiakban tájékoztatta dr. Kovács György Zoltánt, a megyei Koordinációs Bizottság elnökét:[80]

Valamennyi Komáromban levő ingatlanra (felépítményeivel együtt) a városi tanács térítés nélkül igényt tart! E kérdésekkel a testületek többször foglalkoztak, a pártok és a Városszépítő Egyesület konkrét hasznosítási elképzelésekben előzetesen már megegyeztek. Eszerint a lakások nyilvántartott igénylésének függvényében kis részükben szociális lakásként azonnal hasznosíthatók, a további lakások értékesíthetők. A legénységi laktanyaépületek két blokkját egészségügyi hasznosításra tervezzük. Ezekben új kórházat kívánunk létesíteni, melynek beruházási költségét a jelenlegi szőnyi kórház eladásából fedeznénk. A tiszthelyettesi laktanyát az LCC USA-cég szándékozik megvenni chiropraktikai főiskola részére. Ez a cég szándéknyilatkozatot adott a Thermál Kft-hez való csatlakozásra. Az óvodára és az iskolára a lakótelep és a Klapka iskola zsúfoltsága miatt van szükség. A színházterem kb. ezerkétszáz fő befogadóképességű, megoldhatja a város nagyon régi közművelődési gondját.

A laktanya Árpád úti épületcsoportja szociális otthon lehet, a jelenlegi életveszélyes állapotú helyett. A múzeumot és a kenyérgyárat eredeti funkciójában hasznosítanánk.

A többi itt nem említett objektumra pályázatot hirdetnénk.

Egy évvel később már az önkormányzat (tanács helyett) polgármesterét Krajczár Gyulát interjúvolta az újságíró[81] a volt szovjet vagyon sorsáról, arról, hogy mi lesz a régi és az új épületekkel?

A kincstári vagyonkezelő szervezettel már korábban megállapodtunk abban, hogy a magyar pénzekből épült objektumokat az önkormányzat kapja meg – mondja a polgármester. A régebbi iskolaépületben tanintézet, a nőtlen tiszti szállóban pedig – a felújítás átalakítás után – szociális otthon működne. A régi építésű emeletes lakóházakkal nagyobb gondban vagyunk: a lakásokra mindenképpen szüksége lenne a városnak, csakhogy ezek rendbetétele horribilis összegeket emészt majd fel. Pénzügyi megfontolások miatt gondoltuk úgy, hogy több lelakott épületről, amely bár minket illetne meg, lemondunk, hiszen az sem biztos, hogy találnánk vállalkozást a hasznosításukra.

[80] Komáromi Híd, 1990. május.
[81] 24 Óra, 1991. május 7.

Jelentkezők vannak már?

Eddig kevesen pályáztak. Az átadás után számítunk részben hazai, részben külföldi vállalkozókra is. Tárgyalások folynak arról, hogy a Máltai Szeretetszolgálat hamarosan megalakítandó komáromi szervezete kap helyet az egyik épületben. Szeretnénk egy albérlők házát, ami nyilván nemcsak a város költségvetését terhelné. Irodák, raktárak kialakításához a gazdasági egységek jelentkezésére is számítunk. Fontos lenne, ha az önkormányzat hozzájutna a modern hőközponthoz is, ezzel lényegesen javíthatnánk a környékbeli házak komfortfokozatát. Ez 85-ös áron 70 milliót ért, ma körülbelül a dupláját; s bár ezt a szovjet alakulat építtette, a város harcol érte.

Az objektum területén van két lovarda is. Ezeket miként hasznosíthatja a város? A kisebbiket a komáromi lovasszakkör kapja a sportpályával együtt. Itt lovasklub működik majd. A másik lovardában a műszaki előkészítés után fesztiválcsarnokot szeretnénk kialakítani, ahol sport és kulturális rendezvényeket, koncerteket, hétvégi összejöveteleket tarthatnánk. Már folynak a tárgyalások arról, hogy körben kereskedelmi egységek nyíljanak, szórakozóhelyek, amelyek állandóan vonzanák a helybelieket. Ehhez természetesen szponzorokról sem mondhat le a város. Terveinkhez szeretnénk közgyűjteményi, szociális alapítványt létrehozni. Úgy érzem az épületekkel sok új lehetőséget kap a város, ám ehhez sok pénz is kell. Bízunk benne, hogy találunk partnereket is.

Láthatjuk, hogy a város vezetőinek – miután széles körben felmérték a lakosság igényeit, elképzeléseit – megalapozott és reális elgondolásai voltak a hasznosítást illetőleg és mindent megtettek annak érdekében, hogy ez meg is valósuljon.

Megtörtént tehát a két laktanya és a lakótelep átvétele és úgy gondolom, hogy meg kell említenem azt, hogy Bukó Józsefné tanácselnök véleménye a laktanya parancsnokáról, Vlagyimir Csornij ezredesről igazolódott, hisz nem túlzok ha azt állítom kollégáimmal együtt, hogy az általunk átvett valamennyi szovjet objektum közül itt volt a legnagyobb rend, tökéletes előkészítés az átadáshoz.

Korábban már, az objektumok őrzésénél beállt változásokban leírtam, hogy a komáromi önkormányzat kezdeményezésére valamennyi volt szovjet objektum őrzését 1991. 02. 20. – 1993. 03. 01-ig a városi önkormányzat vette át tőlünk. (Akkor már GROUP 4 voltunk.) Kellemetlenül érintett bennünket, mert több jól felkészült, megbízható kollégánktól kellett megválnunk, de ugyanakkor megértettük azt a szándékot, törekvést, hogy a

város sorsa minél hamarébb teljes egészében a városé legyen. Kicsit talán elsietett lépés volt, nem voltak még meg ennek a feltételei igazán.

Gyakorlótér

A gyakorlótér átvétele nem sok időt vett igénybe, hisz mindössze nyolc lepusztult épület „ékeskedett" a 121 hektáros területen. Szerencsére az épületek egymáshoz közel helyezkedtek el, így két fő (naponta) és egy őrkutya megbízhatóan ellátta az őrzési feladatát. Sajnos a kutya nem sokáig, mert 1991. 02. 15-én, kihasználva az őrök figyelmetlenségét elhagyta a szolgálati helyét, elbarangolt, s a gyakorlótér melletti forgalmas közlekedési úton egy tehergépkocsi elütötte. Rögtön elpusztult. Sajnáltuk mindnyájan mert egy jól kiképzett, éber és szép állat volt.

1991. 03. 05-én, miután az őrzendő objektumokat átadtuk a városi önkormányzat részére, állománygyűlés keretében búcsúztunk el őreinktől.

Aztán teltek-múltak a hónapok, az évek és a gyakorlótér az önkormányzat tulajdonába került. Azt hittük sokáig olyan állapotba marad, mint amilyen a szovjetek ittléte idején volt. Szerencsére nem így történt. Az önkormányzat nemcsak a városban lévő objektumok hasznosításával törődött, figyelme kiterjedt a 121 hektáros volt gyakorlótér területére is és hamarosan megjelent a tervezők asztalán az ipari park címszó, ami aztán nemcsak papíron, hanem az életben is megvalósult.

A könyvem anyagának gyűjtése során – mint minden objektumot – végigjártam a komáromiakat is. Ha jól emlékszem 10–12 éve nem láttam a komáromi volt gyakorlóteret. Emlékezetemben még úgy élt, ahogy mi átvettük a szovjetektől. Őszintén szólva elámultam azon, amit a volt rozoga nyolc épület helyén láttam. Szinte ékszerdoboznak tűnt a múlthoz viszonyítva. A rendezett szép terület, benne a különféle szebbnél szebb épületek, üzemek, központban a NOKIA gyárral, nemcsak látványnak mutatós, de a városnak is egyik büszkesége lehet. Az ipari park területén működő 16 üzemet (céget) a 14. sz. melléklet tartalmazza.

Árkász tábor (Monostori Erőd)

Mentségemre váljék, hogy az Árkász tábor elnevezést nem én találtam ki. Azért használom mégis, mert az átadás-átvételi jegyzőkönyveken ez a név szerepel csak, a Monostori Erőd nélkül. Állítólag – mondták nekem az idősebb komáromiak – az erőd és a vasútállomás közötti laktanya jellegű részt nevezték Árkász tábornak.

A Monostori Erőd, vagy ahogy az Osztrák-Magyar Monarchiában nevezték Fort Sandberg a város egyik legnevezetesebb, XIX. századi épületegyüttese. A komáromi erődrendszer (Öregvár, Újvár, Csillagerőd, Monostori Erőd, Igmándi Erőd) negyedik erődje, amely valamennyi közül a legnagyobb, 21 évig épült, 1850–1871-ig, de elkészülte után – hadászati szempontból – máris elavulttá vált. Sohasem szolgált védelmi célokat, mindig is laktanyaként funkcionált. Hatszor akkora mint az Igmándi erőd, s méreteivel még az Öregvár és Újvár együttes területét is jóval meghaladja. Építésén 1800 kőműves és 10 000 segédmunkás dolgozott.

A második világháború befejezéséig a magyar gyalogság, lovasság (200 ló részére volt férőhely) és tüzérség használta, de volt ott 300 személyes tábori kórház, kadétiskola, s ugyancsak itt laktak a tisztek, tiszthelyettesek családjai is. Gondoskodtak az önellátásról is, hisz volt benne pékség 4 sütőkemencével és több fúrt kút, valamint jégverem. 1942-től lengyel internált katonák gyűjtőhelye volt.

A második világháború befejezése után a szovjetek szemet vetettek rá és rögtön a birtokukba vették. Kihasználva a kitűnő földrajzi helyzetét, a szállítási lehetőségek nagyszerűségét (valamennyi szállítási mód: szárazföldi, vasúti, vízi, légi), úgy döntöttek, hogy lőszerraktárt alakítanak ki belőle. Így is történt, aztán az évek múlásával egyre fejlődött, bővült végül a DHDSCS legnagyobb lőszerraktára lett. Igaz, hogy ezt óriási titkok övezték, „tabu" téma volt a bentiek és kívülállók számára is. Minél inkább titkolóztak odabenn, annál nagyobb kíváncsiság volt idekint. Mint az ilyen esetekben mindenhol, Komáromban is elindult a mendemonda, megjelentek a mindentudók, a jól értesültek, s éveken keresztül szülték az újabbnál újabb rémmeséket az erőd titkairól.

Így érkeztünk aztán el 1990. 11. 30-ához, az átadás-átvétel napjához. Péntek volt. Reggel még ragyogó őszies idő, ami aztán órák alatt hideg téllé változott. Ezzel a helyzetünk is bonyolultabbá vált, hisz az őrségnek még helyisége sem volt, nem is beszélve annak berendezéséről. Az igazi nagy gondot azonban az okozta, hogy az egész objektumban a vízrendszer fel volt töltve, a hőmérő viszont délutánra mínusz 5–6 fokot mutatott. Ebben a kényszerhelyzetben annyit tudtunk tenni, hogy az őrség első váltása az őrszoba kialakításával és szükségszerűen az őrzés megkezdésével foglalkozott, a második és harmadik váltás pedig „mentsük ami menthető" alapon a víztelenítés legalapvetőbb (víz leeresztés) feladatait hajtotta végre a sötétedés beálltáig. A szovjet átadók a jegyzőkönyvek aláírása után gyorsan eltávoztak. A MH elhelyezési szolgálatának jelenlévő szakemberei ígéretet tettek, hogy másnap küldenek a helyszínre illetékes szakembereket, akik a víztelenítést szakszerűen végrehajtják. Így is történt, ezzel sikerült megelőzni későbbi károk bekövetkezését. Lassan aztán elcsitult az átadás-átvétel zaja, őreink kezdtek megismerkedni az eröddel, legalábbis annak föld feletti részeivel. A föld alatti kazamaták rendszerének megismeréséhez viszont hetek kellettek. Jó hogy a szovjetek itt hagytak két kutyát, akik magabiztosan mozogtak a föld alatti rendszerben is, s eleinte ők vezették a koromsötétben őreinket a sétájukon. (Ha ugyan a lőszeresládák halmazán és még ki tudja mi mindenen keresztül, hason csúszva, vagy négykézláb történő közlekedést sétának lehet nevezni?)

Amit viszont nem lehetett, vagy legalábbis csak nehezen lehetett megszokni az a kíváncsiskodók hada volt. Ostromolták őreinket a kérdések özönével. A legtöbben a Duna alatti „alagutat" keresték amelyen át lehet jutni a túlpartra. Volt aki esküvel vallotta, hogy biztos forrásból tud a Duna alatti alagútról, gyermekként többször is járt az alagút bejáratánál, de sajnos annyira régen volt, hogy ma már nem találna oda. Mások arra voltak kíváncsiak, hogy megtalálták-e már azt a több száz hordó jó bort, amit még Klapka tábornokék rejtettek oda. Kíváncsiak voltak arra is, hogy igaz-e, hogy az egész erőd alá van aknázva. Lehetne még folytatni a kérdések özönét, a sok kitalált mesét, a sok születlenséget. Bizonyos mértékig érthető a rengeteg kíváncsiskodó, hisz 45 éven keresztül nagy titokzatosság övezte az erődöt, onnét információ nem jutott ki, belépni pedig magyar állampolgárnak egyszerűen képtelenség volt.

Ami viszont igaz volt, hogy az erőd minden zegében-zugában rengeteg lőszer volt a legkisebbtől a legnagyobbig. Nem hivatalos adatok szerint több ezer vagon lőszert szállítottak el a kivonulás alkalmával. Az is igaz, hogy a vasútvonalat bevezették az erőd udvarába és az is, hogy a Dunán is végeztek szállítást és az utóbbi években helikopterekkel is. A kirakóhelyekről az épületekbe vagy keskenyvágányos csillékkel, vagy szállítószalagon oldották meg a szállítást. Az erőd udvarán a szovjetek építettek egy

nagy betonkolosszust (lőszerraktárnak), ami egyáltalán nem illett az erődképbe le is bontották a kivonulás után. A tökéletes helykihasználás végett minden rendelkezésre álló négyzetméterre rakodtak, és még arra is, ami nem igazán állt rendelkezésre. Így esett áldozatul az istállókban a tardosi vörös mészkőből készült itatók legtöbbje.

Több alkalommal előfordult az erődbe engedély nélküli behatolás, lopás. A kábel volt a sláger, különösen ha réz volt. Őreink az esetek nagyobb részében elfogták a tettest, s átadták a rendőrségnek. Egy alkalommal az erőd külső részén tűz volt, amit a tűzoltóknak sikerült gyorsan eloltani. 1990. 12. 25-én és 31-én Annus Antal altábornagy látogatást tett az erődben.

A Monostori Erőd hasznosítását a Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 716. számából tudhatjuk meg a legpontosabban:[82]

A szigorúan őrzött objektumból az 1991-es szovjet kivonuláskor több ezer vagon lőszert szállítottak el. A terület lőszer- és robbanóanyag-mentesítési, valamint helyreállítási munkálataiban a főszerep a Magyar Honvédségre hárult. Az erőd a magyar állam tulajdonába, a Kincstári Vagyoni Igazgatóság kezelésébe került.

2000-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Honvédelmi Minisztérium, a Kincstári Vagyoni Igazgatóság, a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat és Komárom Város Önkormányzata által alapított Monostori Erőd Hadkultúra Központ Közhasznú Társaság kapta meg az erőd vagyonkezelői és üzemeltetői jogát.

A Kht. az azóta eltelt időben számos rendezvényt szervezett, hosszú távú tervei az erőd lépcsőzetes és teljes körű rehabilitációját célozzák. Az elképzelések szerint, a Monostori Erőd számára fontos, hogy megőrizze Európában egyedülálló XIX. századi hangulatát, figyelembe véve a műemlékvédelmi követelményeket, ápolva a katonai hagyományokat, az építészeti és hadtörténeti emlékeket.

Az objektum laktanyai részének (Árkász tábor) hasznosítása is napirenden van, bár szerényebb eredményekkel mint a többi komáromi objektum.

Ennek az objektumnak az átvételével Komárom-Esztergom megyében valamennyi tervezett szovjet objektum átvételre került, a megye ezzel szovjetmentessé vált.

[82] Dr. Kovács Vilmos: Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára, 716. szám, 11–12. oldal.

VI. FEJEZET

GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE

A Dunántúl északnyugati részén az Alpok nyúlványai és a Dunántúli-középhegység közé zárt terület, a Kisalföld síksága terül el, magába foglalva teljes egészében Győr-Moson-Sopron megyét. Központja Győr. A megye szomszédos két országgal és három megyével.

A megye területe döntő többségében sík vidék, kivétel a Győrtől délre elterülő Sokorói-dombok, a Soproni-hegység és kismértékben az Alpok keleti nyúlványai a határ szélén.

Közlekedési hálózata elsősorban a kelet-nyugati irányban kifejlett hisz fővárosunkból a megyén keresztül juthatunk el közlekedési útjainkon, vasútvonalainkon Győr-Mosonmagyaróvár-Csorna elágazásokkal Pozsony, Bécs, Ljubljanába, illetve egyetlen vízi úton a Dunán hajóval Pozsonyba és Bécsbe.

A megye ipara – Győr központtal az élen – fejlett de jelentős ipari termelés folyik a megye városaiban községeiben is. Földrajzi adottságaiból jelentős a mezőgazdaság szerepe.

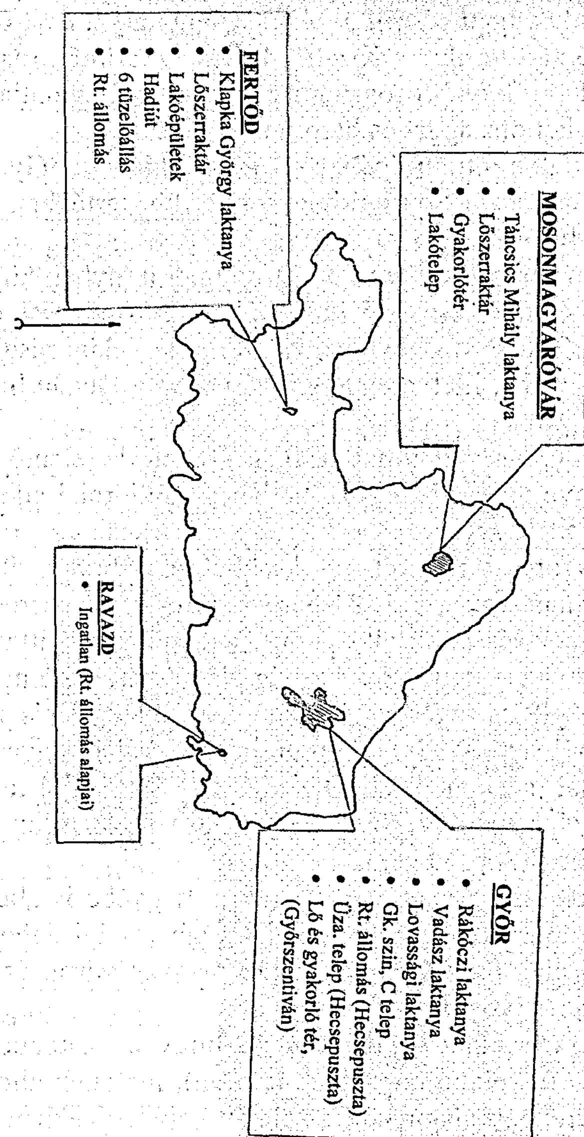
A történelmünk során a megyét sem kerülték el háborúk viharai, hisz már a török Szinan nagyvezér az 1594-ben százezer fős hadseregével harcolt a megye területén és elfoglalta Győrt, ahonnét diadalittasan indult Komárom ellen. Ugyanezt tette 200 év után Napóleon is, de nem maradt ki a megye az 1848–49-es szabadságharc, az I. világháború és a II. világháború eseményeiből sem. A Győr-Sopron megyei bakák ugyanúgy kinn harcoltak és véreztek a Donnál mint társaik, és – ha én jól tudom – az USA légierejének első magyarországi bombázása Győrt érintette, aztán később „kijutott" ebből Sopronnak is.

A II. világháború után a szovjet csapatok a megyébe is „beszállásoltak" először természetes minden városba, községbe, helyiségbe, de a későbbi csapatmozgásaik során Győrbe, Mosonmagyaróvárra, és Fertődre, ahol maradtak a teljes kivonulásig.

Csak az érdekesség miatt említem meg, hogy a „Budapest" gárda harckocsihadosztály (az előző fejezetben leírtam), melynek állomáshelye Esztergom volt, alárendelt alakulatait az alábbi helyőrségekben helyezték

el: Komárom, Győr, Mosonmagyaróvár, Fertőd. Nem kell katonaembernek lenni, csak rá kell nézni a térképre és lehet következtetni, hogy ennek a hadosztálynak az egyik fő feladata a Duna-völgyi irányra összpontosulhatott.

Ezek után tekintsük át a szovjet csapatok megyei elhelyezkedését.

Az objektum			Átvétel időpontja		Őrlétszám, eszközök						Megjegyzés
Megnevezése	Területe (hektár)	Építmények száma	Tervezett	Valós	LF	ÖCSV	VŐ	ÖSSZ.	Kutya	Kerékpár	
GYŐR LF: KOVÁCS ÁRPÁD 1993.06.23-ig, PÁNCER ISTVÁN végig											
Rákóczi laktanya	9,6	12	90.01.20.	90.06.08.		3	3	6			1990.06.08-ig MH őrizte.
Vadász laktanya	15,8	23	90.06.01.	90.07.26.	1	3	12	16	2	1	
Lovassági laktanya	6,6	5	90.06.01–	90.08.14.		1	2	3			Nem állandó őrzés.
Gk. szín, C telep											MH vette át.
Rt. álls. (Hecsepuszta)	3,5	4	90.06.01.	90.08.14.		3	3	6	1	1	
Úza. telep (Hecsepuszta)	21,0	11	90.06.01.	91.06.23.		3	12	15	2	1	
Lő és gyakorló tér	363,9	3	90.05.18.	90.08.14.			1	1			Nem állandó őrzés.
Összesen:	420,4	58			1	13	33	47	5	3	
MOSONMAGYARÓVÁR LF: NEM KELLETT											
Táncsics M. laktanya											Tanács vette át.
Lőszerraktár											MH őrizte.
Gyakorlótér											MH őrizte.
Lakótelep											Tanács vette át.
Összesen:											

Az objektum			Átvétel időpontja		Őrlétszám, eszközök						Megjegyzés
Megnevezése	Területe (hektár)	Építmények száma	Tervezett	Valós	LF	ÖCSV	VŐ	ÖSSZ.	Kutya	Kerékpár	
FERTŐD LF: HORVÁTH GYÖRGY végig											
Klapka Gy. laktanya	15,8	76	91.01.17.	90.08.28.	1	3	12	16	2	2	
Lőszerraktár											MH vette át.
Lakóépületek											Tanács vette át.
Hadiút			91.01.17	90.08.28.							A laktanya őrsége őrizte.
6 tüzelőállás	35,1		91.01.17.	90.08.28.							Építmény nélküli ingatlanok.
Rt. Állomás	8,2	5	91.01.17.	90.08.28.		3	3	6	1		
Összesen:	59,1	81			1	6	15	22	3	2	
RAVAZD LF: NEM KELLETT											
Atjátszó állomás (alapok)	1										Nem kellett őrség.
GY.-M.-S. megye össz.:	480,5	139			2	19	48	69	8	5	

Győr

Győr – mint megyeszékhely – a Kisalföld északi peremén, a Rába, a Rábca és a Mosoni-Duna torkolatánál, a Győri-medence központjában fekszik. A Kisalföld közlekedési, kulturális, kereskedelmi és ipari központja.

A régi országutak találkozási csomópontjában a természeti adottságok indokolták a város kialakulását. Régi neve: Arrabona. A várost ugyanúgy nem kerülték el a történelem viszontagságai mint ahogy azt a megyénél leírtam.

Az iparosodó nagyvárosi folyamat az 1867-es kiegyezés után indult el, a folyamatosan épülő vasútvonalak megnyújtása után. Megkezdődött a gyárépítés korszaka. 1896-ban alapították a város legnagyobb vállalatát a Magyar Vagon- és Gépgyárat, amely a vasúti kocsik és hídelemek gyártása mellett a hadiipar jelentős bázisává is fejlődött, mely még a mai napig is tart. A nehézipari gyárak mellett a könnyűipar és az élelmiszeripar gyáregységei is egyre alakultak.

A XX. század első évei már a háborús előkészületek nyomait mutatta, s ennek egyik eredményeként jött létre a Magyar Ágyúgyár Rt. A két világháború közötti gazdasági visszaesést, az 1938-ban Darányi Kálmán által meghirdetett „Győri program" igyekezett helyreállítani. Ez már Magyarország háborúra való készülődésének programja volt.

A várost 1944–45-ben mintegy 30 légitámadás érte. 5596 lakóházból csak 188 maradt épen, a többi vagy megsérült, vagy teljesen elpusztult. A gyárak túlnyomó többsége részben, vagy teljesen elpusztult. A bombázások és a harcok alatt 1052 ember lelte halálát. Győr tizenhat jelentős hídja közül csak egyetlenegy maradt meg.

A Győrről fent leírt adatok a „Győr", Cziglényi László 1981. c. könyvéből származnak. Panoráma. Magyar városok.[83]

A várost a szovjet csapatok 1945. 03. 28-án foglalták el, s részeivel meg is telepedtek. Közülük egy része 1945-től, egy másik része 1956-tól maradt Győrben és közelében (Győrszentiván, Hecsepuszta) egészen a teljes csapatkivonásig, 1991-ig.

[83] Cziglényi László: Győr. 7, 20–22. oldal. Kiadó: Panoráma. Magyar városok, 1981.

Az objektumok közül a Rákóczi laktanya és a gépkocsiszín „C” telep már a csapatcsökkentés során 1989-ben átadásra került, a többi viszont csak a teljes csapatkivonás során 1990–1991-ben.

Létesítményfelelősök	
1990. 06. 01-től – 1991. 06. 23-ig	Kovács Árpád
1993. 06. 23-tól – végig	Páncer István

Győrben az őrségek állományának kiválogatása, felkészítése időben, problémamentesen megtörtént. Ugyanakkor – rajtunk kívülálló okokból – valamennyi objektumot a tervezett időponthoz viszonyítva késéssel vettük át. Közülük egyet, több mit egy év késéssel. Erre később kitérek. Következzenek ezek után az átvett objektumok:

Rákóczi (Frigyes) laktanya

Nincs semmi tévedés! Igaz, hogy néhány sorral feljebb azt írtam, hogy a Rákóczi laktanyát már 1989-ben átadták, ez való igaz, csak azt akkor a városi tanács vette át közvetlenül a szovjetektől. A laktanya őrzésvédelmét akkor a tanács a helyi honvédség segítségével oldotta meg – ahogy később fogalmaztak – nem sok sikerrel.

Ezért aztán amikor tudomást szerzett a városi tanács a mi (ZÁVKHI) megalakulásunkról, felkerestek bennünket, megtörtént a szerződéskötés, s így vettük át a laktanya őrzését 1990. 06. 08-án.

A laktanya létrehozásáról, építéséről és használóiról a *Tér-kép* hetilap „Kié a győri orosz laktanya?” c. cikkében olvashatunk.[84] Részletek:

A századforduló aranykorában szükségből erény volt kovácsolható, mind erkölcsi, mind anyagi értelemben. Győr katonai beszállásoktól oly sokszor meggyötört polgársága örömmel szabadult e gondtól, bízhatott benne: közösségének a laktanya építésébe befektetett pénze sokszorosan megtérül majd.

1896–97. év folyamán a város tanácsa Rieger Ervin műépítész tervei alapján 526 777 frt. 67 korona költséggel felépítette az újjáformálódó városképhez illeszkedő Frigyes laktanyát. Két zászlóalj és egy ezredtörzs számára pótraktárakkal és kocsiszínnel nyolc épületből álló gyalogsági laktanyát emeltek. Tulajdonosa a város volt, kezelője a Magyar Honvédség, amelynek bérleti díja évente tetemesen gyarapította a városi pénztárt. Nem mellékes, hogy a polgárságot jogos büszkeség töltötte el házi ezredének korszerű elszállásolása láttán...

A II. világháborút követően a Fegyverszüneti Egyezmény kötelezettségeként előírta a Vörös Hadsereg bizonyos fokú ellátását, köztük a laktanyában történő elhelyezését. A szovjet hadsereg 1948 nyaráig birtokolta az épületegyüttest, amely még akkor is a város tulajdonaként szerepelt, a honvédelmi tárca kezelésében állt, de bérleti díjról szó sem esett...

Egy s más azért ez idő alatt is történt. A szociáldemokrata Udvaros István, Győr kiemelkedő polgármesterének javaslatára a laktanyát II. Rákóczi Ferencről nevezték el. Nem csak névváltozásról esett szó, funkcióváltásról is tárgyaltak. 1946-tól Udvaros levelezésben állt a HM-al, a miniszterelnökkel és a SZEB-al kérve az épületek „honvédelmi igénybevétel alóli mentesítését...

Úgy tűnt, 1947 nyarán a tervek valóra válhatnak, a HM hajlandónak mutatkozott, hogy lemondjon az országban azokról az épületekről, amelynek nem ő volt a tulajdonosa. A kijelölt vegyes bizottság (Hm és a város által kijelölt szakemberek) elkezdte tárgyalásait, egyeztető munkáját. A Vörös Hadsereg 1948 nyarán kiürítette az épületeket, azonban a város terveit az éppen „történelmileg” kialakuló egypártrendszer elsodorta, Győr város közösségi tulajdonát – benne a laktanyát is – bekebelezte az államkincstár.

1950. 10. 01-jével megalakult a Rákóczi laktanyában a pápai 32. lövészhadosztály 90. lövészezrede, amely 1957 márciusában felszámolásra került. Ettől kezdve ismét szovjet alakulat foglalta el a laktanyát, s 1989-ig állomásozott benne. Ekkor került sor a laktanya végleges átadására szovjetek részéről. Felmerült tehát a kérdés a laktanya további hasznosítására, amely nagy vitákat váltott ki a városban. Mivel a MH a továbbiakban – a hadsereg átszervezése miatt – nem tartott rá igényt, több elképzelés látott napvilágot. Mi 1992. 07. 15-ig őriztük a laktanyát, utána ismét visszakapta a város. Olyan tájékoztatást kaptunk akkor, hogy hamarosan elkezdődnek a nagy munkálatok, egyetem lesz a laktanyából. Telt múlt azonban az idő s sem bontás, sem építés nyomai nem voltak tapasztalhatók. A gaz viszont tovább nőtt, az épületek állaga tovább romlott.

Az 1990-es évek közepén aztán egy német építész iroda nagyvonalú elképzelései alapján a városi polgármesteri hivatal elkészített egy részletes rendezési tervet: e szerint a letarolt építészeti együttes 40 000 m² be-

[84] Tér-kép, 1989. november 9. I/41. szám.

épített területű bevásárlóközpont létesítésének lehetőségét kínálta. A beruházás ötlete a szakembereket és a közvéleményt egyformán megdöbbentette, s tiltakozásukat fejtette ki. Így aztán tovább peregtek az évek, míg 15 év után megszületett a kedvező fordulat. Mindezekről Winkler Gábor építész, egyetemi tanár, az MTA doktora néhány mondatban az alábbiakban ad tájékoztatást:

Winkler Gábor tájékoztatója

Néhány mondat a Győr, Baross Gábor u. 42. egykori Frigyes főherceg gyalogsági laktanya, hrsz: 3929 és az Eszperantó u. 12. és Zrínyi u. 1, 3, 5, 7. hrsz: 3994 műemléki Schlichter-villa – összefüggő műemléki épületegyüttes – sorsáról.

A Frigyes laktanyát az 1800-as évek legvégén Alpár Ignác városépítészeti elképzelései alapján telepítették az új városközpont vasúttól délre eső területére. Az együttes az akkori idők legkorszerűbb elképzelései alapján, tágas, szabályos központi tér köré épült. A tiszti épületben elhelyezett bálterem, könyvtár, klubhelyiségek a város kulturális életének fontos színterei voltak. A legénységi épületekben a hálószobák mellett tágas helyiségek – zeneterem, vívóterem, oktatótermek – kaptak helyet. Az együttes láthatóan mindenek előtt az oktatás feladatát szolgálta.

A győri laktanya annak idején gondos munkával, a kor legmagasabb szakmai építészeti színvonalán épült. Az egykori használók még emlékeztek, hogy 1956-ban a házak kifogástalan állapotban voltak. Amikor a szovjet csapatok kiköltöztek, felmértük az épületeket és állagukat szemrevételeztük: a homlokzat kivételével a házak kifogástalan állapotban voltak. Az együttes fontos kulcs-épülete a környező Nádorvárosnak és természetes központja, kapuja a városrésznek. Szakmai, építészeti értékei és városépítészeti fontossága alapján az együttes méltán kapott műemléki védettséget (M III 10993).

A Frigyes laktanyát a győri Önkormányzat oktatási célra kérte és kapta vissza: az értékes épületegyüttest azonban soha nem használták erre a célra, hanem elhamarkodottan és meggondolatlanul áruba bocsátották. Az első vevő – osztrák tulajdonú kivitelező vállalat – a házak bontásával számolt, az értékes épületek helyén igénytelen spekulációs lakóházakat kívántak építeni. A meglévő épületek megóvása érdekében semmit nem tettek. Aztán továbbadták a házakat.

Az 1990-es évek közepén az együttes ismét gazdát cserélt. Az új befektető az épületek mellett, az együttes előtti távolsági autóbusz-pályaudvar és Schlichter-villa bevonásával hatalmas bevásárló központot kíván létesíteni. Az egykor szakszerű munkával, a város polgárainak költségén megépített házak sokáig hősiesen állták az időjárás viszontagságait, állapotuk azonban aggasztóan romlott. Sorsával kapcsolatban a helyi sajtóban időnként napvilágot látott egy-egy írás: a polgárok az áttekinthetetlen, érthetetlen helyzetet kifogásolják és az érdekeltek tehetetlenségét hangoztatják.

Egy éve, 2005-ben a győri Frigyes-laktanyának – tizenöt év tehetetlensége és a hasznosítás legcsekélyebb reményével indokolva – az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága nevében, az MTA dísztermében jelképesen átadhattam a Citrom-díjat.

Azóta az ügyben kedvező fordulat következett be: az épületegyüttest megvette a Leier-cég és nekiálltak helyreállításának. A tiszti épület megújult, az altiszti épület helyreállítása folyamatban van. A két „nagy falat", a legénységi épületek és két kisebb épület – tömlöc és lőszerraktár – még megújításra vár. A munkák, ha nem is túl gyorsan, de láthatóan haladnak.

Még „adalékul" a fenti tájékoztatóhoz a *Napló*ban az alábbi kis tudósítás olvasható.[85]

City Center lesz a laktanyából

A győri volt Frigyes laktanya felújítására 25 milliárd forintot költ a Leier csoport, közölte a beruházó. Az építőanyagot gyártó cégcsoport Leier City Center néven új városnegyedet hoz létre a területen. Az első ütemben irodákat alakítanak ki, de lesz konferenciaterem, ötcsillagos szálloda és étterem is.

A munkálatokról magam is meggyőződtem, többször is megfordultam a buszpályaudvaron, ahonnét jól belátható az egész terület. Valószínűnek tartom, hogy a győri lakosok nagy többsége is kedvezően fogadta e megoldást.

[85] Napló, 2008. 03. 06.

Vadász laktanya

Győr belvárosában a megyei kórházzal szemben volt a laktanya, amelyben úgy régi, mint új – szovjetek által épített – épületek találhatók voltak. Amíg a fentebb tárgyalt Frigyes (a győriek inkább ezt a nevét használják a Rákóczi helyett) laktanyában viszonylag kevés szovjet építmény volt, addig a Vadász laktanyában lényegesen több. Tiszti lakótelepek, kultúrház, parancsnoki épület, telephely, hogy csak néhány példát említsek.

A laktanyába a szovjetek 1956–57-ben költöztek be. Ezt igazolja az *Új Tér-kép* egy száma az alábbiak szerint:[86]

Búcsúzás vagy ismerkedés?

Nyitott napra voltunk hivatalosak a győri Vadász laktanyába, amely 1956 óta szolgál egy szovjet lövészezred hadiszállásául.

Az eseményt a házigazdák bizalomerősítő ismerkedésnek szánták. Ahogy az ezred parancsnoka Sznyetkov alezredes fogalmazott: azt szeretnék, hogy Győr lakosai megismerjék mindennapi életüket. Az ezred civil vendégei nem igen titkolták: ők inkább a búcsúzás szándékaként értelmeznék a meghívást. Mindenesetre a kölcsönösen buzgó igyekezet sem tudta igazán felhőtlenné tenni ezt a találkozást. Az ezred tisztjeit például az a választási plakát tette kissé kedvetlenné, amely ezt a feliratot viseli egy hátulnézetben ábrázolt tányérsapkás alak tarkójára nyomtatva: „Tovarisi konyec". A vendégek némelyikében viszont az 1956-os eseményekből idézett fel kellemetlen személyes emlékeket a laktanyai látogatás.

Abban viszont a vendégek és a vendéglátóik is egyetértettek, hogy az igazi barátság értékesebb a kényszerű együttlétnél. Amelynek – hallhattuk – akár heteken belül vége szakadhat, hiszen a győri laktanyát az elsők között ürítik ki a további csapatkivonások során.

A Vadász laktanya hasznosítása viszonylag dinamikusan, szervezetten megtörtént. Még az őrzés idején 1991. 04. 23-án a laktanyából hét volt legénységi épület véglegesen átadásra került a polgármesteri hivatal részére, amelyet a Petz Aladár Megyei Kórház kapott meg. Hasonlóképpen a volt ezredparancsnoki épületet, amelyből a GYIVI került kialakításra. Több épületet, helyiséget béreltek, amelyeket később – miután megtörtént a szovjet–magyar végső megegyezés – megvásároltak:

[86] Új Tér-kép, 1990. március 1. 24. oldal.

A laktanyában alakították ki a:

- Pláza áruházat,
- a városi mosodát,
- a városi tv épületét,
- a pénzügyőrséget,
- gépjármű mosót, gyorsszervizt,
- vendéglátó egységet,
- Mc Donald's Éttermet és sorolhatnám még tovább.

Gazdára talált valamennyi, a volt laktanya területén lévő lakás.

Természetes még – mint majdnem minden volt szovjet laktanyában – még itt is található néhány romos épület, rendezetlen terület amelynek rendbe hozása, értékesítése várat magára.

Lovassági laktanya

Amikor először megláttam ezt a volt szovjet objektumot a József Attila utcában, inkább neveztem volna romhalmaznak mint laktanyának. Mindössze öt düledező épület volt rajta kifosztva, ajtók ablakok nélkül. Nem is tudtuk megállapítani hogy „elődeink" mire használták az 5 és fél hektáros területet.

Rögtön az átvétele után javasoltam, hogy valamit kellene vele tenni. Átadni lebontásra akár magánszemélyeknek, akár valamilyen cégnek, felesleges kiadás ennek az őrzésére kiadott pénz. Javaslatom nem talált meghallgatásra.

Hogy mennyire irritálta a környék lakosságát is ez az objektum, arról tanúskodjék a *Kisalföld* egyik cikke. Részletek:[87]

A katonák mentek, a patkányok maradtak

Aggódnak Győrött, az Auróra utca 23 házának lakói. Nem egyszer lehet kora reggel, vagy az esti szürkületben szinte macska nagyságú, barnás szőrű négylábúakkal találkozni a környéken. Háborítatlanul „korzóznak" az utakon, csak a léptek hallatán szaporázzák andalgó menetüket.

Na, de hogy kerültek ide a gyönyörű családi házak közé, Győrszabadhegy ezen exkluzív negyedébe a patkányok? A közelben lévő, volt orosz laktanya disznóhizlaldájából. Az őrség elment, az épületeket csontig kiürítették, még a villanyvezetéket is kitépték a falból, de vitték az ajtó- és ablakkereteket is, otthagyva a lepusztult épületek csupasz vázát.

[87] Kisalföld: 1990. szeptember 12. 3. oldal.

A területet úgy ahogy elpanírozták... de a disznószállást és az alatta lévő csatornarendszert nem temették be. Ez még mindig tátongó aknákkal ásítozik dús tenyészhelyként a patkányoknak. Egyébként a mintegy három holdnyi terület a József Attila úttól a kismegyeri határig teljesen elhanyagolt, törmelékkel van tele, veri fel a gaz... Mivel a gondos katonák az élelmiszerraktár készletét magukkal vitték, félő hogy ezek az állatok mind nagyobb számban messzebb és messzebb kirándulnak majd élelem után kutatva, magukkal hordozva a rengeteg bacilust a fertőzés és nyavalya okozóit.

Szerencsére ezt a helyzetet a hasznosítás során hamar megoldották, lebontásra került minden, s a helyén szép lakóparkot alakítottak ki. Még csak annyit, hogy az az eset amelyet leírtam korábban a taxis blokádi trabantos és a kutya esetéről, az ebben az objektumban történt.

Lő- és gyakorlótér, Győrszentiván

Viszonylag nagy titokzatosság övezte ezt az objektumot is. A 364 hektáros terület és a rajta lévő néhány épület nem sokat árulkodott. Az biztos, hogy amikor mi az objektumot átvettük 1990. 08. 14-én akkor az alakulatnak amely ott állomásozott – csakúgy mint Bajon a rakétásoknak – már hűlt helye volt. A nyomokból ítélve nem néhány nappal, hanem jóval korábban eltávozhatott az alakulat, s az épületeket őrizetlenül hagyták, ugyanis ha nem is oly mértékben mint az előbbi objektumban, de meglehetősen lepusztulva vettük át őrzésre az objektumot.

Az átadás-átvételre már úgy jött vissza valahonnét két szovjet tiszt egy gépkocsival.

Az objektum hasznosítása során, az épületek lebontásra kerültek, s a terület – beleértve a 364 hektárt – eladásra került.

RT állomás, Győr-Hecsepuszta

Az RT állomást a szovjetek alakították ki az úgynevezett magyar likócsi laktanya mögötti honvédségi területen. A körülmények meglehetősen mostohák voltak. Az átadás-átvételkor csak szükségszerűen lehetett az őrséget elhelyezni, sem villany, sem víz nem volt. Fűtési lehetőség sem, de ez akkor augusztus közepén nem jelentett még problémát.

A víz és a villany kérdése is megoldódott néhány nap múlva úgy, hogy a vizet a következő váltás vitte magával, vagy a közeli magyar laktanyából vételeztek. A villany kérdése bonyolultabb volt, de az ÉDÁSZ-szal sikerült egy ideiglenes megoldásban megegyezni. A legnagyobb gondot az összeköttetés hiánya, megbízhatatlansága jelentette, hisz vezetékes összeköttetés nem volt, a részünkre biztosított kis rádió adó-vevő készülék – valószínű a nagyobb távolság miatt – csak nehezen érthetőek, hallhatóak voltak, vagy egyáltalán némán maradtak. Vészhelyzet esetén a győri laktanyából volt lehetőség telefonálni!

Mindezen problémák ellenére a 6 fős őrség egy kutyával, megbízhatóan, különösebb esemény nélkül látta el a feladatát egészen az objektum hasznosításáig.

A hasznosítás során az objektumra a MH tartott igényt, meg is kapta, később azonban a bővülő Audi autógyár a területet megvásárolta. Ma már az Audi-gyár része.

Üzemanyagtelep, Győr-Hecsepuszta

Ha egy általam átvett szovjet objektumot „leg"-ekkel kellene kifejeznem akkor ez lenne az negatív értelemben. (Legutoljára, legtitokzatosabb, legtöbb bosszúságot okozó és sorolhatnám még.)

Mint már korábban leírtam, ezt az objektumot a tervek szerint 1990. 06. 01-jén kellett volna átvennünk, mi így is készültünk, de négyszeri próbálkozás után az ötödik alkalommal valósult meg az átvétel – több mint egy év késéssel – 1991. 06. 23-án, akkor amikor Silov tábornok már négy nappal előbb átment a hídon.

Az objektumot a szovjetek hozták létre. A hely kiválasztása nagyon kedvező volt, hisz egy erdőben választották ki a 21 hektáros területet, és a szállítás – csakúgy mint a komáromi lőszerraktárban – minden formája adott volt (szárazföldi, vasúti, vízi, légi). Az objektum alapvetően két részből ált. Az első rész az úgynevezett laktanyai rész, mögötte elkerítve az üzemanyagtelep, 32 óriási föld alatti tartállyal. Tudomásom szerint a DHDSCS legnagyobb, vagy Tolna után a második legnagyobb üzemanyagraktára volt.

A négy átvételi kísérlet nem rajtunk múlott. Mi mind a négy alkalommal a meghatározott időpontban jelen voltunk, felkészülve az átvételre, de a jövés-menés a szovjetek részéről mindig azzal végződött, hogy sajnos ma az átadás-átvétel elmarad különböző okokból. Mint említettem nagy volt a titkolódzás, máig is úgy érzem, hogy egyszer sem mondták meg igazán, hogy miért marad el az átadás. Gyanítottuk, hogy azért, mert nem ürültek még ki teljesen az óriástartályok, volt még mit elseftelni. Ezt persze bizonyítani nem tudtuk. Minden alkalommal jelentettük a kudarcunkat Budapestre, de elöljáróink sem tudtak hatékonyan intézkedni.

Az objektum hasznosítása gyakorlatilag két részben történt. A laktanyai részt 1991. 11. 01-jén megkapta a győri városi önkormányzat, melyből a hajléktalanok részére alakították ki szállást. Az üzemanyagtelep-rész hasznosítását ugyancsak sok titok övezi, sok volt körülötte a mendemonda, úgy gondolom nem az én feladatom a valóság kiderítése. Azt viszont feltételezem, hogy az „olajbotrány" ügy szálai ehhez az objektumhoz is elvezethettek.

No, de térjünk vissza az ominózus naphoz, amikor az átadás-átvétel végre megvalósult. Vasárnap volt. Úgy beszéltük meg a győri kollégákkal, hogy reggel az objektum előtt találkozunk, én ugyanis Tatáról, a lakásomról mentem gépkocsival. Lefordulva a főútról, a mellékúton jött velem szemben egy rendőrségi autó. Az objektum előtt már egybegyűlt a kis átvevőcsapat és kérdezem a kollégákat, mit kerestek itt a rendőrök? Mosolyogva mesélik, hogy valami olyasmi történt, hogy a napokban jött vissza a bázis volt parancsnoka a családjával saját gépkocsiján, hogy átadja az objektumot. Szombat délután bement győri ismerőseihez – több éve szolgált már ott – családjával egy vacsorára. A kocsiját egy Petya nevű polgári alkalmazottjukra bízta, hogy vigye vissza az objektumba és este mikor értesíti, menjen ki értük.

Közben, miután a Petya visszatért – ekkor már csak egyedül „őrizte" a bázist –hamarosan megjelent két dezertőr, korábban ott szolgált katona. Ismerték egymást, hisz korábban Petya is tiszthelyettes volt ott, aztán lett polgári alkalmazott gondnokként. Beszédbe elegyedtek, s Petya elmesélte nekik, hogy mi történt, még a kocsi kulcsát is mutatta nekik az asztalon. Kis idő múltán aztán a „vendégek" megkérdezték, hogy nem tudna-e nekik egy nejlonszatyrot adni? Petya mondta, dehogynem, gyertek. A volt fürdőszoba kádja tele volt limlommal, s miközben a Petya lehajolt szatyrot keresni, elkapták, megkötözték, száját betömték s beletették a fürdőkádba (víz már nem volt). Gyorsan – a gépkocsi kulcsát magukhoz véve – a főnök kocsijával eltávoztak. Petya sok kínlódás után valahogy kiszabadította magát a fogságból s egy közeli telefonról értesítette a főnökét. Nos hát ezt az esetet vizsgálta a rendőrség. Így kezdődött tehát az objektum átvétele, ami azért ha nem is olyan simán, mint ez már több objektumnál megtörtént, azért véget ért.

Még egy adalék az üzemanyagtelep történetéhez. a *Népszabadság*ban a következő rövid cikket olvashattuk:[88]

Toterminal

A szovjetek volt üzemanyagbázisán, Győr határában a leláncolt vaskapu fölött hatalmas táblán latin betűkkel olvasható a rejtélyes név: Toterminal. Az üres portakalitka mellett a bejárati ajtó nyitva áll, az elnéptelenedett udvarba bárki bemehet. Minden kihaltnak látszik. Némi hujjogatásra a dúslombozatú fák takarásából tizenéves gyerekkel egy termetes asszony bukkan elő. Narancssárga műszálas otthonkát, papucsot visel. A fiú is, az anyja is oroszul beszél, mint mondják nyaralni jöttek.

Könnyen idetaláltak – meséli az asszony –, hiszen a férje a bázison katonáskodott, aztán hazament, leszerelt. Civilként most a Toterminal elnevezésű svájci-szovjet vegyes vállalat alkalmazottja, akárcsak a Petya, a gondnok, aki az utóbbi időben egyedül őrizte az objektumot. A férfiakkal nem sikerült találkozni, ők – mint megtudtuk – vásárolni mentek a városba. Az asszony állította, hogy négyükön kívül más nem tartózkodik az egykori üzemanyagbázison. Napoznak, pihennek és egy hét múlva készülnek haza a gyerekkel – tette hozzá.

A fenti újságcikk két nappal előbb jelent meg, mint amikor a bázist őrzésre átvettük. Úgy gondolom, hogy nem fogalmaztam rosszul, amikor a fenti „leg"-eket leírtam.

Az objektum átadása-átvétele volt az utolsó Győr-Moson-Sopron megyében, de a 2. sz. vagyonvédelmi szervezet területén összességében is. Mindkét megyében az összes többi objektum átadásra került 1990 végéig, ez az egy maradt 1991-re. Ebből fakadt, hogy ennek az objektumnak az átvétele számunkra első olyan volt, amelyet már nem a ZÁVKHI szervezetében (az 1990. 12. 31-el megszűnt), hanem a GROUP 4 szervezetében vettük át. A gyakorlatban ez annyit bonyolította az átadás-átvétel rendjét, hogy a szovjetek átadták az objektumot a MH elhelyezési szolgálatának, ők a KVSZ illetékeseinek, ők pedig nekünk a GROUP 4-nek őrzésre. Tehát egy jegyzőkönyvvel több készült.

[88] Népszabadság, 1991. június 21.

Mosonmagyaróvár egy kivételes eset a könyvünkben, ugyanis mint a „bizalmi zónába" eső területet már 1989-ben kiürítették. Az ott lévő volt szovjet objektumokat vagy a városi tanács, vagy a MH vette át, s szervezte meg annak őrzésvédelmét.

Úgy gondoltam – mivel Mosonmagyaróvár volt az egyetlen helyőrség a 2. sz. TVSZ-en belül amelyik ilyen helyzetben volt –, hogy tartozom a városnak annyival, hogy ne maradjon ki a felsorolásból, hisz ott ugyanúgy ott voltak a szovjet csapatok évtizedeken keresztül, mint azokban a helyőrségekben ahonnét csak 1990–1991-ben vonultak ki.

Egy alkalommal kaptam egy értesítést 1991 februárban Budapestről a főnökömtől, hogy valószínű át kell vennünk néhány olyan objektumot, amelyet a szovjetek már korábban átadtak a tanács, vagy a MH részére, ezek közt szerepelt a mosonmagyaróvári lőszerraktár is. 1991. február 15-én el is indultunk a helyettesemmel és megszemléltük az objektumokat (Győr és Fertőd is érintett volt), tárgyaltunk az önkormányzatnál is de ott semmit sem tudtak a témáról. Rövid idő után a téma lekerült a napirendről.

Mosonmagyaróvár régi katonai helyőrség volt, már az I. világháború előtti időben volt katonaság, bár abban az időben a lőporgyár (mint stratégiai hadianyagot gyártó üzem) volt a város életét, fejlődését meghatározó tényező. Példaként megemlítem, hogy lőporgyár saját vízműve az 1980-as évekig a város vízműveként funkcionált. 1922-ben a Magyar Királyi Honvédség megalakulásakor, újra települt katonaság a városba.

A II. világháború után az új demokratikus hadsereg kiépítése során, az 1950. 10. 01-jével Komáromban megalakult 30. műszaki zászlóalj 1951. 11. 09-én Mosonmagyaróvárra diszlokált és 1957. 03. 31-ig ott állomásozott. Ekkor települt a szovjet alakulat a zászlóalj helyére. A 30. műszaki zászlóalj kiemelt feladatai voltak, a határőrséggel történő együttműködés, valamint a természeti csapások (1954-es nagy árvíz, 1956-os jeges ár) mentési munkálataiban való részvétel.

A laktanyába költözött szovjet alakulatról nem sok információnk volt, valószínű az is műszaki (utász, hidász stb.) alakulat volt, s a laktanya méreteiből következtetve zászlóalj szintű lehetett.

A hasznosítási elképzelések Mosonmagyaróváron is az egyik fő témát képezték. Nemcsak a város vezetését, hanem az egész város lakosságát

foglalkoztatta az, hogy mi lesz a visszamaradt volt szovjet objektumok sorsa. Természetes itt is – mint mindenütt – elsősorban a lakások iránti érdeklődés volt a legintenzívebb. A hasznosítási elképzelésekről a *Kisalföld* 1990. 07. 31-i száma tudósít.[89] Részletek:

Az eddig szovjet katonai kezelésben lévő épületek, ingatlanok hasznosításáról, illetve őrzéséről szóló megbeszélésre hívta tegnap délután Mosonmagyaróváron a városban tevékenykedő pártok képviselőit Makai József tanácselnök...

Az „előtörténethez" több mint egy évet kell visszanyúlni. Mosonmagyaróvár ugyanis azon öt magyar város egyike, ahol – központi döntésre – már tulajdonképpen ekkortól készülhetnek a szovjet katonai objektumok visszavételére, hasznosítására. Azután telt az idő az objektumok őrzését közben a MH vette át, s idén márciusban köttetett szerződés a városi tanáccsal. Az utolsó aláírásra azonban jó másfél hónapot kellett várni, s ez az idő igencsak tekintélyes összeget jelentett a tanács számára, az őrzési díjakat tekintve...

Nézzük ami már biztos. Nos a szovjetektől átvett 48 lakásba már be is költöztek a bérlők. Szóba került, ha a bérleti díjból jelentéktelen bevételhez jut csak a tanács, miért nem adta el ezeket a lakásokat? Egyszerű: még mindig tisztázatlanok a tulajdonviszonyok.

Mosonmagyaróváron júniusban hirdették meg az első pályázatot a laktanyaépültek hasznosítására, ez azonban csak tájékozódó jellegű felmérés volt... Jelentős részt bérel a tejüzem, garázsok, javítóműhely és raktárok céljára. Van két kft. is a bérlők között, kiegészítő ipari tevékenységet kíván folytatni. A kisebb épületekben 8–10 munkahelyes egységeknek van helyük, például háztartási vagy divatáru cikkek, fahulladékból préselt csomagolóanyagok gyártására. Nagyobb fejtörést okoz a nagy laktanyaépület, ennek hasznosítására – nyilván a tetemes felújítási költség miatt – konkrét ajánlat még nem érkezett. Kötelezettség nélküli érdeklődő több is van ők augusztusban térnek vissza a tárgyalóasztalhoz...

A tanácskozás célja tulajdonképpen az volt, hogy megvitassák a kormánybiztos írásban is megküldött irányelveit. Ez utóbbiak még igencsak „fésülésre" szorulnak a döntés előtt.

Nyilvánvaló, hogy sok tárgyalás, vita lefolyt még Mosonmagyaróváron is, hisz amíg véglegesen nem dőlt el a végső elszámolásban a „ki kinek fizet" kérdése a szovjet és a magyar fél között, addig nem kerülhetett na-

[89] Kisalföld, 1990. július 31.

pirendre a hasznosítás kérdése sem. Mosonmagyaróváron is értek el a mai napig szép eredményeket az objektumok hasznosítása terén, de még itt sem oldódott meg minden. A példa kedvéért említem, hogy a laktanya főépülete még mindig árválkodik, állapota egyre inkább romlik. Az egyes objektumok hasznosítása:

Táncsis Mihály laktanya

A főépületet fent említettem. A volt kapuügyeletes helyiség, továbbra is porta jellegű célt szolgál. Működik egy gépkocsijavító műhely, egy gumiszerviz, asztalos munkát folytató és több kisebb üzem, kft.

Betelepült az objektumba egy nagykereskedelmi itallerakat. (Csak az érdekesség miatt jegyzem meg, hogy amit eddig végig jártam volt szovjet objektumot, sehol sem maradt ki a hasznosításból, az itallal kapcsolatos bolt, üzlet, raktár, lerakat stb.)

Működik a laktanya volt telephelyén egy ritkán látható betonzúzó, ahogy ott nevezték. Óriási darab betontömböket zúz szét ökölnyi nagyságúra, amit aztán építkezések során újra hasznosítanak.

Lakótelep

A laktanyával szemben a Barátság úton építettek a szovjetek három egyforma lakóépületet, amelyekben 48 lakás volt. Az átvétel után a lakásokat ideiglenesen bérbe adták, de 1990-ben – egy újabb döntés alapján – az épületeket lebontották, s a területet magánszemélyeknek értékesítették, akik ott különféle üzleteket, autószalont hoztak létre és működtetnek.

Gyakorlótér

A 35 hektáros gyakorlótér a laktanyától ÉNy-i irányba a „nagy dombok" – ahogy a helybeliek nevezik – környékén terül el. A tulajdonjogot a helyi önkormányzat kapta meg. Jelenleg több magánszemély és cég bérli különböző célokra a területet.

A gyakorlótéren alakítottak ki egy modern hulladéklerakó telepet is. A környéken működik (hazánkban talán a legtöbb) szélkerék, s termeli az áramot. Egy álló helyből 30 darabot számoltam meg.

Lőszerraktár

A lőszerraktár nem a megszokott betonkolosszus mint a legtöbb lőszerraktár, hanem még a lőporgyár idején épült földbe süllyesztett több méter földdel fedett bunkerszerű építmény, 3–4 darab található belőle, amit a szovjetek is használtak. A területen kavics (sóder) kitermelés folyik, melynek zömét a szomszédos Ausztriába értékesítik.

Fertőd

Amikor a Fertőd nevet halljuk, először mindnyájunknak az Esterházy-kastély jut eszünkbe. Nem véletlenül, hisz ezt a gyönyörű épületet, amely a műemlék-nyilvántartás szerint Magyarország harmadik legjelentősebb műemléke, az Esterházy család építtette a 18. században.

A település neve is Eszterháza volt 1950-ig, amikor szeptember 7-én Eszterháza és Süttör egyesülésével felvette a Fertőd nevet. 1995-ben a nagyközség városi rangot kapott.

Földrajzi helyzeténél fogva a település is házigazdája volt a mindenkori katonaságnak, s nem kerülték el a háborúk viszontagságai sem. A II. világháború befejező szakaszában a magyarországi harccselekményekben visszavonuló német és magyar csapatok harctevékenységét Eszterházáról irányította a német Dél Hadseregcsoport parancsnoka, akinek a harcálláspontja a kastélyban volt berendezve.

Nem volt ennyire híres a két világháború között megépült Klapka György laktanya, de annyira azért igen, hogy a községet 1945. 03. 30-án elfoglaló szovjet csapatok rögtön szemet vetettek rá és elfoglalták (először). Az 1940-es évek végén alakuló új magyar hadsereg aztán visszakapta és hamarosan magyar katonákkal telt meg az objektum. Az alakulatok – az akkori szokásnak megfelelően – gyorsan váltogatták egymást a

helyőrségekben. Így volt ez a fertődi laktanyában is. 1952 őszén, a Pápán 1950-ben megalakult 16. tüzérezred szállásolt be a fertődi laktanyába és ott állomásozott 1956. 11. 22-ig, amikor egy szovjet alakulat foglalta el a laktanyát (másodszor). A Fertődön töltött esztendőkre Polgár Elemér (akkor főhadnagy, a 2. osztály törzsfőnöke) így emlékszik vissza:

Polgár Elemér visszaemlékezése

Ezredünk, a 16. tüzérezred a pápai állomáshelyéről 1952 őszén a táborból való bevonulás után, Fertődre nyert áthelyezést. Az ezrednek egyidejűleg át kellett venni a laktanya parancsnoki teendőket is, ugyanis az ezreden kívül oda helyezték a 41. páncéltörő tüzérosztályt is.

Az ott lévő épületek állagai megfelelő minőségűek voltak. Három darab kétemeletes sátortetős és egy földszintes épület állt rendelkezésre a legénység elhelyezésére. A három kétemeletes épületben a három tüzérosztály (épületenként egy-egy osztály), a földszinti épületben pedig az ezredtörzs nyert elhelyezést. Az ezredparancsnokság egy lapostetős egyemeletes épületbe költözött.

Elképzelhető, hogy a sátortetős épületek a két világháború között épültek, de aránylag elég jó állapotban maradtak. A laktanyában központi vízellátás volt. A legénységi épületekben a mosdók a földszinten voltak elhelyezve a gyenge víznyomás miatt. Emlékezetem szerint melegvíz nem volt, a személyi állomány fürdetését a petőházi cukorgyárban oldottuk meg.

Az épületek fűtését vegyes tüzelésű kályhákkal biztosítottuk. A legénységi épületeken kívül, a főbejáratnál volt az ügyeletes tiszti és az őrszoba valamint a fogda. A laktanya ÉNy-i részén volt az élelmezési és ruházati raktár. A középső részén a kantin és a legénységi konyha, valamint egy asztalosműhely. A kantinba és az asztalosműhelybe polgári személyek álltak alkalmazásban. A főbejárathoz közel volt a gyengélkedő, ahol a beteg katonákat gyógyították. A súlyosabb betegeket pedig a kapuvári kórházba szállították.

A gépkocsiknak kb. 50%-a volt fedett garázsban, a lövegek viszont teljes egészében a lövegszín alatt voltak elhelyezve. Az ezred részére biztosított lőszerek raktára a Fertőd és Petőháza között 2 km távolságra voltak, ezek az ötvenes évek elején épültek.

A laktanya szomszédságában volt a tiszti klub, a helyi óvoda és az iskola. Ezek mellett épült fel a kétemeletes tiszti lakóház, ahol kb. 24 tiszti

család nyert elhelyezést. A nőtlen tisztek viszont fertődi albérleti lakásokban és a szomszéd községekben nyertek elhelyezést.

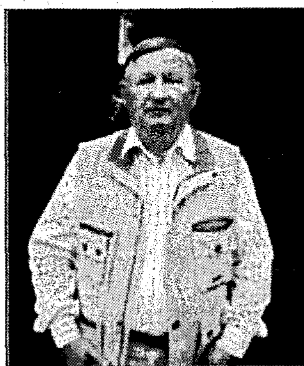
Ilyen körülmények között élte ezredünk a Fertődön töltött négy és fél esztendejét, mígnem 1956. 11. 22-én a szovjetek bevonultak a laktanyába, s tudomásom szerint a szovjetek teljes kivonulásáig ott állomásoztak.

A mi ezredünk ezzel egyidejűleg megkezdte a felszámolást, s 1957 elején megszűnt. Magam is – több tiszt társammal együtt – megváltam a hadseregtől, s a polgári életben találtam boldogulást. 45 éves munkaviszony után lettem nyugdíjas. Leszerelésem után, mint tartalékos tisztet többször is „behívtak" kiképzésre, s 1969. 09. 23-án századossá léptettek elő.

A fentiek szerint tehát a következő 34 esztendőben a szovjetek uralták a fertődi laktanyát. Hogy egy alakulat-e, vagy váltogatták egymást erről nincs információnk. Az átadás-átvételkor tudomásom szerint egy légvédelmi tüzérezred állomásozott a laktanyában. A fertődi laktanya átvétele számunkra különleges eset volt, ugyanis – mint ahogy korábban már leírtam – ez volt az egyetlen olyan objektum amelyet a tervezettnél korábban át kellett vennünk. A tervezett időpont 1991. 01. 17-e volt, s az átvétel 1990. 08. 28-án megtörtént. A gondot az őrző-védő állomány – beleértve a LF-t is – toborzása és felkészítése jelentette.

Augusztus 20-a előtt néhány nappal kaptam az értesítést az átvételre, tehát mindössze 10–12 nap állt a rendelkezésünkre, benne egy hármas ünneppel. Ha kapkodva is de azért összeállt a csapat és részünkről nem volt akadálya az átadás-átvételnek. Köszönet illeti Fülöp Géza tanácselnök urat és Puklus János őrnagy urat a fertőszentmiklósi RT század parancsnokát az intenzív segítségnyújtásukért. A Klapka György laktanyának és RT állomásnak az őrzését kellett megszervezni egy LF irányításával. Összesen 22 fő. A táblázatban szereplő lőszerraktár és lakóépületek már korábban átadásra kerültek, ezekkel kapcsolatba nekünk nem volt dolgunk.

Létesítményfelelős

Horváth György
1990. 08. 18. – végig

Klapka György laktanya

A 16 hektáron fekvő laktanya ekkor már nem úgy nézett ki, mint ahogy azt fentebb Polgár Elemér a visszaemlékezésében leírta. Nyilván az évek során korszerűsödött és a szovjetek is jelentős épületekkel gazdagították, bővítették, ugyanakkor a régi épületek állaga kritikán aluli volt.

Úgy tűnt nekünk az átvétel során, hogy a szovjetek sem tudtak régebb óta arról, hogy az átadás-átvétel majdnem fél évvel korábban lesz a tervezettnél. Állítólag – ezt ugyan nem hangoztatták – a parancs az volt, hogy nem is haza mennek a Szovjetunióba, hanem valahol a Magyar-Ukrán határ közelében még települniük kell. Ennek egyáltalán nem örültek.

Az átadás-átvétel ha kicsit döcögve is, de a tervezett napon befejeződött, és az 1. váltás őrség megkezdte feladatát. Volt egy olyan probléma, hogy az egyik tisztfeleség nem tudott kiköltözni a tiszti lakótelepről mert a férje három héttel az átadás előtt gépkocsibaleset következtében elhunyt. A hölgy magyar-szovjet állampolgár volt, s úgy döntött, hogy marad Magyarországon. Azt kérte tőlünk, hogy amíg a bonyolult jogi ceremónia le nem zajlik, addig hadd maradjon a lakásban, mert egyenlőre nincs hova mennie. Természetes, hogy hozzájárultunk, s megoldottuk részére a víz és villany biztosítását. Néhány hónap múlva megoldódtak az ügyei és eltávozott.

Az őrség aztán szépen összeforrt, s mintaszerűen látta el a feladatát, pedig az egész területünkön itt volt a legmagasabb az átlag életkor. Vagy talán ezért? Megbízható rendes emberek voltak, élükön a LF-el. Volt ugyan egy rendkívüli esemény is 1991. 05. 05-én, amikor a „Sátán" nevű őrkutyánk megharapott egyszerre két őrt is úgy, hogy az egyik nyolc napon túl gyógyuló sérülést szenvedett.

1990. október vége felé mentem ellenőrző körútra többek között Fertődre is. Miután megtörtént a „hivatalos" ceremónia (jelentkezés, jelentés) az egyik őr felém nyújtott egy újságot. Főnök! Olvasta ezt? Kérdezi és átadta az újságot kinyitva az ominózus cikknél. A *Kisalföld* 1990. 10. 18-i száma volt. „Befűtöttem az oroszoknak" c. cikkel. Idézek belőle:[90]

Rosszabb volt ez még a kuplerájnál is – bök a tiszti lakónegyedre –, mert az legalább tiszta volt, ez meg... Nézzék csak meg, mit hagytak maguk után! Tudja mit mondok? Tizennyolc hónapot voltam Dachauban, de még az is különb volt... Ez aztán igen, szörnyülködtünk mi minden történhetett itt, de emberünk nem hagy időt a csodálkozásra, sorolja tovább, egyre csak önti ránk a szót: – Még Sopronból is hoztak ide maguknak k...kat! Beöltöztették őket katonaruhába, úgy csempészték be a nőket a laktanyába. Nem riadtak ezek vissza semmitől. Úgy loptak mint a szarka, itt a faluban nem maradt meg semmi őrizetlenül a kertek alatt!

Az utolsó évben valahonnan a tajgáról hoztak ide nyolc asszonyt. Azokat kellett betanítanom. És mire kitanulták a szakmát, engem menesztettek. Nem volt rám már szükség. Hát bizony nem sajnálom, nem sírtam utánuk. Itt némának is kellett lenni, meg vaknak is, süketnek is... Nem egyszer előfordult, hogy hazafelé még éjjel is követtek. Higgyék el, szabályosan féltem. Nem is tudom, hogyan bírtam ki én azt a huszonhat évet.

Kérdeztem a cikk elolvasása után, hogy ismerik-e ezt az embert? Ismerjük – mondják. Az egész falu ismeri. 26 évig volt a szovjet laktanyában fűtő. Amikor ingyen hordták neki a szenet a laktanyából az oroszok, akkor más volt a véleménye. Mondta egy idősebb kolléga. Jó, hogy nem került be közénk, mondta egy másik. Ő is jelentkezett vagyonőrnek. Erről ennyit... ahogy mondani szokták.

A laktanya hasznosításáról Fertődön úgy gondolom csak pozitív értelemben illik beszélni. Eleinte csak bérlemények formájában valósult meg, később aztán miután tisztázódtak a jogi viszonyok, beindult a gépezet, s így 18 év elmúltával nagyon szép eredményeket értek el. Amikor 2007

[90] Kisalföld, 1990. október 18.

szeptemberében végigjártam a fertődi objektumokat, a laktanyában Horváth György volt kollégám megkérdezte tőlem. Ráismersz? Őszintén válaszoltam: hát nehezen.

Nagyon szép lett a volt laktanya. Szépen, ízlésesen felújított épületek, néhány kisebb épület kivételével majdnem mindegyik hasznosításra került 290 lakást adtak át. A laktanyában kapott helyet:

- a városi rendőrkapitányság,
- a postahivatal,
- egy általános iskola alsó tagozata,
- egy óvoda,
- idősek otthona,
- védőnői szolgálat irodaháza,
- Pigment üzletház,
- böllér bolt,
- totózó-lottózó,
- szépségszalon,
- kávézó,
- Tüzép-telep.

És valószínű, hogy nem teljes a felsorolás, de a folyamat nem állt le, az folytatódik. További sok sikert.

RT állomás

A laktanyától 3–4 km távolságra alakítottak ki a szovjetek egy RT állomást melynek a fő feladata a légtér állandó figyelése a légi eszközök felderítése, kísérése. Általában egy-egy ilyen objektum 4–8 hektáros területen helyezkedik el. Állandó jellegű épület 4–5 van, annyi amennyi egy század szintű alegység részére szükséges. A fő eszközük a lokátor amelyeket magaslatokon (mesterséges, vagy természetes) kell elhelyezni.

Ilyen állomás volt a fertődi is amely inkább Fertőendrédhez volt közelebb. Az átvétele problémamentesen megtörtént. Nem sok átvenni való volt hisz az öt épületen és a kerítésen kívül nem volt mit őrizni.

A hasznosítása mintaszerűen megtörtént – viszonylag az elsők között – hisz a területén alakítottak ki 14 község összefogásával egy regionális szennyvíztisztítót amely az érintett községek szennyvízét tisztítja. A berendezés az indulása óta kifogástalanul működik.

Az átvétel után napi két fő és egy kutya látták el az objektum őrzésvédelmét, problémamentesen.

Hadiút és tüzelőállások

Összekapcsolom a kettőt, azért mert egyiket sem kellett őrizni. A hadiútról annyit, hogy valóban a szovjetek építették ki egy szekérút nyomvonalán. Gyakorlatilag egypályás, kő alapzattal ellátott, murvázott útról volt szó, amely a laktanya és az RT állomás között biztosította a közlekedést a nehéz gépjárművek részére is.

A 6 tüzelőállás a szovjetek részére kisajátított földterület volt, egyenként 1–2 hektárnyi területen. Gyakorlatozás vagy harckészültségi helyzet elrendelésekor vették igénybe. A terület tisztántartása és az odavezető utak járhatóságának biztosítása a szovjetek feladata volt.

Horváth György LF visszaemlékezése

Visszaemlékezve az elmúlt 15–18 esztendőre van olyan eset ami úgy tűnik mintha most lett volna, de van olyan is amit már félig, vagy egészen homály fedi. Nehéz azt is kiválasztani, hogy amikre emlékszem azok közül melyiket idézzem. Nehéz a választás. Végül úgy gondolom – hogy magamon is segítsek –, hogy két olyan esetet elevenítek fel amelyek a történésükkor is, de azóta is mély nyomokat hagytak bennem.

Az első saját személyemmel összefüggő. Hivatásos katona voltam már jó néhány esztendeje, amikor a parancsnokom közölte velem, hogy be kell mennem Veszprémbe a dandárparancsnokhoz mert megszűnt a beosztásom és beszélgetni kíván velem. Akkor a fertőszentmiklósi RT század parancsnokának egyik helyettese voltam.

Őszintén szólva teljesen nem ért váratlanul az információ, már számítottam rá. 1990. augusztus 20-a előtti valamelyik napon volt a randevú. Veszprémbe érve – korábban érkeztem – találkoztam egy jó barátommal, akivel együtt végeztünk a híradó tiszti iskolán. Ahogy ez lenni szokott: szia, szia hogy vagy? mi járatba jöttél? stb. Mikor mondtam neki, hogy miért jöttem, kissé halkan mondta: olyan hírek járnak itt a házban, hogy meg fog szűnni a ti alakulatotok is.

Megköszöntem neki, mert végül is a döntésem meghozatalánál segítség volt. Ezután hamarosan hívattak a dandárparancsnokhoz, aki nagyon udvarias volt és sajnálattal közölte, hogy a beosztásom megszűnt, s a fertődi alakulatnál csak a század híradófőnöki beosztást tudják biztosíta-

ni. Rá akart beszélni, hogy fogadjam el, de mivel tudtam, hogy ilyen esetben, ha megvan a nyugdíjazáshoz szükséges szolgálati időm akkor kérhetem a nyugdíjazásomat.

És milyen a sors? Csengett a telefon, s a dandárparancsnok felveszi és átadja... a parancsnokod keres mondja. Valóban Puklus őrnagy volt és azt mondja: itt van nálam a fertődi tanácselnök Fülöp Géza két magas rangú katonatiszttel. Olyan nyugdíjas katonát keresnek aki elvállalná a szovjetek által hátrahagyott objektumok átvételét, őrzésvédelmének a megszervezését, irányítását. Azon nyomban elvállaltam, közöltem a dandárparancsnokkal, hogy a nyugdíjat választom. Tudomásul vette, s további kérdései nem voltak hozzám.

Néhány nappal ezután találkoztam Homor és Popovics urakkal leendő új főnökeimmel és megbeszéltük az átadás-átvételig végrehajtandó teendőket. A legnehezebb volt a toborzás, 21 ember szerzése az átvételig. Az RT század nyugdíjasai közül is csak két tiszthelyettest tudtam beszervezni az alakuló csapatba, az összes többi civil az idősebb korosztályhoz tartozó személy volt. Szerencsére mind szorgalmas, becsületes, zömébe katonaviselt emberek voltak.

Én akkor egy ideig „kettős funkcióba" voltam. Ugyanis a nyugdíjazásom nem ment egyik napról a másikra. Már javába őriztük a szovjet objektumokat, amikor megjött a nyugállományba helyezési parancsom. Nem bántam meg a döntésemet, az új főnökeimben egyenes, korrekt embereket ismertem meg, akikre szívesen emlékszem vissza. Így lettem én Fertődön létesítményfelelős.

Talán a legemlékezetesebb eseménye a fertődi laktanyának a Sátán nevű őrkutya esete a vagyonőrökkel. 1990. szeptember 13-án kaptunk két őrkutyát. Az egyik nőstény, a másik (a Sátán) kan volt. Az utóbbi gyönyörű állat volt, hatalmas nagy, arányos felépítéssel. Szépségversenyen biztos díjazták volna. Csak hát a természete! Kiszámíthatatlan, ravasz, méltó a nevéhez. A gondozóján kívül nem akart elfogadni senkit. A hetek, hónapok múlásával aztán enyhült valamelyest, de akkor is óvatosnak kellett lenni. 1991. május 5-én, vasárnap délután Hekli Árpád vagyonőrrel indultak járőrbe. Nem is történt semmi rendellenesség a járőrözés során. Befejezve a feladatot, az őr a helyére vitte a Sátánt és a pórázát a futóhoz akarta rögzíteni, amikor az hirtelen nekiugrott az őrnek. Harapta a karját, a vállát, a lábát. Ezt látva egy másik őr, fogott egy lapátot és a kollégája segítségére sietett. Ám az első csapásnál eltörött a lapát nyele, így a kutya a másik őr ellen fordult, harapta, marcangolta ahol érte. Ekkor eszébe jutott az őrnek, ha mozdulatlan marad, akkor a kutya abbahagyja a támadást. Így is történt. A két vérző ember „vigyázz állásba" állt, a Sátán meg lefeküdt középük. Ám mozdulni sem mertek, mert a kutya ismét támadott volna. Közben szóltak a kutya gondozójának – aki szerencsére a közelben lakott – így rövid időn belül megérkezett és elzárta a Sátánt.

Valószínűleg az váltotta ki a kutya agresszivitását, hogy a másik kutyát nem találta, mert közben azt is járőrözni vitték. A sérülteket a szolgálaton kívüli őr átkísérte a szomszéd utcában lakó nyugdíjas orvoshoz, ő látta el őket. Közben megérkeztem én is a laktanyába, intézkedtem a sérültek helyettesítéséről, majd az orvossal konzultálva bevittem őket a közeli kórházba, hogy vizsgálják meg, és lássák el őket. Ez megtörtént, megkapták a szükséges védőoltást. Szerencsére gyorsan gyógyultak, így a szolgálatból tartósan nem estek ki. Az egyik ugyan 8 napon túl gyógyult, tehát „rendkívüli esemény"-ként jelenteni kellett. Ezért meg nem szoktak piros pontot adni.

A Sátánt később „áthelyezték" Székesfehérvárra, s ahogy hallottuk ott is „szedte áldozatait".

Ravazd

Győr-Moson-Sopron megye utolsó „objektuma" a Ravazd feletti erdő legmagasabb pontján lett volna. Azért is tettem az objektumot idézőjelbe, mert itt nem volt mit átadni-átvenni. A szovjetek nem is jöttek oda a helyszínre, csak a MH Elhelyezési Szolgálatának illetékesei. Ők is csak azért ragaszkodtak a jelenlétünkhöz, hogy legalább a KVSZ is tudjon róla, merre található ez a hely.

Tulajdonképpen egy 1 hektáros területről volt szó, amelyen egyetlen épületnek az alapja készült el. A tájékoztatás alapján, valamilyen híradó berendezést (valószínűnek tartom, hogy olyant mint amilyen a Gerecsehegységen volt) kívántak a szovjetek odatelepíteni.

Ezzel búcsúzzunk el a 2. sz. területi vagyonvédelmi szervezet két megyéjétől, hisz azok leírása teljes egészében megtörtént. Következik egy újabb fejezet, a 4. sz. területi vagyonvédelmi szervezet leírása, amely egyedül Veszprém megyét foglalta magába.

VII. FEJEZET

VESZPRÉM MEGYE

A katonai alakulatok, csapatok, intézmények elhelyezésére, telepítésére, általában nem a sík, hanem a dimbes-dombos, hegyes-völgyes, átszegdelt, jól álcázható, de ugyanakkor jól járható terepeket szokták kiválasztani. Veszprém megye mindezen tulajdonságokat magába hordozza, nem véletlen, hogy a megye már ősidők óta „szállásadója" volt mindenféle katonaságnak a történelem során. A Bakony hegység festői fekvésű környezete, a Balaton-felvidék, no és a megye déli határát meghatározó Balaton, nemcsak a turistákat vonzotta, hanem a letelepülni szándékozó katonai alakulatokat is, akár ideiglenesen, akár tartósan, hosszú távra kívántak berendezkedni.

Bizonyították ezt a hazánkban állomásozó szovjet csapatok is, akik 1945 márciusában foglalták el a megyét és alakulataik többsége 1990–1991-ig ott állomásozott. Valószínű nem tévedek nagyot, ha azt állítom, hogy Veszprém megye volt az egyik, ahol a legtöbb szovjet alakulat állomásozott az eltelt 46 esztendőben. 1990-ben – már a csapatcsökkentés után – a megyében még mindig 11 helyőrség volt ahol szovjet csapatok állomásoztak, vagy különböző jelentős objektummal rendelkeztek (Nagytevel, Herend, Tótvázsony).

Ez volt az oka annak, hogy amikor 1990-ben a teljes csapatkivonás során a TVSZ-et létrehozták, akkor Veszprém megye egyedül alkotta a 4. sz. TVSZ-et. Később azonban, amikor a visszamaradt szovjet objektumok száma csökkent, Veszprém megyét összevonták Fejér megyével, s a továbbiakban a két megye 3. sz. TVSZ-ként funkcionált.

A 4. sz. TVSZ vezető állománya:

- Vezetője: Major Antal,
- Szolgálati helyettese: Fogel József (elhunyt)
- TAPSZ: Kocsis Mihály (elhunyt)
- egy fő adminisztrátor
- kettő fő gépkocsivezető

Az összevonás után a **3. sz. TVSZ vezető állománya:**

- Vezetője: Szabó János
- Szolgálati helyettese: Mészáros Sándor
- TAPSZ: Kertész Zoltán
- egy fő adminisztrátor
- egy fő gépkocsivezető

Székhely: Székesfehérvár

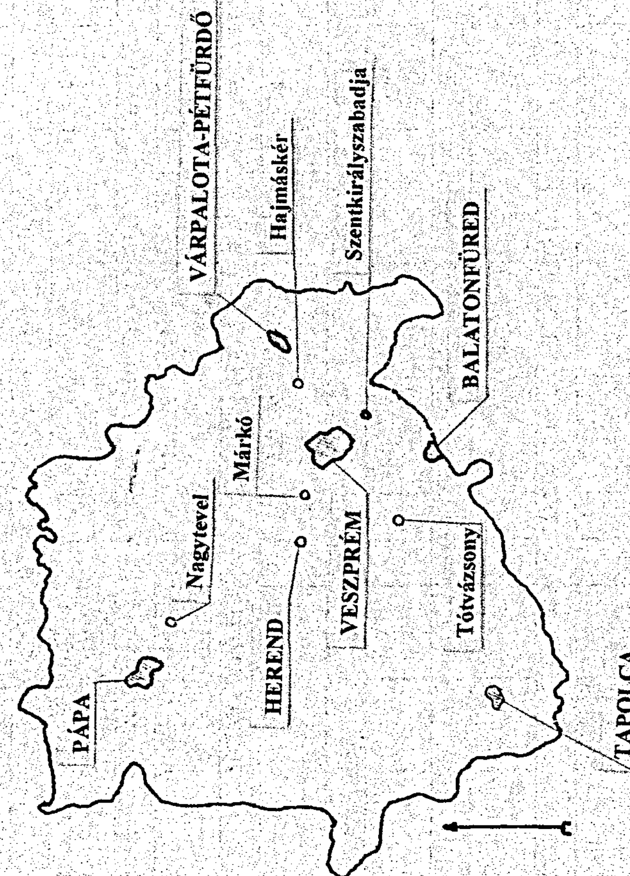
A LF-ök, ÖCSV-k, VŐ-k létszámát az adott objektum nagyságrendje, elhelyezkedése, becsült értéke határozta meg. Annyi eltérés volt a 2. sz. TVSZ-hez viszonyítva, hogy amíg ott egy LF-höz több őrzendő objektum tartozott (ahogy akkor neveztük: helyőrségi LF), addig a 4. sz. TVSZ-nél megvolt a helyőrségi LF-is, rajta kívül pedig minden objektumnak is volt LF-e (bázis LF). Rögtön hozzáteszem, hogy az utóbbit az elöljáró szerveink – a takarékosság jegyében – megszűntették, az csak néhány hétig funkiconált az induláskor.

Jelentősebb eltérés a 2. sz. TVSZ-nél leírtakhoz viszonyítva nem volt. Nem is lehetett, hisz a feladatok végrehajtása központi utasítások, szabályzások alapján történt, amely mindenki számára kötelező volt. Egyformán érvényesültek a jogok, a járandóságok, legfeljebb a helyi sajátosságok miatt lehettek jelentéktelen eltérések a feladat végrehajtásában.

A budapesti vezetői értekezleteken igyekeztünk egymásnak a hasznosítható tapasztalatokat átadni, de előfordult olyan eset is, amikor egymást látogatva folytattunk „eszmecserét" a jobbítás szándékával.

Összességében megállapíthatjuk tehát, hogy Veszprém megye mint a 4. sz. TVSZ is felkészült a megye területén lévő szovjet objektumok átvételére, azok őrzésvédelmének a megszervezésére, végrehajtására.

Következzenek az objektumok:

Az objektum			Átvétel időpontja		Őrlétszám, eszközök						Megjegyzés
Megnevezése	Területe (hektár)	Építmények száma	Tervezett	Valós	LF	ÖCSV	VŐ	ÖSSZ.	Kutya	Kerékpár	
VESZPRÉM LF: ROSCHENHEIN JENŐ elhunyt, KLUSZ ISTVÁN megbízott											
Kossuth laktanya és Márkó lőszerraktár együtt	53	54	90.03.12.-05.31.	90.06.04.	2	6	30	38	2	3	BLF: Nagy László
ÚJMAJOR (Veszprém) LF: BITÓ FERENC											
Gyakorlótér, lőtér	42	19	90.10.12.-19.	90.10.17	1	3	6	10	2	3	A lőtér mérete: 22 x 5-6 km
VÁRPALOTA-PÉTFÜRDŐ LF: KREICSIK IMRE elhunyt, NÉMETH JÓZSEF											
Üzemanyag telep	36	25	91.01.02.-03.11	91.06.12.	1	3	12	16	-	3	
SZENTKIRÁLYSZABADJA LF: SOÓS SÁNDOR elhunyt, PETROVICS PÁL elhunyt											
Laktanya, repülőtér	71	83	91.04.08.-06.03.	91.05.23.	1	3	21	25	2	2	
BALATONFÜRED LF: SZOMBATI ISTVÁN											
Üdülő, kórház	1,5	3	91.06.03.-06.07.	91.06.07.	1	3	3	7	1	-	
HEREND LF: KRECSKO ISTVÁN (megbízott)											
Rakéta harcvezetési pont	25	11	90.10.01.-10.02.	90.10.15.	1	3	12	16	1	2	
TÓTVÁZSONY LF: GRÁCZKI LÁSZLÓ											
Lőszerraktár	38	20	90.03.10.-04.09.	90.03.28.	1	1	15	17	5	-	MH őrizte.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
TAPOLCA (nem volt őrség)											
Tapolca, repülőtér (VKP)	3	4	90.09.10.-10.10.	90.10.04.	-	-	-	-	-	-	
HAJMÁSKÉR LF: KOVÁCS JÓZSEF, SOMOGYI SÁNDOR, KISS SÁNDOR, CS NAGY JÓZSEF (öcsv)											
Központi laktanya	74	189	90.04.12.-11.-16	90.11.15.	1	3	24	28	2	2	
Kórház, baraktábor			90.04.19.-11.16.	90.11.15.	1	3	18	22	1	1	
Harckocsi javító műhely és raktárak			90.04.19.-11.16.	90.11.15.	1	3	6	10	1	1	
Lakótelep és repülős laktanya			90.04.19.-11.16.	90.11.15.	1	3	15	19	1	3	
Aszóvölgyi lőszerraktár			90.04.19.-11.16.	90.11.15.	1	3	12	16	1	2	
Hajmáskér összesen:	74	189			5	15	75	95	6	9	
PÁPA LF: CZIGLER JÓZSEF											
Bottyán János laktanya	72	89	90.11.03.-11.10.	90.10.31.	1	3	27	31	2	3	BLF. Filó Rezső
Lakótelep	3	4	90.11.03.-11.10.	90.10.31.	1	3	6	10	-	-	
Nagytevel vezetési pont (MORAV)	214	53	90.11.03.-11.10.	90.10.17.	1	3	12	16	2	-	BLF. Söveges József elhunyt
Pápa összesen:	289	146			3	9	45	57	4	3	
VESZPRÉM megye össz.:	632,5	554			16	46	219	281	23	25	

Festői fekvésű, történelmi, katonai vonatkozásokban igen gazdag város. Megyeszékhely, mint a Bakony „fővárosa" természetjárási szempontból is igen nagy jelentőségű; a Bakony és a Balaton-felvidék felé irányuló turistautak egyik fontos kiindulópontja. Vasúti, közúti csomópont, pályaudvarán áthalad a Budapest-Székesfehérvár-Veszprém-Szombathely fővonal. Innen indul ki a Győr, illetve Dombóvár felé vezető szárnyvonal. Áthalad a városon a 8. sz. főút, amelyből itt többfelé elágazási lehetőség van.

Történelme gazdag, évszázadokon át Veszprém volt a messze környék közigazgatási és kulturális központja. István király és felesége, Gizella királyné gyakran és szívesen tartózkodtak Veszprémben. Nem kerülték el a háború viharai sem. 1552-ben 12 évre török kézre került, majd többször gazdát cserélt és 1683-ban a törökök végleg visszavonultak a környékről.

A későbbi világégések sem kerülték el Veszprémet, míg végül 1945. 03. 23-án egy szovjet gárdahadosztály ezredei, több napos harcok után elfoglalták Veszprémet. A városért vívott harcokban a szovjet gárdahadosztálynak 168 katonája halt hősi halált. A németek veszteségei: 200 halott, 72 fogoly.

Ettől kezdve a szovjetek tartósan berendezkedtek a városban és környékén, s a teljes csapatkivonásig ott állomásoztak.

Az 1980-as évek végéhez közeledve, úgy a szakembereket mint a nagyközönséget egyaránt a szovjet csapatkivonás gondolata foglalkoztatta: lesz-e egyáltalán? Ha igen, akkor mikor? Milyen módszerrel? Mi lesz azután? Kié lesz a vagyon? Sok hasonló kérdés merült fel, de akkor még nem volt olyan helyzet, hogy egyértelmű választ lehetett volna adni a felmerült kérdésekre. Történtek ugyan különböző rendezvények, találkozások a felek között, de ezek inkább a békesség, a barátság szándékát célozták, nem pedig a konkrét megoldásokat mutatták.

Veszprémben is volt erre példa: a *Napló*, 1989 decemberében tudósít egy találkozóról (Szovjet alakulat és a *Napló* munkatársai), amelynek a célja Veszprém lakosságának a tájékoztatása a kialakult helyzetről.[91] Részeletek:

[91] Napló, 1989. december 11.

A politikába nem avatkoznak...

Horn Gyula külügyminiszter: „...fel akarjuk gyorsítani a szovjet csapatok kivonásának ütemét. Erre vonatkozólag tárgyalások folynak a szovjet vezetéssel... kerülünk minden olyan lépést, ami nem igazodik a kelet-európai realitásokhoz."

Márpedig realitás az is, hogy Veszprém megyében szovjet katonai alakulatok állomásoznak. A realitás és kormányunk törekvése nagyon is összefügg. Erről beszélgetni kerestük fel azt a szovjet egységet, amelynek parancsnoka L. P. Ptuska alezredes. A harckocsizó egység a Felszabadulás úti (ma Jutasi út) lakótelep és a veszprémi vasútállomás közötti laktanyában állomásozik. Önálló életet él, hiszen saját lakótelepe, iskolája, művelődési otthona, ABC-je és tágas, üveges presszója szolgálja a katonák és a tisztek igényeit.

Miként élik meg, mennyire ismerik a nálunk zajló eseményeket?

– Mi itt élünk, ide vezényeltek, itt teljesítünk szolgálatot – kezdte Ptuska alezredes azzal a szívélyességgel, amivel fogadott. – Ismerjük a helyzetet, tájékoztatást kapunk feletteseinktől, és mi is tájékoztatjuk a beosztottakat.

Mi a véleménye Önnek és beosztottjainak a helyi változásokról?

– Katonai egység vagyunk, az első és a legfontosabb teendőnk a kiképzés. Ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy jó kapcsolatunk legyen a helyiekkel. Ez az utóbbi időben felerősödött.

A helyi változásokról, a magyar peresztrojkáról kérdeznénk a véleményét!

– Ismétlem, mi katonák vagyunk, a politikába nem avatkozunk bele, de talán nem is így mondanám: nem alkotunk véleményt. Megismerjük, szinte naprakészen, de nem a mi feladatunk a véleményalkotás.

Mi a helyzet a csapatkivonásokkal kapcsolatban? Várhatók továbbiakban? És mikor?

Azt kell válaszolnom, hogy én egy katonai egység parancsnoka vagyok. Nem velem, hanem az Önök kormányával tárgyalják meg a csapatkivonásokat. Amikor már mi is értesültünk róla, akkor ezt már Önök is tudják...

Való igaz! A legújabb, ezzel kapcsolatos híreket Horn Gyula külügyminiszterünk már elmondta.

– A lakosság nyugalmát zavarják a gyakori lövészetek. A DHDSCS paransnoka egy sajtótájékoztatón azt mondta, hogy 30 százalékkal csökkentik a lövészeteket Veszprém térségében. Mi a helyzet ezzel?

Mi is csökkentettünk, és arra törekszünk, hogy ne legyenek zavaróak a lövészetek. Ezért este 22 óra után nincs lövészet...

A fenti cikkben ismertetett találkozás is alátámasztja azt az állítást, hogy 1988–1989-ben még sok tisztázatlan kérdés merült fel a felek között, sok felmerült kérdésre nem volt még igazán válasz. Az idő azonban haladt, s elérkeztünk 1990. 03. 10-ig, amikor a két ország külügyminisztere aláírta az egyezményt a szovjet csapatok teljes kivonásáról, s két nap múlva elindult a hajmáskéri vasútállomásról a veszprémi harckocsiezred gépesített-lövészzászlóalját szállító vasúti szerelvény. (Mindkét eseményt korábban részletesen leírtam.)

Az alakulat személyi állományának, harc- és gépjárműveinek, anyagi készleteinek az elszállítása nem történt meg egy-két nap alatt. A laktanya (objektum) teljes kiürítéséhez időre volt szükség nemcsak Veszprémben, hanem valamennyi objektumban. Ezután kerülhetett csak sor az átadás-átvételre a MH, illetve ZÁVKHI (1991. 01. 01-től a GROUP 4) részére.

Kossuth laktanya

Létesítményfelelős: Roschenhein Jenő (elhunyt)
LF helyettes (ÖCSV): Klúsz István

Klúsz István

A veszprémi laktanyát Kossuth Lajosról nevezték el. Első évei az 1800-as évek végén keresendők. „Kiszolgálta" mindkét világháborút, s kitartott a funkciója 1990. 06. 05-ig, amikor is – mivel a MH nem tartott rá igényt – zárolt állami vagyon lett. E napon történt az átadása, s a *Napló*ban „Most kezdődnek az igazi gondok" című tájékoztatást olvashatják a veszprémiek.[92] Részletek:

[92] Napló, 1990. június 6. 3. oldal.

Tegnap a MH fenntartási és elhelyezési csoportja parancsnokának helyettese, Szőnyi János mérnök alezredes hivatalosan is átvette a veszprémi szovjet laktanyát; a jegyzőkönyvek aláírásra kerültek. Ők aztán azonnal tovább is adták a ZÁVKHI-nak, ahol majd eldöntik, mi illeti meg a várost, mit és hogyan fognak értékesíteni.

Ezért is lepődött meg mindenki, mikor a hétfői ceremónián Burlakov vezérezredes átadta az objektum kulcsait dr. Horváth Lászlónak Veszprém tanácselnök-helyettesének:

– Magam is meglepődtem ezen – mondja a tanácselnök-helyettes –, hiszen egyenlőre még nem eldöntött, kié lesz a laktanya... A városi tanács februárban létrehozott egy bizottságot az ingatlanok állapotának felmérésére és a hasznosítási javaslattételre. Sajnos a szovjet fél nem engedte be szakembereinket a laktanya területére. Ezáltal késésbe kerültünk, melynek jelentős költségkihatásai vannak. Többen jelentkeztek már az objektumok hasznosítására nálunk, ám várjuk a további jelentkezőket is...

– A laktanya egyik legjobb állapotban lévő épülete a kultúrház. Azonban a székek felszedésekor a tőcsavarokat egyszerűen levágták a szovjet katonák. Minimum a gumiborítást cserélni kell...

– Megmutattak néhány lakást is. Közönséges, nálunk is használt házgyári panelekből épültek. Igaz kellően „lelakták" őket. A konyhai beépített mosogatók szétrohadtak, parázspöttyözte a linóleum sok helyütt, az erkélyajtókat nem lehet kinyitni, a tapéták leszakadva, s még sorolhatnám. Gyakorlatilag csak „szerkezetkésznek" minősíthetőek. Egy-egy lakás felújításához több százezer forint szükséges. Ám ennél is nagyobb baj, hogy a Kijevből szállított panelházak egy része erősen repedezett, és nem a magyar szabvány szerint épült. A csomópontokat meg kell vizsgáltatni, valamint elkerülhetetlen az elektromos hálózat felülvizsgálata is... Az itt felszabaduló 270 lakással nem egyhamar csökkenthető a veszprémi lakáshiány...

– A városi tanács feladatának tekinti, hogy amennyiben megfelelő áron hozzá lehet jutni ezekhez az épületekhez, megvételükkel mégis enyhítsük a lakáshiányt.

A laktanya hasznosításával kapcsolatban több elképzelés is felszínre került. Bizonyos mértékben felgyorsultak a hasznosítással kapcsolatos gondok akkor amikor tisztázódott a felek közt, hogy az objektumokon belül található régi magyar épületek, amelyek kincstári tulajdonban voltak, a helyi önkormányzatokat illeti meg. Így lett a veszprémi szovjet laktanya egyes épületeinek a kezelője az egyetem, a levéltár és a pénzügyőrség.

Az eltelt 18 esztendőben Veszprém megyében a megyeszékhely volt az a város, ahol a hasznosítás a legeredményesebben valósult meg. Elsősorban a területet kihasználva új, modern épületek, utcák, lakóparkok épültek fel, de a laktanyán belüli régi épületek – néhány kivétellel – felújítása, értékesítése is megtörtént.

A fent említetteken túl létrehoztak, kialakítottak:

- a volt kultúrházból fitneszszalont,
- 4–5 raktárépületet,
- adattárt,
- gépkocsiszervizt,
- üzletházat,
- idősek otthonát (a volt parancsnoki épületből).

Van még ugyan két-három régi épület, amelyek még olyan állapotban vannak ahogy a szovjetek itt hagyták, de minden valószínűség szerint azok sorsa is hamarosan megoldódik.

Márkó lőszerraktár

Létesítményfelelős: Nagy László (Bázis LF)

Mint minden önálló katonai alakulatnak – így a veszprémi szovjet harckocsiezrednek is – meg kellett oldani a lőszerkészletének tárolását. E célból építették fel Márkó község határában, honvédségi területen a lőszerraktárt.

Mint „veszélyes objektumnak", különös gonddal kellett megszervezni annak őrzésvédelmét. Tudomásunk szerint nem is volt semmiféle rendkívüli esemény, bár beszéltek valamilyen robbanásról, de konkrétan nem bizonyítható semmi. Az viszont valós tény, hogy az objektum átvétele után rengeteg fel nem robbant lőszert, robbanóanyagot találtak az őreink a környéken.

A lőszerraktár kiürítése, a lőszerkészletek elszállítása, az objektum átadása a szovjet harckocsiezred feladata volt, mindez egy időben az ezred egyéb anyagával. Az objektumot az átadás-átvétel után 9 fős (napi három fő) őrség őrizte.

A hasznosítása egyszerű módon megtörtént. A terület változatlanul a gyakorlótér része, tehát használja a MH. A rajta lévő építményeket, kerítéseket, bódékat lebontották, a villannyal, vízzel kapcsolatos berendezéseket értékesítették, vagy ellopták. Ma a földdel egyenlő.

Újmajor

Létesítményfelelős

Bitó Ferenc
végig

Veszprém megyében egy jelentős területet foglal el az újmajori lőtér és gyakorlótér. Állítólag Európa legnagyobb lőtere 22 km hosszú és 5–6 km széles. Északról a Bakony hegység határolja. Ősidők óta funkcionál (jelenleg is) lőtérként. A méreteinél fogva alkalmas gyalogsági, tüzér és harckocsi fegyverzettel történő lőgyakorlatok végrehajtására, illetve repülőeszközökből (repülőgép, helikopter) földi célra történő lövészetek végrehajtására.

Nem véletlen volt, hogy a hazánkat elfoglaló szovjet csapatok „beszállásolták" magukat 1945-ben és ki is tartottak egészen a teljes kivonulásig. A lőtér közös használatú volt és ma is az. A MN és MH itt hajtotta végre a jelentősebb lőgyakorlatait, harcászati gyakorlatait csakúgy, mint a hazánkban állomásozó szovjet csapatok egy része. Más része Esztergomban.

Úgy gondolom, hogy a katonaviselt emberek jelentős része megfordult ezen – az egyébként nagyon szép – területen, s nem felejti el a: Baglyas, Nulla-pont, Jutas kifejezéseket.

Azt gondolhatnánk, hogy az újmajori bázis parancsnoka a veszprémi szovjet helyőrségparancsnoknak az alárendeltségébe tartozott (a közelség miatt), de ez nem így volt. Az objektum parancsnoka közvetlenül a DHDSCS parancsnokának volt alárendelve.

A csapatkivonás szervezése során dr. Horváth László a veszprémi városi tanácselnök-helyettes többször is megfordult az újmajori bázison, aki tapasztalatait az alábbiakban összegezte.[93]

...A lövészetek újabb környezetkárosítást is eredményezhettek volna a megyeszékhely térségében. A lőtér alatt is nagy kiterjedésű, egységes karsztvízbázis van. Ha bármilyen szennyező anyag lejutna a karsztba, az a város vízellátását is veszélyeztetné...

1990. 02. 19-én egy szakemberekből álló bizottságot kalauzolt végig Veszprém környékén Oganyjan tábornok. Megnéztük az újmajori kiképzőbázist, s végigjártuk a 120 négyzetkilométeres gyakorlótér jelentős részét. Vendéglátóink mindent megmutattak, amire kíváncsiak voltunk. Megtekintettük a szennyvíztisztító telepet, felkerestük a veszprémi és hajmáskéri laktanyákat és technikai bázisokat, – és meggyőződtünk, hogy az utóbbi időben több környezetvédelmi intézkedést tettek. Fákat ültettek, bevezették a zárt rendszerű olajkiadást. (Csak akkor adnak ki új olajat, ha a régit leadják.) Megegyeztünk abban, hogy a Séd patakot egy-két esetet leszámítva nem fogják szennyezni...

Lövészetek alkalmával az utóbbi időben olyan lövedékeket használnak, amelyek már a levegőben felrobbannak, nem ütnek nagyobb krátereket. Csökkenteni fogják az utak számát a gyakorlótéren, amivel a zajszintet csökkentik. Oganyjan tábornok ígéretet tett, hogy március 3-án 10 órától nyílt napot tartanak az újmajori laktanyában, ahol mindezekről tájékoztatják az érdeklődőket...

Láthattunk: szovjet lakótelepet, s számos objektumot is és nem utolsósorban vendégszeretetet, mosolygós arcokat. Hallhattuk: amint egy kárpátukrajnai kiskatona ékes magyarsággal megjegyezte: búcsúzni csak nagyon szépen szabad...

A hasznosítása eléggé vegyes. A terület változatlanul állami tulajdon, használja a MH. A MH – több hasonlóval együtt – létrehozta a REÁL-VÉD Kft.-t, amelynek a feladata a lőtér területének a kiszolgálása, a magyar és a NATO tagországai lő- és egyéb gyakorlatai feltételeinek a biztosítása. (Harc- és gépjárművek elhelyezése, a személyi állomány többnapos elhelyezésének, pihentetésének a biztosítása, stb.) Feladatkörébe tartozik még a különféle motorkerékpár, gépkocsi, kamion és egyéb járművek versenyeinek szervezése és végrehajtásának biztosítása. Utóbbiért a polgári szervek részéről jelentős bevétele van a kft.-nek.

[93] Napló, 1990. február 21.

Mindezek ellenére azt is meg kellett állapítanunk, hogy a 42 hektáros területű objektum, rajta a 21 építménnyel összességében eléggé lepusztult állapotban van, eszi az „enyészet". A fent leírt kft. által használt mintegy 8–9 hektárnyi terület gondozott, a rajta található nagy épületek szépen felújították. Egy másik kft. is bérel raktározás céljára egy nagy épületet, amely ugyancsak szépen felújított, be van kerítve. Az összes többi épület és terület is még hasznosításra (gazdára) vár.

Várpalota – Pétfürdő

Várpalota és Pétfürdő ma már egy település. Pétfürdőt „várpalotai városrész"-ként emlegetik. Míg Várpalota a szénbányászatról, addig Pétfürdő a vegyiparáról lett ismert. 1930-ban Pétfürdőn a Séd-patak mellett két vegyipari vállalat alakult, amelyek 1933-ban Péti Nitrogén és Műtrágyagyár Rt. néven egyesültek. A második világháború idején az üzem csaknem teljesen megsemmisült, a háború után azonban újjáépítették, korszerűsítették. A hatvanas évek második felében újabb kiemelt beruházásokat hajtottak végre, melynek eredményeként hazánk legkorszerűbb műtrágyagyártó üzeme lett.

A várost a háború során 1945. 03. 22-én foglalták el a szovjet csapatok. Pétfürdő határában 36 hektáron a szovjet hadsereg szárazföldi és légi harceszközök és gépjárművek ellátására üzemanyag-tároló és -töltő állomást hozott lére és üzemeltetett. Az 1960-as évek elején a területen mintegy 200 darab különböző űrtartalmú földbe ásott fekvő, illetve álló hengeres tárolótartályt építettek fel, hogy biztosítsák a hadsereg harceszközeinek üzemanyag-szükségletét. Az objektum össz befogadóképessége 53 ezer köbméter volt.

A szállítás feltételei jók, hisz a vasúti, a közúti és a légi szállítás adott. Egyedül a vízi szállítási lehetőség hiányzik. Ennyiben elmarad az előző fejezetben leírt győr-hecsepusztai üzemanyagteleptől.

A környezetvédelemmel kapcsolatos problémák – mint majdnem minden volt szovjet objektumnál – itt is felmerültek, amelyek megoldásáról, illetve az objektum hasznosításáról a *Napló* egyik száma a következőképpen számol be.[94] Részletek:

Nyoma sincs már a szovjet olajnak

A környezetvédelmi szempontból hiányosan kialakított technológia, a fegyelmezetlen üzemeltetés, valamint a karbantartás elhanyagolása következtében – feltehetően több évtizeden keresztül – jelentős mennyiségű szénhidrogéntermék (kerozin, gázolaj és benzin) került a talajba. A szennyezőanyagok természetes szivárgás útján a csapadékvízzel közvetítve eljutottak a talaj mélyebb rétegeibe is, és oldódtak az ott áramló talajvízben. 1991-ben, a rendszerváltást követően a szovjet hadsereg a területet elhagyta, de előbb a tartályokat kiürítették, ám a beépített berendezéseket hátrahagyták.

Az 1994-ben létrejött Petrotár Kft. 1997-ben vette birtokba a péti egykori szovjet üzemanyagtelepet. A cég hosszú távú szerződés keretein belül az országos üzemanyag tartalékok tárolását és kezelését végzi, emellett logisztikai feladatokat lát el a magyarországi kereskedelmi üzemanyag-forgalmazásban. Ezeknek a tevékenységeknek a folytatásához a területen százezer köbméter tárolókapacitású új üzemanyagtartály-parkot épített fel. Az új tartálypark beruházásával párhuzamosan az üzemeltetési és környezeti biztonság érdekében megkezdték a korábbi létesítmények felszámolását és felújítását.

A nagyszabású munkák 2006 októberében kezdődtek. Ezek során 7600 négyzetméternyi területen a szénhidrogénnel szennyezett földet kitermelték, biodegradációs módszerrel megtisztították, majd visszatöltötték. Ez harmincezer köbméter tömör föld megmozgatását jelenti, ami lazítva több mint negyvenezer köbméter. A szennyezett talajvizet kitermelték, tisztítórendszerre vezették, „átmosták", majd a tisztított vizet a területen belül visszaszikkasztották. Figyelőkutakat hoztak létre, kiépítettek egy monitoringrendszert. Mindezekkel a munkálatokkal 2008. augusztus 25-ig végeztek. A környezetvédelmi felügyelőség határozata szerint a kármentesítés befejezésének végső határideje 2013. 07. 31.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a pétfürdői volt szovjet objektum hasznosítása megbízhatóan megoldódott, nem úgy mint ahogy az a győr-hecsepusztai üzemanyagtelep esetében történt.

[94] Napló, 2008. július 14. 6. oldal.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a pétfürdői szovjet objektumot a DHDSCS „gyöngyszemeként" emlegették. Nagyon kulturált volt, úszómedencével, kis állatkerttel, tóval is rendelkezett. Utolsó parancsnoka Plaxin Jevgenyij Ivanovics mérnök alezredes volt. Nem véletlen tehát, hogy a hasznosítása megbízhatóan megoldódott.

Az objektum átvétele 1991. 06. 12-én történt.

Létesítményfelelősök: Kreicsik Imre (elhunyt), Németh József.

Az őrség létszáma 25 fő. Az átadás-átvétel során különösebb probléma nem merült fel. A szolgálat ellátásához szükséges eszközökkel az őrség rendelkezett.

Szentkirályszabadja

Veszprém és Balatonalmádi között található Szentkirályszabadja, a Balaton északkeleti öble közelében. Fejlődésében nagy szerepet játszott Veszprém közelsége, de még inkább az almádi üdülőövezet, amely egyike a Balaton környék legkultúráltabb, legnagyobb jövőjű fürdőhelyeinek. Ideális település volt és maradt elsősorban a repülő alakulatok részére, de jól megfértek egymás mellett a repülő és a szárazföldi csapatok is.

Már a II. világháború előtt is állomásozott itt a Magyar Királyi Légierő egyik alakulata és a háború után is a légierő telepedett meg. A szovjet csapatok 1945. 03. 24-én foglalták el a községet, s ettől kezdve maradtak a csapataik a teljes kivonásig.

A Komárom-Esztergom megyei bázisok felsorolásánál Császárról azt írtam, hogy: a mostani állapota siralmas. Most, amikor az adatgyűjtés során eljutottam Szentkriályszabadjára, sajnos ugyanezt a jelzőt kell használnom. Végigjárva az objektum nagyobb részét, azt kellett megállapítanom, hogy az elmúlt 18 esztendőben a fenntartás, az állagmegóvás, a hasznosítás érdekében nagyon kevés történt. Épületek tucatjai, lakások százai meredeznek kifosztva, lepusztulva az ég felé, mintha segítségért könyörögnének. Kísérőm azt mondta: ide már sem betörő, sem hajléktalan nem jön, mert ide csak hozni lehet, elvinni nincs mit. Nem feladatom, nem is jogom valamiféle okkereső nyomozást folytatni, egyenlőre csak reménykedhetek – több ezred magammal –, hogy végre majd elindul valami itt is, s lassacskán születnek eredmények. Úgy legyen!

A beszállásolt szovjet alakulatok közül a legmagasabb szintű volt a 13. gárda-harckocsihadosztály parancsnoksága és alárendelt alakulatai közül néhány. Ez a hadosztály – mint ahogy az időpont is igazolja – már a csapatcsökkentés időszakában távozott hazánkból.[95]

Elbúcsúzott a 13. szovjet gárdahadosztály Szentkirályszabadjáról

A leszerelés, a csapatkivonás egyik állomásaként tegnap (1989. 05. 31.) elbúcsúzott a 13. szovjet gárdahadosztály Szentkirályszabadján. A katonák már korábban távoztak, tegnap a parancsnokság, a törzs vett búcsút. Viktor Makszimovics Panov ezredes, politikai helyettes köszöntötte a résztvevőket, a magyar katonai alakulatok parancsnokait, katonáit, búcsúzókat. Beszédet mondott dr. Szabó Lajos, a megyei tanács vb. titkára. Arról a sokrétű kapcsolatról szólt, amely az évek során a szovjet alakulat és a megyebeli üzemek, iskolák között kialakult... Megyénk területéről Szentkirályszabadjáról harckocsizó magasabb egység és híradó, vegyvédelmi alegység, valamint légvédelmi egység vonul ki...

Végül NY. A. Selugyko vezérőrnagy, hadosztályparancsnok köszönt el megyénk lakóitól, vezetőitől... Velünk utaznak hazánkba a legjobb emlékeink, magyar barátainkkal eltöltött órák emlékei...

Megtudhattuk azt is, hogy a 13. gárda-harckocsihadosztály feloszlik, személyi állományának jelentős részét leszerelik. Szentkirályszabadjára híradó magasabb egység települt, tehát itt még átadás-átvétel a szovjet és a magyar fél között nem volt. Arra csak két év múlva 1991. 05. 23-án került sor.

Létesítményfelelős: Soós Sándor

Az objektum Szentkirályszabadja ÉK 3 km-re a MH 87. Bakony Harcihelikopter Ezred keleti szomszédságában, külterületen 71 hektáron terül el, erdős, bozótos, sűrűn beépített, jó utakkal és közművel rendelkezik. A fontosabb építményei: két hőközpont, tiszti lakóépületek, raktárak, hangárok, víztároló, szennyvíztisztító, transzformátorok, földbe süllyesztett tartályok, üzemanyagtöltő állomás.

Az objektum őrzését 25 fő látta el három váltásban, két őrkutyával. A szolgálat ellátásával kapcsolatban nem merült fel különösebb gond. Előfordult viszont olyan eset amiért – mivel a feladatokat nem pontosították

[95] Napló, 1989. június 1.

előzőleg – az őrséget (az őrséget is) hibáztatták. Egy ilyen esetről a Népszava tudósít az alábbiak szerint.[96]

Lebuktak az olajmosók

Negyvenhárom rendőrségi eljárás indult eddig hazánkban a különféle megyei hálózatokban működő olajmaffia tagjai ellen. Elképesztő méretekben rajzolódik ki az olajmanipulációs bűncselekmények sorozata, amelyekről a nyilvánosság az úgynevezett honvédségi üzemanyagbotrány kirobbanásával értesült első ízben. Úgy tűnik, igaza lett Hollósi Nándor vezérőrnagynak, a szak-főcsoportfőnökség vezetőjének, aki akkoriban lapunknak így nyilatkozott: ami a honvédség területén ez ügyben történt, csak a jéghegy csúcsa. A Szentkirályszabadján lefülelt „vegyészek" esete tanúsítja, az olajjal ügyeskedők leleménye nem ismer határt.

A Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság illetékesétől megtudtuk, a szentkirályszabadjai esetre úgy derült fény, hogy a volt szovjet laktanyával szomszédos MH-alakulat őrségének feltűnt: esetenként túl nagy a mozgás a polgári őrökkel védett, zárt terület földbe ásott üzemanyagtárolói körül, amit jelentettek parancsnokuknak, aki szólt a rendőrségnek. A nyomozók így bukkantak rá a zárt területen szorgoskodó, motorolaj-átalakításra specializálódott Mikroker Betéri Társaságra.

Mint megtudtuk, a szervezet vezetője egy szegedi illetékességű férfi, P. György, aki mellesleg egy református gyülekezet aktív pénzkezelője. A rendőrségen nem volt hajlandó vallomást tenni. Az ügynek eddig öt előzetes letartóztatottja és kilenc gyanúsítottja van, a szálak pedig öt megyéhez, valamint Budapestre vezetnek. Az eddigi vizsgálatok szerint két vegyész egyetemi tanár is aktív részese a bűncselekménynek, amelynek pillanatnyi méretéről annyit tudunk: 4 millió liter háztartási tüzelőolaj alakult át a volt szovjet laktanyácska raktárhelyiségében 20–25 forint literenkénti hasznot hozva gázolajjá.

Az ügy pikantériája, hogy a rendőrség megállapítása szerint a Bt. ingyen használta a 15 darab ötvenezer és két darab 100 ezer literes földbe süllyesztett tartályt, a KVSZ-el ugyanis nem kötött szerződést a Mikroker.

Kíváncsiak voltunk, mit tud a 70 hektáros terület őrző-védő testületének parancsnoksága, Soós Károly az ügyről. Kérdésünkre válaszolva azt mondta, tudomásuk szerint a raktárat és az olajtartályokat bérelték „azok az urak". Nekik csak az volt a dolguk, hogy a ki- és belépést ellenőrizzék. Az nem, hogy vizsgálják, mit csinálnak, mit hoznak, visznek.

[96] Népszava, 1993. augusztus 9. 1. oldal.

Dr. Sasvári Anna, a község jegyzője: az olajmosási ügyről a napokban értesültek. Azonnal átnézték, kiknek adtak az elmúlt hónapokban a területre belépési engedélyt. A tizenöt eset mindegyikében kizárólag olyan személyek jártak a volt laktanyában, akik a hasznosítással foglalkoztak, mondotta. És mert a terület a magyar állam tulajdona, azaz senkié, nem csoda, hogy az történt, ami.

Az objektum eddigi hasznosítását igyekeztem érzékeltetni a bevezetőmben. Gyakorlatilag nagyon kevés történt e téren. Legalábbis a laktanyai részben. Sokkal több információt kap a lakosság a médián keresztül a volt szovjet repülőtérről, vagy a repülőteret is érintő kérdésekről. Néhány cím a *Napló*ból: „Számunkra nem csak térkép e táj", „Jó úton a reptérfejlesztés", „Versenyben Feriheggyel", „F 16-ból hirtelen Gripenek lettek", 'Két év múlva átadás". Végigolvasva a cikkeket, valahogy a bizonytalanság érzése vesz erőt az emberen, s nem hiszi igazán, hogy két év múlva valóban lesz polgári repülőtér Szentkirályszabadján. Azt kívánom most magamnak, hogy ne legyen igazam. Nagyon elgondolkodtató az „F 16-ból hirtelen Gripenek lettek" c. cikk ezért is csatoltam. (15. sz. melléklet). Bízzunk abban, hogy a közeljövőben Szentkriályszabadján is felgyorsulnak a hasznosítási események.

Balatonfüred

Úgy gondolom, hogy Balatonfüredet, mint a Balaton gyöngyszemét nem kell bemutatnom a kedves olvasó részére. Mindig is és jelenleg is az egyik élvonalba tartozó települése volt a Balatonnak. Szinte nem volt Magyarországra látogató olyan magas rangú vendég (államfő, küldöttség), akit Balatonfüredre ne kísértek volna el. Nemcsak a magas színvonalú kulturális és sportrendezvényeiről nevezetes, talán a legismertebb az egész országban a szívbetegeket gyógyító szívkórháza. Valószínű több kedves olvasónk is megfordult ott.

A szovjet csapatok felismerve a fentieket, ki is néztek maguknak közel a Balatonhoz egy számukra megfelelő helyet, ahova letelepedtek és tartósan 1991-ig berendezkedtek. Az objektumon, melynek a területe kb. 1,5 hektár, két nagyobb épület volt található. Kórháznak is, üdülőnek is nevezték. Mindenképp egészségügyi célokat valósított meg, állítólag kiemelt feladatai közé tartozott a pilóták regenerálása.

A szovjet csapatok távozása után, az objektumot 1991. 06. 07-én adták át a KVSZ részére, ők pedig adták tovább a GROUP 4 részére őrzésvédelemre. Az átadás-átvétel során probléma nem merült fel, dinamikusan megtörtént.

Létesítményfelelős

Szombati István
1991. 06. 07. – végig

Az objektumot három váltásban 6 fő őrizte. Öltözetük, felszerelésük ugyanaz volt mint az eddig felsorolt őrségeknél, 1 db őrkutya segítette munkájukat.

Az újonnan megválasztott önkormányzati képviselő-testület első ülésén 1990. 10. 05-én foglalkozott egy rövid napirendi pontban a volt szovjet objektummal.[97] Részlet a *Napló*ból:

Áprilisban ürítik ki a füredi szovjet üdülőt

Végül a vegyes ügyek keretében a polgármester (Simon Károly) beszámolt – többek között – arról is, hogy a szovjet hadsereg füredi üdülőjét várhatóan április elejéig ürítik ki. Az állami tulajdonban lévő és a MH kezelésébe kerülő terület jövőbeni sorsáról tárgyalásokat kezdeményeznek.

Az objektum hasznosítása, a környezet kiváló adottságai ellenére is csak nagyon nehezen indult be. Erről tanúskodik a *Napló* egy száma:[98]

Nem kelt el a volt szovjet üdülő

[97] Napló, 1990. október 26. 2. oldal.
[98] Napló, 1991. december 20.

Hiába volt árverés, hiába jelent meg Simon Károly, Balatonfüred polgármestere, s hiába utazott le a Balaton-parti városba dr. Papp István Géza, a KVSZ igazgatóhelyettese, az adásvételt jelző „senki többet harmadszor" nem hangzott el.

Nyolc érdeklődő, négy újságíró és a hivatalos személyek... ennyi a mérleg. Ám a 280 millió forintra tartott balatonfüredi szovjet üdülő árverésén a licitáláshoz elengedhetetlen 30 millió forintot senki sem tette le.

Balatonfüred egyik legszebb részén, a móló szomszédságában lévő épületegyüttesért nemhogy nem volt tolongás, még számottevő érdeklődést sem tapasztaltunk. Így a 14 ezer négyzetméteres terület és a két épületegyüttes őrzése továbbra is a KVSZ gondja. A tegnapi árverés viszont jó alkalom volt arra, hogy megtudjuk: ez évben mintegy 300 objektumot őriztetett a vagyonkezelő szervezet, melyeknek havi őrzési díja mintegy 50–60 millió forintot tett ki. Nem véletlen tehát, hogy jó néhány önkormányzat visszaadja az ingyen kapott ingatlanokat, hiszen nem tudja finanszírozni azokat...

Az árverést vezetők szerint Balatonfüreden a volt szovjet üdülő mindenképpen megéri a kikiáltási árat. Arról viszont ők sem tehetnek, hogy a vállalkozók még ezt is sokallták. Szándékuk szerint újabb árverést nem hirdetnek, hanem tárgyalásos alapon próbálnak megállapodni a potenciális vevőkkel. Természetesen az sem kizárt, hogy az ingatlanért harcba szállók kivárnak, s úgy gondolják, az érdeklődés hiánya miatt olcsóbban is megkaphatják az objektumot.

Az üdülő végleges „hasznosításával" kapcsolatos elképzelést a Balatonfüredi *Napló* egyik számából tudhatjuk meg, amely a reformkori városközpont felújításával foglalkozik:[99]

Rendezik az államtól térítésmentesen megkapott volt orosz üdülő területét is. A valamikori jobbára tiszti üdülőépületet lebontják, helyén közparkot létesítenek.

Ezzel az üdülő sorsa véglegesen eldőlt.

[99] Balatonfüredi Napló, 2008. júniusi szám.

Herend

Herend nevét a híres porcelántermékeiről szinte az egész világon ismerik. Ugyanakkor még talán a helyi, de a megyei lakók közül is csak nagyon kevesen tudták, hogy mi rejtőzött a közelükben.

Nem is tudhatták hisz ez is egy „hétpecsétes" titok volt. Herendtől É-ra mintegy 4 km-re, a csodaszép erdőben lévő 646 méter magas Középső-Hajagon építette ki magának – 1957 után – a szovjet hadsereg az egyik legmodernebb rakéta harcvezetési pontját. Hát valóban nem a turisták számára készült látogatás céljából, még az illegális megközelítése is a halál veszélyét hordozta magában.

Az objektum két részből – ahogy az őreink nevezték – alsó és felső részből állt. A felső részen, a hegytetőn volt két nagy bunkerépület. Az egyikben 8 db rakéta – valószínű légvédelmi rakéta a vezetési pont védelmére, de lehetséges az is hogy föld-föld típusú rakéta – volt tárolható, az épület alatt 2 emelet mélységben különböző helyiségek tömkelege. A másik épületben, amely ugyancsak 3 szint mélységű, a híradó berendezések, amelyekhez 3 műholdvevő antenna biztosította az információk áramlását. Kb. 15–20 méteres vastraverz állványon voltak elhelyezve, melyeket a szovjetek a kivonuláskor itt hagytak, de egyet az „élelmes" állampolgáraink már elloptak. És még ki tudja mit? Mindkét épület atombiztos volt, szellőzőrendszerrel ellátva. Területe 5 hektár.

Az alsó rész volt az ún. laktanyai rész 20 hektár területen, ahol a kiszolgáló állomány elhelyezését, illetve az egész objektum működésének feltételeit biztosították. Kb. egy zászlóaljnyi állománya volt az egész objektumnak. A két rész közti távolság 2,5–3 km volt. Az alsó részen is voltak híradó berendezések, többek közt a föld felszín felett 30 centiméterre kifeszített rézvezeték amely a hosszú hullámú adó-vevők működését biztosította.

Az objektum fontosságát bizonyította, hogy állítólag nem a DHDSCS alárendeltségébe tartozott az objektum, hanem közvetlenül a Szovjet Védelmi Minisztérium alárendeltségébe. A fő feladata a rakétacsapatok irányítása volt.

El kell mondanom, hogy erről az objektumról, nagyon kevés információt tudtam megszerezni, hisz még a kivonulás után is mély hallgatás övezte (övezi) ennek az objektumnak a múltját, még a média is néma maradt. Annyit viszont tudunk a Szovjet Védelmi Minisztérium hivatalos közleményéből, hogy az atomfegyvereket, illetve a támadó jellegű fegy-

vereket már a csapatcsökkentés során (1988–1989) kivonták hazánk területéről. Gondolom, hogy ezt az objektumot is, pontosabban ennek az objektumnak a fontosabb eszközeit is. Az objektum itt maradt részének az átadás-átvétele 1990. 10. 01.–02-ra volt tervezve. Az átadás-átvétel 1990. 10. 15-én történt, viszonylag problémamentesen.

Létesítményfelelős

Krecskó István öcsv (megbízva), *1990. 10. 15. – végig*

Az objektumot 15 fős őrség őrizte három váltásban. A felső részen kettő fő, az alsó részen három fő látta el naponta a 24 órás szolgálatot. Rádió összeköttetés volt köztük. Az őrség állománya zömében fegyveres nyugdíjasokból állt, de voltak köztük polgári személyek is.

Az objektum hasznosításáról nem tudok sok jót leírni. A felső résznek és az alsó résznek is ugyan van már gazdája, vagy bérlője, de a felső részen ennek semmi nyoma nem tapasztalható. Eszi az enyészet, ami mozgatható, azt vagy eladták, vagy ellopták. Semmi nyoma az életnek.

Nem így az alsó részen, ahol lovasiskola, állattenyésztés, különféle anyagok tárolása, irodák és panzió is található. Azért itt is van még további lehetőség a hasznosításra, gondolom ez folyamatban van.

Tótvázsony

A Déli-Bakony és a Balaton-felvidék közti terület ugyancsak jó ismerőse a volt katonaembereknek, hisz alkalmas különböző szintű harcászati gyakorlatok végrehajtására, de található volt a területen Nagyvázsony

térségében egy harckocsi lőtér, amely már a rég megszűnt és volt még egy vegyvédelmi gyakorlótér is. Talán elég ha csak e kettőt említem. Alkalmas helye volt az egykor „divatos" nyári táborozásoknak is.

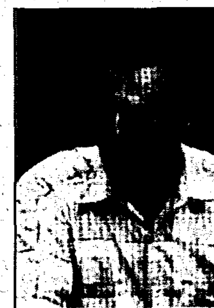
Témánk szempontjából azonban most más oldalról kell megközelítenünk a területet, olyan oldalról, amely összefüggésbe van a szovjet csapatkivonással. Nem titok már, hogy a térségben volt a szovjet hadseregnek egy szuper-titkos rakétatároló bázisa is a Kab-hegy közelében, amelyet a környék lakói csak Kis-Moszkvának neveztek. Hogy ez Nagyvázsony, Tótvázsony esetleg Úrkút nevéhez kötődik-e, vita tárgyát képezi. A korábbi szovjet dokumentumokon Úrkút szerepel, de a több okmányon és a sajtóban inkább Tótvázsony. A bázis fontosságára utal, hogy nem a DHDSCS alárendeltségébe tartozott, hanem – csakúgy, mint Herend – közvetlenül Moszkva irányítása alá.

A negyedik fejezetben írtam az atomeszközökről, idéztem a korabeli újságcikkeket, média híreket melyek szerint hazánkban a szovjetek tároltak atomrakétákat is. Ezek egyik bázisaként Tótvázsonyt jelölték meg. A megyei sajtó egy rövid hírében ezt közölte:[100]

Atomrakéták mentek

Szenzációkban bővelkedő hetet hagytunk magunk mögött. Ki hitte volna, hogy évtizedeken át atomtöltetekkel éltünk együtt? Sőt! Szakértői vélemények szerint közvetlen közelünkben – Tótvázsony mellett – is volt nukleáris robbanótölteteknek raktára. Mi pedig nyugodtan éltünk, szerettünk, gyerekeket nemzettünk, miközben... Ültünk a „puskaporos hordó" tetején, s a mit sem tudók naivitásával cigarettáztunk. S közben – még az utolsó időkben is – hazudtak nekünk... No, persze a legszigorúbban őrzött államtitokról, sőt „szövetségi" titokról volt szó.

Az őrség parancsnoka

Gráczki László

A bázis átvétele, az őrzésvédelmének a megszervezése egyedi eset volt a megyében. Eltérően a többi volt szovjet laktanyától, objektumtól a tótvázsonyit nem a ZÁVKHI illetve KVSZ vette át a szovjetektől, hanem a MH. Ennek a feladatnak a végrehajtásával Gráczki László őrnagyot bízták meg, akinek a beosztása 1990-ben megszűnt a rádiótechnikai dandárnál. 1990. 03. 20-án egy század szintű alegységet hoztak létre a bázis őrzésére, részben leszerelés előtt álló határőr, illetve felszámolt alakulatok III. időszakos sorállományú katonáiból. Egy rövid felkészítés után 1990. 03. 28-án megtörtént a bázis átvétele és őrzésének megkezdése, a MH szolgálati szabályzata szerint. Kezdetben öt felállítási hellyel, később ezt fokozatosan csökkentve végezték a feladatukat. A század elhelyezése Veszprémben volt, onnét szállították ki a helyszínre az őrállományt. Rövid idő után azonban már a bázison helyezték el a századot, így a feladat végrehajtása egyszerűbb lett.

A század fő feladata az objektum őrzése volt, emellett azonban állagmegóvási és karbantartási munkákat is kellett végrehajtani. 1993. 08. 15-ével a századot felszámolták és az őrzést átvette az RT zászlóalj egy kisebb létszámú csoporttal. 1998-ig őrizték, ezt követően pedig polgári őrség végzi a feladatot.

Mint majdnem minden átvett laktanyánál, objektumnál az igazi „fejtörést" a hogyan tovább kérdése okozza. Ez az igazság Tótvázsonyban, de inkább úgy fogalmaznék, hogy a térségben is jelen van még a mai napig is. A bázis még mindig a MH kezelésében van. A hasznosítással kapcsolatban az elmúlt csaknem 20 év során több elképzelés látott napvilágot, amiből azonban eddig semmi sem valósult meg. Gráczki László emlékei szerint még a kilencvenes évek közepén is jól nézett ki a laktanya, akkor még érdemes lett volna valamit kezdeni vele, Ma már minden romos, eszi az enyészet. Elsőként a Magyar Nemzeti Bank jelentkezett, értéktárolási elképzeléseik voltak. 1990. 04. 04-én a MH felső szintű vezetői gyűltek össze a bázison, de ők is csak annyit állapítottak meg (nem hivatalosan), ha az objektum Zuglóban, az Ajtósi Dürer sor és a Városliget között helyezkedne el, akkor semmi gond nem lenne a hasznosításával. A laktanya egészségügyi, rekreációs célokat is szolgálhatott volna, de ez az ötlet sem valósult meg. Háborús vezetési pont, whisky- és banántárolás, katasztrófavédelmi oktatóközpont. Mind szerepeltek a tervek között, de még semmi nem dőlt el. Talán majd az ősszel.

[100] Napló, 1991. április 27. 3. oldal.

A *Napló* egyik márciusi számában ugyanis az alábbi cikk jelent meg:[101]

Elfoglalják Kis-Moszkvát

Az elhagyott szovjet bázisból 20 hektárt Nagyvázsonynak ígért a minisztérium. A Honvédelmi Minisztérium értesítette a községet, megkaphatják a falu határában fekvő, jelenleg is őrzött, úgynevezett Kis-Moszkvát. A több száz millió forintos vagyon jelentős változást hozhat a falu életébe.

Fábry Szabolcs polgármester elmondta, tavaly ismét kérték a minisztériumtól, hogy az 1991-ben elhagyott szovjet bázist szeretnék birtokba venni. A közelmúltban arról tájékoztatta a honvédelmi miniszter megbízottja a község képviselőit, hogy a 32 hektáros területből Nagyvázsony 20 hektárt kap, amelyen üresen álló panellakások, közösségi épületek, iskola, óvoda, uszoda, élelmiszerbolt is található. Legalább egy év kell, mire telekkönyvileg a községé lehet a terület. A bázis 12 hektáros, egykor rakétaraktárként üzemelő területének sorsa ma még bizonytalan.

Arról még korai lenne beszélni, hogy mit kezdünk a bázissal, valószínűleg befektetőket keresünk hasznosítására. Az innen származó bevétel komolyan fellendítené a községet, amire igen nagy szükségünk lenne. Idén 400 millió forintból gazdálkodunk, ám ebből egy fillér sem jut fejlesztésre.

Ígéret tehát van, már csak a végső döntés hiányzik. No, és persze felmerülhet egy olyan kérdés is, hogy mi lesz a másik faluval Tótvázsonnyal? Számíthat ő is valamire? Bízzunk mindnyájan abban, hogy igazságos, mindenki számára hasznos megoldás születik.

Tapolca

Tapolcát azért szükséges megemlíteni, mert annak ellenére, hogy állandó jelleggel csak kis létszámú szovjet alegység tartózkodott a tapolcai repülőtéren, de adott esetben fontos feladatot látott volna el.

Ugyanis mint minden katonai repülő alakulatnak, a saját repülőterén kívül kell lenni egy tábori tartalék repülőterének is. Nos, a tapolcai füves repülőtér a Sármelléken állomásozó szovjet repülőezred (fentebb többször említettem) tartalék repülőtere volt. Mint minden tartalék repülőtéren Tapolcán is kellett lenni egy kis létszámú alegységnek, amelynek a feladata

[101] Napló, 2008. március 19.

a repülőtér karbantartása, annak biztosítása, hogy adott esetben szükség szerint a fel és leszállás biztosított legyen.

Repülős kollégáim tájékoztatása alapján, jó választás volt a tapolcai repülőtér, hisz a dunántúli füves repülőterek közül talán a legmegfelelőbb volt erre a célra. A két világháború között alakították ki, a II. világháború alatt kiszolgálta a magyar, német, majd a szovjet alakulatokat, s a háború befejezése után a MN szervezésében itt nyert elhelyezést a légierő egy IL–18-as csatarepülő ezrede. Ez alatt az idő alatt tovább fejlesztették, korszerűsítették a repülőteret, s olyan híreket is hangoztattak 1955-ben, hogy az IL–18-as repülőgépek helyett MIG–15, vagy MIG–17-es sugárhajtású gépekkel látják el az alakulatokat. Magam is szemtanúja voltam (akkor a tapolcai harckocsiezrednél szolgáltam), hogy szovjet repülők a fenti típusokkal próbarepüléseket hajtottak végre különböző változatokban.

Ebből aztán nem lett semmi, sőt – mint ismert – 1956–1957-ben a csatarepülő ezredet is felszámolták. Utána 1962-ig az MHSZ kezelésében volt, s amikor 1962-ben a szovjet repülőezred Pápáról Sármellékre települt, akkor került a tapolcai repülőtér is újra a szovjetek birtokába, s az említett kiszolgáló alegység ott tartózkodott egészen 1990. 10. 04-ig, s a teljes kivonulás során, a sármellékei repülőezreddel együtt hagyta el hazánkat.

Még annyit, hogy ez a kis alegység a repülőtér hátulsó részén helyezkedett el mintegy 3 hektár területen 4 épületben. Volt 3 föld alatti nagy üzemanyag-tároló. 1978-ban volt egy alkalommal harci repülőgépek lehelyezése, feltöltése, majd a repülőtér kiürítésének gyakorlása. A repülőtér részünkről nem került átvételre.

Hajmáskér

Ha valahol ennek a helységnek a neve elhangzik, rögtön a katonaság jut eszünkbe. Nem véletlen, hisz Hajmáskér és környéke régi katonamúlttal rendelkezik, szinte biztosra vehetjük, hogy a K. u. K. és a magyar hadseregek vezényszavain kívül elhangzottak itt német, olasz, orosz és ki tudja még, hogy milyen nyelvű vezényszavak is.

A környék, a táj a Bakony tövében, Várpalotáról Veszprém felé haladva, bár gyönyörű, de az 500 m feletti (Öreg-Futóné 574 m) sziklás talajon

az árvalányhajon kívül más növény nem igazán virít. Arra viszont nagyon is alkalmas, hogy katonák itt gyakorlatozzanak, lövészeteket hajtsanak végre, képezzék magukat.

Ezt ismerték fel elődeink, s az 1800-as évek végén elhatározták, hogy Hajmáskéren létrehozzák a császári és királyi tüzérségi lövőiskolát. A kopár, kietlen pusztaságból 1901-ben egymillió 800 ezer koronáért a kincstár megvásárolt 8800 katasztrális hold területet, hogy a terep rendkívüli alkalmas voltánál fogva a monarchia legnagyobb tüzérségi lőtelepét felépítse.

A nyári hónapokban a lőgyakorlatokra a csapatokat kezdetben a szomszédos közeli falvakban helyezték el. Ez a mindenképpen alkalmatlan elszállásolás a gyakorlatokra és azok eredményeire hátrányos volt. Ezt az akkori hadügyi kormány így ítélte meg, s elhatározta, hogy a lőtér közelében a csapatok megfelelő elhelyezésére alkalmas telepet létesít.

Erre a célra újabb 52 katasztrális hold területet vásároltak meg Hajmáskér község keleti határában, s ezen a területen épült fel a század elején Hajmáskér laktanyája. Ferenc József személyesen avatta fel, s egyben megtekintett egy hadgyakorlatot is. Az új laktanya 260 fő tiszt, 2000 fő tüzér, 1030 ló, 100 ágyú befogadására terveztetett és az alábbi csoportokra oszlott:

- Lőtéri parancsnokság,
- Mezei tüzérség és a vártüzérség lövőiskolája, ezek parancsnoksága,
- Lövőiskolai ezred, hadi létszámmal,
- Vártüzér zászlóalj,
- Léghajós osztály és egy világítási jelző-szakasz,
- Mezei tüzérezred.

Összességében: egy modern katonaváros felépítését tervezték, melynek az építését 1902-ben kezdték, s néhány éven belül megvalósult. Ennyi a rövid története a hajmáskéri laktanya létrehozásának.

A két világháború között is jelentős szerepe volt Hajmáskérnek és a környékén elterülő lő- és gyakorlótérnek. Elsősorban a tüzér fegyvernem – folytatva a hagyományokat – volt a „főszereplője" a térségnek. A II. világháborúban a dunántúli harcok idején, Hajmáskér a német-magyar csapatok egyik legfontosabb technikai javító bázisa volt. Ide gyűjtötték be és javították a megsérült fegyvereket, harc- és gépjárműveket és adták vissza a harcoló alakulatoknak. 1945 márciusában kemény harcok árán 22-én hajnalban foglalták el a szovjet csapatok a községet, s betelepültek a laktanyába 1990. 11. 13-ig.

A gépesített lövészhadosztály búcsúztatását a *Napló* az alábbiak szerint örökítette meg.[102]

Hajmáskérről kifutott az utolsó katonavonat

Tegnap délben ünnepélyesen búcsúztatták Hajmáskéren a szovjet Déli Hadseregcsoport gépesített lövészhadosztályának utolsó egységét. Az eseményen részt vettek a diplomáciai testületek katonai attaséi, valamint a hazai és nemzetközi sajtó képviselői.

A vasútállomás előtti téren felsorakozott tiszteket és katonákat M. Burlakov vezérezredes a DHDSCS parancsnoka köszöntötte. Elmondotta, hogy ez a hadosztály szabadította fel a II. világháborúban Ukrajnát, Moldáviát és Németországot. Hőstetteiket bizonyítja öt érdemrend, amely most a csapatzászlót díszíti. Ez a hadosztály a háború befejezése óta Hajmáskéren állomásozott.

Ezek után Burlakov vezérezredes a község lakóihoz fordulva a következőket mondotta: „Tudom, hogy a kiképzések és gyakorlatok sok kellemetlenséget okoztak az itt és a környező településeken élőknek. Ezt az alkalmat ragadom meg, hogy mindenkitől bocsánatot kérjek. Örömteli ez a nap számunkra, mert visszatérhetünk hazánkba. Holnaptól ez a hadosztály a kijevi katonai körzetben folytatja munkáját."

A vezérezredes beszéde után kitüntetéseket adott át a katonáknak, majd Kovács Gyula Hajmáskér polgármestere lépett a mikrofonhoz. A katonákhoz fordulva a következőket mondotta: „Hajmáskér lakossága nevében szeretettel búcsúzom tőletek. A mi falunk életében három nevezetes dátumra emlékszünk. Az első 1945 virágvasárnapján volt, amikor a szovjet csapatok a németekkel vívott keserves harcok után községünkbe bevonultak. A második 1956. október 23., a második magyar szabadságharc napja, a harmadik ez a nap, amikor búcsúzunk tőletek.

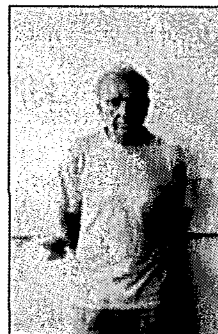
Negyvenöt évig éltünk együtt. Voltak jó és rossz napjaink. Azt kérem, ti is a jó napokra emlékezzetek vissza. Megköszönjük, hogy a falu építésében részt vettetek. Fegyvereitek nélkül, a jövőben is szívesen látunk mindnyájatokat. Most amikor elindultok megszólalnak a harangjaink, hogy hirdessék a szíves búcsút. Isten veletek!"

Az ünnepség végén az alakulatok díszmenetben vonultak el elöljáróik előtt, majd megkezdődött a beszállás. S valóban a harangok zúgása közepette indult meg a szerelvény, ami azt jelentette, hogy az utolsó harci egység is elhagyta a Dunántúlt.

[102] Napló, 1990. november 14.

A hajmáskéri laktanya őrzésvédelmének a megszervezését, a szolgálat ellátásának körülményeit és végrehajtását Kiss Sándor visszaemlékezéséből ismerhetjük meg, aki maga is részese volt a szervezőmunkának és az első naptól kezdve (1990. 11. 15.) mint ÖCSV, később mint LF 1998-ig részt vett az objektum őrzésvédelmében.

Létesítményfelelősök

Kovács József

Kiss Sándor

Cs. Nagy József (ÖCSV)

Kiss Sándor
ÖCSV. LF visszaemlékezése

1990. november első napjaiban hallottunk róla, hogy a kivonuló szovjet csapatok által visszahagyott objektumok őrzésvédelmére keresnek elsősorban nyugállományú olyan személyeket, akik valamilyen fegyveres szervezetnél szolgáltak. Többed magammal jelentkeztem, s miután részletes tájékoztatást kaptunk, november 5-én megkötöttük a „megbízási szerződést". Ezt követően 40 órás kiképzést kaptunk a feladat végrehajtásáról, a kötelességekről, és november 12–14-én a helyszínen a hajmáskéri laktanyában ismerkedtünk meg az őrzendő objektummal és a konkrét feladattal. A LF Kovács József volt.

1990. november 16-án kezdtük meg a szolgálat ellátását. Én a megalakuláskor Hajmáskéren az 1. számú őrség, második váltásának az ÖCSV-je lettem. Később, amikor az őrségek létszáma lényegesen csökkent, akkortól LF funkciót töltöttem be.

A hajmáskéri laktanya őrzésvédelmének a megszervezése az induláskor:

1-es számú őrség:	*Tábori úti laktanya*	*28 fő*
2-es számú őrség:	*Kórház, barakktábor*	*22 fő*
3-as számú őrség:	*Hk. javító műhely, raktárak*	*10 fő*
4-es számú őrség:	*Lakótelep és repülős laktanya*	*19 fő*
5-ös számú őrség:	*Aszóvölgyi lőszerraktár*	*16 fő*

és 1 fő LF. Összesen tehát 96 fő. Ez a létszám 1990. december 31-ig volt, utána lecsökkent 90 főre.

1991. május 13-án jelentős fordulat állt be az őrség átszervezésében, ugyanis csak az 1. számú őrség maradt meg a másik négyet felszámolták. Ekkor az őrség létszáma 34 főre csökkent. (váltásonként 11 fő + a LF) ezzel egy időben az önkormányzat kérésére, az őrzés jogát a KVSZ átadta a helyi önkormányzatnak, ő pedig a COLLOSEUM Kft.-vel – mint alvállalkozóval – kötött szerződést. Ez egyben azt is jelentette, hogy az addigi állomány nagyobb részétől búcsút vettek (váltásonként mindössze három fő nyugdíjas katona maradt), s helyettük polgári személyeket vettek fel Hajmáskérről és a környező településekről.

A feladatunkat nem „munkaszerződés", hanem „megbízási szerződés" alapján végeztük. Ez a gyakorlatban annyit jelentett, hogy a munka törvénykönyv szerinti járandóságok ránk nem vonatkoztak, csak azok amelyek a megbízási szerződésbe bekerültek. A „megbízási szerződéseket" az induláskor határozatlan időre, később 6, illetve 3 hónapra kötötték velünk.

A kezdeti állapotok elég mostohák voltak. Eleinte sem ruhánk, sem felszerelésünk nem volt A szolgálati és egyéb helyiségeket is először meg kellett az objektumon belül találni, aztán ugyancsak az objektumon belül talált bútorzattal (ágy, szekrény, szék, fűtőeszköz, matrac stb.) berendezni. Később fokozatosan javult a helyzetünk, elláttak bennünket ruházattal, a szolgálat ellátásához szükséges eszközökkel, kerékpárral és őrkutyával. Amikorra úgy igazán „összeforrt" a csapatunk, jól megismertük egymást, megismertük a szolgálat fortélyait, akkorra jött a fenti leépítés, amit őszintén szólva nehéz volt elviselni.

A laktanyát, annak őrzésvédelmét megtekintette Csehák Judit országgyűlési képviselő, egészségügyi miniszter asszony.

A polgári szervekkel és a lakossággal jó volt a kapcsolatunk. Kölcsönösen igyekeztünk a felmerülő problémákat egyeztetni abba döntést hozni. A lakosság részére több alkalommal is szerveztünk laktanya látogatást, bár elég sokan voltak közülük olyanok, akik előzőleg polgári alkalmazottként ott dolgoztak, s jobban ismerték a laktanyát mint mi. A vélemények részükről vegyesek voltak, attól függően, hogy kinek milyen volt az érdeke. Akinek munkalehetőséget adott és most megszűnt, az ellenérdekelt volt. Akinek korábban nem volt betekintése, az ámuldozott és méltatlankodott a látottakon.

Később voltak olyan megnyilvánulások is, hogy jogot formáltak bizonyos dolgokra, meg voltak sértődve, ha ki lettek utasítva a területről. A bejutás nem okozott gondot, hiszen a kerítésen át lehetett jutni, illetve a nagy területhez viszonyítva kevés volt a járőr, főleg a leépítés után, mert a terület változatlan maradt, a létszám viszont lényegesen kevesebb.

Rendkívüli esemény, haláleset, robbanás, áramütés, mérgezés, tűz nem volt. Találtunk viszont robbanóanyagokat, ezt jeleztük a tűzszerészeknek, akik a dolgukat szakszerűen elvégezték. Külső területekre szállították a robbanóanyagot – egy fő vagyonőr jelenléte volt szükséges – s ott robbantották fel. Ha volt ilyen eset, általában és voltam a kísérő vagyonőr, ugyanis sorkatonaként 1950-bn a déli határon végzett aknatelepítéseken részt vettem. Így a rendszabályokról volt „némi elképzelésem".

Ennyiben kívántam összefoglalni a hajmáskéri laktanyához fűződő őrzésvédelemmel kapcsolatos emlékeimet. sokat lehetne még felsorolni, de 1991 óta eltelt 17 esztendő és az emlékek is kopnak. Talán néhány évvel korábban kellett volna mindezeket leírni, akkor gazdagabb lett volna amit meghagyunk utódainknak.

A laktanya hasznosítása – mint sok más volt szovjet laktanyával is – nagyon nehezen indult. Elképzelések ugyan voltak, de az érvényben lévő törvények, rendeletek, no és az a tény, hogy a szovjet és a magyar fél közötti megegyezés – ki, kinek tartozik? – csak a legvégén került tető alá, bonyolították, nehezítették a hasznosítás konkrét végrehajtását. Az egyik fő ok a tulajdonjog kérdése volt. Kié legyen az objektum? Az érvényben lévő törvény szerint „a terület tulajdonjogát a törvény az államnak" rendelte, ugyanakkor az önkormányzatok szerették volna ezt a jogot megszerezni.

Hajmáskéren is ez jelentette a gondot. Az igazsághoz tartozik ugyanakkor az is, hogy egy-két év elteltével megszületett egy törvény amely szerint a volt szovjet objektumokban lévő olyan épületek amelyek korábban magyar költségvetésből épültek, térítés nélkül az önkormányzatok

tulajdonába kerültek. Ez valamennyire segítette a településeket, különösen a kevesebb költségvetéssel gazdálkodó falvakat (Baj, Hajmáskér stb.).

E témával kapcsolatban a *Napló*ban az alábbi cikket olvashattuk.[103] Részletek:

Hajmáskér már örülhet

Régi magyar épületek önkormányzati tulajdonban

Egészségház, iskola, óvoda, napközi otthon, kultúrház, igazgatási központ lesz azokban az épületekben, amelyek tegnap jutottak a hajmáskéri önkormányzat tulajdonába. Remélhetőleg hamarosan igazi tornateremben zajlanak a testnevelési órák, s a sportpálya is jól jön a községnek. A tegnap délelőtt aláírt jegyzőkönyv szerint a KVSZ a régi magyar épületeket átadta az önkormányzatnak.

Hajmáskér közösségi célokra igényelte vissza a hét épületet, pontosan megjelölve a felhasználás körét. Így térítésmentesen jut birtokukba, de a felújításra feltehetően sok pénzt kell költeni...

A jórészt 1910-ben épült házak közül a tervek szerint elsőként azt hozzák létre, amelyben az egészségházat akarják kialakítani. A község mostani egészségügyi központjában ugyanis rendkívül zsúfoltan vannak a rendelések.

Ugyanezt a témát folytatva, három nappal később a *Napló* arról ír, hogy a laktanyaépületek közül egészségháznak azt az épületet szemelték ki, amelyet a szovjetek is rendelőnek használtak. Helyet keresnek új óvodásoknak, iskolásoknak is, mert bíznak abban, hogy a község létszáma megduplázódik. Ugyanis, ha az 500–700 lakás majdan értékesítésre kerül, akár kétszer annyian is élhetnek Hajmáskéren mint akkor (1350 fő). Az újság szerint már 450-en érdeklődtek Veszprémből, Várpalotáról és megyén kívülről is, akik szívesen választanák lakóhelyül Hajmáskért.

A hasznosítás témakörébe tartozik az az esemény is, hogy több érdeklődő mellett, 1991 közepén jelentkezett Hajmáskéren a „Csernobil Öröksége Alapítvány" azzal az elképzeléssel, hogy rehabilitációs szanatóriumot létesít a csernobili katasztrófa áldozatainak orvosi rehabilitációja és gyógyítása céljából. A községben népszavazás döntött 1992. 01. 12-én „igen"-nel. Ezt követően azonban széles körű lakossági mozgalom indult a létesítés ellen. A falu gyakorlatilag kettészakadt igenlőkre és ellenzőkre. Végül, sok-sok vita és huzavona után, a téma véglegesen lekerült a napirendről, nem lett rehabilitációs szanatórium.

[103] Napló, 1991. május 3.

Nem segítette a hasznosítás végrehajtását az a gondolat, amelyet a falu vezetése kezdetben képviselt, hogy a laktanyát egyben adják el, nagyon magas áron. Mindössze egy érdeklődő volt, aki – egyben az egész laktanyáért – 3,5 millió dollárt adott volna, de a falu vezetése és a KVSZ ezt kevésnek tartotta, így nem lett üzlet. Lehet, hogy az egész falu és a KVSZ is jobban járt volna, ha olcsóbban és részletekben is, de gazdát talál a táborra. Mivel 1993. 01. 06-án egyetlen érdeklődő sem jelent meg a hajmáskéri volt szovjet laktanya eladására kiírt versenytárgyaláson, megkezdték részletekben a kiárusítást. Addig 240 otthon talált gazdára a 360 összkomfortos tiszti lakásokból.

1995 végén a KVSZ, amely addig „vigyázta" a volt szovjet vagyont, azt átadta az ÁPV Rt.-nek, benne a „tábort" is. (A helybeli lakosság csak így nevezte a hajmáskéri laktanyát.) A község polgármestere Hornyák Ferenc, Pál Béla országgyűlési képviselő segítségével 1997 júniusában találkozott Csiha Judit privatizációt felügyelő tárca nélküli miniszterrel és előadta a képviselő-testület óhaját: gyorsítsák fel az ügyintézést az ÁPV Rt.-nél. Hajmáskér negyvenhektárnyi területre számít, szeretnék ha ezt fizetség nélkül, „könyvjóváírással" megkaphatnák. Az épületek, a terület állaga finoman fogalmazva is „viszonylagos", de a leromlottság mértékétől függetlenül is hatalmas értékről van szó. Átgondolt előkészítést követően, vállalkozásokra, közcélokra lenne használható. Néhány vállalkozás, gazdasági társaság már bérli a terület egy kis részét, elsősorban raktározási céllal, de található itt feldolgozóipar is. Gyors döntést vártak a minisztertől, véleményük szerint újabb pályázati forduló – érdeklődés hiányában – felesleges csak az idő megy vele.

A valóságban azonban 1997 óta sem történt a hasznosítás terén eredményes előrelépés. 2008 májusában, amikor bejártam kísérőmmel az objektumot, még mindig több volt a romos, lepusztult, gazdátlan épület, mint az amely már gazdára talált, s felújításra került. Ami szép eredmény: elsősorban a lakások felújítása a volt szovjet tiszti épületekből, s a volt nőtlen szállóból, egy iskola létrehozása, közösségi ház kialakítása, egy nagy élelmiszerraktár kialakítása a volt lovardából, s egy vendéglátó egység kialakítása. Bérleményként több kisebb épületet, vagy helyiséget hasznosítanak jelenleg is.

Van még tennivaló a hasznosítás területén, de – mint mindenhol az életünkben – a pénz nagy úr, anélkül viszont semmi nem megy, vagy legalábbis csak nagyon lassan.

Pápa – Nagytevel

„Söprik a pápai utcát, masíroznak a katonák” énekelték már évtizedekkel ezelőtt, s éneklik még ma is a kedvenc katonanótát. A nóta rögtön elárulja, hogy Pápa régi katonai helyőrség volt és az ma is. Elsősorban a huszárok, az ejtőernyősök és a repülősök fegyverneme kötődik a városhoz, de letette itt a „névjegyét” két összfegyvernemi (lövész) hadosztály parancsnoksága is, az alárendelt alakulatai jelentős részével.

Amilyen gazdag a város katonamúltja és jelene, olyan gazdag a város katonamúltjának megörökítése, a katonai hagyományok ápolása. Talán elég ha csak néhány közismert munkára utalok: Huszár János: Pápa város első világháborús emlékkönyve, Honvéd ejtőernyősök Pápán 1939–1945, Múltidéző történetek Pápáról. Fejes Sándor: Huszárok Pápán háromkötetes munkája, amely a pápai huszárok történetét dolgozza fel 1400–1939-ig, de sorolhatnám Rácz István, H. Szabó Lajos munkáit, amelyek Pápa katonatörténetével foglalkoznak. Az elmúlt esztendőben jelent meg szerény személyem tollából a Két hadosztály Pápán című munka, amely az 1. gyaloghadosztály, illetve a 32. lövészhadosztály történetét tartalmazza.

Ugyanakkor viszonylag kevés a szovjet csapatok pápai 46 éves tartózkodásának, kivonulásának a történetével foglalkozó munka, inkább csak a napi sajtóban megjelenő tudósításokra korlátozódik. Igaz, hogy talán – történelmi léptékkel mérve – még kevés idő telt el, a kivonástól napjainkig.

Pápát a szovjet csapatok 1945. 03. 26-án foglalták el. A történelmi patinájú városképével, műemlékeivel, s nem utolsósorban katonai múltjával vonzó lett a szovjetek számára is. Mint a Bakony-kapuja fontos közlekedési csomópont a vasút és közút szempontjából egyaránt, nem is beszélve a – bár a németek által megrongált, de viszonylag kevés munkával működőképessé tehető – katonai repülőtérről. Valószínű már akkor eldöntötték, hogy Pápán tartósan fognak tartózkodni. Tartózkodtak is 1990. 11. 15-ig.

1945–1947-ben a következő objektumokba szállásolták be magukat: Repülőtér, Huszár laktanya, Várkastély, Református Nőnevelő (Nátus), Fináncpalota, Griff-szálló, Állami Tanítóképző és Mezőgazdasági Szakiskola. Utóbbi kettő 1944 őszétől német és magyar katonai célokra került kiürítésre. 1945 tavaszától mindkét iskolaépület szovjet hadikórház volt. A Mezőgazdasági Szakiskolát 1946 januárjában kellett oktatási feladatokra átvenni, a Tanítóképző épülete viszont 1947 márciusáig a szovjetek

kezelésében volt. A szovjet városparancsnokság egy rövid ideig a járási tanács épületében, később a Griff Szállóban székelt. Az első szovjet városparancsnok: Branyikov alezredes volt. A város külterületéhez tartozó Öreghegyben is igénybe vették az iskolát és a német és magyar hadseregek által használt objektumokat. A szovjet tisztek egy része magánházaknál került elhelyezésre.

A repülőtéren egy szovjet repülőezred állomásozott, amely 1962-ben Sármellékre diszlokált, az ottani magyar repülőezred pedig onnét Pápára települt (helycsere történt). Tájékoztatásul még annyit – mivel többen tévesen tudják –, hogy a Külső-Veszprémi úti laktanya ekkor még nem létezett. Annak az építése 1947-ben kezdődött a kisajátítási, kitűzési eljárásokkal, s 1950-ben költözött be a 32. lövészhadosztály parancsnoksága és néhány alakulata.[104] Következzen ezek után a pápai volt szovjet objektumok felsorolása, amelyek átadás-átvételre kerültek 1990-ben:

Bottyán János laktanya

A laktanya a magyar 32. lövészhadosztály részére épült a MH központi tervei alapján. Az építés előzményei 1947-ben elkezdődtek, de a konkrét építés 1949 elején kezdődött és óriási ütemben haladt. 1950 őszén már beköltözött a hadosztály-parancsnokság és néhány alakulat. A laktanya végleges átadására 1952 tavaszán került sor. Mindenféle híresztelés ellenére a laktanya építésén MUSZ-os (munkaszolgálatos) katonák nem dolgoztak, azon egyszerű oknál fogva, hogy akkor még nem voltak. Az első munkaszolgálatos katonákat ugyanis csak 1951. július elején hívták be. Ekkor már a Bottyán laktanya építése a befejezés stádiumában volt, így nem volt szükség MUSZ-okra.

A 32. lövészhadosztály megalakulásával a szovjetek jelenléte nem változott. Ugyanaz a repülőezred állomásozott Pápán amelyik 1945-ben ott maradt. Olyan változás viszont volt, hogy a fent felsorolt objektumokat, intézményeket, épületeket – kivéve a Huszár laktanyát – visszaadták a használóinak. A másik változás az volt, hogy a szovjet családos tisztek családtagjai Pápára költözhettek.

[104] Homor György: Két hadosztály Pápán, 95. oldal. Kiadó: Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 2007.

A Bottyán laktanyába a szovjetek az 1956-os októberi események kapcsán jelentek meg először, de akkor is csak rövidebb időre. 1956. 11. 04-én szállták meg Pápát – benne a Bottyán laktanyát is – a Szombathelyen állomásozó szovjet 17. gépesített gárdahadosztály 57. gépesített ezredének katonái, egy tüzérezred támogatásával. Körülzárták a laktanyát és miután a laktanyából egy küldöttség kiment tárgyalni, lövöldözésre, harcra nem került sor. A fegyvereket viszont a tisztektől leszedték. Miután a helyzet normalizálódott, a szovjetek eltávoztak a laktanyából.

Az 1957-es tavaszi nagy átrendeződés (csökkentés) a Bottyán laktanyát is érintette, hisz a 32. lövészhadosztály valamennyi alárendeltjével felszámolásra került, így a laktanya megüresedett. Talán éppen amiatt, hogy ne maradjon teljesen üres, odahelyezték a tapolcai 8. gépkocsizó-lövészezred 1. zászlóalját, amely úgymond elveszett a hatalmas laktanyában. Minden valószínűség szerint ezért kapott helyet ott a Mezőgazdasági Szakképző Iskola is (traktoros iskola), amely a zászlóalj mellett jól elfért.

1962-ben újabb átszervezések történtek. Mint már említettem, a szovjet repülőezred Sármellékre távozott, s hogy Pápa ne maradjon szovjetek nélkül a Bottyán laktanyába szovjet alakulatot (alakulatokat) telepítettek, akik maradtak 1990-ig. A 8/1 lövészzászlóalj Lentibe diszlokált, a Mezőgazdasági Szakképző Iskolát pedig Vépre helyezték át.

A szovjetek beköltözésekor a laktanya még „fiatal" volt. Nem voltak régi magyar építésű épületek, hisz valamennyi épület 10–12 éves volt. Ez persze nem azt jelentette, hogy a szovjetek nem építettek semmit, hisz elsősorban a meglévő lakás kevés volt a tiszti családok részére, de egyéb épületekkel is toldották a laktanyát, igényeiknek megfelelően.

Az évek aztán teltek-múltak, s a város és a szovjetek élték békességben az életüket. Különösen kulturális téren volt jó kapcsolat. Ennek talán a legkonkrétabb példája volt az 1986-ban alakult Moszkvai Rádió magyar nyelvű baráti klubja, az Elekthermax szervezésében. A titkára Szőllás László volt, aki egyébként orosz tolmács és a Moszkvai Rádió tudósítója is volt. A szovjetek a távozáskor rendezett búcsúünnepségen a DHDSCS jelvényét adományozták neki.

A nyolcvanas évek elmúltával aztán Pápán is megkezdődött a meditáció, a tervezgetés. Borsits László altábornagy levele „robbantott" melyben közölte a városi tanáccsal, hogy 1990. 11. 03. – 20. között a szovjet alakulat elhagyja a várost,[105] így amennyiben igényt tartanak a lakásokra, s a

[105] Napló, 1990. június 30.

laktanya épületeire, megvehetik. Tóth Sándor a városi tanács elnökhelyettese a *Naplónak* az alábbi tájékoztatást adta:

Kell-e Pápának a szovjet laktanya?

Ebben a laktanyában a hatvanas évek elejétől tartózkodtak szovjet csapatok, s húztak fel jó néhány új létesítményt. Ezen a 70 hektáros területen tiszti és legénységi lakások találhatók kultúrterem, parancsnoki épület garázsok – tankoknak, teherautóknak –, valamint az 1200 köbméteres központi üzemanyagtároló. Innen oldják meg a kinti lakások fűtését is. Az elmúlt öt évben építette a VÁÉV az új 2000 adagos konyhájukat, amiért nemigen kapaszkodnánk, mert a városban végre megoldottuk a diákok étkeztetését a Nátus átalakításával. A régi konyhán és étkezőkön kívül található a magyar kivitelezésben készült nagy kapacitású szervizük. A laktanyára jellemző a vegyes elrendezés.

A vasvázas csarnokot lebontották, tégláit konténerekben szállítják haza. Otthon is kell építkeznünk. Az üres épületek tiszták, nem vertek szét semmit. Igaz, hogy az armatúrákat leszedték, most foglalatok vannak helyettük. Gondolom, az engedély nélkül épített létesítményeket is vasúti kocsikba rakják, mert igényt nem tartunk rájuk.

Levélben kerestük meg a vállalatokat, intézményeket, társadalmi szervezeteket, adjanak javaslatot az épületek hasznosítására. az átvétel nagy lehetősége a városnak, de nincs rá pénzünk... Például jó lenne a benti lakásokat is megvenni, de kérdéses adják-e külön? Gondunk az is, hogy semmilyen árajánlatot nem kaptunk még, így zsákbamacskaként vesszük meg a lakásokat is? Ha átvesszük a létesítményeket, csak a fenntartásukra évi több milliót kellene költenünk. Mondanom sem kell a városnak erre sajnos nincs pénze. Csupa kérdőjel veszi körül a témát. Mindenesetre rövidesen a tanácsülésnek döntenie kell. Így hát ma még nem tudom, hogy a városnak örülnie kell-e a „nagy lehetőségnek..."?

Az objektumok hasznosításában – nemcsak Pápán – egyik negatív tényezőként szerepelt az is, hogy a kormány és az önkormányzatok koncepciója nem mindig egyezett. Ez így volt Pápán is, melyről a *Napló* az alábbiak szerint tudósít.[106]

Tankok helyett egyetemi városrészt

A tanácsadó testület vitatja a kormány koncepcióját

Korábban az országos lapok mellett mi is megírtuk, hogy a pápai várospolitikai tanácsadó testület vitatja a szovjet laktanyák hasznosításával

[106] Napló, 1990. szeptember 29.

kapcsolatos kormányelképzeléseket. Ezt nyílt levél formájában közzé is tették. Talán ennek is köszönhető, hogy szeptember 26-án Kolláth György, a Belügyminisztérium miniszteri biztosa jelenlétében ismét összeült a tanácsadó testület, hogy a vitás kérdéseket tisztázzák, s valamiképp egyeztessék a helyi érdekeket a kormány elképzeléseivel.

A laktanya hasznosítása, a kártalanítás tehertételének megosztása, a későbbi bevételek sorsa, tulajdonképpen ezek voltak a címszavai a vitás kérdéseknek. A tanácsadó testület alapvetően azt kifogásolta, hogy a kormány általános koncepciójában nem vette figyelembe az ország száz települését érintő sajátosságokat. Többek között azt, hogy az adott települések mennyire „gazdagok", milyenek a hasznosítási lehetőségek, s nem utolsó sorban, mekkora a károk értéke. Megdöbbentő adatokat közölt a ZÁVKHI munkatársa. Szerinte a kiürült szovjet laktanyákban és környékükön a környezetszennyezés katasztrofális mértéket ölthet.

Lehetne még sorakoztatni más példákat is. Történetesen az adott településen élő lakosság különböző megpróbáltatásait, az egyéb pénzügyi, netán erkölcsi veszteségeket. Pápán többek között a szovjet alakulatok várkastélybeli kaszárnyájának szerepét, s ezzel kapcsolatos károkat. A tanácsadó testület szóvivője: „Mi azt kifogásoljuk, hogy az állam a hasznosítás jogát kívánja megtartani, ezt mi alapvetően nem tudjuk elfogadni. Úgy érezzük, hogy ezzel kizárják az önkormányzatokat. Nem szeretnénk, ha egy felülről vezényelt pályáztatás eredményeként olyan létesítmények kerülnének a laktanya helyére, amelyek homlokegyenest ellentétesek a helyi önkormányzat véleményével, elképzeléseivel."

A miniszteri biztos némi reményt hagyott a pápaiaknak. Történetesen azt, hogy az eredeti kormánykoncepció módosítására a tapasztalatok alapján szükség lesz. Ez talán arra is jó lehet, hogy a pártok közös véleményét és akaratát az önkormányzat majdan meg tudja valósítani. Ugyanis az elképzelések szerint a szovjet laktanya területén egy oktatóbázist kellene létrehozni, amely a felsőoktatási szinten – egyetem, főiskola, középiskola – a gazdasági struktúraváltásba is besegíthetne, illetve az egyetemi városrész Pápa leendő gazdasági egységeinek szellemi kiszolgálója is lehetne. S ez mindenféleképpen szimpatikusabb elképzelés, mint az éjszaka feldübörgő tankok semmihez sem hasonlítható zaja.

Ezek után tekintsük át a Bottyán laktanya átvételét, őrzésvédelmének a megszervezését. Az átvétel, s az őrzés megkezdése 1990. 11. 31-én történt.

Létesítményfelelős

Czigler József
végig

Az őrség létszáma 27 fő + 1 fő (Bázis LF) Filó Rezső. Az átadás-átvétel – azon túlmenően, hogy túl hosszú volt – rendben megtörtént. Olyan probléma, ami miatt el kellett volna halasztani az átadás-átvételt nem merült fel. Az első váltás a jegyzőkönyv aláírása után azonnal megkezdte az őrzést, illetve hozzáfogott az őrzési feltételek „megteremtéséhez", ami aztán jó néhány napig eltartott csakúgy mint más laktanyáknál is. Az őrség ruházatát, felszerelési tárgyait, viszonylag hamar leszállították, így az év végére gyakorlatilag minden feltétel adott volt ami az őrzés biztonságos ellátásához szükséges. Rendkívüli esemény nem történt.

A laktanya átvételével felgyorsultak annak hasznosításával kapcsolatos események is az összes problémával együtt, mint ahogy fentebb leírtam. Talán nem is volt a helyi önkormányzatnak olyan testületi ülése, ahol ne szerepelt volna napirendként a laktanya hasznosítási ügye. Nem is beszélve arról, hogy a pártok, társadalmi és gazdasági szervek, de a város és környékének a lakosságát is nagymértékben foglalkoztatta a téma. Csak egy példa a városi önkormányzat 1990. 12. 19-i üléséről, amelynek egy napirendi pontja: „A szovjet laktanya hasznosítása" volt. Ezen az ülésen hagyta jóvá a testület a volt szovjet laktanya hasznosításával kapcsolatos irányelveket. (16. sz. melléklet)

1991. januárjában az önkormányzat pályázatot hirdetett a megüresedett szovjet laktanya felmérésére. A hirdetésre 138 pályázat érkezett, melyből

a bírálóbizottság hét pályázatot talált alkalmasnak. Ezek közül választották ki a legalkalmasabbat.

A hasznosítás – a laktanya átvételének idejéhez viszonyítva – elég korán elkezdődött. 1991-ben már bérbeadással, de ebben az évben már végleges döntések is születtek. Ilyen volt például a kollégium ügye, amelyről a *Pápai Hírlap* az alábbiakban számol be.[107]

Kollégium a laktanyában

Szüksége van- új középiskolai kollégiumra a városnak, s ha igen, hol legyen ez? A kérdés első részét illetően egyértelmű „igen" volt a felelet, megoszlottak viszont a nézetek a helyszín tekintetében, vagyis arról: a volt szovjet laktanyában, vagy az egykori pártházban alakítsák-e ki azt. Végül az előbbi elképzelés diadalmaskodott. Részint azért mert a kialakítandó 80–120 főt befogadó kollégium itt szervesen bővíthető, részint azért mert a néhai MSZP-székház kiürítése újabb gondokat vetne fel. (Az ott székelő intézményeket, pl. APEH, és a pártokat másutt kellene elhelyezni.) Részint pedig azért, hogy a laktanyában minél előbb meginduljon az élet. A kollégium építésére egyébként versenytárgyalást írnak ki, s ha elkészül, az odaköltöző diákok már nem lesznek magányosak, hiszen az ott lévő 29 lakást már minden valószínűség szerint lakják akkor.

Egy hónappal később az önkormányzati ülés arról döntött, hogy a laktanyában a Pápai Lovasklub, a Húsos Kinizsi Sportklub, valamint egy betéti társaság kap határozatlan időre helyet térítés ellenében. Ezek voltak a kezdeti lépések, s ezután „beindult" a hasznosítási folyamat. Mielőtt felsorolnám, hogy most milyen szervezetek vannak a laktanyában, meg kell emlékezni egy rendezvényről, amelynek nagyon jó híre volt nemcsak a városban, a megyében, de másutt (külföldet is beleértve) is. Konkrétan a Nemzetek Egyesült Játékai (NEJ)-ról van szó. Meggyőződésem, hogy ez a rendezvény is pozitív hatással volt a laktanya hasznosítására. A *Napló* a rendezvényről az alábbi szerint tudósít.[108] Részletek:

A lánctalpak helyén óriáslabda

Szombaton délelőtt megállás nélkül dolgoztak a jegyszedők Pápán a nemzetközi játékkiállítás bejáratánál. Folyamatosan érkeztek a látogatók, és biztos voltak olyanok is akiket elsősorban a helyszín vonzott. Ugyanis az eddig tiltott területnek számító útjain, illetve a gyakorlótéren zajlottak az események. A belépőket igazi városi forgatag fogadta, míg a központi területen felállított színpadon nonstop váltották egymást a különböző zenélő, táncoló csoportok. Eközben a színpad környékén kijelölt helyszíneken mindenki kipróbálhatta ügyességét, erejét a „sportállomásokon"...

Dr. Bánhidi Miklós, a United Games (UG) magyarországi képviselője: célunk nem teljesítmény- és versenysport orientált, hanem kimondottan szabadidő eltöltésére tökéletesen alkalmas elfoglaltság. Kivétel nélkül roppant egyszerűek a szabályok, így minden gyermek nyelvtudás nélkül közösen sportolhat, játszhat. Az UG egy nemzetközi szervezet, a lényeg, hogy a népek barátságát segítse elő...

A helyszínt felajánlottuk Pécsnek, Kecskemétnek és Szentgotthárdnak, de Pápa messze vitte a pálmát azzal, hogy a volt szovjet laktanyát jelölte helyszínnek. egyébként a város vezetősége minden dicséretet megérdemel, olyannyira jól sikerült ez a megmozdulás, hogy valószínűleg hagyomány teremtődött...

Egészen barátságos hely ez a laktanya. Napokig dolgoztak rajta a helyi diákok, festették, díszítették az épületeket. Így most valóban barátságos képet mutat. De éppen ez a csodálatos az egész mozgalomban, hogy hónapokkal ezelőtt mondjuk az óriáslabda nyomán még lánctalpak gurultak.

Azóta eltelt 17–18 esztendő. Nézzük, hogy ez alatt az idő alatt mi lett a Bottyán laktanyából, hogyan élt a város vezetősége a lehetőséggel. A laktanyában jelenleg az alábbi szervezeteket találhatjuk. (A teljesség igénye nélkül):

- Bocsor István Kollégium,
- Ipari park inkubátorház,
- Jehova ház,
- Pápai Nyomda Kft.,
- Horváth Tüzépker Kft.,
- Bútorház,
- Kriling Kft.,
- Stílus bútor bemutatóterem,
- Használtruha-kereskedelmi ház,
- Zöldség-gyümölcs nagykereskedés,
- Mosoda,
- Szerviz, gk. javító műhely,
- Használt gk. kereskedés,
- Mikro-Pluver Kft.,
- Itália szék Kft.,
- Készenlét Rt.,
- Konvertál 6 Kft.,
- CBA üzletház.

Gyakorlatilag Veszprém megyében a veszprémi Kossuth laktanya és a pápai Bottyán laktanya hasznosítása valósult meg a legeredményesebben.

[107] Pápai Hírlap, 1991. október 11.
[108] Napló, 1991. szeptember 5.

Lakótelep

A lakótelepet a szovjetek építették, miután beköltöztek a Bottyán János laktanyába. Szemben a laktanyával, a Veszprémi út másik oldalán épült fel. Összesen 4 db panelházból állt, mindegyik 5 szintes, közülük egy az ún. kijevi ház. A négy épület központjába felépítettek egy üzletet (magazint). A négy épületben összesen 255 lakás található.

Ezenkívül – miután a lakótelep kevésnek bizonyult – a laktanyában is építettek két újabb tömböt.

A lakótelep őrzésvédelmére külön őrséget szerveztek 6 fővel. Ide külön LF-t nem szerveztek, ezt a funkciót Czigler József, mint a helyőrség LF-se látta el. Az őrség elhelyezése az egyik lakótömb egy földszinti helyiségében volt. Felszerelésük, ruházatuk ugyanaz volt mint a laktanya őrségéé.

A szolgálat ellátása rendben folyt, rendkívüli esemény nem történt.

A lakótelep hasznosítása úgymond 100 százalékosan megtörtént, hisz minden lakás kivétel nélkül gazdára talált.

Markel János visszaemlékezése:

Hogyan éltük meg a repülőtércserét?

Ezredünk a helyőrségében, Sármelléken a hatvanas évek elején a kiképzési terveknek megfelelően végezte a feladatait. Sűrű volt a program (repülés éjjel-nappal, illetve készültségi szolgálat) nem unatkozhattunk. Az 1960-as év vége felé olyan hírek kezdtek terjengeni, hogy valami változás készül az ezred életében. A „kacsából" aztán csakhamar valóság lett. 1961. januárban tiszti és tiszthelyettesi állománygyűlésen ismertették azt a parancsot, amelynek a lényege az volt, hogy helyet cserélünk a Pápán 1945 óta állomásozó szovjet repülőezreddel. Különösebben nem indokolták a „miért"-et, de minden valószínűség szerint az volt az oka, hogy olyan döntés született, amely szerint 1962. januártól a honi légvédelemnek át kellett venni az ország légterének védelmét az itt állomásozó szovjet csapatoktól.

A bejelentéssel egy időben az állománynak meg kellett kezdeni a felkészülést egy új típusú repülőgép átvételére, üzemeltetésére. Ez eleinte tantermi foglalkozásokat jelentett, de később a hajózó és műszaki állománynak részt kellett venni 1961. 03. 07-től – 08. 30-ig a Szovjetunióban (Krasznodár) a MIG–21F–13 típusra történő átképzésen. Az itthon maradt állomány készült az áttelepülésre Pápára. A szervezőmunka természetesen az ezredtörzzsé volt.

Az együttműködés a magyar és a szovjet ezred között precízen szervezett volt. Az ezredparancsnoki állomány és a századparancsnokok, az áttelepülés előtt bejárták a pápai repülőteret és kijelölték az alegységek körleteit. Közben illetékes szervek intézkedtek, hogy a győri műszaki (építő) alakulatok kezdjék meg a második világháborúban lerombolt épületek helyreállítását. Hasonlóképpen a szovjetek is bejárták a sármellékei repülőteret, elégedetten és elismerően szóltak az ott tapasztaltakról, hisz egy „új" repülőteret vettek át. (A repülőtér építése 1953-ban fejeződött be.)

A pápai repülőtéren nagy ütemben kezdődött és folytatódott az épületek, objektumok felújítása. A repülőtér (fel- és leszállópálya) jó állapotban volt, hisz a szovjetek azt gyakran használták és megfelelően karbantartották.

Az áttelepülés „menetrendje" a következő volt: Elsőként a szovjet ezred ürítette ki a pápai repülőteret, ők ideiglenesen Szentkirályszabadjára települtek. Utána mi következtünk, vagyis Sármellékről Pápára települtünk, a kiürült sármelléki repülőteret bizottságilag átadtuk a szovjetek részére. Harmadik lépés: a szovjet repülőezred Szentkirályszabadjáról áttelepült Sármellékre, a végleges helyére. Innét távoztak a teljes csapatkivonáskor 1990. 10. 04-én hazánkból.

A mi ezredünk áttelepülésének a rendje: Kezdte a hadtáp szolgálat, a híradó zászlóalj és a műszaki századok. Feladatuk a repülőtér fogadóvá tétele volt. Az áttelepülés földi, vasúti szállítással, illetve légi úton történt. A repülőgépek áttelepítése rajonként történt, meghatározott időközökkel. Repülőgépeink ekkor MIG–15 Bisz és JAK–11 típusok voltak. Az áttelepülés befejezésekor történt a repülőtér átvétele bizottság által.

A két repülőtér, de nemcsak a repülőtér, hanem az egyéb körülmények, feltételek (lakásállomány, családok elhelyezése stb.) között minőségi különbség volt Sármellék javára. Egészen más volt amit ott hagytunk, és megint más amit helyette Pápán kaptunk. Pápán a meglévő lakásokat fel kellett újítani, de az is nagyon kevés volt. A Huszár lakótelepen sürgősséggel beindult az új lakások építése. Több évig eltartott, amíg az ezred hivatásos állományának családjai lakáshoz jutottak. Természetes, hogy elsősorban a repülést és a harckészültséget biztosító személyi állomány jutott lakásokhoz.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a „nem hízelgő" körülmények ellenére sem vált meg egyetlen tiszt és tiszthelyettes sem az ezredtől. Bizonyították hűségüket az alakulathoz. Még a polgári alkalmazottak közül is voltak akik áttelepültek Pápára, vagy éppen naponta ingáztak mert közel álltak már a nyugdíjazáshoz.

Az áttelepülés befejezése után, úgy a laktanyában, mint a lakótelepen tovább folytak a felújítási, karbantartási, építési munkálatok, de egyidejűleg elindult (folytatódott a Sármelléken abbahagyott) repülő kiképzés. Az ezrednek a teljes hadrafoghatóságot 1962. december 31-ig kellett elérni. Így is történt, ekkor már 48 repülőgép-vezető az új típuson (MIG–21F–13) repült.

Az ezrednek az áttelepülés után fontos feladata volt Pápa város „vérkeringésébe" beilleszkedni. Ebben nagy szerepe, segítsége volt az állami és társadalmi szerveknek. A város lakossága megbarátkozott a gondolattal, hogy már magyar repülők szállnak Pápa egén. Kölcsönös jó viszony alakult ki a város és katonái között. Ezt a jó kapcsolatot jellemezte az, hogy amikor 2001-ben az ezredet felszámolták és az ezred parancsnoka Lanecker József ezredes a zászlót bevonta, bizony a lakosság és az ezred személyi állományának a szeméből könnycseppek gurultak végig az arcokon.

Nagytevel, vezetési pont (MORAV)

Az objektum Nagytevel határában az ún. „teveli lőtér" területén, festői környezetben helyezkedett el. Maradványai ma is ott találhatók. Korábban a terület a MH kezelésében volt, a pápai 32. lövészhadosztály alárendelt egységei és alegységei használták lövészetek és egyéb kiképzési feladatok végrehajtására.

A hadosztály 1957-es felszámolása után a szovjetek vetettek rá szemet és megállapították, hogy ez a hely és terület alkalmas lenne egy magasabb szintű (hadsereg, front) vezetési pont kialakítására, megépítésére. Az elgondolást tett követte, s hozzáfogtak a magyarországi egyik legnagyobb objektumuk megépítéséhez. Hogy mennyi volt az építésből a magyarok szerepe, nincs róla információ, hisz az objektum a titkok titka lett, semmiféle információ nem szivároghatott ki. A környékbeli lakosok is csak anynyit tudhattak, láthattak, hogy éjszakánként rengeteg teherautó megfordult

a környéken, hatalmas konténereket szállítva. Ha hinni lehet a szóbeszédnek, a szovjetek a magyar sofőröket csak egy bizonyos határig engedték az objektum közelébe, onnan már katonák ültek a volán mögé, hogy célba juttassák a „titkos" rakományt.

Egy jó ideig még az objektum átvétele után is csak suttogva beszéltek az objektumról. Eleinte még a sajtó is csak óvatos nyilatkozatokat tett, pedig talán jobb lett volna ha az átvétel után hamarosan megírták volna az objektum rendeltetését, szerepét. Akkor talán meg lehetett volna előzni a sok mendemondát ami terjengett.

Ebben az évben (2008) 18 év után jelent meg a *Napló*ban egy cikk,[109] amely kissé részletesebben bemutatja a föld alatti létesítményt. Néhány idézet a cikkből:

Az objektum („Farkasodú" ahogy a környékbeliek nevezték) az 1970-es években épült egy murvabánya helyén. Az L alakú, 6 vészkijárattal, légmentesen záró zsilipekkel ellátott folyosórendszerben (200, illetve 86 méter hosszú) 3781 négyzetméteren, tizennégy méter mélységben, 112 helyiségben 350 személy tartózkodhatott egyidejűleg a külvilágtól elzártan mintegy három hónapig. Mindez 40 centiméter vastag betontömeg sűrűjében, állandó harckészültségben és teljes titoktartásban zajlott. Minden jel szerint komoly számítógépes rendszer, vezérlőterem működhetett odalent...

Az objektum a DHDSCS föld alatti harcálláspontjaként üzemelt. A szovjetek erről a bázisról irányították volna a Nyugat elleni szárazföldi és légi csapásokat. Az életfeltételeket többek közt önálló áramfejlesztő, szűrővel ellátott levegőztető, víz és csatornarendszer biztosította. Az építésnél felhasznált 3000 köbméter beton 1100 méter metróvonal megépítésére lenne elegendő. A bunkert 12–21 méter föld borítja, amely egy esetleges atomtámadás ellen nyújtana védelmet. A hírösszeköttetést a szovjet katonai vezetéssel (valószínű, hogy műholdon keresztül) egy aknából kieresztett 30 méter hosszú teleszkópantenna garantálta. A szovjetek csak betonfalakat, vezetéktartó bakokat és egy kompresszort hagytak maguk mögött...

A kivonuláskor felajánlották a föld alatti vezetési objektumot használatra. Mivel katonai célú igénybevétele szóba sem jöhetett, a szovjet katonai vezetés elrendelte a bejáratok bezárását, „bedózerolását". 1992 márciusában Annus Antal altábornagy elrendelte a bunker feltárását. A hie-

[109] Napló, 2008. január 26.

delmekkel ellentétben veszélyes, sugárzó anyagot nem találtak. Az objektum helikopter-leszállóval is rendelkezett. Az egész bázis 214 hektár területen volt, rajta 53 épülettel...

A környezetvédelmi szakemberek elsősorban az ivóvízbázis miatt aggódnak. Az 1991–1992-es környezetvédelmi vizsgálat javaslatot tett talajcserére, -levegőztetésre, a talajvízszennyezés megszüntetésére, hulladékkezelésre, a táj, az élővilág helyreállítására. Jelentős mennyiségű szénhidrogénnel, nehézfémmel szennyezett talajt, talajvizet lokalizáltak.

Az objektumot a ZÁVKHI szakemberei 1990. 10. 17-én vették át őrzésvédelemre.

Létesítményfelelős: Söveges József (elhunyt)

Az őrség 3 váltása 15 fő. Később 2 őrkutyával megerősítve. Az átadás-átvétel nem fejeződött be egy napon az objektum bonyolultsága miatt. Az őrállomány kezdetben pápai nyugdíjas katonákból állt, később már polgári személyek is őrködtek. Meg kell jegyezni, hogy a „bátor" tolvajok az őrzés megkezdéséig gyakori látogatói voltak az objektumnak, s vittek mindent, amit találtak. Az igazsághoz tartozik az is, hogy az őrség felállítása után is – ha nem is olyan gyakorisággal és eredményességgel – de folytatták „akciójukat", hisz a napi 5 fő őr képtelen volt akkora területet átfogni.

Az objektum hasznosítására több elgondolás is volt. A feltárás után néhány napra megnyitották a nagyközönség előtt. Ekkor javasolták néhányan: állami vagy magántulajdonban levéltár, speciális raktár, értékmegőrzés, kiállítás, pince és gombatermesztő is működhetne benne. Az átalakítás, felújítás azonban ugyancsak milliárdokat emésztene fel, így a javaslatok nem valósultak meg.

Hornyák János visszaemlékezése

Két éve már nyugdíjas voltam, amikor 1990. szeptember elején értesítettek bennünket, hogy van egy olyan lehetőség, miszerint a kivonuló szovjet csapatok volt objektumainak őrzésébe be lehet nevezni. Mondták, hogy néhány nap múlva lesz egy részletes tájékoztatás, akit a téma érdekel menjen el. Elmentem.

Veszprémből jött hozzánk Fogel József úr (az egész megyében ő szervezte a volt szovjet vagyon átvételét, őrzésvédelmét) és elmondta, hogy az itt hagyott laktanyák, objektumok őrzésvédelmére a PM alárendeltségébe

tartozó ZÁVKHI-t hozták létre, amely egy fegyver nélküli polgári őrség, s elsősorban olyan személyeket keresnek, akik az őrzésvédelem területén megfelelő jártassággal rendelkeznek. Ismertette a szolgálat ellátásának rendszerét, s azt a két objektumot amelyet Pápán, illetve Nagytevelen őrizni kell. Átgondoltam és úgy döntöttem, hogy vállalom.

A nagyteveli objektum őrzésére osztottak be, amiről csak annyit tudtam, hogy van! Szeptemberben felmerült, hogy kimegyünk (az egész őrség) megismerkedni az objektummal, de erre csak október 18-án került sor. Akkor történt ugyanis a MH elhelyezési szolgálata részéről az objektum hivatalos átvétele, de mindjárt felkértek bennünket, hogy három fő maradjon, s kezdje meg az őrzést. Ez meg is történt, s másnap reggeltől rendszeresen 24–48 órás rendszerben folytattuk a feladatunkat. Öten voltunk egy váltásban, így az őrség összlétszáma 15 fő és a LF, tehát 16 fő volt.

Az első napok az „ismerkedés az objektummal" jegyében történtek, ami nem is volt olyan egyszerű. Megtudtuk, hogy ez az objektum a DHDSCS vezetési, vagy tartalék vezetési pontja volt. Három fő részből tevődött össze, úgymint: a laktanyai rész; a harcálláspont; és a lőtér. A laktanyai részben volt elhelyezve az állomány, kb. egy zászlóaljnyi erő, a tiszti családok, a konyha, fürdő, egészségügyi blokk, parancsnokság, irodák, magazin, minden ami a napi élet folytatásához biztosítja a feltételeket. Ide tartozott még, bár a kerítésen kívül – külön bekerítve – a fegyver, lőszer, robbanóanyag-raktár.

A második rész – az objektum lelke – a harcálláspont a helikopter leszállóhellyel. Külön zárt, dupla drótkerítéssel, géppuska tüzelőállásokkal, föld alatti helyiségekkel. Saját áramforrással, korszerű klíma és szűrőberendezéssel, saját kúttal, víztisztító berendezéssel, korszerű hőközponttal rendelkezett. A metróhoz hasonló elemekből épült, vastag földhányással takarva. Több – dupla páncélajtóval zárható – bejárattal rendelkezett. Hogy milyen berendezések voltak benne elhelyezve azt legfeljebb csak sejteni lehet az itt hagyott vezeték és kábelköteget tucatjaiból. Nyilván olyanok, amelyek a szárazföldi, légi csapatok irányításához szükségesek úgy béke mint háború esetén.

A harmadik rész már egyszerűbb, bár a méretét tekintve a legnagyobb, dimbes-dombos, sziklás terület, melynek az alaprendeltetése – ahogy a nevében is van – lőtér. Ez egy régi objektum volt, már a MN is használta, a Pápán állomásozó magyar alakulatok jártak ide a lőgyakorlataik vég-

rehajtására. Már akkor kiépült, de a szovjetek állandóan korszerűsítették, modernizálták.

Amikor 1990. 10. 18-án átvettük az objektumot, akkor már csak azok a szovjetek voltak itt, akik jegyzőkönyvileg átadták a bázist. Még azon a napon ők is eltávoztak. A családokat és a személyi állományt már korábban elvitték. Azt később hallottuk, hogy a bázison óvoda működött, az iskoláskorú gyermekeket pedig kollégiumi jelleggel – hét elején vitték, hét végén hozták – szállították Székesfehérvárra.

Az objektum állapotáról annyit, hogy: mindent ami mozgatható volt leszerelték, magukkal vitték. A hulladék vas- és faanyagot viszont itt hagyták. Itt maradt továbbá a rengeteg kábel, vezeték, fénycső is. A harcálláspont belsejét sokáig nem láttuk, egyszerűen azért, mert nem találtunk kibejáratot. Aztán az idő múlásával felfedeztünk egyetlen ajtót, amely több gépkocsi földdel el volt tüntetve. Ez volt a harcálláspont bejárata (egyik). Amikor a győri műszaki zászlóalj katonái érkeztek a lőszermentesítés végrehajtására, akkor bontottuk ki az ajtót s mentek le a harcálláspontra. Csak az érdekesség miatt jegyzem meg, hogy a harcálláspont valamennyi bejárati ajtaja belülről le volt hegesztve, ez az egy pedig kívülről. Kivétel nélkül mindegyik földkupacokkal álcázva. Nem kis örömünkre lent a bunkerban találtunk szenet és faanyagot, amely a téli fűtésünket biztosította.

A szolgálatot – megítélésem szerint – nagyon lelkiismeretesen láttuk el. Pontosan betartottuk a „szolgálati utasításban" rögzített kötelezettségeket, a járőrözést, a figyelő ponton előírtakat, s az adott pontokon a bejelentkezéseket. Később kaptunk őrkutyát és kerékpárt is. Így teltek a napjaink, a hetek, hónapok, mígnem elékeztünk 1991 nyarához, amikor összehívtak bennünket s közölték velünk, hogy megszűnik a szolgálat, mert az objektumot kiadják bérbe egy vállalkozónak, aki ott különféle rendezvényeket szervez, bemutatókat tart, s egyben gondoskodik az objektum őrzéséről is. Nem örültünk, de mi mást tehettünk? Tudomásul vettük. Egy bemutatóra valóban sor került, voltak is sokan, de inkább a kíváncsiság vitte oda a falu népét, mint az esetleges hasznosítási szándék.

Nem tartott sokáig ez az állapot, mert 1991 őszétől ismét megkerestek bennünket, hogy folytassuk a nyáron abbahagyott őrzést, mert a vállalkozó és a KVSZ szerződést bontott. Talán mondanom sem kell, hogy e rövid idő alatt a vállalkozó fel- és leszedette az összes réz, alumínium kábelt, faanyagot, vasanyagot s értékesítette.

1993-ban ismétlődött az eset, akkor egy másik vállalkozó jelent meg, szintén nagy reményekkel, elképzelésekkel, s másodszor is „levonultunk" a pályáról. Ennek a vállalkozónak valaki azt súgta, hogy nagymennyiségű üzemanyag „rejtőzik" a bázis területén (olaj, benzin, kerozin), csak meg kell találni, s lehet értékesíteni. Emellett ő is tervezett különféle katonai jellegű bemutatókat (ejtőernyős ugrás stb.). Valószínű, hogy az üzemanyag árusítást meg is hirdette, mert a falukból többen mentek a bázisra tartályokkal, járművekkel az üzemanyagért, ami nem volt. Állítólag előlegeket is vett fel, következésképpen eladósodott, megbukott. A vége a szokásos: szerződésbontás.

Ez számunkra azt jelentette, hogy harmadszor is megkerestek bennünket, s ismét – igaz, hogy most már csak 6 fővel – megszerveztük az őrzésvédelmet. Végül is most sem tudom igazán, hogy miként alakult a bázis sorsa. Azt tudom, hogy Nagytevel polgármestere többször is járt kint nálunk a bázison, reménykedett abban, hogy térítésmentesen megkapja a község a bázist, s valami értelmes, mindenki számára hasznosat sikerül kiagyalni.

Ennyire tudtam visszaemlékezni 18 év után.

BEFEJEZÉS

Lassan a könyv végéhez közeledem. Bízom abban, hogy sikerült reálisan érzékeltetnem a kedves olvasóval a rendszerváltás talán legkonkrétabb, „kézzelfoghatóbb” történéseit, eredményeit. Húsz település (helyőrség) 59 objektumáról adtam számot, ami talán azok számára is mond valamit, akik életük során soha nem kerültek kapcsolatba ilyen jellegű tevékenységgel.

Zömében egyszerű de nagyszerű emberek hajtották végre ezeket a feladatokat. Többségükben az idősebb korosztály képviselői voltak, akik már az életük korábbi szakaszában megedződtek és nem hátráltak meg a nehézségek előtt. Sajnos a korukat igazolja az a szomorú tény is, hogy közülük a mai napig 120-an örökre elbúcsúztak tőlünk. (17. sz. melléklet.) Ugyanez jellemezte a fiatalabb kollégákat is. Korábban már leírtam, hogy – főleg a kezdeti időszakban – meglehetősen sok negatív jelzővel illettek bennünket. Általában a pénz körül forgott és záródott a téma. Azt viszont soha nem számolta ki senki, hogy hány embert nem kellett a sírjánál elbúcsúztatni, hány gyermek nem maradt örökre nyomorék, hány millió (milliárd) forint nem veszett kárba, mert ezek az emberek megakadályozták, hogy odajusson a veszélyeztetett helyhez, felrobbanjon, agyonüsse a 380 volt, megölje a visszamaradt méreg és sorolhatnám még a halált osztó lehetőségeket. Ismert, hogy rengeteg kár keletkezett az építményekben, berendezésekben, de mennyi lehetett volna, ha az őrző állomány nem tett volna meg minden tőle telhetőt a megelőzés érdekében. Ezeket ugyan forintban nem lehet kiszámolni, de ezek is legalább olyan emberi értékek mint a pénz.

Amikor hozzákezdtem a könyv írásához több célt lebegtettem magam előtt. Mindenekelőtt azt, hogy a szovjet csapatkivonás – mint a huszadik századvég legfontosabb eseménye – ne menjen a feledés homályába. Lehet, hogy egyedül vagyok a véleményemmel, de szerintem nagyon kevés írott anyag (főleg könyv) van, amely megörökíti az eseményeket. Igaz, hogy még talán történelmi léptékkel kevés idő telt el azóta, de 50 és 100 év múlva is lesznek olyan emberek, akiket érdekli hazája történelme.

Célom az is, hogy jubileumi születésnapra emlékeztessek. 2009. április 25-én lesz húsz éve annak, hogy Kiskunhalasról elindult az első szovjet

katonavonat Záhony felé. Ezzel kezdetét vette a szovjet csapatok hazánkból történő kivonása.

Nem titkolom, fűtött az a gondolat is, hogy 14 év után végigjárjam mindazokat a településeket (helyőrségeket), objektumokat amelyeket kollégáimmal személyesen vettem át a szovjetektől, illetve azokat is, amelyek számomra is idegenek voltak (Veszprém megye). Ezúton is köszönöm a kalauzolást minden kísérőmnek, kollégámnak. Engem is érdekelt, hogy amióta elváltam a KVSZ-től, mi lett a 14 év alatt a szovjet „hagyaték" sorsa. Összességében jóleső érzéssel állapíthattam meg, hogy a hasznosítás sikeres volt. Igaz, hogy még találhatók romhalmazok, olyan épületek amelyeken már csak a dózer segít, de sokkal több az új, vagy felújított lakás, üzlet, szociális jellegű létesítmény, iskolák, óvodák, posta, nyomda, iroda, különféle közintézmény és folytathatnám a sort. Nem tisztem, nem is feladatom, de elhallgatni sem tudom azt a véleményemet, hogy szerintem Komárom volt az a város, ahol a legjobban éltek a lehetőségekkel, s a volt szovjet objektumok hasznosítását a legeredményesebben hajtották végre.

A felemás búcsú

Az 1994-es esztendő számomra nagy jelentőségű volt. Ebben az évben már jelentősen csökkent a volt szovjet objektumok száma, hisz jó részük már eladásra, bérbeadásra került. A 2. sz. TVSZ területén a fő feladatot már nem a volt szovjet vagyon, hanem a Bős-Nagymarosi objektumok őrzésvédelme jelentette. Persze ez nem úgy értendő, hogy a volt szovjet vagyonnal már nem kell foglalkozni. Nem is úgy értette senki. Ugyanolyan felelősen kezelte a témát mindenki mint addig.

1994. 02. 17-én a KVSZ igazgatója értekezletet rendelt el Budapesten. Az értekezletre berendelte a TVSZ-ek vezetőit is. Ez furcsa volt, mert eddig soha nem fordult elő. A „miért" aztán hamar, az első napirendi pontnál kiderült. Papp István Géza úr, igazgatóhelyettes – a napirend előadója – ismertette, hogy mostantól az őrzésvédelem mint feladat, integrálódik a területi kirendeltségbe. Megszűnik a dualista vezetés – mondotta – valamennyi feladatot a megyei kirendeltség vezetője egy személyben fog

irányítani. Következésképpen a TVSZ hivatalosan megszűnik (annak vezetője is), helyette a megyei kirendeltség szervezetében létrejön egy funkció: „Vagyonvédelmi és Gondnoksági csoportvezető" címszóval. Még annyit mondott, hogy a személyeket a megyei kirendeltségek vezetői válogatják ki.

Másnap, 18-án a Komárom-Esztergom megyei kirendeltség-vezető asszony mindnyájunkat összehívott, s ismertette a Budapesten elhangzottakat. Hozzátette, hogy a következő napokban mindenkivel el fog beszélgetni a jövőről, kikre tart igényt, kikre nem?

Az intézkedést összességében jónak tartottam, hisz – korábban írtam róla – akarva akaratlanul is adódtak problémák a kettősségből. Az időpontot viszont nem. Szerintem ezt a lépést 1990 végén kellett volna megtenni ahelyett, hogy „eladtak bennünket" a GROUP 4-nek.

A beszélgetésre néhány napon belül sor került. Nem ért meglepetés. A főnökasszony közölte velem, hogy más jellegűek lesznek a csoportvezetői feladatok, így nem tart igényt a munkámra. Kérdésem nem volt, a döntést tudomásul vettem. Utánam Füzi Sándor kollégám (TAPSZ) következett, a döntés ugyanaz mint nálam. Mindenki más átkerült a megyei kirendeltség szervezetébe, a „Vagyonvédelmi és Gondnoksági csoportvezetői" helyre, addigi helyettesem Kacz Ferenc kapott megbízást.

Innét kezdve már csak egy feladatom volt: tisztességgel előkészíteni az objektumokat az átadáshoz illetve március hónapban végrehajtani az átadásokat és elköszönni attól az állománytól akikkel négy évig együtt dolgoztam.

Az átadások sorozata rendben lezajlott. A Bős-Nagymarosi objektumok átadásánál volt egy olyan gond, hogy azok Pest-megyei részét először nem volt kinek átadnom. Azokat ugyanis a KVSZ Komárom-Esztergom megyei kirendeltsége nem vette át, csak mi a TVSZ őrzésre. Ez a probléma is megoldódott úgy, hogy a budapesti központból jelöltek ki egy bizottságot, akik átvették az érintett objektumokat.

Füzi Sándor kollégámmal együtt úgy döntöttünk, hogy végigjárjuk a csapatainkat és személyesen is elköszönünk mindenkitől. Jóleső érzés volt tapasztalni, hogy a búcsúzásra az őrségek nagyobb részénél a reggeli váltás nem ment haza, a szabadnaposok pedig bejöttek, hogy együtt legyen a csapat és úgy köszönjünk el egymástól.

Az utolsó csapat az egyik esztergomi objektum őrző csapata volt, akiktől elköszöntünk. Húsvét utáni szerdai napot beszéltünk meg. Emlékszem Komáromi úrtól engedélyt kaptam, hogy kedden szabadnapon legyek. Az

ünnepnapokon és kedden a régen látott rokonaimat látogattam meg. Szerdán reggel bementünk a volt munkahelyünkre, s meglepődve tapasztaltuk a Sándorral, hogy irodánk már nincs, nincs hova bemennünk, leülnünk. A takarító Kati néni mondta, hogy ott hátul van még egy üres helyiség oda bemehetünk, van ott asztal is meg szék is.

Egy ideig vártunk – lévén ez az utolsó napunk – hátha el akar búcsúzni tőlünk a főnökasszony (vagy megbízottja), de nem történt semmi. Aztán elköszöntünk a mieinktől, beleültünk a kocsimba (kocsit nem kaptunk, pedig akkor már három kocsija volt a KVSZ-nek) és irány Esztergom. A Gerecse szerpentinjein küzdöttem a kanyarokkal, mikor mondom a Sanyinak: nagyon csendbe vagy. Nem szólt egy darabig, s mikor rápillantottam egy könnycseppet dörzsölt el a szeme sarkából, s csak ennyit mondott: „még jó hogy nem az utcára raktak ki bennünket". Ebbe azt hiszem minden benne volt. Őszintén szólva, nekem sem volt könnyű, életemben először, 62 évesen tudomásul venni, hogy „persona non grata" (nem kívánatos személy) lettem.

Nem vártam különösebb ovációt, búcsúünnepet, végkielégítést a négyéves munkámért, hisz csak azt tettem, amit tennem kellett. Azért talán egy halk „köszönöm" jóleső érzés lett volna a KVSZ igazgatójától, vagy valamelyik helyettesétől, esetleg a megyei kirendeltség vezetőjétől, de ez a mai napig nem hangzott el.

Nem úgy azok az emberek, akikkel ZÁVKHI-ként együtt kezdtünk, együtt éltük meg az eredményeket, kudarcokat és nem felejtettük el egymást. Szívesen gondolok vissza ezekre a nevekre: Komáromi István, Lindner Miklós, Kása Imre, Sánta Imre és sorolhatnám még a neveket.

Máig megőriztem, és őrizni fogom ezt a levelet, amelyet egyben könyvem zárszavának szánok:

Kedves Gyuri!

Engedd meg, hogy a KVSZ őrzésvédelmi szervezete nevében nagy tisztelettel megköszönjem azt az áldozatos precíz munkát amelyet több éven át önzetlenül végeztél a kicstári vagyon értékeinek megőrzése érdekében.

Nekem személyesen felbecsülhetetlenül sokat segítettél azzal, hogy személyes munkádat az évek során maradéktalanul teljesítetted. Munkádra a kezdeti - komoly embert próbáló - időktől folyamatosan számíthattam az utolsó nálunk töltött munkanapodig.

Mint közvetlen munkatársamtól, most abban a reményben köszönök el Tőled, hogy emlékezve közös munkánkra, barátságunkat megtartva az életben még gyakran találkozunk.

Budapest, 1994. április 12.

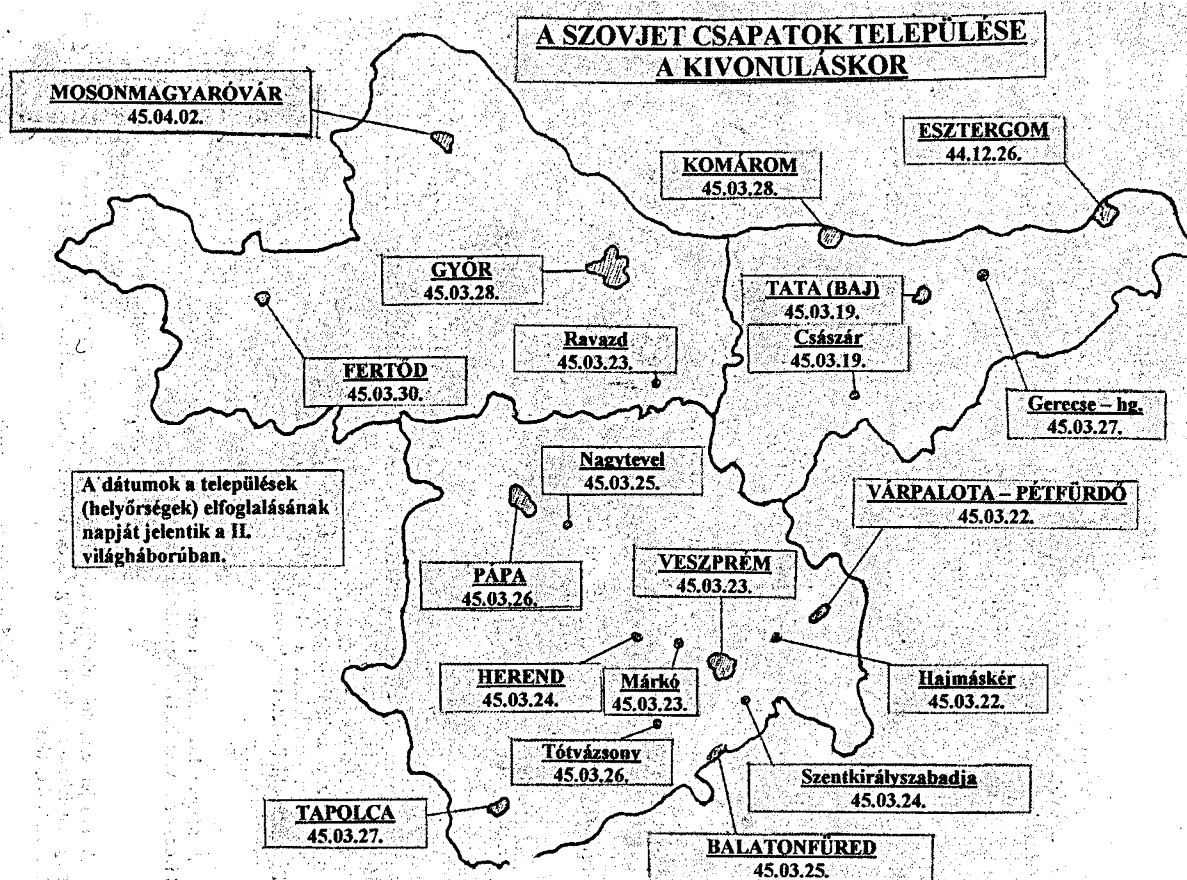
Tisztelettel

Komáromi István
őrzésvédelmi felügyelő

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

2. számú melléklet

97/1990. (V. 29.) MT rendelet

a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonásáról Moszkvában, az 1990. évi március hó 10. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről

(Az egyezmény aláírása napján - 1990. március 10-én - hatályba lépett.)

1. § A Minisztertanács a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonásáról Moszkvában, az 1990. március hó 10. napján aláírt egyezményt e rendelettel kihirdeti.

2. § Az egyezmény magyar nyelvű szövege a következő:

„EGYEZMÉNY
a Magyar Köztársaság Kormánya
és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között a Magyar Köztársaság területén
ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonásáról

A Magyar Köztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya (a továbbiakban: Felek),

a Magyar Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti baráti és jószomszédi kapcsolatok fejlesztésére való törekvéstől vezérelve, következetesen betartva a nemzetközi jognak az ENSZ alapokmányában és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmányában megerősített alapelveit, beleértve a szuverenitás és a belügyekbe való be nem avatkozás elvének tiszteletben tartását,

a Magyarországon ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonását az európai és a nemzetközi bizalom és biztonság erősítésére irányuló együttes erőfeszítéseik szerves részének tekintve

az alábbiakban állapodtak meg:

1. Cikk

A Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonására 1990-1991 folyamán kerül sor.

A szovjet csapatok kivonása a Magyar Köztársaság területéről 1990. március 12-én kezdődik és 1991. június 30-ig fejeződik be.

Kivonásra kerül a szovjet csapatok egész személyi állománya, beleértve a szovjet állampolgárságú polgári személyeket, valamint fegyverzete, harci technikája és anyagi eszközei.

A szovjet csapatoknak a Magyar Köztársaság területéről való kivonása ütemezési tervét a jelen Egyezmény Melléklete tartalmazza és az annak elválaszthatatlan részét képezi.

2. Cikk

A Magyar Köztársaság Kormánya közreműködik a szovjet csapatok Magyarország területéről való kivonásának végrehajtásához szükséges feltételek biztosításában.

3. Cikk

A szovjet csapatok elszállítása, valamint a különböző anyagok és hulladékok hátrahagyása és megsemmisítése a polgári lakosság érdekeinek figyelembe vételével és a környezetvédelmi jogszabályok betartásával történik.

4. Cikk

A Magyar Köztársaság területén tartózkodó szovjet csapatoknak a kiképzési-harci tevékenységgel kapcsolatos mozgását - ideértve a repüléseket is - korlátozzák.

5. Cikk

A felek kijelölik Meghatalmazottukat ezen Egyezmény rendelkezései végrehajtásának biztosítására, a szovjet csapatoknak a Magyar Köztársaság területéről történő rendezett kivonásának ellenőrzésére, az objektumok, felszerelések és más anyagi eszközök egyeztetett módszerekkel történő nyilvántartásba vételére, felértékelésére, átadására, vagy értékesítésére.

6. Cikk

A szovjet csapatok jogi státuszát, valamint a csapatok ideiglenes magyarországi tartózkodásával kapcsolatos vagyonjogi, pénzügyi és egyéb kérdéseket a csapatoknak a Magyar Köztársaság területéről történő végleges kivonásáig a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között, a Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok jogi helyzetéről 1957. május 27-én kötött Egyezmény, valamint más, érvényben lévő magyar-szovjet egyezmények rendelkezései határozzák meg.

7. Cikk

A szovjet csapatok kivonásával kapcsolatos azon vagyonjogi-pénzügyi és egyéb gazdasági kérdéseket, amelyeket az érvényben lévő szerződések nem rendeznek, külön megállapodások fogják szabályozni.

A Felek megteszik a mielőbbi intézkedéseket annak érdekében, hogy a fenti kérdések megoldódjanak a szovjet csapatok teljes kivonásáig.

8. Cikk

Ezen Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával, valamint a szovjet csapatok ütemezési terv szerinti kivonásának végrehajtásával kapcsolatos vitás kérdéseket a Felek a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között 1957. május 27-én, a Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok jogi helyzetéről kötött Egyezmény 17. Cikke alapján létrehozott Magyar-Szovjet Vegyesbizottságban a kérdés beterjesztésétől számított 30 napon belül rendezik.

Ha a Vegyesbizottság valamely elé utalt kérdésben nem tudna dönteni, a vitát diplomáciai úton kell megoldani.

9. Cikk

Ezen Egyezmény rendelkezései nem érintik a Felek között érvényben lévő két- és többoldalú egyezményekből eredő kötelezettségeket, beleértve azokat, amelyek az 1955. május 14-én Varsóban kötött Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződésből származnak.

10. Cikk

Ez az Egyezmény az aláírása napján lép hatályba.

Készült Moszkvában, 1990. március 10-én, két eredeti példányban, magyar és orosz nyelven, mindkét szöveg egyaránt hiteles.

A Magyar Köztársaság Kormánya nevében:	A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya nevében:
Horn Gyula s. k.,	*Eduard Sevardnadze* s. k."

3.

ÜTEMTERV

a szovjet csapatok kivonására a Magyar Köztársaság területéről

(melléklet az egyezményhez)

Fsz.	Magasabbegységek, egységek, intézetek	Helyőrségek	Berakóállomások	A vonatok mennyisége	1990 márc.	ápr.	máj.	jún.	júl.	aug.	szept.	okt.	nov.	dec.	1991 jan.	febr.	márc.	ápr.	máj.	jún.	júl.	aug.	szept.	okt.
1.	harckocsi hadosztály	Esztergom, Komárom, Győr, Tata, Veszprém, Szentendre	Esztergom, Komárom, Győr, Tata, Óbuda, Hajmáskér	115	03.12.																			
2.	gépesített lövészhadosztály	Székesfehérvár, Rápa, Polgárdi, Lepsény, Sárbogárd, Hajmáskér, Kiskunmajsa	Székesfehérvár, Rápa, Polgárdi, Lepsény, Sárbogárd, Hajmáskér, Kiskunmajsa	119																				
3.	gépesített lövészhadosztály	Kecskemét, Szeged, Cegléd, Táborfalva, Kiskunhalas, Nagykőrös, Debrecen	Kecskemét, Szeged, Cegléd, Táborfalva, Kiskunhalas, Nagykőrös, Debrecen	116																				
4.	rakéta egységek	Tata, Dombóvár	Tata, Dombóvár	40																				
5.	légvédelmi egységek	Dunaföldvár, Mór, Szolnok, Budapest	Dunaföldvár, Mór, Szolnok, Budapest	75																				
6.	műszaki egységek	Szentendre, Dunaújváros, Etyek	Óbuda, Dunaújváros, Bicske	20																				
7.	rádióelektronikai egységek	Kecskemét, Piliscsaba	Kecskemét, Piliscsaba	8																				
8.	légierő	Debrecen, Sármellék, Tököl, Kiskunlacháza, Kalocsa, Kunmadaras	Debrecen, Sármellék, Tököl, Kiskunlacháza, Kalocsa, Kunmadaras	249																				
9.	biztosító és kiszolgáló egységek (intézetek)			218																				
10.	anyagi készletek			392																				
	Csapat és anyagszállító vonat összesen			1352	25	61	110	116	116	102	91	92	90	76	78	84	90	82	80	59				

Megjegyzés: 1, A magyar fél garantálja, hogy mindenoldalú segítséget nyújt (beleértve az üzemanyag és a lőszer megvásárlását) 260 szerelvényt kitevő anyag értékesítésének realizálásában.

2, A szovjet fél biztosítja napi 3-4 katonavonat átvételét és garantálja az ehhez szükséges 80 db vagon átadását, valamint 417 számvetési vonat átvételét.

u. A.

3. számú melléklet

GAZDASÁG

Kik őrzik majd a volt szovjet laktanyákat?

Régi fegyveresek — fegyver nélkül

„Megbízom Homor Györgyöt, hogy Komárom-Esztergom megye területén megüresedő, és a Pénzügyminisztérium Zárolt Állami Vagyont Kezelő- és Hasznosító Intézet őrzésére bízott szovjet katonai létesítmények vagyonvédelmét és balesetelhárítását érintő valamennyi kérdésben a tanácsi, honvédségi, rendőri és gazdasági szerveknél járjon el!

Ebben a minőségében jogosult, illetve köteles:

— A magyar honvédség megbízottjától a létesítményt vagyonmegóvás céljából átvenni, illetve az átvétellel megbízottat kijelölni.

— Az érintett létesítmények területére bármikor belépni, másokat beléptetni.

— A létesítmények vagyonbiztonságát, balesetelhárítását szolgáló intézkedéseket megtenni, őrséget szervezni, működtetni, ellenőrizni.

— Az állagmegóvás érdekében a szükséges jelzéseket megtenni."

★

Fenti idézetet Homor György megbízóleveléről vettük át, aminek tulajdonosától elsőként azt kérdeztük, hogy milyen úton kapta a megbízást?

— A kiegészítő parancsnokság vezetőjét bízták meg, hogy öt nyugdíjas főtiszt nevét terjessze fel. Gyakorlatilag személyi anyagunk alapján pályáztunk, s engem jelöltek ki.

— Hány objektum tartozik majd fennhatósága alá?

— Csaknem ötven. Nemcsak szűkebb hazánkban, hanem Győr-Sopron megyében is.

— Ezek átvételét kikkel, hogyan bonyolítják majd le?

— Az őrzést fegyveres alakulatok volt tisztjeivel, tiszthelyetteseivel kívánjuk megoldani, akik ma már nyugdíjasok.

— Vagyis volt katonákkal, rendőrökkel, tűzoltókkal, határőrökkel és munkásőrökkel.

— Pontosan így van.

— Nem gondolja, hogy a volt munkásőrök felkérése erre a célra politikailag nem a legszerencsésebb?

— Nem. Azért nem, mert csak néhányukra számítunk. Azokra, akiket megbíztak a munkásőrség vagyonának elszámolásával.

— Nem tartanak emiatt a különböző pártok támadásaitól?

— Gondoltunk erre, bár nem valószínű, hiszen a megbízást az új kormánytól kaptuk, s részünkről nem volt semmilyen kikötés. Egyébként az elterjedt pletykákkal ellentétben nem polgári fegyveres őrséget szervezünk, hanem fegyver nélkül teljesítjük az őrzés-védelmet.

— Feladatainak meghatározásában szerepel az is, hogy gondoskodnia kell a balesetelhárításról. Mit jelent ez konkrétan?

— Első dolgunk az objektumok átvizsgálása lesz. Az élet biztonságára veszélyes dolgokat (lőszer, robbanó- és mérgezőanyagok), valamint a környezetre kártékony vegyszerek semlegesítése, a balesetek megelőzése lesz a dolgunk. Ezekre a szakmunkákra speciális szerveket kérünk fel. Az állagmegóvás természetesen az épületekre vonatkozik, azok hibáit nekünk kell jelezni a minisztériumnak.

— Menjünk tovább! A „beléptetési engedélyt" kik kaphatják meg?

A terep megtisztítása után minden érdeklődő aki üzleti, vállalkozói szempontból kíváncsi az objektumokra.

— Az is érdekes lehet, hogy az őrzés-védelmet mekkora apparátussal tervezik megoldani?

— Mintegy száznyolcvan-kétszáz vagyonőr felállítására gondoltunk. Ezeknek az objektumoknak a védelmét nem úgy kell elképzelni, mint a működő laktanyák őrzését, bár a szolgálat folyamatos lesz, éjjel-nappal váltják majd egymást embereink.

— Homor úr! Ön alig egy évvel ezelőtt ment nyugdíjba, s akkor lapunkban is beszélgettünk pályafutásáról. Olvasóink közül sokan emlékezhetnek még arra, hogy tervei között nem szerepelt újabb feladatok vállalása. Hogy erre a felkérésre mégis igent mondott, az teljesen érthető, hiszen egy katonaember számára ez az egész rendkívül vonzó, s megtisztelő is egyben. Vajon így vélekedett mindenki, akit munkatársának akart megnyerni?

— A többség igen, bár voltak szép számmal olyanok, akik a fegyvertelen szolgálat miatt nem vállalkoztak az őrzés-védelemre. Ők úgy ítélik meg, hogy fegyver nélkül nem lesznek biztonságban az éjszakai szolgálatok során. Tulajdonképpen érthető az aggodalmuk, ám az én meggyőződésem az, hogy ezt a szolgálatot csak fegyver nélkül szabad ellátni. Még nekünk is, a volt fegyvereseknek.

Palásti Péter

4. számú melléklet

PÉNZÜGYMINISZTÉRIUM
Zárolt állami vagyont kezelő és hasznosító Intézménye
1062.Budapest,Lendvay u.17-19.

D/9/1990.

Borsits László altábornagy bajtárs
MH Vezérkari Főnöke

Budapest

Tisztelt Altábornagy Bajtárs!

Amint az Ön előtt is ismert, a Szovjet alakulatok kivonását követően, a közvetlenül igénybe vételre nem kerülő objektumok értékesítését a Pénzügyminisztérium Zárolt Állami Vagyont Kezelő és Hasznosító Intézménye kapta feladatul. Figyelembe véve, hogy a Magyar Honvédség az objektumok értékesítéséig azok őrzését vállalni nem tudta, az intézményünknek kell megoldania. Az objektumok állaga további romlásának megakadályozása megkívánja, hogy őrzésüket polgári őrségek szervezésével biztosítsuk.

Kérem, hogy a polgári őrségek gyors, az objektumok átadása időpontjához kötött előkészítése és megszervezése érdekében:

- értsen egyet azzal, hogy a MH Személyügyi Főnökség, valamint az érintett megyei hadkiegészítő parancsnokságok nyújtsanak segítséget a tartalékos, illetve nyugállományú tisztek és tiszthelyettesek polgári őrségbe való toborzásához. A szolgálat jelentős anyagi ellenszolgáltatással párosul és nem méltatlan a kortábbi hivatáshoz;

- engedélyezze megfelelő, méltányos térítés ellenében, hogy a megyei hadjiegészítő parancsnokságokon az adott megyében lévő átvett objektumok őrzését szervező személy(ek)nek (nyugállományú epk.h. beosztást betöltő tiszt) munkahelyet és a MH telefonvonalainak használatát biztosítsák;

- járuljon hozzá, hogy a honvédség kötelékeiből, ugyancsak méltányos térítés ellenében, az így őrzendő objektumokban az őrzés-védelem anyagi feltételeit (berendezési tárgyak, önvédelmi eszközök fegyvert kivéve, híradó eszközök,stb.) az illetékes anyagi szervek biztosítsák.

- 2 -

Tájékoztatom arról, hogy Annus vörgy. bajtárs a polgári jellegü őrzés-védelem gyors megszervezését szükségesnek tartja.

A levélben foglaltak teljesítését - az Ön egyetértése esetén- H.Kovács Imre, Kelemen József, Komáromi István, Lindner Miklós vezérőrnagy bajtársak megoldhatónak tartják, támogatják. Honvédségi felszerelési tárgyak kölcsönzését -térítés ellenében - érvényes utasítás teszi lehetővé.

Egyetértése esetén kérem, hogy a feladat megoldásával kapcsolatos teendőket, feltételeket, az Ön által kijelölt szervvel (személlyel) megállapodásban rögzíthessük.

Kérem mielőbbi kedvező állásfoglalását, mert a polgári őrség gyors felállítását a várható feladatok sürgetik, a javaslat realizálása mérsékli a honvédség tényleges állományának terhelését, nyugdíjasainak kedvező kiegészítő jövedelmet biztosít, másrészt a meglévő infrastrukturára, készletekre építve a feladatot, ugy a honvédség, mint intézményünk az ország javára takarékosabban és várhatóan hatékonyan oldhatja meg.

Budapest, 1990. május 7.

Tisztelettel

(Majtényi Gábor)
igazgató

Kézben kérem:

MAGYAR HONVÉDSÉG
VEZÉRKARI FŐNÖKE
(MHPK első h.)
Nyt.sz.: T-232/271/1989 HOM

. sz. példány

Majtényi Gábor úr,
PM zárolt állami vagyont kezelő és hasznosító
intézményének igazgatója

Budapest

Tisztelt Majtényi Úr!

Tájékoztatom Önt, hogy a D/9/1990. sz. levelét megkaptam. Javaslataival egyetértek és támogatom azokat.

A feladatok végrehajtása érdekében kérem, vegyék fel a kapcsolatot:

Kelemen József	vezérőrnaggyal, az MHVK szerv. és hadkieg. csf., MHVKF helyettessel.
Bracsok István	vezérőrnaggyal, az MH szü. főnök helyettesével,
Kovács Péter mk.	ezredessel, az MH Anyagi, Technikai Fcsf-ségtől.

Budapest, 1990. május 1 - n.

Tisztelettel:

(Borsits László altábornagy)

5. számú melléklet

TÁRSADALOM

A Komáromi Kerekasztal válasza a pénzügyminiszternek

„REAGÁLNUNK KELL...”

A „Válasz a nyílt levélre” című, részint a megyei sajtóhoz, részint közvetlenül az érdekeltekhez írt nagybecsű soraira — bár nagyon célszerűtlennek tartjuk a felesleges vitát — úgy érezzük, több okból is reagálnunk kell.

A probléma elsősorban abból keletkezett, hogy a Komáromban átadásra kerülő orosz laktanyák őrzését — véleményünk szerint — az Ön most hivatkozott levele alapján: „... a nemzethez hű, a kormányhoz lojális, kiképzett szakemberre” kell bízni.

Nos, az első probléma ami fennáll köztünk, az, hogy mi egészen másként értelmezzük a nemzethez való hűséget, a kormányhoz való lojalitást. Ezeknek az embereknek legnagyobb része — tisztelet a kevés kivételnek — enyhén szólva, nem bírják a város lakosságának bizalmát. Ezzel ezt a kérdést lezártnak is tekintjük. Az egész szervezés olyan ismérveket visel magán, ami számunkra igen ismerősnek tűnik, erre speciális kifejezésünk is van: Ön is tudja, mire gondolunk.

A másik — legalább ekkora problémát jelent számunkra — válaszának az a része, ami az egész ügy ügyvitelére vonatkozik. Különféle bizottságokról esik ebben szó, amelyek valamikor majd nyugvópontra juttatják a kérdést. Beszéljünk konkrétan:

— Körülbelül 300 lakásról van szó. Úgy gondoljuk, ezeket minden más körülménytől függetlenül át kell azonnal vennünk, akár beszámítanak a kompenzációs elszámolásba, akár nem. Ennek a 300 komáromi lakásnak már régen el kellett volna dönteni a sorsát. A városban közel ezren várnak lakásra, így számosan vannak a potenciális vevők, vagy igényjogosultak. Ez a kör szinte önmagától — legalább félig — megoldaná az őrzés kérdését is. A lakások értékesítéséből befolyt árbevételeket, a tanács köteles lenne zárolni, és annak sorsáról a Pénzügyminisztérium és az önkormányzat később közösen döntene.

— Ezeket a lakásokat egy abszolút modernnek tartott, központi fűtési rendszer szolgálja ki fűtéssel és meleg vízzel. Ezt a fűtőművet a jelenlegi parancsnok a napokban lebontja, ha nem kerül sor a legsürgősebb intézkedésre: a magyar fél nyilatkozatára. A parancsnok közölte, hogy a feladatra utasítása van, ezt a kerekasztal tudomására hozta a laktanyalátogatáskor. A fűtőmű sorsa bizottsági kérdés, ezt a bizottságot azonnal meg kell szervezni, és a helyszínre kell küldeni — mielőtt itt jóvátehetetlen károk keletkeznének. Ha nem lesz központi fűtőmű, mi lesz télen a 300 lakással? Egyéni fűtési mód alkalmazására nincs lehetőség, és azt sem kell ecsetelnünk, mi lesz a lakások sorsa, ha fűtetlenül, üresen maradnak!

Miniszter Úr levelében 8000 objektumról beszél, Komáromban csak két nagy objektum van: a volt Frigyes tüzérlaktanya, és a Monostori erőd. Nagyon szomorú a helyzet akkor, ha a honvédség olyan kis létszámú lett, hogy Komáromban 50 fős őrszakasz felállítására sincs lehetősége, pedig milliárdos értéket csak fegyveres őrzéssel lehet biztosítani.

Mikor következik be az az idő, mikor az általunk megválasztott állami tisztviselők — akár a legmagasabb beosztásban is — elhiszik végre, hogy a helyi problémákat az ott élők érzik legjobban, rendelkeznek elég judiciummal, hogy a megoldásban partnerek is lehessenek. A bizottság tekintélyének csak használna, ha a lakosság látná, hogy érdekei szerint járnak el.

Miniszter Úr!

Fogadja el javaslatunkat, mielőtt jóvátehetetlen hibák történnek. Elegünk van az utólag beismert tévedésekből. Ön most abban a helyzetben van, hogy bizonyíthatja: ez a hatalom valóban a lakosság érdekeit szolgálja. De akkor PM—HM-bizottság kell, éspedig azonnal, és főleg olyan összetételű, amelynek döntési joga van.

Reméljük, megérti, hogy levelünk aggodalmainkat, jogos félelmeinket tükrözi. Várjuk a nagyon sürgős és szíves intézkedéseit.

Komárom, 1990. július 23.

Tisztelettel köszönti Önt:
A komáromi kerekasztal pártjai
a [illegible] megbízásából: Kónári Jenő (MDF)

6. számú melléklet

GROUP4–HUNGARIA

Biztonsági Szolgáltató KFT

.... sz.pld.

MEGBIZÁSI SZERZŐDÉS

(őrzési csoportvezetői feladatkör ellátására)

amely létrejött a Group 4-Hungária Biztonsági Szolgáltató KFT, (a továbbiakban megbízó) valamint:

név: ....

személyi szám: ....

anyja neve: .. ..

Veszprém, ... szám alatti lakos, (a t

1991.január.01.-.....................-tól az első pontban rögzített létesítmény más szervnek történő átadásának időpontjáig, de legkésőbb 1991.június 30.-..............-ig a következő feltételekkel:

1. Megbízott feladatát a HAJMÁSKÉR......................város (község) Aszóvölgy.lakt.+rakt.őr elnevezésü zárolt állami vagyon őrzési csoportvezetői teendőinek ellátása képezi. Tennivalóit a szolgálati utasítás, valamint a létesítményfelelős által meghatározottak szerint lássa el.

2. A megbízott munkarendje folyamatosan 24 óra szolgálat 48 óra szabad. Megbízási díja 75.- Ft, azaz Hetvenöt. forint óránként, amely a ténylegesen teljesített órák alapján kerül elszámolásra. A havi járandóságból a megbízó a magánszemélyek jövedelemadójára vonatkozó 1989. évi XLV. törvény alapján személyi jövedelemadó előleget, továbbá a társadalombiztosításról szóló 1975. évi (módosított) II. Törvény rendelkezései alapján nyugdíjjárulékot von le.

3. A megbízó a megbízott részére *

a) A 142/1989. (XII.22.) MT rendelet 3. § (1) bekezdés alapján havi ....Ft, azaz ....forint utazási költségátalányt biztosít.

b) lakhelye és munkahelye közötti közlekedési távolságot alapul véve a 8/1990. (IV.25.)PM.rendelet alapján ....Ft, azaz ....forint munkábajárási költségtérítést folyósít.

c) A munkaköri feladat ellátásához a szerződés hátlapján megnevezett célokból szükséges saját gépjármü használata címén a 142/1989. (XII.22) MT. rendelet 3. § (2) bekezdés alapján ....Ft, azaz ....forint használati díjat folyósít.
Saját gk. frsz.:..................tipusa.................
Biztosítási (CASCO) kötvény száma:...............

* Csak a szükséges alpont töltendő ki, a szükségtelen áthuzandó.

II. 56. old

- 2 -

4. Ezen megbízási szerződés alapján a megbízó és megbízott között nem jön létre munkaviszony, amelyet a megbízott tudomásul vesz.

5. A megbízási jogviszony fennállása alatt a megbízóra és a megbízottra a Polgári Törvénykönyv idevonatkozó rendelkezései, valamint a Mt. 7. §. (2) bekezdés vonatkozik.

...Veszprém,..........19 91.január 01.-.-n

....
megbízó

A szerződésben foglaltakat magamra nézve kötelezőnek ismerem el. A szerződés egy példányát átvettem, a munkaköri, valamint a balesetvédelmi utasításban foglaltakat megismertem és tudomásul vettem.

Nyugdíjam havi összege:..14.332.-..Ft

....
megbízott

7. számú melléklet

Jegyzőkönyv

Készült: 1990. augusztus 6-én az Esztergom helyőrség Dobogókői úti Rózsa F. laktanya hivatalos helyiségében

Jelen vannak: TUHAR GY.G. alez. LEO BUDAPEST átadó részéről
GALEJEV A.M. alez. KECS ESZTERGOM
. . . .
DÉNES JÁNOS] átvevő részéről
LADÁK ISTVÁN] MH. FEFI 1. TER. OSZT.
. . . .

Tárgy: Eszergom helyőrség Rózsa F. laktanya /Kórház/ és a "HBS" raktár átadás-átvétele

A kijelölt bizottság a jegyzőkönyv felvételének napján átadja - átveszi:

- belterület helyrajzi meghatározású, 6011 tulajdoni lap számú

1./ 18200 helyrajzi számból 11 ha. 9596 m² területü /Rózsa F.lakt./
2./ 18200 helyrajzi számból - 4200 m² területü /"HBS" rakt./

összesen: 12 ha. 3796 m² területü

ingatlant.

A két ingatlan egymástól elkeritve nincs, szoros egységet képeznek.

A Rózsa F. laktanya területén lévő épületek száma 19 db, beépitett összes légtérfogata: 36 452 lm³.
A "HBS" raktár területén 2 db épület van, beépitett összes légtérfogata: 15.451 lm³.

A két ingatlanon tehát mindösszesen 21 db épület található, 51 903 lm³ össz. beépitett légtérfogattal.

Egyéb épitmény a Rózsa F. laktanya területén 4 db föld alatti folyékony üzemanyag tároló 200 m³ össz. tároló kapacitással, és 2 db transzformátor állomás.

Az 1., 2., 4., 4/a. számú épületek gyógyászati célokat szolgáltak.
A kórház épületek /1.,2.,4./ belső felújitását 1989-ben polgári kivitelező vállalattal elvégeztették, a 4/a. sz. rendelő épület pedig 1989-ben épült.
Az ingatlan többi épülete laktanyai jellegü épület, illetve 1 db 45 lakásos Kijevi tipusú lakóépület.

Az ingatlan közmüellátásának főbb jellemzői:
Az elektromos energia ellátás az ÉDÁSZ 20 kV-os hálózatáról 1 db 250 kVA-es és 1 db 400 kVA-es transzformátoron keresztül történik.
A 250 kVA-es tr-tól történik a technikai terület és a szomszédos "KECS" objektum elektromos energia ellátása.

Az ivóvizellátás a városi vizhálózatról biztositva van.

A szenyviz vezeték rendszer a városi csatorna hálózatra csatlakozik.

A 20. sz. kazánház épülettől föld alatti távhővezetéken keresztül az 1. 2. 3. 4. 4/a. 5. 17. 20. 22. számú épületek központi fütése és melegviz ellátása van biztositva.

Az üzemeltetés, üzemeltethetőség főbb jellemzői:

Fütés, melegviz ellátás:

A kazánház épületben 4 db szovjet gyártmányú, Energia-5- D2 tipusú falazott kazánok üzemelnek, ANYO-75 G olajégőkkel. Az összes hőteljesitmény: 2790 kW. Az olaj tárolásra a kazánház melletti 4 db 50 m³-es olajtartály szolgál.
2 db melegviz üzemü kazán a fentebb felsorolt épületek fütését biztositotta; 2 db gőzüzemü kazán a konyha gőzellátását és 4 db 2500-as épitőelemes hőcserélőn keresztül a használati melegviz ellátást biztositotta.
A kazánházban 2 db DH 150 NA tipusú vizlágyitó berendezés üzemelt.
Az olajégők szervizelését a PROMETHEUS Vállalat végezte.

A kazánház gépészeti berendezései az üzemeltetés feltételeit biztosították, karbantartottságuk megfelelő. Az épület a Magyar Szabványnak nem megfelelő mészhomok téglából készült.

Éttermi és konyhai kapacitás:

A konyha gépészeti berendezéseit üzemeltető közlése szerint az átadás-átvétel időpontjáig elbontják. A főzőtérben 1 db 400 literes gőzüzemű főzőüst és 3 db 60 literes elektromos üzemű főzőüst volt beépítve. Az étkezde 120 férőhelyes.

A lakásállomány adatai:

A 17. számú Kijevi tipusú lakóépületben 45 db összkomfortos lakás található a következő megoszlásban:

9 db 1 szobás
27 db 1,5 szobás
9 db 2,5 szobás

A lakóépület a Magyar Szabvány előírásait nem elégiti ki.

Az ingatlan mérőhelyeinek részletezése:

- Elektromos: [illegible] [illegible]
- Viz: [illegible] [illegible] 1101 m^3

Átadott dokumentációk:

- Összesitő kimutatás az ingatlan müszaki és gazdasági jellemzőiről
- Kimutatás a lakások megoszlásáról.

k.m.f.

....

....

....

8. számú melléklet

Jegyzőkönyv

Készült: 1990 AUGUSZTUS 6-án ESZTERGOMBAN

Jelen vannak: Átadó MH.PEFI. I. TEO. részéről:
PENES JÁNOS
LADÁK ISTVÁN

Átvevő Pénzügyminisztérium zárolt állami vagyont kezelő és hasznosító Intézet részéről:
HOMOR GYÖRGY
ROMANEK MIKLÓS

Tárgy: RÓZSA FERENC LAKTANYA átadása-átvétele ÉS "HSZ" RAKTÁR

Az átadó a mai napon az átvevő birtokába adja a 6011 számu tulajdoni lapon nyilvántartott 18200 helyrajzi számu 12 ha 3756 m^2 nagyságu Honvédelmi Minisztérium kezelésü ingatlant, amely korábban a szovjet katonai alakulat objektuma volt.

Az átadó a mai napon történt birtokba adás alapján előkésziti a kezelői jog átadására vonatkozó megállapodás tervezetet, melynek alapján a földhivatali átvezettetésről az átvevő gondoskodik.

Az átvevő tudomásul veszi, hogy a mellékletként csatolt jegyzőkönyvben rögzitett mérőóra állásait követő felhasználás téritési kötelezettsége a Honvédelmi Minisztériumot nem terheli és a birtokba adást követően haladéktalanul gondoskodik a szolgáltató üzemek felé /ÉDÁSZ, VIZMÜ stb./ a tulajdonosi, illetve kezelői változás bejelentéséről.

A birtokba adással egyidejüleg átadott okmányok:

- ÖSSZESÍTŐ KIMUTATÁS AZ INGATLAN MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGI JELLEMZŐIRŐL
- KIMUTATÁS A LAKÁSOK MEGOSZLÁSÁRÓL
- 1 PL HELYSZÍNRAJZ
- 1 pld. átadás-átvételi jkv. (orosz és magyar fél között)
- 1 pld. orosz kimutatás

- 2 -

A birtokba adással kapcsolatos egyéb megállapitások:
Átvevő részéről: ....

Átadó részéről: ....

A bizottság a birtokba adást a fentiekben rögzitetteknek megfelelően megtörténtnek és befejezettnek tekinti.

kmf.

Átadó: ......[signature]...... Átvevő: ......[signature]......

9. számú melléklet

MAGYAR HONVÉDSÉG
18. BÁRÓ NÁDASDY FERENC
MŰSZAKI EZRED

Nyt.szám: 8/31/1994.

3 ...számú példány.

Átadás - átvételi jegyzőkönyv

Készült: 1994. június 23-n. Komáromban.

Jelen vannak: Török László százados az MH 18. BNF. mű. e. részéről, átadó KACZ FERENC a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet részéről, átvevő

Tárgy: A komáromi monostori erőd, volt szovjet objektum átadás-átvétele tűzszerész átvizsgálás után.

Az erőd átvizsgálását a fenti alakulat tűzszerész járőrei hajtották végre 1992. 01. 15. - 1994. 04. 22.-ig. Kalmár László szds. és Bella László fhdgy. járőrparancsnokok vezetésével.

Átvizsgálásra került: - monostori erőd területe,
- az erődhöz tartozó gyakorlótér,
- a 10. sz. műút - Komárom - Komárno vasútvonaltól északra eső terület.

Az objektumon belül az épületek (pincétől a tetőig) átvizsgálásra kerültek, vizuális és egyes helyeken műszeres módszerrel. A beépítetlen, füves vagy földes területek 20 cm mélységig kerültek átvizsgálásra. Azokon a területeken, ahol a bokros aljnövényzet, illetve a földfelszint borító hulladékok nem tették lehetővé az átvizsgálás csak vizuálisan történt meg.

Részleges átvizsgálásra került az erőd melletti Dunapart, ahol a vízállás változásával további mennyiségű veszélyes anyag felszínre kerülése várható.

Részleges átvizsgálásra került a várárok, ahol az aljnövényzet nem tette lehetővé a teljeskörű átvizsgálást.

A lefedett részeken zömmel II. világháborús harcanyag előtalálása várható, ezért a várárok későbbi teljes kitakarítása esetén újabb, teljeskörű átvizsgálás válik szükségessé.

A különböző feltöltések felső 20 cm-es rétege került átvizsgálásra, de ezt a mélységet meghaladó földmunka esetén nem kizárt az újabb veszélyes anyagok előbukkanása.

Átvizsgálásra került az erőd alatti csatornarendszer járható része a latrinák és tisztitóaknák felső 20 cm-es rétegével együtt.

Az erődben található 10 db többé-kevésbé betemetett kút felső rétege is átvizsgálásra került.

Nem került átvizsgálásra a "Jégpince" befalazott viztárolónak használt része és a tőle kb. 100 m-re lévő kör alaprajzú, földbesüllyesztett vasbeton medence, mert mindkettő tele van vízzel.

Az átvizsgálás során mindösszesen az alábbi anyagok kerültek elő és kerültek megsemmisítésre Győr gyakorlótér területén:

- gyalogsági lőszer (14,5 mm-ig) : 2474 db.
- tüzérségi lőszer és kgr.: 364 db.
- hüvely: 9154 kg.

A későbbiekben előkerülő veszélyes anyagok észlelése esetén, azokat meg kell jelölni, őriztetni kell és értesíteni az MH illetékes tűzszerész ügyeletét.

k.m.f.

Török László
(Török László százados)
MH 18.BNF.mű.e. részéről

Bella László
(Bella László főhadnagy)
MH 18. BNF. mű.e. tűzszerész járőrparancsnok

Asbóth Zsolt
(Asbóth Zsolt)
objektum őrzés-védelmi felelős

Kun [illegible]
(.........................)
Kincstári Vagyonkezelő Szervezet részéről

Készült: 5 példányban
Egy példány: 1 lap
Itsz: 2005
Ügyintéző (tel.): Török László százados (765-11/245)
Kapják: 1-2.sz.pld. átadó 3.sz.pld. átvevő
4.sz.pld. őrz.véd.felelős 5.sz.pld. Komárom, Polgármesteri Hiv.

10. számú melléklet

MAGYAR HONVÉDSÉG
IRINYI JÁNOS VEGYIVÉDELMI
ZÁSZLÓALJ

Nyt. szám:

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Készült: az MH. Irinyi János vv.z. hivatalos helyiségében 19.90. év. július hó. 10.-n.

Jelen vannak: MH. Irinyi J. vv.z. részéről mint átadó (átvizsgálást végző alakulat). Molnár Zoltán [illegible], MH.... ZAVKI ..részéről, mint átvevő (területileg illetékes elhelyezési igazgatóság). Kozsel Gyula ....

Tárgy: Átvett szovjet objektumok vegyivédelmi átvizsgálása

A vegyivédelmi átvizsgálást az MH. Irinyi János vegyivédelmi zászlóaljtól..1...fő járőrparancsnok,+...4..fő hajtotta végre, 1990. év. július hó. 04...és. július hó. 10....között.

Az átvizsgált objektum: Szőny - Bábolnai úti laktanya lakótelep és lőtéranyag [illegible]

Az objektumon belül az épületek (pincétől a tetőtérig), tárolók, raktárak, kazánházak, gépműhelyek, hangárok, bunkerek, gépkocsimosók és gazdasági épületek átvizsgálása. [illegible]..... ....módszerrel került végrehajtásra.

Az átvizsgált épületek száma:.109..,ebből hangár..4..,bunker ...., lakóépület...4.db.....db. üres kút 1 db, silo 3 db, tároló 30 db, egyéb épület 25 db.

A beépítetlen, füves területeket vizuálisan és műszeresen vizsgáltuk át. Az átvizsgált terület nagysága: [illegible]....ha.

- 2. -

Összegyűjtött anyagok:

1, 13 db vegyianyagos palack
2, 1 készlet acetilén-fejlesztő berendezés
3, 8 db DK-4-K mentesítő készlet hiányos
4, 80 kg mosztartási [illegible]
5, 1 doboz IP indító brikett
6, 247 db tűzoltó készülék /különböző típusú/
7, 10 db savanypalla
8, 21 db gázálarc /selejt/
9, 26 db légtisztító szelence /selejt/
10, 8 db ÖFNI védőköpeny /selejt/
11, 5 pár védőharisnya /selejt/
12, 14 db IP.46.M. Kesz. /selejt/
13, 200 kg granulált alumínium vegyület
14, 110 kg jódtartalmú vegyület
15, 10 kg gyanta
16, 50 kg szilikagél
17, 60 kg műgyanta
18, 50 kg granulált nátrium vegyület
19, 10 kg ammóniumnitrát
20, 150 kg szórt mentesítőanyag
21, 6 akkumulátor telep
22, 2 db savas gk. akkumulátor
3, Az előtalált kenő, karbantartó, valamint tisztító [illegible] festékek, hígítók az üza. töltőhelyre begyűjtve

A 3; 5-17; 19; pontokban felvett anyagok elszállításra kerültek az MH VI. R. Ezt. bázisa Tótvázsonyba.

Egyéb jelenteni való:

Nem került feltárásra:

1, 12 db földalatti tűzivíz tároló
2, Kitegyitó gazdaság derítőmedencéje
3, 1 db betemetett szeméttároló a laktanya DK-i részén
4, Gépkocsimosó ülepítő medencéje
5, 1 db földalatti üza. tároló hulladékkal feltöltve betemetve az üza. töltőállomás É-i részén
6, 1 db ALO4 1981 típusú, MU 010581 gyári számú és 1 db ALO4 1981 típusú, MU 010481 gyári számú ioncserélő készülék vegyszertartálya.

A fel nem tárt területek kiderítése, ill. megjelölése kerültek

Kmf.

[signature] Zoltán [illegible] ....[signature]..........

Irinyi János vv.z.részéről (MH. ZAVKI .....részéről)

átadó átvevő

Kozsol Gyula

....

Ter.ill.elhe.igazgatóság

Készült: 4 példányban
Egy példány: 2 lap
Itsz: 3001/
Kapják: 1. sz. pld: MH Irinyi J.vv.z.(átvizsgálást végző alakulat)
2. sz. pld: MH VVF.
3. sz. pld: MH. [illegible] (MH.BTEIG.)
4. sz. pld: MH. ZAVKI..............(átvevő szerv)

11. számú melléklet

Kincstári Vagyonkezelő Szervezet
1054 Bp. V., Szabadság tér 3.
Tel.: 111-7467 Fax: 131-7148

96/1991.
02. 13.

691/D-1011....../1991.

Krajczár Gyula úr
Komárom város Polgármestere

Komárom
Szabadság tér 1. Pf.29.

Tisztelt Polgármester úr!

Az 1991. január 16-án lefolytatott személyes megbeszélésünk és szóbeli megállapodásunk alapján az Ön kérésének megfelelően megküldöm az általunk javasolt okmányokat.

Ezekből az 1.sz. melléklet képezi az alapdokumentumot, annak aláírását követően kerülhet sor az objektumok konkrét átvételére az 1-es és 2-es sz. mellékletének megfelelően. A 3-as számú melléklet a pénzügyi elszámolás alapját képezi.

A 2-es számú melléklet tájékoztatásul szolgál, döntésénél kérem figyelembe venni.

Tájékoztatom, hogy szakfelszerelések a GROUP 4 - Hungária KFT tulajdonát képezik, ezért igény esetén kérem hozzájuk fordulni és velük megbeszélni. Ugyanakkor az őrség ruházatát és az elhelyezési anyagokat - a tulajdon jog fenntartásával - térítésmentesen átadjuk. 2

Amennyiben a végleges döntéshez további információra van szükség, ugy szives rendelkezésére állunk a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet részéről, mindenekelőtt személyesen én, Komáromi úr, a pénzügyi szakapparátus, a GROUP 4- Hungária

KFT részéről dr. Himber úr, és Homor úr.

Döntéséről, vagy egy ismételt megbeszélésről kérem szives tájékoztatását.

Melléklet: 2 db.

Budapest, 1991. január hó 21.

Tisztelettel

Majtényi Gábor
KVSZ igazgató

12. számú melléklet

JEGYZŐKÖNYV

Készült: 1991. február 21-én Komáromban, a városi Polgármesteri Hivatalban.

Jelen vannak: A GROUP 4 - HUNGÁRIA Biztonsági Szolgáltató KFT részéről, mint
átadó:
Homor György
Molnár Miklós
A Kincstári Vagyonkezelő Szervezet részéről,
mint átvevő:
Komáromi István

Tárgy: A Komárom városi volt szovjet objektumok átadása, átvétele.

Komárom városban és körzetében 199o. augusztus 27 és november 3o között az alábbi volt szovjet objektumok kerültek átvételre a ZÁVKHI illetékesei által:

- 11/15 Dózsa György laktanya;
- 11/16 Klapka György laktanya;
- 11/17 Helyőrségi lakótelep;
- 11/18 Árkász tábor;
- 11/19 Gyakorlótér.

A fenti objektumok átvételét, őrzés-védelmét , állagmegóvását - a mai napig - a ZÁVKHI által szervezett és felkészitett 58 fős vagyonvédelmi szolgálat / 199o. december 1-től GROUP 4 - HUNGÁRIA Biztonsági Szolgáltató KFT / hajtotta végre.

Az átadás-átvétel ütemtervének megfelelően az objektumok bejárása megtörtént, s a felek az alábbiakat állapitották meg:

1./ Az objektumok az átvételkor készült dokumentációk alapján megvannak, azoktól eltérés nincs. Az átvett objektumok összterülete 253,7 hektár. Az objektumokban található épitmények száma 97 db. Az össz. lakások száma 316.

2./ Az épitmények, berendezések őrzés-védelmét, állagmegóvását az átvételtől a mai napig megfelelő körültekintéssel hajtották végre, melynek következtében semminemü hiány, károsodás nem következett be.

3./ Az objektumok téliesitése / viztelenitése / megtörtént, melyet egyrészt külső szakemberek bevonásával, irányitásával, a vagyonőrök, másrészt a MH FEFI 1. TEO szakemberei hajtották végre. Az objektumok egy részének viztelenitését a városi polgármesteri hivatal vállalta magára.

4./ Az objektumok vegyivédelmi átvizsgálását, a MH kijelölt alakulatai végrehajtották, az erről készült dokumentáció rendelkezésre áll.

5./ Az objektumok tüzszerész átvizsgálása, a MH kijelölt alakulatai részéről, csak részben történt meg. Nem történt meg az átvizsgálás az Árkász tábor erőd - részben, illetve a gyakorlótéren. Ezen objektumok őrzés-védelmének megszervezése KIEMELT feladatként kezelendő.

6./ Az objektumok féregtelenitését - az ÁRKÁSZ tábor csak részben - a ROTOX kártevőmentesitő KFT szakemberei hajtották végre. Munkájuk ellenőrzését a helyi KÖJÁL 199o. október 25-én igazolta.

7./ A Dózsa György laktanyában lévő postai távbeszélő állomás / Komárom 6 / a KVSZ tulajdonát képezi, ennek megfelelően az esedékes telefonszámláit is kiegyenliti.

8./ Az objektumok őrzését ellátó szolgálatok részére kiadott személyi - és egyéb anyagok egyrészt a KVSZ, részben a GROUP 4 - HUNGÁRIA KFT tulajdonát képezi.

Az átadás-átvétel során az igényeknek megfelelően a KVSZ tulajdonát képező anyagok térítésmentesen, a GROUP 4 - HUNGÁRIA KFT tulajdonát képező anyagok térítés ellenében az 1.sz. melléklet szerint kerülnek átadásra.

Az objektumok közüzemi ellátását biztositó ÉDÁSZ és ÉDRV órák átadása a 2.sz. mellékletben felsorolt gyári számu fogyasztásmérők szerint történt. Az áramszámlák csökkentése érdekében a GROUP 4 - HUNGÁRIA KFT az ÉDÁSZ-nál a transzformátorok fogyasztáskorlátozását megrendelte, illetve csak a szolgálatok ellátásához szükséges energiaigényt jelentette be.

9./ Az őrzés-védelem, állagmegóvás feltételei továbbra is biztositottak.

A felek a fentieken kivül mást nem kivánnak előadni. Ezzel az objektumok átadását-átvételét végrehajtottnak tekintik, melyet aláírásukkal hitelesitenek.

Mellékletek: / 3-12-ig csak az 1.sz. példányhoz /.

1. Kimutatás az átadásra kerülő anyagokról . . 2. lap.
2. Kimutatás a fogyasztó mérőórák állásáról . . 4. lap.
3. Dózsa, Klapka laktanyák és lakótelep átvételének dokumentumai . . 19. lap.
4. Árkász tábor átvételének dokumentumai . . 13. lap.
5. Gyakorlótér átvételének dokumentumai . . 4. lap.
6. Az objektumok vegyivédelmi átvizsgálásának jegyzőkönyvei . . 11. lap.
7. Az objektumok tüzszerész átvizsgálásának jegyzőkönyvei . . 4. lap.
8. Az objektumok viztelenitéséről készült jegyzőkönyvek . . 3. lap.

9. Az objektumok féregtelenitéséről készült munkalap 1 lap.
10. Kiegészitő jegyzőkönyv a Dózsa György, Klapka György, lakótelep és gyakorlótér állapotáról . . 20. lap.
11. Kiegészitő jegyzőkönyv az Árkász tábor állapotáról . . 10. lap.
12. Fényképalbum 5 db.

Kmft

Átadó: . . . .

Átvevő: . . . .

GROUP 4 — HUNGÁRIA
BIZTONSÁGI SZOLGÁLTATÓ KFT.
9.

13. számú melléklet

Készült: 4 példányban
1 példány 3 lap,
. . 4. . az példány

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Készült: 1991. november 1-jén Győrben, a városi polgármesteri hivatalban.

Jelen vannak: A Kincstári Vagyonkezelő Szervezet részéről
Légrádi László
a GROUP 4 - HUNGÁRIA Biztonsági Szolgáltató Kft részéről Homor György, mint átadók.

A városi polgármesteri hivatal részéről
Németh Jánosné , mint átvevő.

Tárgy: A volt szovjet objektum őrzésre történő átadása, átvétele.

Győr-Hecsepusztán 1991. junius 23-án a szovjetektől átvételre került a 8/6 folyószámon nyilvántartott Hozzanyag telep. A létesitményt a KVSZ illetékesei vették át, s e napon őrzésre átadták a GROUP 4 - HUNGÁRIA Biztonsági Szolgáltató Kft részére.

A létesitmény őrzés-védelmét, állagmegóvását a mai napig a GROUP 4 által szervezett és felkészitett 15 fős vagyonvédelmi szolgálat hajtotta végre. A mai napon - a városi önkormányzat igényének megfelelően - a létesitmény laktanyai részének őrzését a KVSZ, megbizási szerződés alapján a városi önkormányzatnak adja át. A létesitmény raktár részének őrzésvédelme továbbra is a GROUP 4 feladata marad.

A szervek illetékesei a létesitmény átadásra kerülő részének bejárását 1991. 1o.28-tól 1o.31-ig végrehajtották, az alábbiakat állapitották meg:

1./ A létesitményen az átvételhez viszonyitva eltérés nincs.

A laktanyai részen 11 db épület, ezen belül 16 db különféle lakás található. A laktanyai és raktár rész egyértelműen / keritéssel / elválasztható. Az eredeti átvételi jegyzőkönyv csatolva 1. sz. mellékletként.

2./ Az épitmények, berendezések őrzés-védelmét, állagmegóvását az átvételtől a mai napig megfelelő körültekintéssel hajtották végre, melynek következtében semminemű hiány, károsodás nem következett be.

3./Az objektum téliesitése / mintalenitése / megtörtént, melyet a GROUP 4 szakemberei hajtották végre. / Jegyzőkönyv mellékelve./

4./ A létesitmény vagyivédelmi és tűzszerész átvizsgálását a MH kijelölt szak-alakulatai még nem hajtották végre; jelenleg folyamatban van.

5./ A létesitmény féregtelenitését a ROTOX kártevőmentesitő Kft szakemberei végezték, visszaellenőrzés még nem történt.

6./ A létesitményről vezetékes összeköttetés nincs, sem postai, sem egyéb. Jelenleg csak a GROUP 4 által telepitett rádiórendszeren van összeköttetés a szomszédos őrséggel.

7./ Az őrség állománya részére kiadott ruházati anyagok és egyéb felszerelések részben a KVSZ, részben a GROUP 4 tulajdonát képezik. Az anyagok - az önkormányzat igényének megfelelően - az érvényben lévő téritési szabályok szerint átadásra kerülnek. Az átadásra került anyagok felsorolását a 2.sz. melléklet tartalmazza.

8./ A létesitmény áramellátását az ÉDÁSZ biztositja. Az árammérő óra állása:

1991. junius 13-án: Gyártási száma: 215792
állása: 13298 21471

1991.08.13-án az ÉDÁSZ óracserét hajtott végre. A beépitett óra gyári száma: 1o897o
- állása augusztus 13-án: 27739
- állása november 1-jén: 27846,8

- 3 -

9./ A létesítmény raktár részén nincs olyan épület, amely a GROUP 4 őrsége elhelyezésére megfelelne, ezért az őrség elhelyezése továbbra is csak a laktanyai részen valósítható meg. Emiatt szükséges a jegyzőkönyv mellékleteként egy " együttműködési megállapodás " csatolása.

10./ A fentiek figyelembe vételével az őrzés-védelem, állagmegóvás, feltételei mindkét fél részére továbbra is biztosítottak.

A felek a fentieken kívül mást nem kívánnak előadni. Ezzel az üzemanyag bázis laktanyai részének átadását-átvételét végrehajtottnak tekintik, melyet aláírásukkal hitelesítenek.

Mellékletek:

1./ Az eredeti / június 23 / átadás-átvételi jegyzőkönyv másolatai — 3 lap
2./ Kimutatás az átadásra kerülő anyagokról — 1 lap
3./ A létesítmény viztelenítéséről készült jkv — 1 lap
4./ Együttműködési megállapodás a két őrség tevékenységéről — 1 lap

kmf

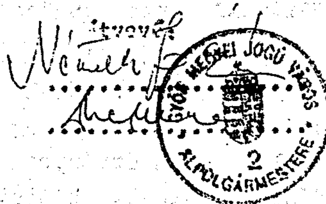
Átadó: ....

....

GROUP 4 — HUNGÁRIA BIZTONSÁGI SZOLGÁLTATÓ KFT. 9.

Átvevő: ....

....

Kapják:

1.sz. példány Győr Polgármesteri Hivatal
2.sz. példány Minisztériumi Vagyonkezelő Szervezet
3.sz. példány GROUP 4 - Szolgálati Osztály
4.sz. példány GROUP 4 9. sz terület

14. számú melléklet

KOMÁROM
Ipari Park
területén működő üzemek

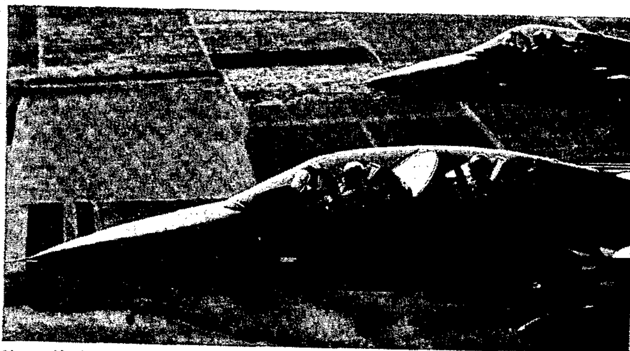
Név	Cím	Tevékenység
Nokia Komárom Kft	K. Nokia u. 1	telefongyártás
Perlos Kft	K. Nokia u. 3	műanyag termék fröccsöntés
Medicina Art Galéria Kft	K.Bánki D. u. 3/1135Bp.Jász u.84-88	munkaegészségügy
Foxconn Hungary Kft	K.Bánki D. u. 1	telefongyártás
Kayser Kft	K.Bánki D. u. 5	műanyag autóalk. gyártás
Sunarrow Hungary Kft	K.Bánki D. u. 10	híradástechnikai fogy.cikk gyártás
Ts Group Kft/Hansaprint Kft	K.Puskás T. u. 6	nyomda
RR Donnelley Mo. Kft	K.Puskás T. u. 3/2080 Budaörs Szabadság u. 117/c	nyomda
Schwöller Karnisgyár Kft	K.Nokia u. 2	karnis gyártás
Savcor Kft	K.Bánki D. u. 2	fémfelület kezelés
Mirae Hungary Kft	K.Puskás T. u. 8	híradástechnikai fogy.cikk gyártás
MPS Alba Kft	Szfehérvár Gáz u 17/a	"fa"
Ichia Hungária Kft	K.Bánki D. u. 2	"va"
Stora Enso Packaging Kft	Páty M1 Üzleti Park A ép	csomagoló eszköz gyártás
Vasútépítők Kft	Győr Csaba u. 9	pálya építés (telephely)
Monath Co/Monath Gyula	K.Kelemen u. 13	építőanyag kereskedés

A kimutatás a 2007. 10. 31-i állapotnak felel meg.

15. számú melléklet

NAPLÓ 2008. 03. 18.

F16-ból hirtelen Gripenek lettek

Magyar légtérben a Gripenek. A svéd ajánlat mögött 110 százalékos gazdasági ellentételezés rejlett

FOTÓ: ARCHÍV

Részt vettem szem- és fültanúként – tolmácsszerepben – az F16-os gépekről szóló veszprémi tárgyalásokon 2001 szeptemberében. A hirtelen megváltozott vételi szándékról, a Gripen gépek beszerzésének körülményeiről a pontos részleteket majd valószínűleg országgyűlési vizsgálóbizottságok tisztázzák (vagy nem), addig is azonban két olyan adalékkal szolgálhatok a problémakörhöz, amelyek minden bizonnyal a közvélemény számára kevésbé ismertek.

Négy nappal a szerződés aláírása előtt az F16-os gépeket gyártó amerikai fél és szakértő csoportja találkozott a magyar Országgyűlés honvédelmi bizottságának tagjaival (Budapest, Mátyás-pince), majd Veszprémben a környék országgyűlési képviselőivel és felelős polgármestereivel, hiszen akkor már köztudott volt, amennyiben a magyar kormány (lengyel és cseh döntés ekkor még nem volt) az F16-osok mellett dönt, Szentkirályszabadján az amerikaiak egy komplex összeszerelő üzemet, javítóbázist építettek volna ki, tekintettel a környező országok F16-os-beruházásaira. A megbeszéléseken részt vettek a környék nagy ipari vállalatainak vezetői és szakemberei, beleértve az alumíniumipar szakértőit is. Engem – mint a Veszprémi Egyetem tanárát – a veszprémi polgármester felkért arra, hogy állítsak össze egy szakértő tolmácscsoportot és vezető tolmácsként vegyek részt a megbeszéléseken.

A tárgyalások során nagy meglepetésre kiderült, hogy az amerikai fél megváltoztatta eredeti szándékát és nem kíván ellentételezést (offset) nyújtani Magyarországnak, hanem a gépek költségeit készpénzben kívánja Magyarországtól. Talán *Mécs* képviselő úr ekkor már tisztában volt a svéd ajánlattal és valószínűleg *Simicskó* képviselő úr is, amely szerint a Gripen-ajánlat mögött 110 százalékos gazdasági ellentételezés rejlett, így abban a helyzetben a 108 milliárd forintos lízingköltség kedvező ajánlatnak tűnt a 14 Gripen vadászgép beszerzésére. Ma még rejtélyek homályába vész, hogy a Medgyessy-kormány által 210 milliárd forintra módosított bérlési költség mögött valóban létezett-e megkívánt NATO-kompatibilitás vagy sem. Egyébként ez a tény a Vadai-bizottság jelentésének közzététele után (2007. november 7.) sem derült ki.

Szentkirályszabadján az amerikaiak összeszerelő üzemet építettek volna ki

Van még egy fontos részlet: a Lockhead Martin vezető képviselője kijelentette, hogy bár az F16-os gépek egy korábbi fejlesztés termékei, de 4500 harci esemény során egy alkalommal sem szenvedtek vereséget szakmai értelemben. Hogy milyen nemzetközi, politikai és gazdasági megfontolások állhattak az F16-osok beszerzése mögött, arra példa a jelenlegi helyzet, mely szerint Lengyelország több mint 40 F16-ost szerzett be, míg Csehország és hazánk a Gripenek mellett döntött.

Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a Veszprémi Egyetemen tíz éven keresztül foglalkoztunk helikopterpilóták angol nyelvű képzésével, és három évig – a képzés keretében – a Leedsi Egyetemre vittem több mint harminc szakembert további nyelvi képzésre, abban a reményben, hogy belőlük is vadászgéppilóták lehetnek. Nem lettek.

Németh Attila
ny. egyetemi oktató,
Balatonalmádi

16. számú melléklet

PÁPA

IRÁNYELV KIVONAT

a szovjet csapatoktól visszavett ingatlanok hasznositásához.

Az irányelvek két alapelvre épülnek:

a/ Az ingatlanhasznositást a helyi és megyei önkormányzatok, illetve a felelős kormányzati szervek partneri kapcsolatára épitve kell végrehajtani;

b/ Az ingatlanhasznositás során - a csapatkivonás egyezményi kereteire tekintettel - magánjogi megállapodásokkal biztositani szükséges a reálisnak elismert szovjet követelések központi letéti számlára való befizetését.

Az ingatlanhasznositás területei

1/ Lakáshasznositás

A szovjet csapatok által használt lakások a nyilvántartott területtel együtt - igény esetén - az önkormányzatoknak kerülnek átadásra.

A lakásokért - az ingatlannyilvántartásban szereplő földterülettel együtt - a költségvetés részére térítési dijat fizetni nem kell, de ezzel együtt a kormánnyal szemben a szovjet csapatok által okozott lakáskárokért, lakásfelújitás elmaradásáért igény sem támasztható.

Az önkormányzatokat terheli a szovjet pénzeszközökből épitett lakások után - a magyar és a szovjet átadást - átvételt végző szervek által - megállapitott kompenzációs összeg, valamint a helyi szerveknek történő átadásig felmerült őrzési és legszükségesebb állagmegóvási költségek. Ezeket a későbbiekben megnyitásra kerülő banki letéti számlára kell befizetni.

A lakásoknak a helyi szervek részére történő átadásáról az önkormányzatok és a HM mint kezelő megbizásából a PM Zárolt Állami Vagyont Kezelő és Hasznositó Intézménye (a továbbiakban PM ZÁVKI) magánjogi megállapodást kötnek.

2/ Közösségi célú hasznositás

Ingatlanok (földterület és felépitmény együtt) közösségi célra (egészségügy, oktatás, kultúra, szociális foglalkoztatás, non profit szolgáltatás) való átadása az önkormányzatok és egyéb szervek (szakminisztériumok, közösségi intézmények, alapitványok, egyházak) igényei alapján történik. Amennyiben a benyújtó nem az önkormányzat, az igényt az illetékes polgármesteri hivatallal egyeztetni kell.

A közösségi célra átadott ingatlanokért a költségvetés részére térítési díjat fizetni nem kell, de ezzel együtt az adott területen lévő károkért a kormánnyal szemben igény sem támasztható.

Az átadásról az új tulajdonos és a PM ZÁVKI magánjogi megállapodást köt.

Az új tulajdonost terhelik az átadott objektumon belül lévő szovjet pénzeszközökből épitett létesitmények megállapitott kompenzációs költsége, valamint az átadásig felmerült őrzési és legszükségesebb állagmegóvási költségek.

Amennyiben ugyanazon objektumra egyidejüleg több szervezet nyújt be igényt, úgy azok elbirálásáról - az önkormányzattal történő egyeztetés alapján - a kormány dönt.

3/ Gazdasági célú hasznositás

Az előző területek által nem igényelt objektumok gazdasági célra piaci áron kerülnek hasznositásra.[1] Ezt a PM ZÁVKI szervezi, versenytárgyalásos formában. A benyújtott pályázatok elbirálásába az illetékes önkormányzat képviselőjét be kell vonni.

Igény esetén a versenykiirást a PM ZÁVKI megbizásából a helyi önkormányzat is szervezheti.

A versenytárgyalásos hasznositás nettó bevételéből (a bruttó ár minusz az elismert szovjet követelés, őrzési, tenderkiirási, előkészitési költségek)[2] az illetékes önkormányzatok és az állami költségvetés 50-50 %-ban részesednek.

4/ Ingatlanok ideiglenes hasznositása

A végleges hasznositásig törekedni kell az ingatlanok ideiglenes hasznositására. Ezt az illetékes önkormányzattal egyeztetve a PM ZÁVKI végzi üzleti alapon. Az ideiglenes igénybevétel a végleges hasznositást nem akadályozhatja.

A befolyt bruttó bevétel egyharmada a helyi önkormányzatot, egyharmada a PM ZÁVKI-t, egyharmada pedig az állami költségvetést illeti.

5/ Ingatlanok műszaki, funkcionális és gazdaságossági szempontból nem hasznosithatónak nyilvánitása

A szovjet csapatok ideiglenes magyarországi tartózkodásának gazdasági kérdéseit szabályozó 1958. évi Egyezmény lehetővé teszi, hogy a nem hasznosithatónak nyilvánitott ingatlanok után a magyar fél ne fizessen kompenzációt.

Ezért érdekünk, hogy nem hasznosithatónak nyilvánitsuk azokat az objektumokat, amelyek az érvényes magyar szabványok szerint műszaki, technikai szempontból nem megfelelőek, vagy kizárólagosan katonai célra alkalmazhatóak és igy gazdaságosan nem realizálhatóak.

Az engedély nélkül épitetteket a szovjet félnek el kell bontania a terület utólagos rekultivációjával.

Ez a forma javasolható az ún. kijevi házgyári épületekre is, amelyet a magyar fél generálisan nem hasznosithatónak nyilvánitana és átadna az emlitett bizottságnak további intézkedésre.

Azon objektumoknál, amelyeknél a hasznositás nem jár eredménnyel a bontási és rekultivációs költségeket a szovjet félnek a végelszámolásnál felszámitjuk, illetve egyes esetekben megállapodás születhet az ingyenes hátrahagyásra.

6/ Környezetvédelmi károk kezelése

Az átvett ingatlanokban meglévő környezetvédelmi károk kezelése az új tulajdonosok feladata az általános rend szerint.

A havária esetek elháritására, elsősorban a közegészségügyi, járványügyi veszélyek, azaz a lakosság egészségvédelmének veszélyeztetettsége esetén a központi és helyi szervek azonnal együtt intézkednek.

Nagy kiterjedésü, rövid időn belüli felszámolást igénylő káreseteknek a helyi és a központi szervek együttesen vizsgálják meg a kárelháritás feltételeinek biztositását.

17. számú melléklet

MEGEMLÉKEZÉS

Kegyelettel és mély tisztelettel emlékezünk meg azokról a kollégáinkról, munkatársainkról, akik velünk együtt kezdték és végezték a közös feladatokat, de nem érhették meg e napot, időközben elszólította őket a kegyetlen halál.

2. sz. Területi Vagyonvédelmi Szervezettől

Akócs József
Antalicz Márton
Asbóth Elemér
Boros László
Böröndi István
Czifra József
Dr. Dombi István
Fejér Gyula
Fibinger József
Füzi Pál
Füzi Sándor
Garda Miklós
Gőz István
Gyurcsányi Kálmán
Herbsz István
Holper Géza
Horváth János
Horváth József
Horváth Ottó
Horváth Sándor
Jókuti István
Keresztes Ferenc
Kertész Ernő
Kertész Lajos
Kiss Antal
Kiss Vendel
Koch Tibor
Kovács István
Kriska János
Kulics Géza
Kuslits Péter
Lelovics Ferenc
Locsmándi Kálmán
Lődi Vince
Mészáros József
Musitz András
Nagy Imre
Nagy József
Neuwirt Imre
Ottlakán János
Perje Károly
Pethő Lajos
Pintér Ferenc
Pogáts Imre
Romanek Miklós
Smahó Mihály
Szabó József
Szabó Lajos
Száki Bálint
Szoták János
Tahon Ferenc
Tóth Gábor
Tóth József
Valovics Ferenc
Varga Vilmos
Várdai Zsigmond
Zimonyi Ferenc

Veszprém megyéből

Bagi Kálmán
Bakos Dezső
Barcza László
Bánkuti József
Bányai János
Belovári György
Berkes László
Bokodi Béla
Bokor Ferenc
Budai István
Bustor József
Császár József
Cseh István
Csizmadia Imre
Csomay János
Csurgai Mihály
Daróczi József
Draveczki István
Fehér József
Fehér László
Fodor Ferenc
Fógel József
Gáspár Károly
Hegedüs László
Homoki Ferenc
Horváth Ferenc I.
Horváth Ferenc II.
Illés Ferenc
Kasza Gyula
Kiss János
Kocsis Mihály
Kolusz Ferenc
Kovács István
Kovács Vendel
Kreicsik Imre
Lakatos Gábor
Lombosi János
Magyar László
Máté Gyula
Nagy Béla
Nagy János
Németh György
Őze József
Petrovics Pál
Radnóti Gusztáv
Rácz Benjámin
Rédei Gyula
Roschenhein Jenő
Sági Gyula
Simon János
Soós Sándor
Sövöges József
Stark Vendel
Szabó Gáspár
Szabó István
Szalai István
Szűcs Benő
Tim József
Tóth István
Varga Ferenc
Vingelman Mihály
Wimmer György
Zöllei László

A névjegyzék csak visszaemlékezés alapján készült, minden valószínűség szerint többen hiányoznak a névsorból.

A szerző

FELHASZNÁLT IRODALOM

Cziglényi László: Győr. Kiadó: Panoráma. Magyar városok, 1981.

Csendes László: Hadseregtörténet 1945–1998. Új Honvédségi Szemle. Különkiadás, 1998.

Für Lajos: A Varsói Szerződés végnapjai – magyar szemmel. Kairosz Kiadó, 2003.

Dr. Helméczy Mátyás: Történelem az általános iskola 8. évfolyama számára. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, átdolgozott kiadás.

Homor György: Tata katonái Kiadó: Tata Helyőrség Nyugállományúak Klubja, 2001.

Homor György: Két hadosztály Pápán. Kiadó: Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 2007.

Horn Gyula: Cölöpök. Zenit könyvek, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1991.

Kollega Tarsoly István: (főszerkesztő) Magyarország a XX. században I. kötet. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996.

Dr. Kovács Vilmos: Tájak – Korok – Múzeumok Kiskönyvtára. 716. szám.

Stefánka László: Ismerkedés Fertőddel. Kiadó: Escort Tourist Bt., 2007.

Szilágyi Ildikó, Gelle Dóra: Komárom. Kiadó: Komárom Város Polgármesteri Hivatal Tourinform Irodája

Takács István: Egy történelmi pillanat margójára. Kiadó: HM Zrínyi Kommunikációs Kht. Budapest, 2001.

Veress D. Csaba: A Dunántúl hadi krónikája 1944–45. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetet mondok minden olyan szervezetnek, személynek, akik adományaikkal, visszaemlékezéseikkel, információikkal, dokumentumok, fényképek kölcsönzésével vagy egyéb módon segítséget nyújtottak könyvem elkészítéséhez.

Adományozók:

Határőr Nyugdíjasok Soproni Egyesülete
Homor Judit, Fonyód
Homor Zsolt, Tata
Honvéd Bajtársi Klub, Pápa
Horváth Tüzépker, Pápa
Kalász Zoltán, Balatonboglár
Sáry László, Tata-Agostyán
Takács Imre, Győr

Egyéb módon támogatók:

Asbóth Zsolt, Komárom
Barna László, Császár
Bella László, Győr
Bitó Ferenc, Várpalota
Blahó Géza, Tata
Botos Gábor, Mosonmagyaróvár
Bvogyik Mihály, Győr
Czigler József, Pápa
Dobszai József, Pétfürdő
Erdei János, Esztergom
Filó Rezső, Pápa
Gacsányi Miklós, Komárom
Gráczki László, Bánd
Hornyák János, Pápa
Horváth György, Fertőd
Kalmár László, Baj
Kardos Sándor, Tata
Katona Irén, Pápa
Kertész Zoltán, Székesfehérvár
Kecskeméti Benő, Nagytevel
Kiss István, Szákszend
Kiss Antal, Komárom
Elhunyt: 2008. 05. 08.
Kiss Géza, Győr
Kiss Sándor, Veszprém
Klusz István, Veszprém
Kovács József, Veszprém
Krecskó István, Farkasgyepű

Kribusz László, Esztergom
Markel János, Pápa
Nacsa Ferenc, Tapolca
Cs. Nagy József, Ősi
Nagy László, Veszprém
Németi József, Győr
Páncer István, Győr
Polgár Ervin, Nagydém
Sárközi József, Tata
Sebők János, Tapolca
Simon Ferenc, Tata
Szabó Ferenc, Tatabánya
Dr. Szőllősy Ferenc, Komárom
Tóth Tibor, Tapolca
Dr. Winkler Gábor, Győr

Homor György

A KÖNYVBEN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK

ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
SZEB	Szövetséges Ellenőrző Bizottság
OGY	Országgyűlés
VSZ	Varsói Szerződés
NATO	Észak-atlanti Szövetség
MN	Magyar Néphadsereg
MH	Magyar Honvédség
HM	Honvédelmi Minisztérium (Miniszter)
HDS	Hadsereg
DHDSCS	Déli Hadseregcsoport (szovjet)
KECS	Szovjet Hadsereg Elhelyezési Szolgálata
PM	Pénzügyminisztérium (Miniszter)
ZÁVKHI	Zárolt Állami Vagyont Kezelő és Hasznosító Intézet
GROUP 4	Hungária Biztonsági Szolgáltató Kft. (őrző-védő szervezet)
KVSZ	Kincstári Vagyonkezelő Szervezet
NVT	Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács (2008. 01. 01-től)
TVSZ	Területi Vagyonvédelmi Szervezet
TVSZV	Területi Vagyonvédelmi Szervezet Vezetője
TAPSZ	Területi Anyagi Pénzügyi Szolgálatvezető
LF	Létesítményfelelős
ÖCSV	Őrzési csoportvezető
VŐ	Vagyonőr
MHSZ	Magyar Honvédelmi Szövetség
MUSZ	Munkaszolgálat
PV	Polgári Védelem
EH	Elhelyezési Szolgálat
Lakt.	Laktanya
Rt.	Rádió technikai
Gk.	Gépkocsi
Hk.	Harckocsi
Átj.	Átjátszó
Álls.	Állomás
Báz.	Bázis
Lőt.	Lőtér
Vez.	Vezető (vezetési)

FÉNYKÉPEK

Császár

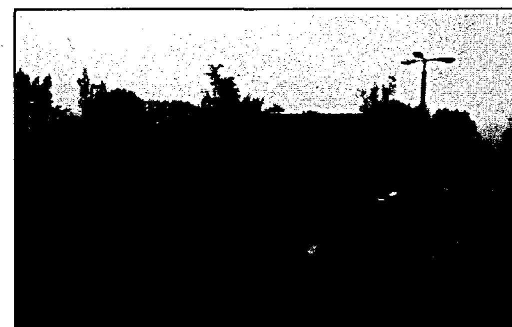

Üresen álló, volt tiszti lakóépület

Esztergom

Volt Malinovszkij laktanya, helyén TESCO

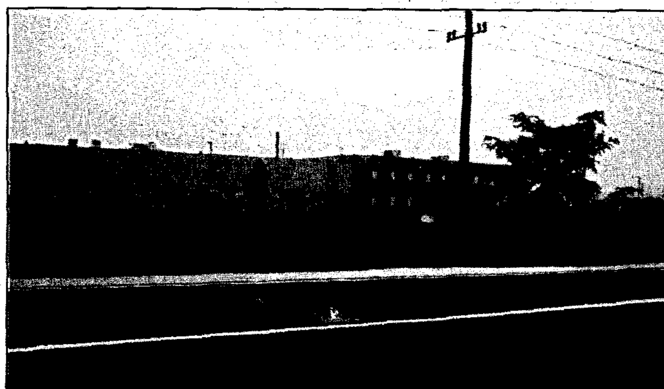

Felújított épület

Suzuki-gyárnak bedolgozó üzem

Diamond Electrich

Suzuki-gyár egyik bejárata

Búcsú az esztergomi vezetőktől

Baj, (Tata)

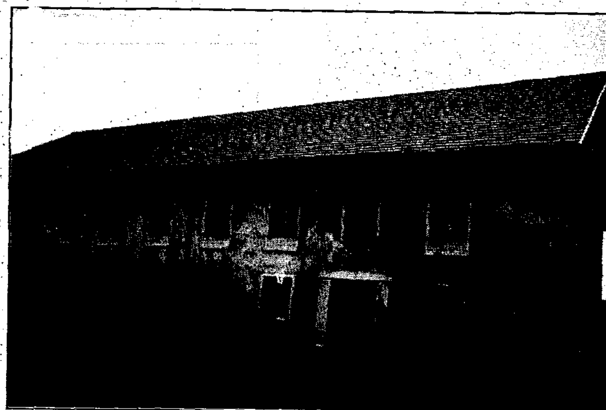

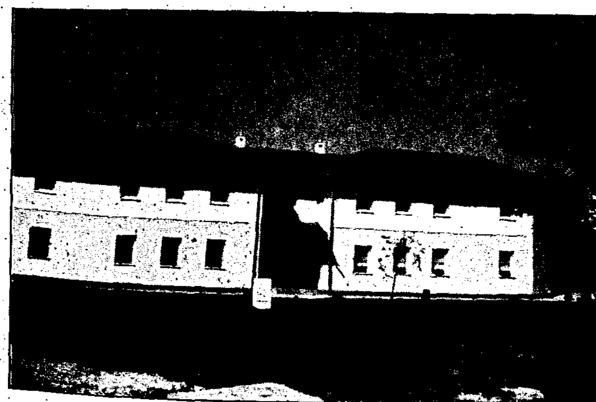
66 lakásos épület, Komárom-Esztergom megyében az első átvétel

Újonnan épült garázssor

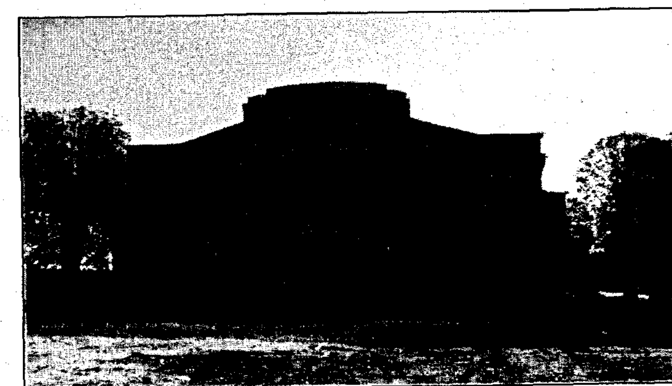

Volt legénységi épület

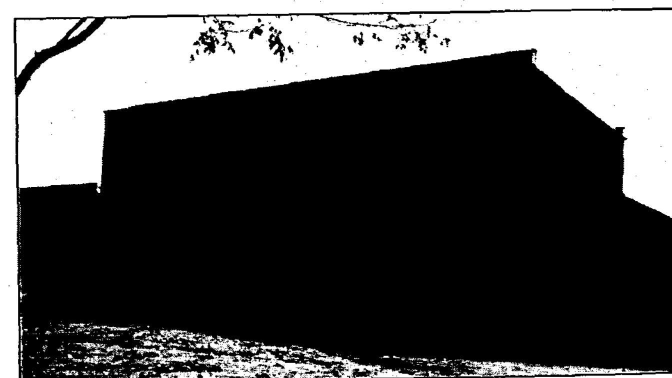

Volt ezredparancsnoki épület

Újonnan épült lakópark

Búcsú a baji csapattól

Komárom

Lovarda

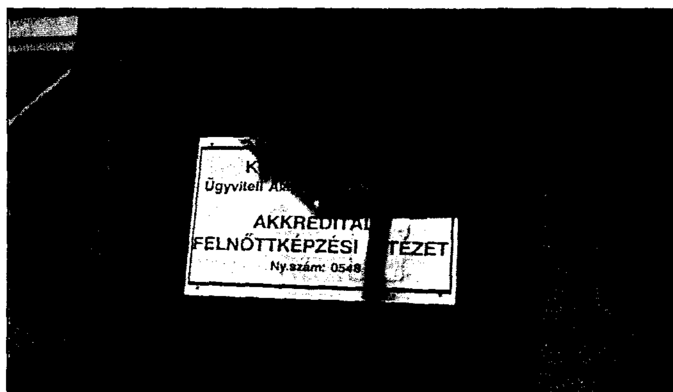

Nyomda

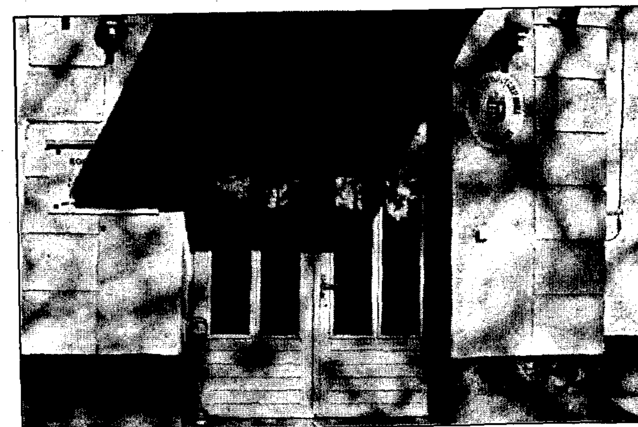
Volt kultúrház,
ma Kft.

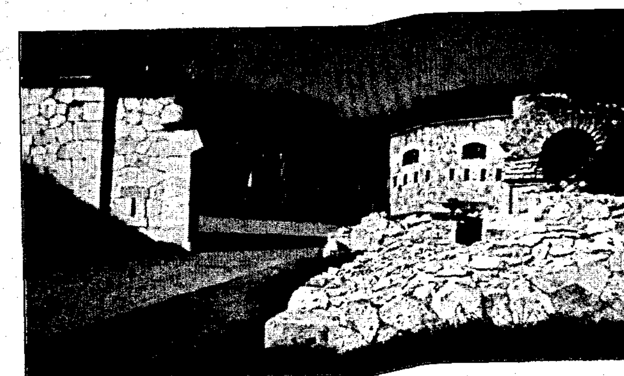
Ipari épület

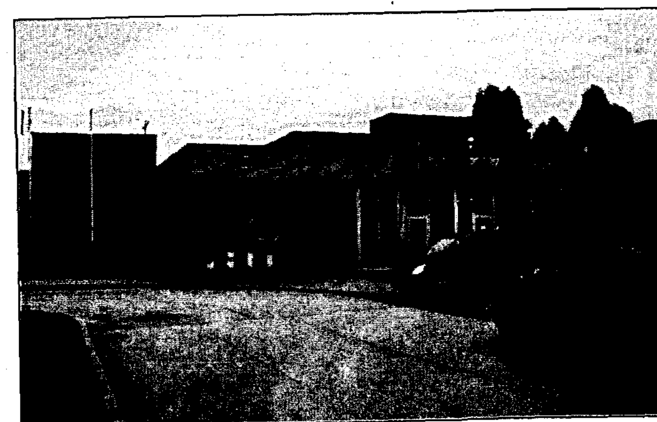
Alapítványi iskola

Egressi Béni
iskola

Monostori Erőd
bejárata

Nokia-gyár

Búcsú a komáromi csapattól

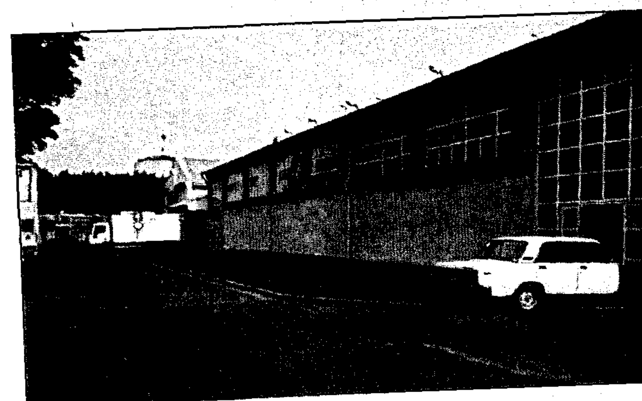
Győr

Rákóczi (Frigyes) laktanya

Egy felújított és egy nem felújított épület a Frigyes laktanyában

Megyei mosoda a Vadász laktanyában

Győri TV ugyanott

Győri pénzügyőrség ugyanott

Pláza áruház ugyanott

Győr-Hecsepuszta üzemanyagtelep

Győr-Hecsepuszta hajléktalanok szállása

Búcsú a győri csapattól

Mosonmagyaróvár

A laktanya volt főépülete

Ital nagykereskedés

A volt laktanya bejárata

Szélkerekek a volt gyakorló-tér szomszédságában

Fertőd

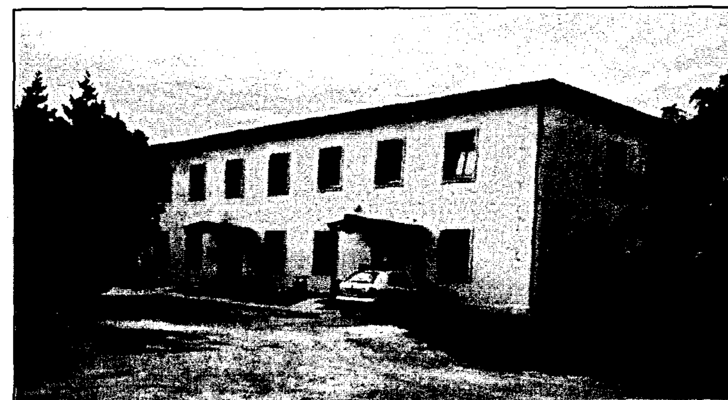
Tornyos épület

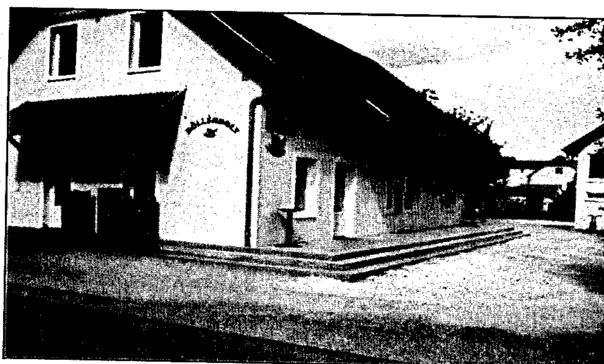
Legénységi körletekből átalakított lakóépületek

Regionális víztisztító bejárata, Fertőendréd

Posta

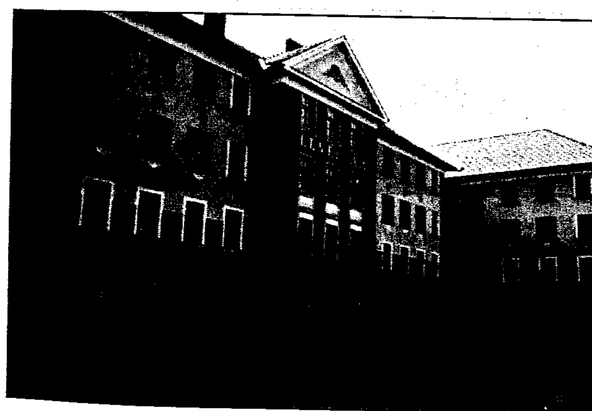

Böllérbolt

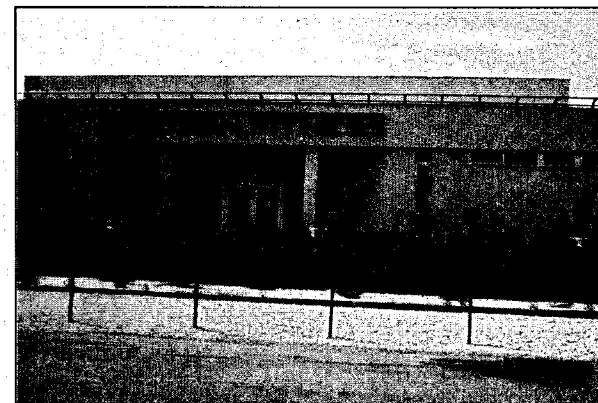
Búcsú a fertődi csapattól

Veszprém

Megyei levéltár.
Volt jutasi kiképzőközpont

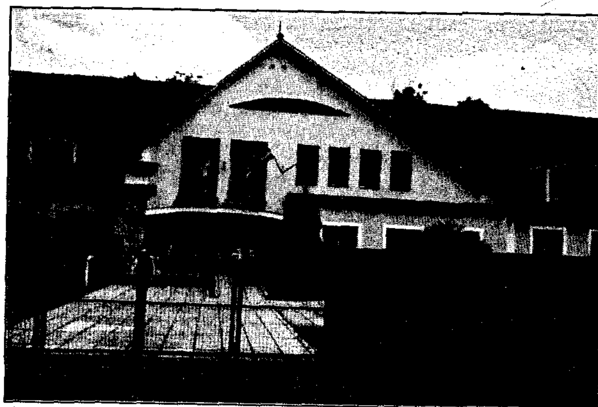
Volt kultúrház, ma fitnesz szalon

Felújított lakások

Újonnan épült lakótelep

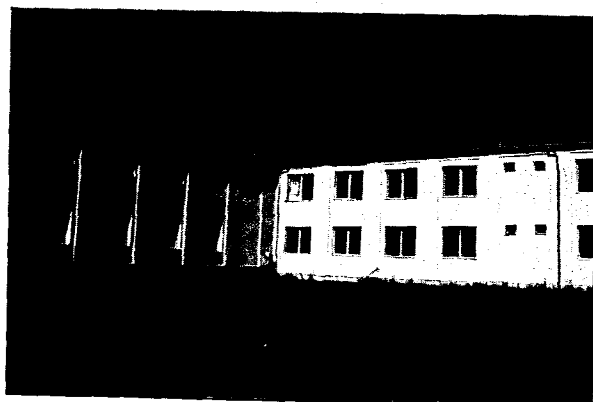

Idősek otthona, volt ezredparancsnoki épület

Újmajor

Volt parancsnoki épület

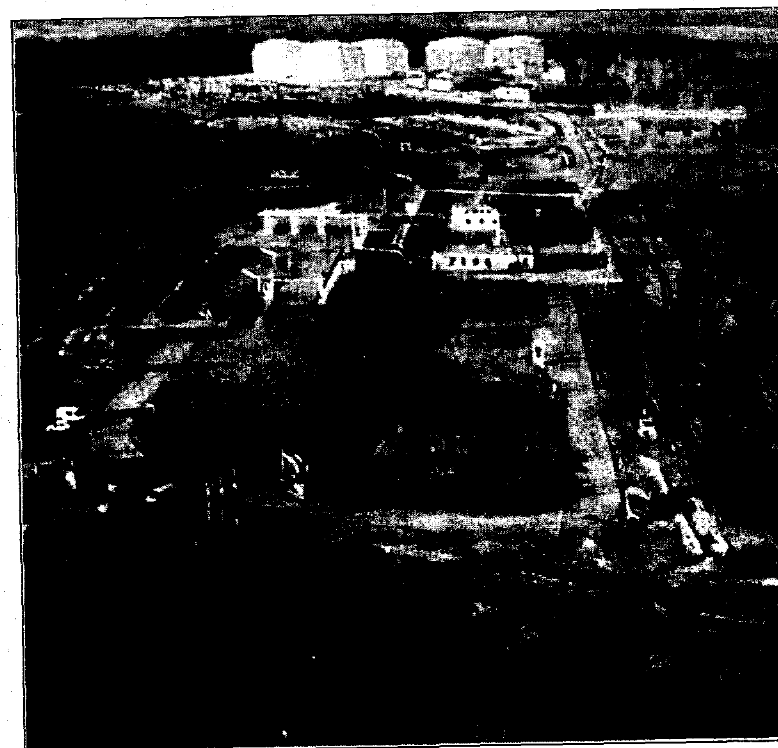

Felújított tiszti szálló.
A NATO használatában is.

Felújított tantermi épület.
A NATO használatában is.

Várpalota – Pétfürdő

Pétfürdő üzemanyagtelep légi felvételről

Szentkirályszabadja

Repülőtér légi felvételről

Üres lepusztított tiszti lakótömb

Volt kapuügyeletes helyiség

Herend

Rakétatároló

Műholdvevő antenna állványa

Túlnyomásra működő csapóajtók

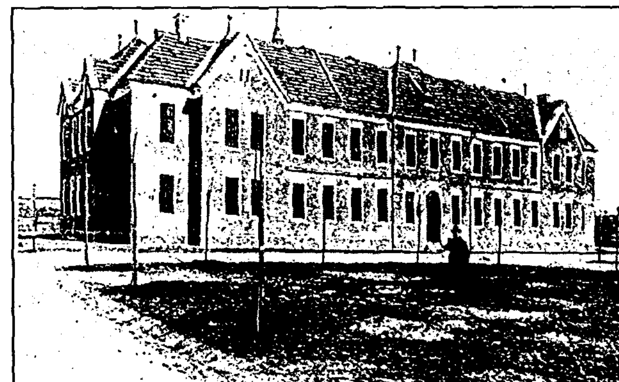

Szellőzőrendszer

Az állomány elhelyezési körlete volt

Hajmáskér

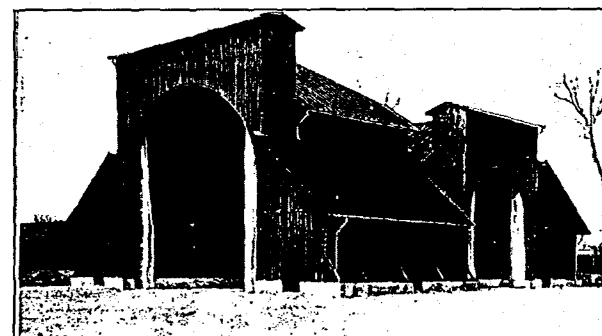

Tiszti épületek

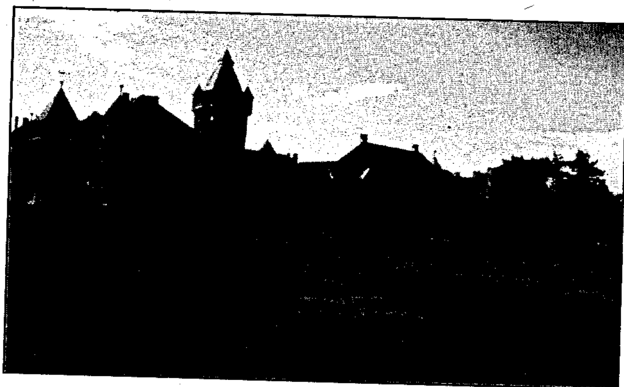
3 kép a hajmáskéri laktanya épületeiről. A képek megjelentek a „TOLNAI VILÁGLAPJA” 1911. júliusi számában

Legénységi épületek

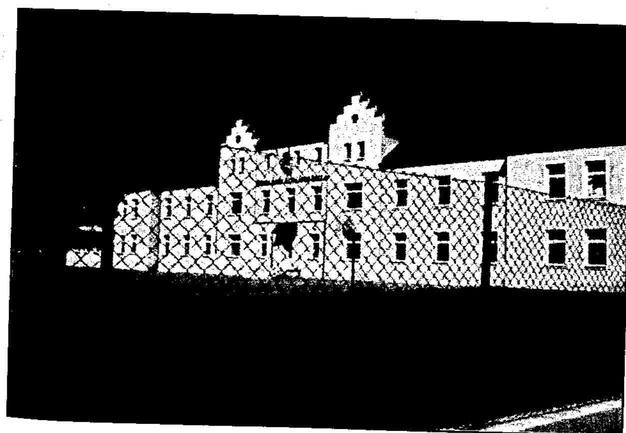
Léghajó hangár

A kastély (főépület), ma romos állapotban

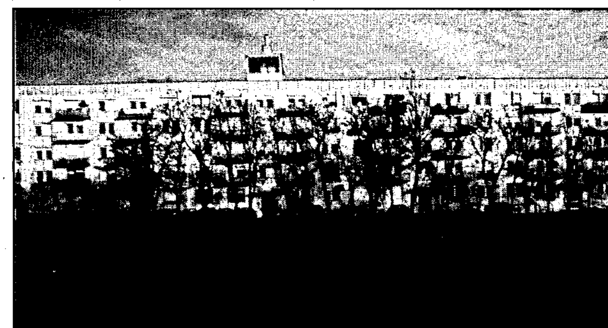
A falu közösségi háza. Felújított épület

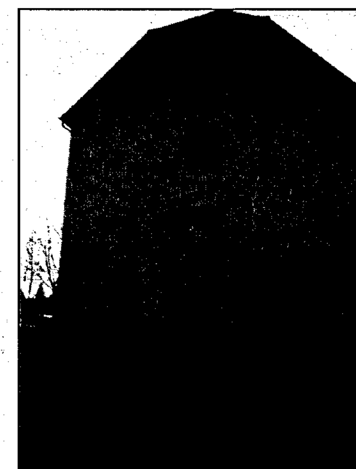
Romos épületből felújított iskola

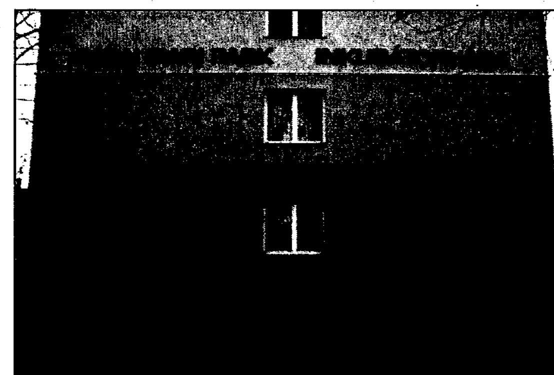
Pápa – Nagytevel

Felújított kijevi ház a lakótelepen

Bocsor kollégium

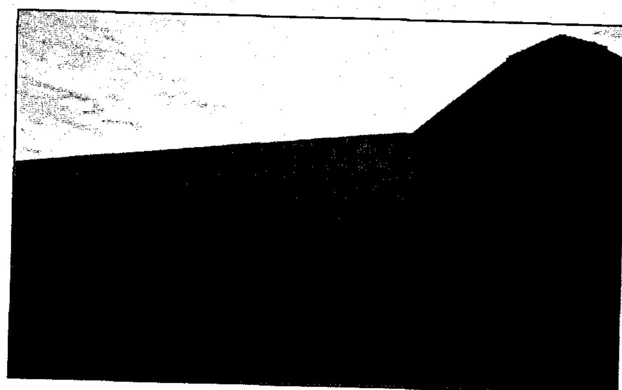

Inkubátorház

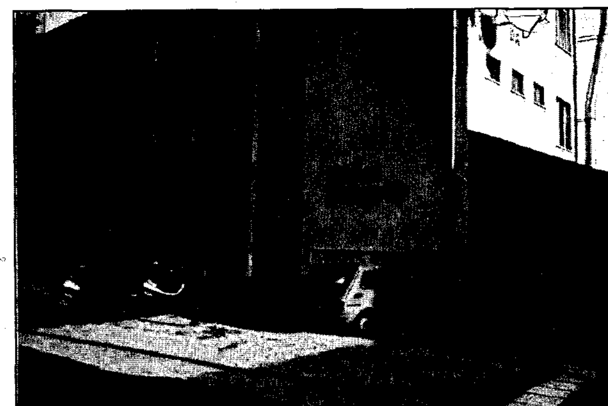
Jehova ház

Bútoráruház

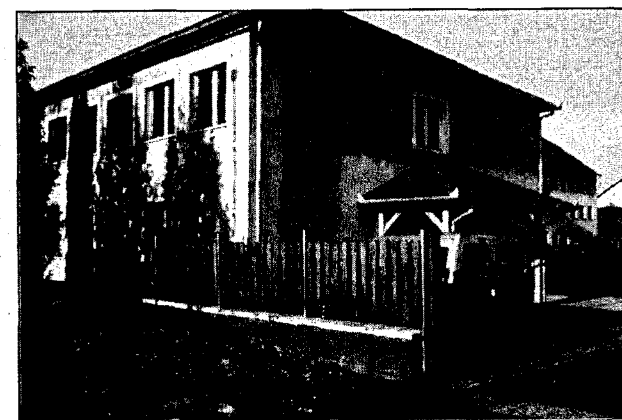

Horváth Tüzépker Kft.

Pápai Nyomda

Mosó, tisztító

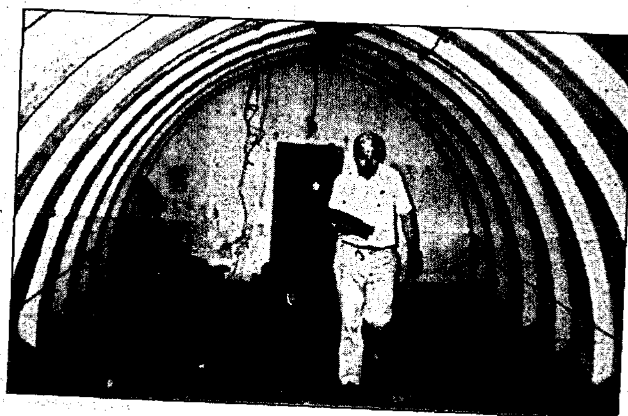

A szovjet DHDSCS jelvénye

Nagyteveli bunker (egyik) bejárata

Nagyteveli bunker. „Farkasodú", ahogy a helyi lakosok nevezték

MEMENTO

TARTALOMJEGYZÉK

SZTE Egyetemi Könyvtár
SZEGED

HOMOR GYÖRGY

SZOVJET CSAPATKIVONÁS TÉRSÉGÜNKBŐL

